

MILADINA

številka 19/10. maj 1994

cena 180 SIT

KAJENJE. PRAVICA DO IZBIRE.

DNEVNA JUHA Z ZAKUHO

50 mg katrana

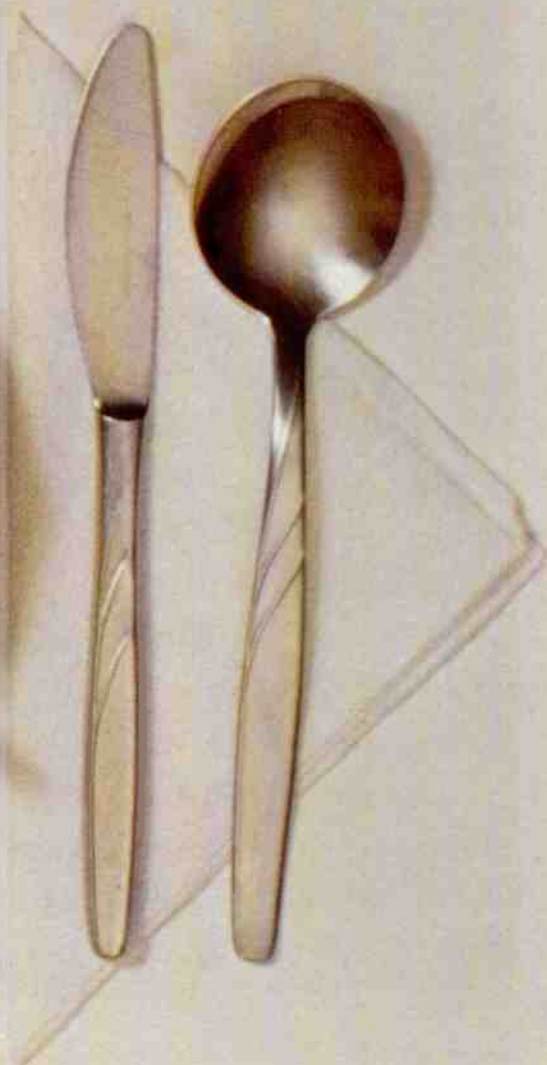
124 mg nikotina

3 g kruhovih drobtin

2 g celofana

2 dl merlota

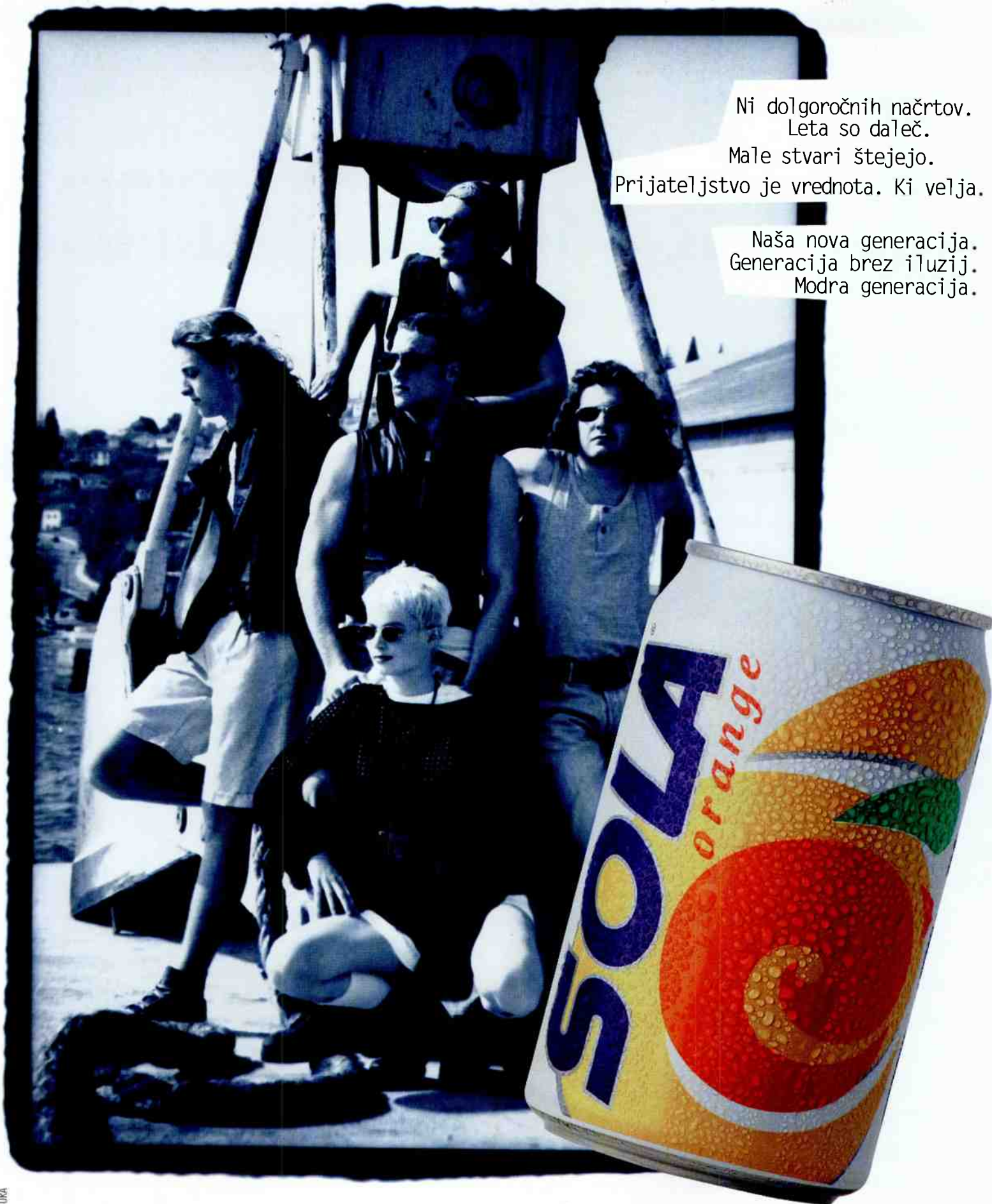
1 ožeta vrečka čaja

SOLA ZA NOVO GENERACIJO

Ni dolgoročnih načrtov.
Leta so daleč.
Male stvari štejejo.
Priateljstvo je vrednota. Ki velja.

Naša nova generacija.
Generacija brez iluzij.
Modra generacija.

Novi val svežine!

6

Manipulator Nadzorovani in pretepeni?

Afera Smolnikar se razjasnjuje pred različnimi komisijami in na tiskovnih konferencah. V ponedeljek bo svoje poročilo oddala Debelakova komisija. V njem pa zgotovo ne bo podatkov o petkovem napadu na podjetnika iz Litije.

Miha Đ. Štamcar & Jani Sever

foto TONE STOUJKO

14

Igralništvo Velika lastninska dilema

Na naslednji seji državnega zbora lahko pričakujemo stopnjevanje medstrankarskih nasprotij do vrelišča. Na dnevnem redu bo namreč razprava o preteklem in prihodnjem lastninjenju igralnic, ki bo posvečena predvsem usodi novogoriškega Hita in s tem tudi usodi vseh, ki so od njega odvisni. Plus: Intervju s poslancem Jožetom Leničem.

Stanislav Kovač

KADILSKI KAŠELJ

25

Zgodba z naslovke Kajenje

Tik pred sprejetjem je nova zakonodaja, ki bo predpisovala, kje in kako lahko kadimo ter na kakšen način nam lahko tobačna industrija predstavlja svoje izdelke. Tobačni lobi se bo še zadnjič udaril z zdravniki, aktivisti iz društev za boj proti kajenju z onimi, ki menijo, da mora imeti kadilec pravico do izbire.

Ali H. Žerdin, Materj Strmole & Borut Cerkovnik

Nekemu Poljaku so populili vseh dvaintrideset zob in ga poslali na prepih v ljubeljski predor, da bi videli, če bo zdržal. In je zdržal.

Taborišče smrti

Na seznamu

Mojca Širok & Boris Čibelj

MANIPULATOR: Satelitska špijonaža, Žejni preko vode, Stanovanja za kadre in »kadre«, Iz Istre z modricami, Vroče linije,...	5
PAMFLET: Temna stran novinarstva	13
KOMENTAR: Jože Vogrinc	18
KDO JE KDAJ: dr. Ljubo Sirc	
LJUBLJANSKA BORZA: (Po)dvig skb banke	21
ZUNANJA POLITIKA: Med Italijo in Evropo	22
GLASBA: Neskončna dolgočasnost bivanja - Vince Clarke	44
Z LASERJEM: Lanegan, Raben...	59
KNJIGE: Kunaver, Good, Elis, Thomas...	61

Dobr si ga mejte vsi - z Radiem Študent!, stran 38

MLADINA ■ Založnik in ustanovitelj **MLADINA**d.d. ■ Odgovorni urednik: Robert Botteri ■ Računalniška postavitve in priprava na tisk: MLADINA DTP; Tisk: Tiskarna Ljudske pravice. ■ Cena 180 SIT (4000 HRD). ■ Naročnina za 12 mesecev znaša 6552 SIT, za 6 mesecev 3744 SIT, za tri mesece 2106 SIT. Naročnina velja od tekoče številke do pisnega preklica, odpovedi pa veljajo od začetka naslednjega obračunskega obdobja. Dodatne informacije: (061) 318 981. ■ Naročnina za tujino znaša 155 DEM letno, z letalsko dostavo 255 DEM. **MLADINA**, Resljeva 16, 61000 Ljubljana, Slovenija. Tel.: (061) 325 982, 321 954. Fax.: (061) 329 589. Poštni predal: 430. ■ **POSLOVODSTVO**: Kopitarjeva 4, 61000 Ljubljana, Slovenija. Direktor Andrej Poznič in tajništvo: (061) 318 981, 329 669, 1325 261 int. 253; fax: 302 243. Oglasni oddelek: 318 981, 329 669. Prodaja in distribucija: 318 981, 329 669. Ulična prodaja: 1325 261 int. 250. Reklamacije: 329 669. ■ **MLADINA**® Vse pravice pridržane. Ponatis celote ali posameznih delov je dovoljen le s pisnim dovoljenjem. ■

Pet strani neba Mladina, št. 16

Veseli me, gospod Nežmah, da se sedaj oba strinjava, da so bile izjave g. Kacina, v katerih je ocenjeval generala Janeza Slaparja, neprimerne in odveč. Očitno pa me želite izzvati še k temu, da komentiram Vašo trditev, da se »g. Ribičič enako goreče zavzema za usodo kvalificiranih fizičnih delavcev...« Trditev je točna.

Združena lista se znotraj vladne koalicije trmasto zavzema za socialno najbolj ogrožene sloje, ne le za brezposelne, ampak tudi za zaposlene in upokojece. O tem je veliko dokazov v predlogih in glasovanjih nas, poslancev Združene liste socialnih demokratov v državnem zboru. Kdor tem dokazom ne verjame, lahko prisluhne stalnim kritikam na račun LSD z ust ne le monetaristično usmerjenih ekonomistov, ampak tudi koalicijskih partnerjev in celo predsednika vlade. Te kritike nam ne morejo do živega, ker se zavedamo, da je vloga socialdemokratsko usmerjene stranke ravno in predvsem v tem, da se zavzema (v vladi ali v opoziciji), da bo enakopravna sestavina razvoja Slovenije tudi skrb za ohranjanje pravic socialno najbolj ogroženih prebivalcev Slovenije.

CIRIL RIBIČIČ
Ljubljana

Kdor ni za luno, bo padel Mladina, št. 16

1. Dr. Janez Dular, predsednik republiške predmetne komisije za slovenski jezik, po mojem občutku nikoli ni učil slovenščine v srednji šoli. Zato ne ve, da bi bilo fino, če bi kdaj to počel. Potem bi vedel, da ni dijakova naloga ugibati, kaj neko vprašanje v testu zahteva niti razreševati duhovitih lapsusov. Ne ve, da noben priseben učitelj »predmaturitetnih testov« ne bi uporabil pri pouku, vsaj prostovoljno ne, ker bi se mu učenci smejali.

2. Dr. Janez Dular, predsednik republiške predmetne komisije, v

resnici seveda ve, v katerem tiču grmi zajec. Ve, da se bo lepega dne nekdo dovolj naglas vprašal, kaj njegova komisija pravzaprav počena v (sorazmerno) dolgem času svojega obstajanja. Maturitetni katalog (ki je pesmi vreden) in kakšen slab test bosta nemo spregovorila.

3. Dr. Janez Dular misli, da nekdo iz republiškega organa (ki je v resnici seveda državni organ) lahko nekaznovan zafrkava učitelje in učence z luninimi testi, tik pred poskusno maturo in eno leto pred zaresno. (Kaj bo tu zaresnega, me res zanima.) Da bi preveril, ali so zanič testi zanič. Lahko bi vprašal kakšnega srednješolca in do odgovora prišel brez žrtev.

4. Janez Dular ima v prejšnji točki (3) glede na dane razmere vsekakor prav v svoji misli. Ampak samo v prejšnji točki in samo glede na dane razmere. Ali morda tudi samo v svoji misli?

5. Janez se heca z besedotvornjem. Besedo »predmaturitetni« uporablja kot izpeljanko iz predložne zveze, v resnici pa bi bilo bolje, ko bi jo imel za sestavljenko. Tudi »predjed« je jed, drugače je ne bi jedli. Lahko pa bi še njegovo komisijo preimenovali v »predmaturitetno predkomisijo« in jo rešili iz pre(d)nekatero predblamaže.

6. Sončev Janez preveč tovari angleško sol, čeprav s cesarjevimi pisomom. Preveč jo seje po naših krajih in zelo huda je že zdaj. Kakšna šele bo, ko dozori.

7. Če je Sončev Janez res kdaj bal pripombe na test, jih je verjetno za Luno, kjer je zelo temno in se vidijo samo dovolj bleščeče pohvale ali kakšne vesoljske fatamorgane (v kontekstu testov izraza štejem za sinonima).

8. Dr. Janezu Dularju bi kazalo svetovati, naj spusti svoj smešni dvignjeni prst, za katerega meni, da na njem piše »odgovornost«. V resnici na njem plapolala bela zastava. Na njej piše »lunini testi«. Časi dvignjenih prstov in strahu, upam, počasi minevajo. Tudi med in nad učitelji slovenske.

9. Če gospod dr. Janez Dular, predsednik republiške predmetne komisije želi, da njegovo pisanje v Mladini zbrano preberem in premislim, naj ga najprej sam prebere še dvakrat in črta največje nesmisle. Kaj bo od besedila ostalo, ni moj problem.

10. Midva z dr. Janezom Dularjem, predsednikom republiške predmetne komisije za slovenski jezik, seveda oba veva več, kot se nama zdi smiselno in trenutku primerno javno povedati. Ko bo vdrugo sestavljal test, pa pamet v roke! Vabim ga na kavo, da me kaj vpraša. Da mi ne bo spet javno treba spraševati, kaj je hotel vprašati. Ali pa če zares natančno prebere pripombe slavistov, ki so po mojih podatkih malo drugačne. Še nekaj bi mu rad prišepnil: z okostenelim jezikoslovnim ozadjem veljavnih jezikovnih učbenikov bo težko razčleniti kakršnokoli besedilo. Kaj šele sestaviti za silo uporaben test. In zakaj bi sploh razčlenjevali neko besedilo, če ga (za razliko od vprašanj v »razčlenjujočem« testu) razumemo?

MARKO TROBEVŠEK
Ljubljana

P.s.: Neslanega igranja z imenom in nazivi ter pripadajočega žaljivega tona me je seveda sram. Kdo je pa začel, in zakaj?

Cerkev in politika Mladina, št. 17

Z zamudo sem dobil Mladino št. 17, v kateri je več člankov pod skupnim naslovom »cerkev in politika« vaše novinarko g. Maje Megla.

Strnjeno povedano je smisel teh člankov ta, da se Cerkvi nadene nagobčnik, saj, če hočemo izvedeti resnico je tu »Mladina« in ga. Megla, ki nam bosta pokazali pot v pravičnost.

Spoznanje g. Petrileta, da je dilemi ali naj ostane v cerkvi ali naj iz nje odide, z ozirom na citat pridige g. patra Pavla Jakopa, prihaja pozno, ampak ne prepozno; »molimo«, da ga bo obšlo spoznanje, da sploh odide.

Prepričan sem, da trenutnega stanja v Sloveniji ni mogoče točneje in z manj besedami definirati, kot je to storil g. pater Jakop.

... »To je demokracija brez vrednost, ki ji gre pred vsem za oblast ... Država in politika sta pri nas trenutno na takšni stopnji, da se ne ozirata na ljudi, ne na etične in pravne norme, ampak sta le izpostava mrtvega gospodarskega teka za vzpostavljanje

kapitalističnega fevdalizma, ki človeka usužnjuje v svoj stroj.« ...

Mar to ni resnica?! In kaj je ob tem Vaš namen ga. Megla?

Zagrniti resnico v meglo?!

Kakšne so bile kritike na račun katoliške Cerkev, da se ni za časa nacizma dovolj glasno zoperstavila temu režimu? Ali ni to tudi neizbrisni madež, ki si ga nadeja srbska pravoslavna Cerkev, ko blagoslavlja srbske klavce v Bosni? Takšno slovensko Cerkev si Vi želite?

Ne bodite v strahu za kristjane, da bi jih resnica pregnala iz cerkve, kot je to v primeru g. Peterleta, saj sem prepričan, da mi iščemo resnico in smo hvaležni vsakomur, ki nam pokaže pot do nje, da ne bo v Sloveniji za vedno tako kot pravi g. pater Pavel Jakop: »ne odločajo se za resnico in prav, ampak je resnica in prav tisto, kar odločajo.«

MAKSIMILJAN INDIHAR
Mannheim, Nemčija

Meje duhovniške službe

Mladina, št. 17

Na vprašanje M. Megla, zakaj Razkrižje, ki leži v slovenski državi, še ni izročeno mariborskemu škofu, je g. dr. Borut Košir med drugim odgovoril: »Problem je v tem, da slovensko-hrvaška meja še ni dogovorjena in za vrhovno oblast v Cerkvi je težko razsoditi, dokler stvari niso civilno politično utrjene.«

Ko je pred kratkim šlo za neprimerne usodnejše odločitve, kot je vprašanje razmejitve med dvema škofijama, Vatikan ni čakal, da bi se stvari »civilno politično utrdile«.

Škofovska konferenca katoliške cerkve v Sloveniji naj bi storila vsaj dvoje:

S posebno, javno izjavo opozorila Vatikan, da je Razkrižje slovenska vas in da je meja med Slovenijo in Hrvaško za Škofovsko konferenco tukaj nesporna!

Zahtevala od Vatikana, da do dokončne ureditve izroči v začasno upravo župnijo Razkrižje mariborskemu škofu!

Tako je Vatikan dokaj ekspeditivno ravnal v preteklosti.

V Letopisu ljubljanske škofije za l. 1944 je v Zgodovinskem orisu ljubljanske škofije med drugim zapisano:

»Leta 1941 se je škofija vnovič razcepila z državnimi mejami.

Pravkar smo ponatisnili knjigo Marije Vogrič

VOJNA IZ LJUBEZNI.

Cena: 1.950,00 SIT

Naročila: Založba Unigraf, tel.: 061/824-198

Pisma uredništvu in reakcije na članke, objavljene v Mladini, pošljite na naslov: Uredništvo Mladine, Resljeva 16, 61000 Ljubljana (za PP007). Pisma naj vsebujejo polno avtorjevo ime, naslov in po možnosti telefonsko številko. Zaradi večje jasnosti ali pomanjkanja prostora bo uredništvo posamezna pisma redigiralo. Pisem ne lektoriramo niti honoriramo.

Začasna uprava župnij na Gorenjem je bila izročena celovške-mu škofu ...»

LOJZE SKOK
Ljubljana

Mladini vstop prepovedan Mladina, št. 18

Blefer je po Verbincu tisti, ki »spretno slepari ali zastrašuje, meče pesek v oči, speljuje na led ...»

O sebi bi lahko dejala, da včasih, če stvari prav dobro premislim, »vidim v prihodnost«. Kakor sem predvidevala, da bo novinar g. Dvoršek prevaral veliko o ložah uka željnih bralcev, tako sem bila tudi prepričana, da gladovno stavkajoči v Conkarjevem domu ne bodo šli do konca, ker pač nimajo jajc za to oziroma če razmislim bolj rafinirano, morda celo »vizionarsko«, ker gre pri tem za spopad med nemško ložo, tako imenovanimi »rozenkrojcerji«, katero po mojem mnenju zastopa Janez Janša, ki ima tudi v logotipu svoje stranke (SDSS) rdečo vrtnico, kar je simbol »rozenkrojcerjev«, in fancosko ložo, katerih interese na slovenskih tleh zastopa tako imenovana »rdeča udobomafija«, pa naj si to definicijo vsakdo razlaga po svoje. Iz tega lahko sledi samo to, da so vsaj nekateri od stavkajočih (žal se vedno najde tudi kakšen posameznik, ki naivno sledi neki ideji, ne da bi pri tem sploh vedel, za kaj gre) šli v to stavko prepričani, da za dosego svojih ciljev ne bodo umrli oziroma so vedeli, da delajo samo gledališko predstavo za naivno ljudstvo - saj zato so tudi šli v hram kulture: Cankarjev dom!

Gospod Jernej Jung v sedmi točki svoje izjave za javnost opozarja na, citiram: »skrb vzbujajoč pojav masonerije v celotnem slovenskem prostoru« - konec citata. Sedaj pa vprašam vas, bralce, kako slovenski se vam zdijo priimki stavkajočih (Klavs, Jung, Pust, Hladky, Sagaj ...)? Mislim, da takšni in podobni priimki niso ravno tipični slovenski priimki, kot je na primer najpogostejši slovenski priimek Novak. Ali niso morda prav oni tvorci tako imenovane židovsko-masonske protislovenske zarote? Obenem pa ustanavljajo Demokratični forum Slovenije! Pride zdaj na vrsto čas likvidacij? Čigavih? Zakaj? Čemu?

Le na kratko o tem, da povsem dvomim o tem, da so gladovno stavkali, vsaj videti jim ni bilo, da bi bili »shirani«, morda so zadnje dni izgledali celo nekoliko bolje, kakor na začetku stavke. Saj so si vzeli tudi dovolj pri-

ložnosti, da so stroga pravila stavke, o katerih jih je podučeval gospod dr. Rugelj, lahko kršili.

LOLA BLAZNIK
Ljubljana

Sam proti organizaciji Mladina, št. 18

Gospoda Janeza Janšo in vse tiste, ki mu slepo verjamejo, moram žal razočarati. Nisem član »Organizacije«, v kolikor kaj takega sploh obstaja, in ne pripadam udbovski struji, kar gospod Janez Janša brez argumentov in na njemu lasten nesramen način nava-

Moja obisk pri gospodu Milanu Smolnikarju v bolnišnici, potem ko so ga grobo pretepli nekateri pripadniki specialne brigade MORIS, je bil obisk pri človeku, ki sem ga kot pripadnika slovenske vojske poznal iz časov, ko sem vodil TO Republike Slovenije. Obiskal sem ga, ker sem mnenja, da je človeku treba izraziti vsaj simbolično podporo, takrat ko je v stiski in ko mu je najteže. Da sem se sestel z njim, sem javno povedal, da pa tajne organizacije in službe ne delujejo javno, pa je znano tudi otrokom.

Opozarjal sem na škodljivo protistavno politizacijo v slovenski vojski v času, ko je bil gospod Janez Janša obrambni minister. Zavedal

sem se posledic, vendar svojega prepričanja nisem, ne morem in ne bom spremenil.

In tudi, če bi hotel, si prepevanje pesmi: »Leva, desna, ena, dva, mi smo vojska Janševa ...« v 1. specialni brigadi res nisem mogel drugače razlagati!

JANEZ SLAPAR
Ljubljana

Trije prispevki k slovenski blaznosti Mladina, št. 18

1...

Podpisani Nenad Gnjatič, lahko tudi t. i. izposojevalec Ignjatovič, stanujoč v Litiji, cesta komandanta Staneta 15, se ne strinjam ter spodbijam napisano izjavo (Antona Krkoviča - op.ur.) - citiram: »... Blagojevič si je sposodil avto pri Ignjatoviču iz Litije, pri istem človeku kot Milan Smolnikar«.

V informacijo naj Vam povem, da sem omenjeni avtomobil Chrysler le baron pošteno kupil ter ga ravno tako pošteno prepustil v komisijsko prodajo za to registrirani trgovini. V dokaz svoje trditve prilagam:

- sklep sodišča o dedovanju predhodnega lastnika,
- potrjeno kupoprodajno pogodbo,
- komisijski zapisnik o odstopu prodaje vozila za to registrirani firmi,

- obrtno dovoljenje o opravljanju dejavnosti.

Kaj se je po tem dogajalo z avtomobilom, sem prebral v sredstvih javnega obveščanja.

Zanima me, zakaj je v omenjeni trditvi moj priimek Gnjatič spremenjen v Ignjatovič, kar je nesmiselno zanikati, saj sem bil jaz v Litiji edini lastnik rdečega le barona, ravno tako pa me zanima, na podlagi česa so me povezali z gospodom M. Smolnikarjem ter gospodom Blagojevičem, saj ju sploh ne poznam. Omenjena izjava je škodovala mojemu imenu, saj se ukvarjam s povsem drugačno dejavnostjo, ki ni v nikakršni povezavi s preprodajo, najemom ali »izposojajo« vozil.

NENAD GNJATIČ
Litija

2...

Tisto, kar ste objavili v 18. št. Mladine, ima napačen naslov. Namesto treh, ste objavili štiri verzije in ravno četrta je najbolj blazna. Vprašanja, ki jih postavljate v »Kacinovi verziji«, so postavljena tako, da spravljajo v čim slabšo luč slovenskega častnika. Niste pa komentirali izjav Srba z Vrhnik (kot bi napisal Eskima iz Konga). Ni potrebno biti ravno udbovec, da takoj opaziš nelogičnosti v njegovi zgodbi.

Možak se z Vrhnike pelje na večerjo v Taborsko jamo, počasi, ker ne

DEFLACIJA

SAMO ZA NOVE NAROČNIKE

Plačajte danes 37 števil Mladine in dobili jih boste 52

navadna cena	naročnina 12 mesecev 30% popusta	naročnina 6 mesecev 20% popusta	naročnina 3 mesece 10% popusta
cena enega izvoda Mladine	180 SIT	126 SIT	162 SIT

NAROČILNICA

IME IN PRIIMEK _____

NASLOV _____

POŠTA _____

NAROČAM SE ZA:

☐ 12 mesecev cena 6552 SIT dobil bom 15 števil MLADINE zastonj	☐ 6 mesecev cena 3744 SIT dobil bom 5 števil MLADINE zastonj	☐ 3 mesece 2106 SIT dobil bom 1 številko MLADINE zastonj
--	--	--

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov

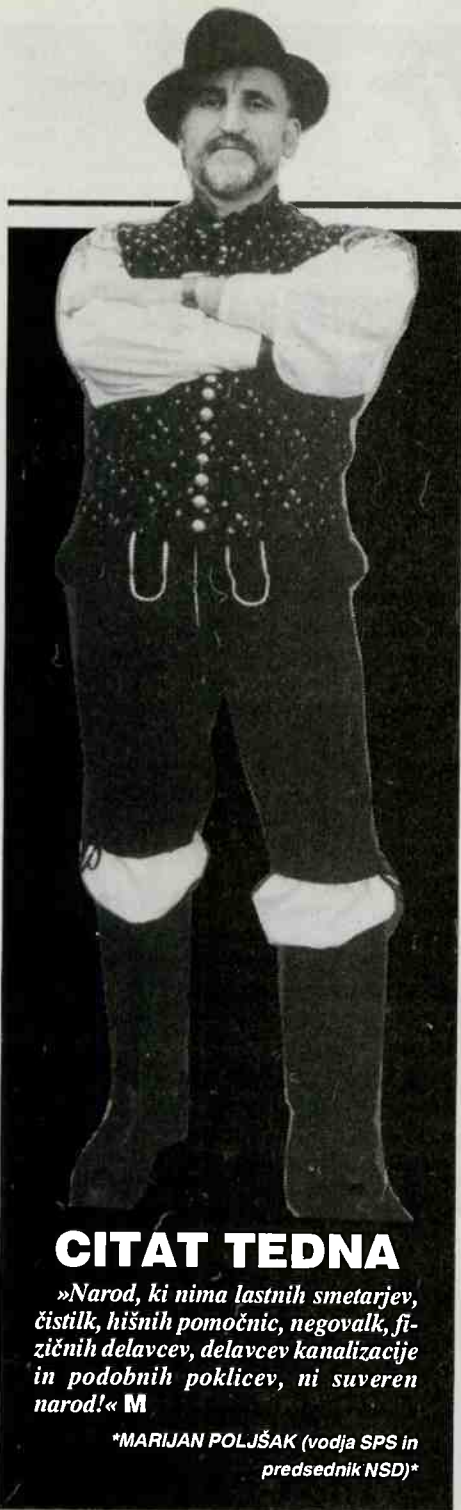
MLADINA d.d.
Naročniški oddelek
Resljeva 16
p.p. 430, Ljubljana
ali pa nas pokličite na tel. 302 243

MLADINA

Manipulator

CITAT TEDNA

»Narod, ki nima lastnih smetarjev, čistilk, hišnih pomočnic, negovalk, fizičnih delavcev, delavcev kanalizacije in podobnih poklicev, ni suveren narod!« **M**

MARIJAN POLJŠAK (vodja SPS in predsednik NSD)

KRIKI IN ŠEPETANJA

SATELITSKA ŠPIJONAŽA Slovenske novice so 4. maja objavile, da je radioamater **Ivan X**, kot ga imenujejo, na mobilnih frekvencah ujel pogovor med nekom iz Slovenije in **Vladimirjem Žirinovskim**. Tega je očitno razgledani radioamater spoznal po glasu. Iz Slovenije naj bi Žirinovskemu telefoniral nekdo, ki mu je ime Aljoša, v članku pa je bilo namignjeno, da je bil to pravzaprav **Zmago Jelinčič**. *Mladina* je izvedela, da se je z Žirinovskim takrat po satelitskem telefonu res pogovarjal nekdo iz Slovenije. Gre za **Alekseja Vedenkina**, človeka iz samega vrha ruske LDS in nekdanjega majorja KGB, ki je prepričan, da navaden radioamater ne more prisluškovati satelitskim pogovorom med Slovenijo in Rusijo. Obstaja sum, da je prisluškovala ena od naših legalnih ali ilegalnih obveščevalnih služb, čeprav je čudno, da se je pogovor tako hitro pojavil v občilih. Vedenkina je o vprašljivosti metod te »službe« prepričalo tudi zasledovanje, ki naj bi ga doživel med bivanjem v Sloveniji; menda so se mu zasledovalci celo predstavili kot pripadniki slovenske vojaške policije. **M**

foto BORUT KRAJNC

MOTNJE NA LINIJI: Žirinovski in Vedenkin

Manipulator

M Urednik: ROMAN BRILEJ **M** Obrambni minister: JELKO KACIN **M** Posebne naloge in delo s papirji: MIHA Đ. ŠTAMCAR, JANI SEVER **M** Naravne katastrofe in statistična gverila: VIKO LUSKOVEC **M** Domovinska vzgoja: ERVIN HLADNIK-MILHARČIČ **M** Rolanje: DIREKCIJA **M** in ostali občasni manipulatorji **M**

Manipulator

|| Afera Smolnikar

NADZOROVANI IN PRETEPENI?

Afera Smolnikar se razjasnjuje pred različnimi komisijami in na tiskovnih konferencah. V ponedeljek bo svoje poročilo oddala Debelakova komisija. V njem pa zagotovo ne bo podatkov o petkovem napadu na podjetnika iz Litije.

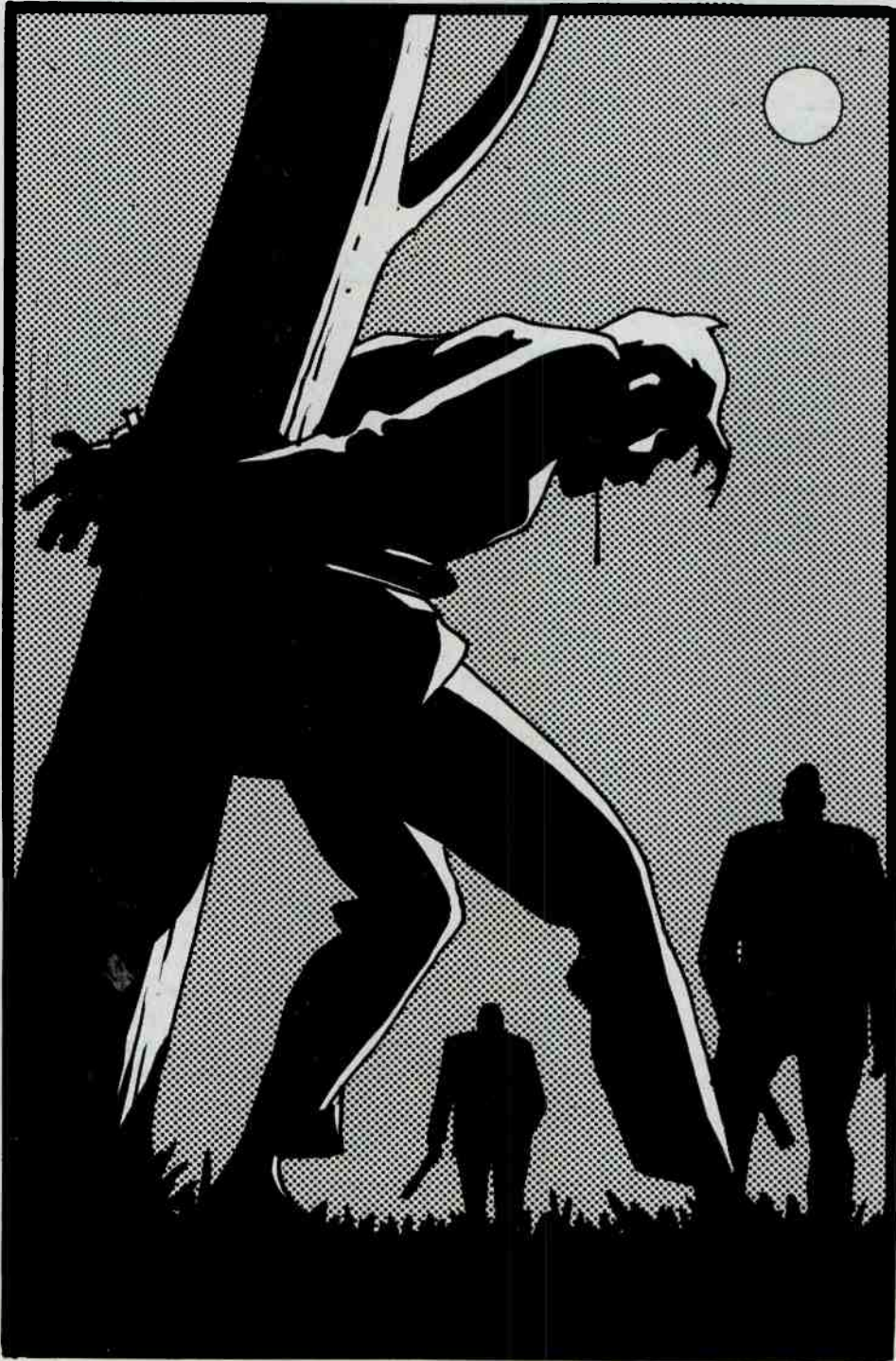
Kraljevske batine V petek popoldne sta dva neznanca surovo pretepla **Tomaža Kralja**, direktorja in lastnika podjetja *Car-commerce* iz Litije, pri katerem sta avtomobila kupila **Milan Smolnikar** in **Bane Blagojevič**. Slednji je bil vpleten v nedavno divjo dirko z **Antonom Krkovičem** oziroma, kot trdijo nekateri, poskus atentata nanj. **Tomaža Kralja** so poklicali po telefonu na sestanek, kjer naj bi se dogovorili o prodaji nekega starega avtomobila. Dva neznanca naj bi ga počakala, ga oprhala s solzilnim prišilom, privezala k drevesu, pretepla, mu grozila z likvidacijo in mu ukradla 1000 nemških mark. Za zdaj še ni jasno, ali je šlo za navaden, čeprav izjemno surovo izpeljan rop, ali pa ima dogodek tudi politično ozadje.

Ministrov civilist Sicer pa so bili o zadevi Smolnikar ta teden spet objavljeni novi podatki. Tokrat se je po dolgem času za tiskovno konferenco odločilo notranje ministrstvo. V nasprotju z Janševimi tiskovnimi konferencami, ki se redno pojavljajo na prvih straneh najbolj uglednih dnevnikov, je **Bizjak** končal v glavnem na »kriminalnih« straneh in videti je, kot da je le še vprašanje časa, kdaj bodo tiskovne konference notranjega ministra občila preprosto prezrla. **Ivo Bizjak** je pravzaprav povedal le nekaj bistveno novih stvari, ki so pomembne za razumevanje primera Smolnikar oziroma zamenjave prejšnjega obrambnega ministra **Janeza Janše**. Prvič, **Milan Smolnikar** je bil civilist, saj status *sodelavca* kriminalistične službe pravno iz človeka še ne naredi uslužbenca ministrstva za notranje zadeve. Drugič, notranje ministrstvo ni delalo proti obrambnemu, res pa je, da so kriminalisti, ki so raziskovali trgovino z orožjem, prišli tudi v stik z delavci obrambnega ministrstva. Tretjič, grafološka ekspertiza dokumentov, ki so bili podlaga za **Dosje 13**, dosje, ki govori o problematiki nesodelovanja obeh ministrstev, je pokazala, da ponarejenih dokumentov ni izdelal Smolnikar. Četrtoč, posebna *Debelakova komisija* na notranjem ministrstvu pripravlja poročilo o tem, na podlagi katerih stikov in poizvedovanj je nastal **Dosje 13**, saj ta, kot pravi minister **Bizjak**, ni nastal le na podlagi stikov z **Milanom Smolnikarjem**. Petič, kriminalistična analiza je pokazala, da je pisalni stroj, na katerega so bili napisani sporni dokumenti, last obrambnega ministrstva in da je žig pravi, pri tem pa je bilo ugotovljeno, da se je na vse omenjene dokumente podpisovala ista oseba. In šestič, predstavniki notranjega in obrambnega ministrstva so skupaj opravili informativni pogovor z **Mitjo Kunstljem** in **Vojkom Smoletom**, pripadnikoma **Morisa**, ki naj bi

sodelovala z **Milanom Smolnikarjem**, pa tudi s samim **Smolnikarjem**. In ravno opis tega pogovora ima dve različni verziji.

V navzkrižnem ognju 29. aprila opoldne je potekalo zaslišanje Smolnikarja ter vojakov **Kunstlja** in **Smoleta**. Stran, ki je naklo-

njena interpretacijam **Janeza Janše**, trdi, naj bi se s tem »sestankom« poskušalo zaobiti temeljnega javnega tožilca **Tomaža Miklavčiča**, ki se - poleg notranjega in obrambnega ministrstva - prav tako ukvarja s primerom Smolnikar. Drugi trdijo, da je do navzkrižnega zasli-

Manipulator

šanja prišlo prav na Miklavčičevo pobudo, čeprav Miklavčič na zaslišanju ni bil navzoč.

Zaslišanje naj bi potekalo v prostorih MNZ na Beethovnovi, in sicer tako, da so pripadniki obrambnega ministrstva ločeno postavili dvajset vprašanj Milanu Smolnikarju, pripadniki notranjega ministrstva pa dvajset vprašanj Milanu Kunstlju. Vrstni red zaslišanja naj bi došli z žrebom in prvi naj bi odgovarjal Kunstelj. Javnost je še izvedela, da je na zaslišanju sodeloval tudi **Mitja Klavora**, direktor slovenskih kriminalistov, to pa naj bi bil dokaz pristranost celotnega postopka, saj naj bi bil Klavora vpleten v primer Smolnikar. Po nekaterih drugih podatkih pa Klavore takrat sploh ni bilo v Sloveniji.

Še glede nečesa se podatki o sestanku ne ujemajo. Po končanem ločenem zaslišanju je bilo predvideno soočenje Smolnikarja in Kunstlja v navzočnosti njunih odvetnikov, vendar do njega ni prišlo. Po podatkih, ki so jih objavili nekateri časopisi, naj bi soočenje odklonil Smolnikar, drugi viri pa trdijo, da v soočenje ni privolil Kunstelj. Očitno bi bilo nasprotujoče si trditve zelo preprosto pojasniti z neposrednimi odgovori obeh ministrov, Iva Bizjaka in Jelka Kacina, na nekaj preprostih vprašanj: **Kdo je bil navzoč na zaslišanju? Na čigavo pobudo je prišlo do zaslišanja? Zakaj ni bil navzoč javni tožilec? Zakaj je pri zaslišanju sodeloval tudi v. d. direktorja Voma Mikuš, ki je prav tako vpleten v afero? In bistveno: Kdo se je izognil soočenju, »civilist« Smolnikar ali »vojak« Kunstelj?** Odgovor na zadnje vprašanje bi namreč posredno pojasnil, kdo se boji soočenja oz. kdo bi lahko povedal več, kot je povedal doslej. Pomembno pa bi bilo tudi izvedeti, na kakšna vprašanja sta odgovarjala glavna akterja afere in kakšni so bili njuni odgovori.

Poročilo, ki ga bo pripravila Debelakova komisija, ki jo vodi **Slavko Debelak**, državni sekretar na ministrstvu za notranje zadeve, naj bi oddal v ponedeljek 9. maja. S tem dnevom bo vsaj tistim, ki imajo dostop do državnih skrivnosti, kar poročilo gotovo bo, nekoliko bolj jasno, zakaj je pačel Janez Janša. Nekateri namreč že govorijo o povezanosti afere Letališče z afero Smolnikar. Kakšne naj bi bile konkretne povezave, ni jasno, v obeh primerih pa je po mnenju Janeza Janše ključna oseba Milan Kučan, vodja Organizacije, Udbe in predsednik države, ki se je zarotila proti njemu.

Če se vrnemo na začetek: če Tomaž Kralj, prodajalec avtomobilov napačnim kupcem, ni bil pretepen po naključju, se očitno slabo piše tudi Organizaciji, saj je jasno, da bo članov te Organizacije vse manj, če bo vsak, ki pride z njo v stik, pa čeprav le po naključju, po hitrem postopku odkrit in pretepen. **M**

Miha D. Štamcar, Jani Sever

foto BARBARA SRŠEN-ŠTERBENC

■ Metelkova

ŽEJNI PREK VODE

Ljubljanski vodovod je metelkovcem vzel vodo, zdaj pa je kljub odločbi sodišča ne vrne, ker je bil pri odklapanju poškodovan glavni ventil

Že nekaj dni po naselitvi *squatterjev* na Metelkovi je ljubljanski VOKA, vodovod in kanalizacija, metelkovcem odklopil vodo. Zadeva je prišla pred sodišče in postalo je jasno, da je VOKA, ki sicer nima nobene zveze z mestno vlado, vodo odklopil pravzaprav po njenem naročilu. **Bojan Škoda**, uslužbenec VOKA, je na sodišču kot priča povedal, da je odklop vode naročil predsednik ljubljanske vlade **Dimitrij Kovačič**. Očitno se je ljubljanska vlada odločila, da je treba na »metelkovce« pritisniti z vsemi sredstvi, sicer pa je, če drugače ne, metoda znana iz Sarajeva, kjer so prebivalcem oblegovalci naprej poskusili odklopiti vodo in elektriko. Višje sodišče se je po pritožbi metelkovcev 5. aprila 1994 odločilo, da izda začasno odredbo, s katero je podjetju VOKA naložilo, naj najkasneje v 24 urah znova priklopi vodo. Da pa sodišča pri nas ne jemljejo preveč

resno, se je pokazalo prav tako v 24 urah: VOKA namreč tudi po več kot mesecu dni vode na Metelkovi še ni priklopil. Za to pa ima, kot trdijo njegovi predstavniki, dober razlog: neznanec je namreč poškodoval glavni ventil, ki bi ga bilo treba zamenjati. Zamenjava bi po predračunu, ki ga je za Mrežo za Metelkovo naredil zasebni vodovodni inštalater, stala okoli 4000 mark. Postavlja se vprašanje, kdo bo plačal zamenjavo. Mestna vlada misli, da so ventil poškodovali metelkovci sami, vendar je to malo verjetno (teško bi imeli razlog za poškodovanje ravno tisti, ki ventil nujno potrebujejo za normalno življenje oz. oskrbo z vodo). Kaj pa, če je ventil poškodoval nekdo, ki je želel, da Metelkova ne bi imela niti osnovnih možnosti za preživetje? **M**

Miha D. Štamcar, Jani Sever

Manipulator

■ Država in privilegiji

STANOVANJA ZA KADRE IN »KADRE«

Kako prepričati uslužbenca državne uprave, da ostane v službi? Preprosto - preselite ga v službeno stanovanje, za katero bo plačeval neprofitno najemnino. Malo težje ga bo prepričati, naj stanovanje po odhodu na drugo delovno mesto zapusti v zakonskem roku.

Plače v državni upravi niso pretirano visoke, zato nekatere ministre pogosto upravičeno skrbi, kako bodo v svojih resorjih zadržali sodelavce. Veronika Stabej, od 1. maja lani tiskovna predstavnica predsednika vlade, se je, kot pravi, zavestno odločila, da bo bistveno bolje plačano prejšnjo službo zamenjala za sedanjo, kjer je bila njena zadnja neto plača

foto DIEGO ANDRES GOMEZ

Anton Koščak

86.000 tolarjev. Toda gospodična Stabejeva je dobila tudi več kot 80 m² veliko opremljeno službeno stanovanje, kar iz njene neto plače ni razvidno. Službeno stanovanje, za katero se plačuje neprofitna najemnina, se tako uporablja kot eden od instrumentov plačila in tudi Stabejeva sama pravi, da je nekaj normalnega, da sodelavce »kupiš« na ta način.

Poleg Stabejeve je na seznamu »službenih stanovalcev« še pet drugih zaposlenih iz urada predsednika vlade dr. Janeza Drnovška. Podrobnejši pregled pa pokaže, da dva od teh - gospoda Anton Koščak, nekdanji predsednikov telesni stražar, in Matija Malešič, nekdanji podpredsednik vlade - že lep čas nista več predsednikova sodelavca. Ime Antona Koščaka se je v zadnjem času omenjalo predvsem v zvezi z domnevnim zasledovanjem, ki naj bi ga izvajali pripadniki obrambnega ministrstva, in s trgovanjem z orožjem, sicer pa je Koščaka decembra 1992 takratni notranji minister Igor Bavčar nenadoma administrativno upokojil. Upokojitev 38-letnega Koščaka, sicer lastnika kluba za fitnes na Ježici, je pomenila tudi to, da mora v enem mesecu vrniti opremljeno službeno stanovanje, veliko 44,20 kvadratnih metrov, za katerega plačuje 4.463 SIT mesečne najemnine. Vendar tega ni storil vse do danes. »Od gospoda Koščaka smo zahtevali, naj stanovanje vrne, vendar ga ni hotel,« pojasnjuje Lučka Seibert, pomočnica direktorja servisa skupnih služb vlade. Po-

Državni uslužbenci v službenih stanovanjih nad 50 m ²			
KDO	INSTITUCIJA	VELIKOST (v m ²)	STANARINA (v SIT)
Manja Adanja	ministrstvo za šolstvo in šport	69,19	7.212
Gabrijela Barič	ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj	62,16	7.022
Žarko Bogunovič	urad predsednika vlade	66,14	6.997
Nikola Bračka	ministrstvo za promet in zveze	77,64	8.034
Štefan Cigoj	ministrstvo za zunanje zadeve	81,98	7.404
Petra Čibej	ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve	76,59	7.925
Irena Črešnar Pergar	ministrstvo za gospodarske odnose	70,12	7.256
Borut Dobnikar	ministrstvo za šolstvo in šport	79,99	8.295
Marijeta Ferjan	urad za priseljevanje in begunce	80,07	8.303
Dušan Garzaroli	direkcija za blagovne rezerve	64,45	6.416
Gregor Golobič	generalni sekretar LDS	103,82	10.557
Marko Golobič	republiška volilna komisija	74,44	7.817
Branko Greganovič	ministrstvo za finance	81,18	8.443
Brane Gregorič	republiška carinska uprava	75,88	7.852
Gorazd Jenko	ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj	69,19	7.212
Vesna Kojič	ministrstvo za promet in zveze	84,56	8.794
Bojan Kopač	servis skupnih služb vlade	79,74	8.269
Jožef Korpič	republiška geodetska uprava	64,70	5.348
Zoran Kovač	republiška veterinarska uprava	86,09	8.776
Pavle Kozjek	zavod za statistiko	83,36	8.770
Dalila Lampe Ivanovski	ministrstvo za pravosodje	61,01	5.521
Janez Lapajne	seizmolški zavod	77,55	6.663
Ivan Lorenčič	zavod za šolstvo in šport	66,07	6.990
Moica Luin	urad predsednika vlade	81,89	8.467
Milenko Lukač	ministrstvo za pravosodje	53,03	5.097
Matija Malešič	urad predsednika vlade	53,93	5.621
Vujka Meič	ministrstvo za promet in zveze	77,55	8.024
Tatjana Obal	ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo	81,21	8.446
Nada Pavšer	zavod za šolstvo in šport	86,86	8.855
Borut Penko	ministrstvo za kulturo	83,36	8.770
Simo Petrovič	ministrstvo za promet in zveze	75,53	7.805
Ladislava Polončič(*)	temeljno sodišče v Ljubljani	117,06	6.659
Anica Popovič	družbena pravobranilka samoupravljanja	83,34	7.140
Nace Potočnik	ministrstvo za gospodarske dejavnosti	71,14	7.184
Peter Premk	ministrstvo za finance	63,38	6.705
Dušan Rehberger	ministrstvo za okolje in prostor	85,02	8.842
Lučka Seibert	servis skupnih služb vlade	58,60	6.126
Marija Sivec Haskaj	zavod za šolstvo in šport	63,91	6.402
Veronika Stabej	urad predsednika vlade	83,36	8.770
Janez Šinkovec	sodnik ustavnega sodišča	82,74	8.580
Ksenija Štalekar	republiška carinska uprava	72,02	7.507
Boždan Topič	ministrstvo za gospodarske dejavnosti	76,36	7.901
Hilda Tovšak	ministrstvo za zunanje zadeve	51,62	5.934
Domen Verdrik	ministrstvo za okolje in prostor	74,44	7.817
Miran Vičič	ministrstvo za finance	66,30	7.014
Irena Vrečko	protokol vlade	76,06	7.807
Vladimir Žumer	arhiv RS	87,06	9.054

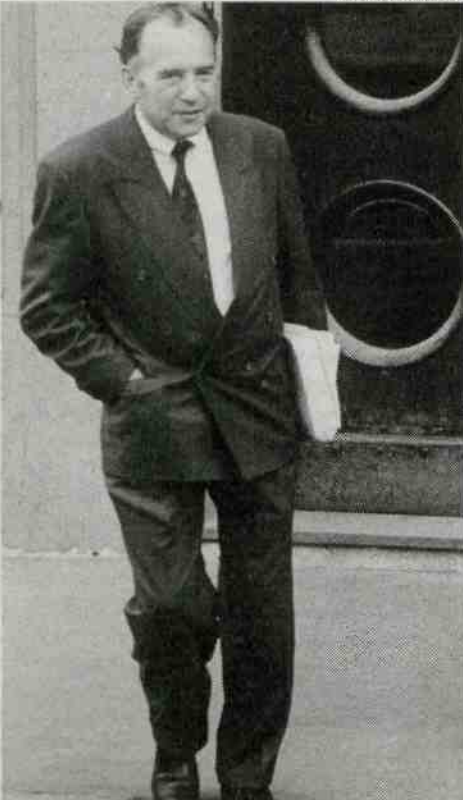
(*) Najemnina sodnice Ladislave Polončič je skoraj za polovico nižja, ker je svoje pol manjše stanovanje zamenjala za službeno in sedaj plačuje le razliko.

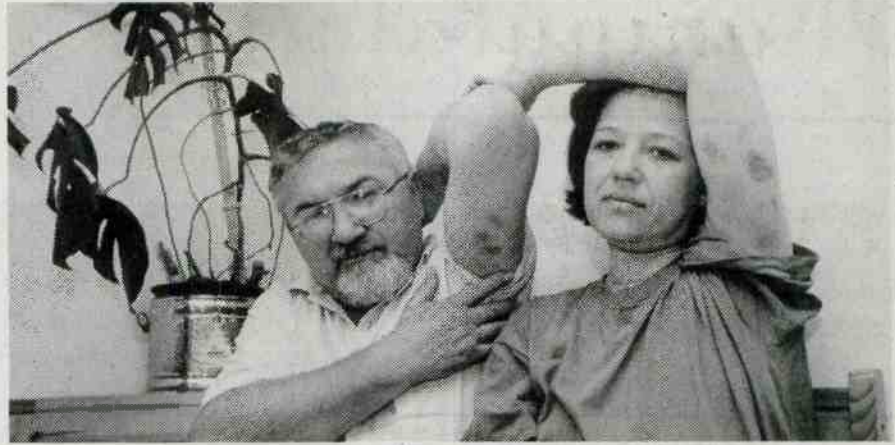
dobno je z **Matijo Malešičem**, ki je bil leta 1992 imenovan za veleposlanika na Hrvaškem. Opremljeno službeno stanovanje mu, odkar ima novo funkcijo, ne pripada in bi ga moral prav tako kot Koščak vrniti mesec po odhodu na novo dolžnost. Vendar tudi gospod Malešič tega ni storil, čeprav ga je vladni servis na to opozoril. Poleg tega je treba zapisati, da ima gospod Malešič tudi pri opravljanju sedanje funkcije na državni račun rešeno stanovanjsko vprašanje, saj - tako kot je določeno za diplomatske predstavnike - poleg mesečne plače dobiva še okrog 2.500 DEM (80 odstotkov osnovne plače) za stanarino v Zagrebu. Z drugimi besedami, država je gospodu Malešiču eno stanovanje najela, drugo pa mu je za simbolično odškodnino neupravičeno pustila v uporabi.

Ali to pomeni, da vladna stanovanjska komisija, ki jo vodi pravosodni minister **Miha Kozinc**, v njej pa so še finančni minister **Mitja Gaspari**, generalni sekretar vlade **Mirko Bandelj** (LDS), generalni sekretar parlamenta **Bogdan Biščak** (LDS), poslanec **Tone Anderlič** (LDS) in direktor servisa skupnih služb **Valentin Gerkman**, nima potrebnih mehanizmov, da bi stanovanja dobila nazaj? Nasprotno. Ko je poslanec **Marjan Poljšak** pred časom ustanovil svojo stranko s sedežem v službenem stanovanju, ki mu pripada kot poslancu, so mu takoj zagrozili z **deložacijo**. Antonu Koščaku in nekdanjemu podpredsedniku vlade Malešiču pa še naprej redno pošiljajo položnice za plačilo neprofitne najemnine. **M**

Viko Luskovec

Matija Malešič

■ SLO-CRO

IZ ISTRE Z MODRICAMI

Na Hrvaškem sta se z represivnimi organi soočila svetovalka slovenske vlade in njen mož.

Nekateri slovenski državljani so se po prvomajskih praznikih iz Hrvaške vrnili z lepo pojavelo kožo in zagorelimi lici. **Miro Simčič** in njegova soproga **Zdenka** pa sta se s počitnic v hrvaški Istri vrnila s podpludbami in odrgninami. Oba, on je zaposlen v zasebnem računalniškem podjetju, ona pa je svetovalka slovenske vlade, so s podpludbami opremili hrvaški policisti. Razlog? Žaljenje organov Republike Hrvaške.

Miro Simčič je slovenski državljan, rojen v vasi Šapjani, na hrvaško-slovenski meji. Zadnja tri leta sta imela s soprogo nešteto težav, ker se nista hotela odpovedati letovanju v hišici, kjer je bil Miro Simčič rojen. Kot pravi, so ga večkrat prepričevali, naj hišo proda, in mu pri tem na različne načine grozili.

»Uboga država, kjer je med tihotapcem in carinikom možna resna poslovna razprava,« je bil stavek, ki je Mira Simčiča stal štiri dni pripora, nekaj udarcev in obravnavo na sodišču. Izrekel ga je minuli petek, med počitnicami v vasi Šapjani, ko je bežnega znanca, sicer carinika, zmotil med pogovorom »s krajevnim tihotapcem«. Pol ure kasneje so Simčiča že obstopili trije policisti, ki so ga napolili v civilni kombi, pri čemer je dobil prvi udarec v glavo. To, kar je prijetju sledilo, hrvaška policija opisuje z besedami »napad na uradno osebo«, Miro Simčič pa kot »surovo nasilje«. Kot pravi, so ga odpeljali na železniško postajo v Šapjanah, kjer so ga zaprli v eno od sob. Ker nihče od uniformirancev prijetja ni hotel komentirati ali povedati svojega imena, je soproga, ki je medtem iz počitniške hišice prinesla Simčičeve dokumente, dvakrat poskušala telefonirati v Ljubljano. Ko je šla drugič telefonirat, je Miro Simčič slišal njeno vpitje. »Takrat sem ponorel,« pravi. Poskušal je uiti iz sobe in priti do žene, pri tem pa je enemu od policistov strgal uniformo. Ti so ga vklelili, posadili v citroenov kombi in ga odpeljali. Po nekaj minutah so na cesti naleteli na soprogo, ki se je peš vračala domov, vklelili še njo in jo posadili zraven moža. Ob tem je dobila podpludbe, ki so vidne še danes.

Zakonca Simčič je policija odpeljala na postajo v Opatiji, kjer so ju ločili z besedami: »Kurba naj ostane, njega pa v drugo sobo.« Medtem so ga, trdi Simčič, pretepli, nekaj časa pa naj bi celo ležal nezavesten. Ob osmih zjutraj je Simčič govoril s komandirjem opatijske policijske postaje in ta mu je zagotovil, da je do težav prišlo le zato, ker je Simčič preveč vzkipljiv. Istega dne je dobil odločbo, s katero so ga poslali k sodniku za prekrške, hkrati pa so mu odredili pripor. V reškem zaporu, »kjer je bil odnos nadvse korekten«, je dobil prvi obrok in novo odločbo, s katero je bil (zaradi možnosti pobega) pripor potrjen. Skupaj z zaporniškiimi sostanovalci je sestavil pritožbo zoper odločbo o priporu in jo poslal naprej.

Cetrty dan pripora je v pisarni preiskovalnega sodnika zazvonil telefon. Kdo je bil na drugi strani žice, Simčič še danes ne ve, ve le, da se je sodnik vrnil z nasmeškom na obrazu: »Imamo dobre novice.« Mira Simčiča so izpustili iz pripora, predstavniki hrvaške policije pa so na posebni tiskovni konferenci zagotovili, da se bo primer hitro znašel na sodišču. O tem je prepričan tudi Miro Simčič, ki bo skupaj z ženo tožil »posredne in neposredne povzročitelje tega brutalnega nasilja«. **M**

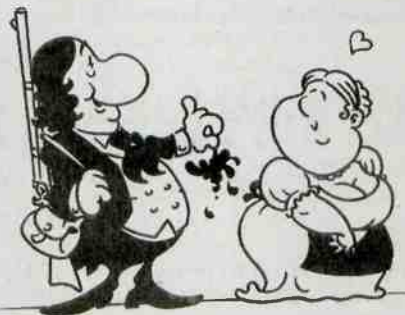
Zakonca Simčič je policija odpeljala na postajo v Opatiji, kjer so ju ločili z besedami: »Kurba naj ostane, njega pa v drugo sobo.«

Igor Medjugorac

J Ä G E R S P E E D

MEDVEDOSLEDCI »Območje medveda« pomeni, da medvedi na takšnem območju živijo stalno. Kje je to, pa je pred domala tridesetimi leti z dekretom določil takratni republiški sekretar za gospodarstvo. »Območje medveda«, ki se razteza nekako v trikotniku *Semič—Ilirska Bistrica—obrobje Ljubljanskega barja*, je pomenilo, da so na njem »lovsko gospodarili« z medvedom, zunaj »območja medveda« pa so lovci to žival lahko preganjali vse leto in brez omejitev. Navkljub medocidu se je medvedom posrečilo prenesti domovinsko pravico tudi v kraje zunaj »območja medveda« in stalno živéče medvede danes zasledimo še na Nanosu, v Trnovskem gozdu in idrijskih gozdovih. Prav te kraje pa naj bi sedaj postopoma vključili v »območje medveda«, o čemer se intenzivno dogovarjajo lovci. Le da so razmere danes nekoliko drugačne kot nekoč: medved je na območju Slovenije popolnoma zavarovan, izredni odstrel, ki ga dovoljuje Osterčevo ministrstvo, pa je omejen le na - »območje medveda«. **M**

V ISKANJU KORENIN Med najnovejšimi trofejami slovenskega lovstva sta se nenadoma znašla **dr. France Prešeren** in **Jakob Aljaž**. Nekdanji ugledni funkcionar in lovec **Franc Šetinc** je v zadnjih dveh številkah glasila *Lovec* namreč razglasil, da sta bila oba narodno zavedna Slovenca lovca. Kar zadeva Prešerna, je do te ugotovitve prišel na podlagi zapisa Jakoba Aljaža v *Planinskem vestniku* (letnik 1922/23); Aljaž namreč piše, da je Prešeren v časih, ko je živel v Kranju, hodil na lov v Vrata. To je podkrepil z navedbami **kuharice Rezike**, Prešernove sodobnice, ki je menda povedala, da je Prešeren rad »hodil v kuhino zabavat in dovtipe pravit« ter da je nekoč prerokoval: »Vi še ne veste, kako imeniten lov bo enkrat v Vratih.« Aljažev zapis, ki je sicer nastal skoraj 75 let po Prešernovi smrti, je Franca Šetince spodbudil, da je raziskal še Aljaževo življenje in tudi v njem kakopak odkril lovca. **M**

LOVSKI PRISTOP Vodstvo več kot 20.000-članske lovske organizacije se je odločilo, da se bo lotilo šolske vzgoje v lovskem duhu. S posebnim dopisom, ki ga je podpisal tiskovni predstavnik organizacije **Bojan Fink** (LDS), sicer sodelavec novomeške podružnice podjetja za stike z javnostjo *Pristop*, so vse osnovne šole obvestili, da jim bodo brezplačno pošiljali glasilo *Lovec*. Poteza je očitno uspela, saj je po odmevih sodeč predlog večina ugodno sprejela (pač v duhu, da se podarjenemu konju ne gleda na zobe), le nekateri med šolniki so podvomili o ustreznosti vstopa slovenskih lovcev v osnovno šolstvo. **Tita Loštrek** na primer, knjižničarka iz *logaške OŠ*, si želi, da bi »uspela vzgoja drugačnih, sodobnih rodov lovcev in lovske organizacije«, vendar jo vsebina podarjene, februarke številke *Lovca* ni prepričala. Nasprotno, v reviji je zasledila predvsem opise zalezovanja in streljanja živali iz nevezgojnih nagibov, reklame za orožje in celo vabilo na safari. Krona vsega je bil po njenem članek *Ko bom velik, bom lovec!*, kjer piše: »Če že majhnemu otroku vzbujajš ljubezen do narave, do vsega živega, ta ljubezen ostaja. Bolj vzgajaš mladi rod do obzirnosti z naravo, bolj lahko upaš, da bo del te vzgoje obrodil sadove.« Pod člankom sta objavljeni dve fotografiji; prva je z razstave nagačenih živali, na drugi pa po mnenju gospe knjižničarke vidimo »navdušenega triletnega otroka, ki posestniško drži za rog ubitega srnjaka«. Loštrekova: »Hvala lepa za tako vzgojo.« **M**

Viko Luskovec

■ Novorek

SLOVENSKO-SLOVENSKI RAZLIKOVALNI SLOVAR

KOALICIJA (nlat. *coalitio* iz lat. *coalescere* zvezati) 1. sado-mazo-voajerski akt (vlad. pol.), »Združena lista ne bo privolila v podrejen položaj v vladni koaliciji oziroma v situacijo, ko sta partnerja v spalnici, tretji pa gleda skozi ključavnico.«; 2. krščanska poroka (LDSKD), »Zdaj kršča-

nski demokrati predlagajo 'monogamno' zvezo SKD in LDS, pri čemer zagotavljajo, da ne bo več 'skokov čez plot'.«; arh. kar združuje tiste, ki načeloma ne spadajo skupaj (zg. del. gib.), »Mi, istinski komunisti, ne možemo i nikada nečemo pristati na bilo kakvu neprincipijelnu koaliciju.«; fig.časna združba, naperjena proti skupnemu sovražniku (pol.) **M**

PRORAČUN 1. v številkah izražena politika vlade oz. državnega zbora (vlad. pol.); 2. nemogoče je mogoče, »Državni zbor je sprejel proračun za leto 1994.«; fig. sod brez dna (lit.), »Dokler, da smo brez dna polnili sode, 'zuče nas v starih letih časov sile ...« **M**

Borut Cerkovnik

krajšave:

arh. - arhaično
desnosr. pol. - desnosredinska politika
drž. - državno
fig. - figurativno
lat. - latinsko
LDSKD - liberalna demokracija slovenskih krščanskih demokratov

lit. - literatura
nlat. - novolatinsko
pol. - politika
vlad. pol. - vladajoča politika
zg. del. gib. - zgodovina delavskega gibanja
zg. dem. - zgodovinska demokracija

■ Trenutki zgodovine

VETERANI, MLADI IN STARI

V četrtek, 5. maja je nekdanji Veliki Informator in sedanji obrambni minister **Jelko Kacin** v hotelu Bellevue na Šmarjetni nad Kranjem priredil slavnostno večerjo v čast veteranov, ki so se udeležili 105. zasedanja izvršnega odbora Svetovne federacije veteranov v Ljubljani. Jelko Kacin je na večerjo povabil tako borce iz *NOB 1941/1945* kot borce za samostojno Slovenijo *junij 1991/julij 1991*, kar v krogih blizu obrambnega ministra označujejo za simbolično spravo med obema gibanjima. **M**

Veliki Manipulator

■ Oglaševanje in tradicionalne vrednote

VROČE LINIJE - PREGRETI RAČUNI

Nekje v Bermudskem trikotniku so nameščeni avtomatski telefonski odzivniki, na katerih lahko za 288 SIT na minuto prisluhnete ženskim spolnim fantazijam v slovenščini. Tudi vi zadnje čase prejimate visoke račune za telefon?

Gospod Ivan Verbič, lastnik hiše ob Podpeškem jezeru, je pred kratkim prejel telefonski račun za 13.251 SIT, to pa je približno trinajstkrat toliko, kolikor so doslej znašali njegovi povprečni telefonski stroški. Sprva je pomislil, da se na njegov telefon »šverca« sosed. Ta ima namreč zunanjetrgovinsko podjetje. »Tako, kot so nas učili v vojski: raztrgaš ovoj telefonskega kabla in se priključiš nanj. Še posebej, ker imamo telefonske kable speljane skozi podstrešja in ne nad hišami,« nam je pojasnil, zakaj se mu je zdel sosed sumljiv. Toda potem, ko je po krajši osebni raziskavi v neki notranjski krčmi po naključju naletel še na gospoda K. z Rakitne, katerega račun je bil prav tako nerazumljivo visok, je svoja sumničenja opustil. Upokojenec K., ki sicer ne telefonira za več kot 300 SIT na mesec, je moral plačati 19.000 SIT.

Gospod Verbič je nato od ljubljanskega PTT zahteval izpisek telefonskih števil, ki naj bi jih klical v času, za katerega je dobil račun. Izpisek ga je presenetil, saj so bile na njem izpisane številke odzivnikov, za katere je kasneje izvedel, da jih sicer vsak dan oglašujejo vsi slovenski dnevniki. »Že dvajset let ne kupujem in ne berem časopisov, saj sem ugotovil, da mi to predvsem škodi,« trdi gospod Verbič, ki je omenjeni račun poravnal. »Potem sem osumil svojega 15-letnega sina,« nadaljuje zgodbo. »Vendar danes mislim, da sem ga obtožil po krivem, saj mi fant nikdar ni lagal, dokončno pa me je prepričal, ko sem se vrnil s pogovora na pošti. Takrat sem se mu zlagal - še vedno sem sumil, da je kriv on -, da imajo poštarji posnetek njegovega pogovora, ki sem ga slišal in ugotovil, da je res telefoniral on. Tudi po tej zvižachi je zaničal, da bi telefoniral, tako da sem sedaj prepričan, da gre za navaden kriminal, za katerim stoji pošta.«

Podobno je visok telefonski račun porušil mir v družini gospe S. S. iz bližnjega Preserja, ki je pošti prav tako že plačala 20.000 SIT. »Na pošti imam sicer vložen zahtevek za revizijo, vendar bom na razplet, tako so mi vsaj rekli, morala počakati še kak mesec. Sprva sem bila presenečena nad številko, potem sem se pogovorila s sinom, ki mi je priznal, da je klical trikrat, čeprav se mi znesek kljub temu zdi previsok.«

»Ob tem se mi še največja svinjarija zdi to,« še pravi gospa S. S., »da te stvari oglašujejo v časopisih, čeprav je res, da je tudi na satelitskih pogramih polno oglasov s tovrstnimi telefonskimi številkami. To so stvari, s katerimi bi morali otroke seznanjati v šoli, saj imajo nekakšno domovinsko vzgojo.« Tudi mnogi drugi, ki so v zadnjem času prejeli previsoke telefonske račune, menijo, da so za težave deloma odgovorni slovenski mediji, predvsem dnevni časopisi, ki so - kakor je soditi po izjavah njihovih odgovornih ljudi - čezoceanske telefonske številke oglaševali brez posebnih zadržkov. Celo v Slovincu, časopisu, ki je pred dvema letoma zavrnil ponudbo Mladine, da bi na njegovih straneh oglaševala intervju s Tarasom Kermaunerjem, ki je nekoliko bolj kritično spregovoril o krščanstvu, so še pred nekaj dnevi oglaševali hot line, ki v tradicionalne slovenske družine vnaša razdor med starši in otroki. Lidija Halec, pomočnica direktorja za trženje pri omenjenem časopisu, pojasnjuje: »Zaradi odziva bra-

lcev od 3. maja teh oglasov ne objavljamo več. Ljudje so se pritoževali, da so tovrstni oglasi neprimerni za naš časopis.« Strokovnjak za trženje in vodja oglaševanja pri Delu gospod Jure Apih: »Za zdaj nimamo informacij, da bi bili ti oglasi kakorkoli škodljivi, seveda pa bomo preučili, ali je stvar problematična. Vsekakor je za morebitno škodo, ki jo oglas lahko povzroči, odgovoren urednik časopisa in ne oglaševalec.« Urednik Republike gospod Marjan Sedmak pravi, da je že pred nekaj tedni dal izrecno navodilo, naj se ti oglasi ne objavljajo več. »Morda je v moji hiši še kak drug gospodar,« se sprašuje sedaj, saj njegov časopis občasno še objavlja tovrstne oglase. Miran Predan, urednik mariborskega Večera, prav tako pozna »stranske učinke« oglaševanja števil, tovrstnih telefonskih odzivnikov, vendar meni, da so visoki telefonski računi, ki jih mularija dela staršem, izključno problem staršev samih: »O vsebini oglasa pri nas odloča oglasna služba, ki se včasih posvetuje z nami. Glede omenjenih oglasov se nismo posvetovali, smo pa že dobili nekaj obvestil bralcev, češ da jim otroci zvižujejo telefonske račune, pri čemer se ne čutimo krive.«

V ljubljanski podružnici reklamne agencije Saatchi & Saatchi pravijo, da je naročnik oglasov neko norveško podjetje, katerega ime ostaja poslovna skrivnost. Skrivnostni Norvežani se menda na veliko ukvarjajo z odzivniki te vrste. Čudno pri vsem skupaj je, da je cena minute pogovora samo 288 SIT, saj toliko (po podatkih slovenskega PTT) stane katerakoli minuta telefonskega pogovora s šesto cono, kamor spada klicna številka 001. Po naših podatkih naj bi bili odzivniki nameščeni nekje v Bermudskem trikotniku. S čim potemtakem Norvežani služijo denar, če cena pogovora z njihovimi odzivniki ni nič višja od cene, ki jo slovenski PTT sicer zaračunava za povsem navadne pogovore z omenjeno cono, torej pogovore brez dodatnih seksualnih storitev? Pri PTT pravijo, da ne sodelujejo z nikakršnimi Norvežani in da bi, če bi bilo to res, vsaj pobirali provizijo, predvsem pa zanikajo možnost, da za vsem tem stojijo sami. Večini ljudi, tako tistim, ki sumijo, in tistim, ki ne sumijo svojih otrok, se namreč zdi, da je za nerazumljivo visoke telefonske račune vsaj deloma odgovorna pošta. Oziroma, kakor pravi gospod B. S., imetnik računa za 15.000 SIT: »Vsak polagalec ploščic, vodoinštalater ali kdorkoli drug, ki ti zaračuna kako storitev, izpiše specifikacijo porabljenega materiala, pošta pa mirno izstavi račun brez vseh pojasnil.« V začetku omenjeni gospod Ivan Verbič pa je prepričan, da bi morale žrtve seksualnega telefonskega odzivnika stniti sile in družno ukrepati, zato poziva vse, ki imajo podobne težave kot on, da se oglasijo na številko (061) 631 445. M

Borut Mehle

(061)
☎ 31-41-03
☎ 13-23-295
☎ 13-17-037
fax 13-23-295

POSEST

d.o.o.

Promet z nepremičninami

Cenitve nepremičnin

Vpisi nepremičnin in
ETAŽNE LASTNINE

v
zemljiško knjigo

Denacionalizacija

Geodetske storitve

Ljubljana, Gosposvetska 6

SODELUJTE Z NAJBOLJŠIMI

MY

WAY

NEPREMIČNINE

Slovenska cesta 27

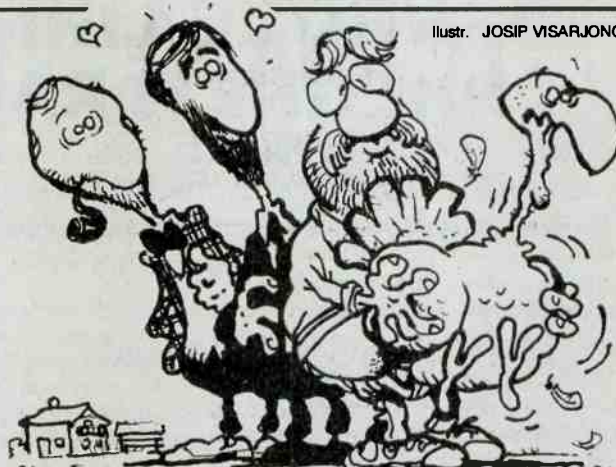
61000 Ljubljana

Tel: 061/220-407, 220-408

Fax: 061/12-57-181

Rolanje po scene

Ilustr. JOSIP VISARJONVIČ

»Ostala nas je samo tretjina, toda računajte na nas, kot da smo v popolni sestavi,« sporočajo preostali trije člani demokratske stranke svojim oboževalkam. (hvalijo se, da so podrli več bab kot vsa desnica skupaj press)

Izjava za javnost

Direkcija Rolanja prosi vse, ki nas vlačijo po zobeh, da vsako citiranje navedb iz Rolanja obvezno končajo z besedico press. (velja tudi za sodišče press)

Ne le, da v gostilni najlepšega slovenskega brigadirja ni nikakršnih brezcarinsko uvoženih keramičnih ploščic, tudi če so, smo jih za kazen pripravljeni pojesti. (skupaj z nikolo bomo zmogli press)

Direkcija Rolanja prosi državnega tožilca g. Miklavčiča, naj v bodoče ne pripoveduje državnih skrivnosti na uho Vinku Vasletu ravno pod oknom direktorja direkcije. (četrtek, 5. maja 1994, ob 17.50 press)

Lojze Peterle je v Argentini obiskal najbolj znano vedeževalko:

»V kroglji ne vidim povsem jasno, vendar vaša prihodnost zagotovo ni rožnata: strmoglavili boste z jadralnim letalom ali pa se boste zadušili s hostijo.«

Najboljši dokaz, da bomo imeli predčasne volitve, je množični naval politikov vseh barv v Pen klub. (za kocijančičem, školčem, gantarjem in bonsajem so začeli tja zahajati še stanič, peterle in janša press)

Tone Anderlič je dobil navdih: piše knjigo *Najboljši so padli*. (poštenemu najditelju ponuja tisoč mark za tretji zob press)

»Marjan, ali je to korupcija, če jaz tebi plačam pivo?« sprašuje Janez brata Marjana.

»Ni, bi pa bilo podkupovanje, če bi ga jaz plačal tebi.«

RAČUNALNIŠKO
IZOBRAŽEVANJE

LJ ☎ 061/210-755

MB ☎ 061/226-138

PAMFLET!

TEMNA STRAN NOVINARSTVA

Po poročilih »Novinarjev brez meja« je bilo v lanskem letu na svetu ubitih 63 poročevalcev, toda samo v Rusiji je bilo v istem letu ubitih nekajkrat več bankirjev!!!

Bi zaradi tega rabili poseben dan bankirjev ali začeli govoriti o bankirjih kot nosilcih demokracije in svobode? Ali pa pogled v Turčijo, ki na prvi pogled učinkuje kot najbolj moderna, civilizirana evropska država, v kateri ni najti islamskih skrajnežev. Ja, v tej idilični deželi so le v lanskem letu vladne čete pobile 1.200 Kurdov. Je med dnevi v letu mar najti kakšen dan, ob katerem bi se spominjali pravic kurdskega naroda, če že ne do lastne države, pa vsaj do mednarodne zaščite pred turško oblastjo?

Ob mednarodnem dnevu svobode tiska je ameriška ustanova »Svobodna hiša« objavila, da je tisk omejen v 113 deželah, povsem svoboden pa je le v 68. Slovenije ni bilo najti ne v prvi ne v drugi skupini, je pa slišati vihar o zasledovanju novinarjev. V svobodni državi,

kjer obstajajo legalne zasebne detektivske agencije, si državljani lahko najame detektiva, da hodi za komerkoli: tudi za novinarjem in predsednikom države. Še bolj zabavno je, ko novinar, ki toži o zasledovanju, objavlja vesti iz zaupnega sestanka policijskega in obrambnega ministra ter njihovih tesnih sodelavcev. Postavimo banalno vprašanje: od kod mu podatki o vsebini skrivnega srečanja? Da si jih je pridobil sam proti volji vseh tam prisotnih? - Pravljica za otroke, ki živi iz časa rušenja trdnjave jugoslovanskega komunizma, ko so dejansko liberalnejši člani nomenklature spravljali v javnost strogo zaupne dokumente. Pač, takrat je imel del novinarjev kot del nomenklature pred seboj poslanstvo razdreti enopartijsko trdnjavo. Kaj pa danes?

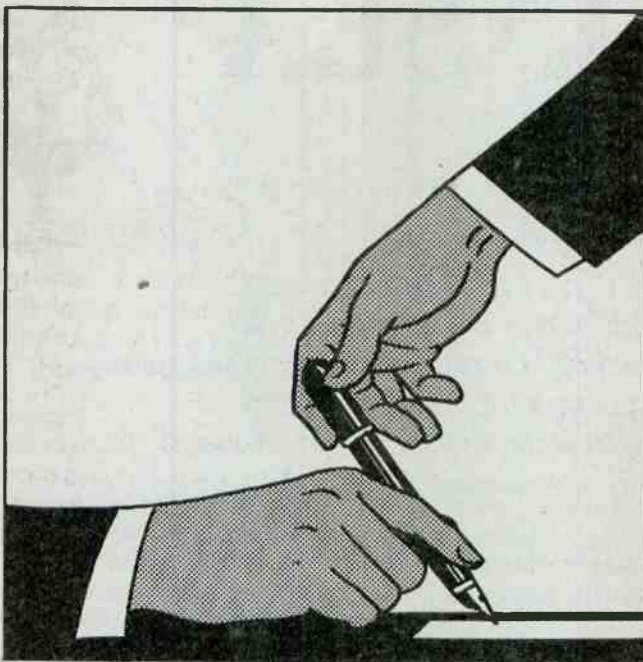
Štorije so preproste: zdaj ena, zdaj druga, zdaj tretja politična stran daje določenim novinarjem informacije, s katerimi bo diskreditirala svoje politične nasprotnike. Banalna posledica je potem ta, da postanejo določeni novinarji zgolj prenašalci informacij določene politične skupine. - Svoboda tiska, novinarji kot junaki, ki nastopajo takorekoč sami proti zlim silam?

V Sloveniji se opazen del novinarjev še naprej obnaša kot nekdanji javni družbeno-politični delavci; pišejo bolj ali manj iz perspektive konkretne politične ideje. Zatorej namesto apriornih hvalospelov tisku pogledjmo med hladne izreke ljudi, ki so gradili kariere in živeli od tiskanih besed:

»Tisk je najostrejša in najmočnejša orožja naše partije.« (ruski diktator Josip Stalin, 1923)

»Če človek služi denar z izdajanjem časopisa, z zastrupljanjem izvirov informacij ..., je največji kriminallec, kar si jih lahko zamišljam.« (nemški socialist Ferdinand Lassalle, 1863)

»Prva naloga časopisa je zbiranje vesti ..., komentar je svoboden, toda fakti so sveti.« (Charles Prestwick Scott, 1926)

»Naši časopisi pišejo resda neumne stvari, toda to je cena svobode.« (češki predsednik Vaclav Havel, 1992)

»Kazenski zakon o tisku ne vrši najmočnejšega pritiska na založnika, ampak na pisca. Če mora ta z enim očesom vseskozi motriti kazenske paragrafe, bomo zanesljivo prikrajšani za njegovo najbolj kreativno energijo.« (ameriški advokat Charles Rembar, 1968)

»Za rusko družbo ne moremo reči, da je svobodna. Ljudje so brez lastnine. Tisk ni svoboden, ker nima svoje lastnine.« (ruski založnik Lev Gušin, 1992)

»Mnoge vlade sveta gledajo na tisk tako kot indijski maharadža na slone - barvit in koristen, toda tu ni vprašanja, kdo jezdi koga.« (ameriški urednik David Greenway, 1992)

»Tisk je naše najmočnejše ideološko orožje.« (ruski predsednik Nikita Hruščov, 1957)

»Ne briga me, kdo v državi dela zakone in denar, vse dokler imam v rokah tisk.« (ameriški satirik Finley Peter Dunne, 1906)

»Če so časopisi koristni pri prevračanju tiranov, je tako zgolj zato, da bi vzpostavili lastno tiranijo.« (pisatelj James Fenimore Cooper, 1833)

»Časopis je vedno orožje v rokah nekoga.« (angleški pisatelj Claud Cockburn, 1956)

»V Ameriki ni ničesar takega, čemur bi lahko rekli neodvisni tisk ... Plačajo mi 150 \$ na teden, da svojih mnenj ne bi sporočal v časopisu, za katerega delam.« (ameriški urednik John Swinton, 1883)

»Svoboda tiska je svoboda, da pokupiš časopise, svoboda, da kupiš pisce, da kupiš in oblikuješ javno mnenje v interesu kapitalistov.« (ruski revolucionar V. I. Lenin, 1921)

»Vsi so za svobodo govora. Ne mine niti dan, da ne bi tega omenjali, toda nekateri mislijo, da lahko govorijo, kar hočejo. Če pa jim kdo odgovori nazaj, vzkipijo, da je to nasilje nad svobodo govora.« (angleški državnik Winston Churchill, 1943)

»Zurnalizem je edini poklic, ki ne zahteva nobenega spričevala, nobene diplome in nobenega posebnega znanja o ničemer.« (angleški humorist in urednik Patrick Campbell, 1967)

»Mi ne pišemo resnice. Mi pišemo, kar pravijo ljudje. Včasih vemo, da to ni resnica.« (ameriški založnik Wayne Phaneuf, 1993)

»Rim je svobodno mesto ... Vsakdo lahko piše in govori, kakor mu ugaja. Pogosto se govori o meni slabe stavri, toda pustim jih, da minejo.« (papež Aleksander VI, 1500)

»Svoboda govora je brez pomena, če novinar ni sposoben svobode mišljenja.« (ameriški pisatelj Bergen Evans, 1946)

Bernard Nežmah

VELIKA LASTNINSKA DILEMA

Na naslednji seji državnega zbora lahko pričakujemo stopnjevanje medstrankarskih nasprotij do vrelišča. Na dnevnem redu bo namreč razprava o preteklem in prihodnjem lastninjenju igralnic, ki bo posvečena predvsem usodi novogoriškega Hita in s tem tudi usodi vseh, ki so od njega odvisni.

Lani spomladi je z izbruhom afere Hit prišla na dan tudi zgodba o lastninjenju »poslovnega sistema Hit«. Bila je prelomna in za nekatere šokantna, saj je govorila o tem, kako se je v slovenskih podjetjih v zadnjih letih zmanjševal družbeni in hkrati povečeval zasebni kapital. Glasila se je nekako takole: najprej je bilo **družbeno podjetje Hit p. o.**, iz katerega je v začetku leta 1990 nastalo **mešano podjetje Hit d. o. o.** »Ko se je začelo govoriti o privatizaciji, se je Hit odločil, da bo začel od zaposlenih zbirati zasebni kapital. Na ta način bi dokapitalizirali družbeno podjetje. Odločili smo se, da del osebnih dohodkov in del dobička, ki bi ga lahko razdelili za osebne dohodke, zadržimo v podjetju in k družbenemu kapitalu dodamo še kapital znanih lastnikov. Torej ljudi, zaposlenih v Hitu,« je pred več kot letom za naš časopis pojasnil lastninjenje v Hitu njegov prvi mož **Danilo Kovačič**. Sprva je bilo razmerje med družbenim in zasebnim kapitalom 97 proti 3. Nato sta marca 1990 iz enega podjetja nastali dve: **Hit d. o. o.** in **Hit-Invest d. o. o.** Z ločitvijo je matično podjetje Hit preneslo na podjetje Hit-Invest poslovni sklad v vrednosti 80 odstotkov družbenega kapitala. Posledica znatno zmanjšane udeležbe družbenega kapitala v Hitu d. o. o. je bila nagla rast deleža zasebnega kapitala, ki je se je čez noč povečal na 18 odstotkov. Potem je »dokapita-

lizacija« Hita d. o. o. potekala le še po znanem »teoretičnem« obrazcu, po katerem je profitna stopnja družbenega kapitala samo 2 odstotka na leto, preostali dobiček pa je plod vložka zasebnega kapitala. S tem je bil večinski družbeni kapital deležen minimalnega dobička, manjšinski zasebni kapital pa večinskega. Zaradi nesorazmerne delitve dobička glede na vloženi kapital so do julija 1991 zaposleni v Hitu d. o. o. postali že 74-odstotni lastniki podjetja, ki je bilo registrirano za opravljanje igralniške dejavnosti in sočasno lastnik petih igralnic.

Stališče nekega poslanca

23. marca letos je državni zbor v drugo razpravljajl o zakonu o lastninskem preoblikovanju igralnic. Zakon naj bi odgovoril na vprašanje, kdo naj bi postal lastnik premoženja slovenskih igralnic, ki je vredno več deset milijonov tolarjev, in s tem tudi lastnik enega najdonosnejših finančnih virov v državi. Kot je znano, veljavni zakon o lastninskem preoblikovanju podjetij tega vprašanja ne rešuje, temveč določa, da ga mora urediti poseben zakon. Po burni razpravi je bil vladni predlog lastninjenja, ki je predvidel večinsko lastništvo države, zavrnjen, od vlade pa so poslanci zahtevali, naj predloži novo zakonsko zamisel. Na tej seji so bila sprejeta štiri stališča,

med katerimi je bilo najbolj vpadljivo stališče **Jožeta Leniča** (poslanec LDS), na podlagi katerega je državni zbor vladi naložil, naj v lastninskem zakonu »opredeli način odkupa kapitalskega deleža oseb, ki po sistemskem zakonu ne morejo imeti kapitalskih deležev v igralnicah«. S tem naj bi vlada v novem sistemskem zakonu poskrbela za rešitev vprašanja odkupa lastninskih deležev, ki jih imajo zasebniki ali podjetja v igralnicah. To bi konkretno pomenilo, da bi morala poiskati rešitev tudi za odkup več kot 70-odstotnega lastninskega deleža zaposlenih v igralniškem kompleksu Hit d. o. o., vrednega milijone.

Tri tedne kasneje, konec prejšnjega tedna, je bila v skupščinskem poročevalcu objavljena nova vladna zamisel o lastninjenju igralnic. Podpisali so jo finančni minister **mag. Mitja Gaspari**, minister za ekonomske odnose in razvoj **dr. Davorin Kračun**, vodja lastninskega projekta **mag. Tone Rop** in novi državni sekretar na ministrstvu za finance **Božo Jašovič**. Predlagatelji, od katerih so prvi trije na zadnjih volitvah kandidirali na listi LDS, so v zakon vključili tudi stališče poslanca Leniča. Zapisali so ga tako, da se tistim, ki po novem zakonu ne bodo mogli biti delničarji igralnic, njihovi kapitalski deleži spremenijo »v dolgoročne terjatve, ki se bodo v naslednjih letih izplačale iz dobička igralnic«. Dodali so še, da bodo morale »za izpolnitev teh obvezosti igralnice vsako leto nameniti vsaj tretjino dobička«. Ker samo Hit plačuje v državni proračun na leto skoraj 100 milijonov mark davščin, bi lastnikom tega igralniškega sistema, če bi se sedanji tempo poslovanja nadaljeval, ostalo za poplačilo lastninskih deležev najmanj 30 milijonov mark.

Hkrati so sestavljalci zakonskega predloga s samo šestimi člani parlamentu ponudili zamisel, ki vodi k podržavljenju igralnic, saj naj bi 50 odstotkov premoženja postalo last države, 20 odstotkov naj bi si ga prilastile občine, kjer imajo igralnice sedež, 15 odstotkov delnic je predvidenih za nastajajoči kapitalski sklad pokojninskega in invalidskega zavarovanja, preostalih 15 odstotkov pa naj bi romalo v odškodninski sklad. S tem naj bi bil volk sit in koza cela: zaradi igralniških afer bi ugodili zahtevam dela javosti in igralnice podržavili, hkrati pa naj bi bili poplačani tudi sedanji lastniki igralnic.

(Ne)veljavnost veljavnega zakona

Že nekaj mesecev čaka v parlamentu na uvrstitev na dnevi red zahteva skupine opozici-

u
upimo

MENJALNICA

za tiste, ki ne zaupate ne državi, ne papirjem

Informacije o tečajih, tel.: (061) 212 073
Šubičeva 1 (ploščadna stran), tel.: (061) 125 10 60, Kongresni trg 13, tel.: (061) 214 388,
delovni čas od 8.⁰⁰ do 18.⁰⁰, sobota od 8.⁰⁰ do 12.⁰⁰

cijskih poslancev po avtentični razlagi nekaterih členov še vedno veljavnega zakona o igrah na srečo. Gre za republiški zakon, sprejet leta 1986, ki je bil doslej delno spremenjen že trikrat. Predlagatelji tolmačenja so s svojo zahtevo dregnili v občutljivo točko igralniškega lobija. Postavljajo namreč vprašanja, ali lahko posebne igre na srečo, ki se igrajo v igralnicah, prirejajo poleg podjetij z družbenim kapitalom tudi zasebna in mešana podjetja. In drugič, ali se je dobiček, ustvarjen v igralnicah, sploh lahko delil za plače zaposlenih, izplačeval v obliki dividend in namenjal za povečanje lastninskih deležev v igralnicah. Pri obeh vprašanjih se predlagatelji sklicujejo na veljavni zakon o igrah na srečo in odgovarjajo s kratkim ne!

Spor je star že nekaj let in seže v začetek leta 1989, ko je začel veljati zvezni zakon o podjetjih. Z njegovo uveljavitvijo so se začela z igralništvom ukvarjati tudi podjetja v mešani lasti, kar najlepše potrjuje primer novogoriškega podjetja Hit d. o. o. Vprašanje je, ali je zakon o podjetjih dopuščal podjetjem v mešani in zasebni lasti, da se ukvarjajo z igralništvom. Reči je treba, da ta zakon, ki je splošen, ni omejeval podjetij pri opravljanju gospodarskih dejavnosti. Ker pa je prirejanje iger dejavnost posebne vrste, veljajo za podjetja, ki opravljajo igralniško dejavnost, posebna

Zakaj bi slovenska vlada nekemu, ki je do lastništva prišel po zakoniti poti, začasno prepovedala izplačevati dobiček v obliki dividend, potem pa mu čez čas iz dobička lastninski delež izplačala? Če si postal lastnik ali družbenik podjetja zakonito, si lahko dobiček izplačaš KADARKOLI in ti tega država ne more preprečiti z nobenim dekretom, saj nismo v komunizmu. Če pa pot ni bila zakonita, si ga ne moreš izplačati NIKOLI.

merila, drugačna in predvsem strožja od tistih, ki veljajo za druga podjetja. In to merilo je poseben zakon o igrah na srečo, ki ga zakon o podjetjih ni razveljavil ali omejil njegove uporabe, tega pa ni storil niti novi zakon o gospodarskih družbah, ki smo ga dobili lani. Zato skupina poslancev v svoji zahtevi po tolmačenju opozarja, da je zakon o igrah na srečo »nedvoumno izločil vse fizične in civilnopravne osebe ter vse organizacije, ki imajo tudi zasebni kapital, da bi smele prirejati igre na srečo ali se ukvarjati z igrami na srečo v posebnih igralnicah kot svojo glavno ali posttransko dejavnostjo«. Njihovo sporočilo je jasno: igralništvo je po veljavni zakonodaji še vedno rezervirano samo za podjetja v izključni družbeni lasti, zato je nezakonito vsako prirejanje posebnih iger na srečo (izjema od 13. 8. 1993 velja le za igre na igralnih avtomatih), s katerim se ukvarjajo podjetja v zasebni ali mešani lasti.

Drugo sporno vprašanje je delitev dobička v igralnicah. Zakon o igrah na srečo določa, da se sredstva iz čistega dohodka (dobička), ustvarjenega s poslovanjem igralnic, »namenijo za razširitev materialne osnove dela« in »usmerijo v vlaganja za pospeševanje turizma«. Z drugimi besedami: dobiček igralnic se nameni za vzdrževanje starih in graditev novih turističnih in igralniških objektov. Od tod tudi mnenje predlagateljev tolmačenja, da se iz dobička »ne smejo povečati plače zaposlenih ali izplačevati dividende oz. povečevati osnovne vloge zasebnih ustanoviteljev«. To po njihovem ni dopustno tudi zato, ker se zasebniki in podjetja z zasebnim ali mešanim kapitalom sploh ne smejo ukvarjati z igralništvom. Tudi tu je sporočilo jasno. V praksi bi to pomenilo, da si zaposleni v Hitu d. o. o. iz dobička ne bi smeli izplačevati plač, da dobička ne bi smeli namenjati za lastninske deleže zaposlenih v podjetju, pa tudi, da se mešano podjetje Hit d. o. o. ne bi smelo ukvarjati z igralništvom.

Začasna prepoved lastninjenja

Vlada je pred tremi tedni na svoji redni seji sprejela še en zakonski predlog, ki se nanaša na lastninjenje igralnic. Gre za predlog o začasni prepovedi lastninjenja v podjetjih, ki prirejajo igre na srečo, sestavili pa so ga isti

ljudje kot že zgoraj omenjeni zakonski predlog. Parlament naj bi ga sprejel po hitrem postopku, veljal pa naj bi le do sprejetja zakona o lastninjenju igralnic.

Zanimivo pri vladnem predlogu o začasni prepovedi lastninjenja je zlasti to, kako vlada utemeljuje njegovo »obravnava po hitrem postopku«. Pri tem prizna, da je igralništvo dejavnost posebne vrste in da zanj veljajo posebna in strožja merila kot za druge gospodarske dejavnosti. Čudno je le, da zamolči, da imamo ta merila že od leta 1986 zapisana v zakonu o igrah na srečo, ki še vedno velja. Nato vlada pojasni, da bi brez prepovedi lastninjenja sedanji lastniki igralnic lahko oškodovali bodoče lastnike, in to tako, da bi »zmanjšali premoženje igralnic ali ga obremenili«. Ta vladina utemeljitev je še bolj čudna kot prva, saj lahko lastniki igralnic zmanjšujejo premoženje in ga obremenjujejo z različnimi finančnimi obveznostmi že kar nekaj let, pa

NAROČILA NA p.p.45,
61101 Ljubljana
ali na tel.:
(061) 213-475

GIGGIRICI

**GIGGIRICI - LOSION, KI POSTOPNO
VRNE LASEM NJIHOVO PRVOTNO
MLADOSTNO NARAVNO BARVO!!!**

Revolucionaren dosežek kemične industrije v borbi za ohranitev mladosti!

Ali poznate vzrok za sivjenje las v starosti? Naj vam jih na kratko razložimo.

Lasje so pretežno sestavljeni iz proteinov, kateri vsebujejo tudi snov MELANIN, količina melanina pa določa barvo naših las.

S starostjo se količina melanina v lasih zmanjšuje, zato lasje postopoma sivijo in sčasoma postanejo popolnoma beli.

Losion GIGGIRICI je blaga, brezbarvna tekočina, ki vsebuje pigment, po sestavi podoben melaninu. Z vsakodnevnim nanašanjem na lase bo ta pigment postopoma nadomestil melanin.

Rezultata ne boste takoj opazili, kajti GIGGIRICI deluje počasi in postopoma. Okolica ne bo opazila nenadne spremembe!

Losion ne vsebuje snovi, ki bi vašim lasem škodile in jih razžirale, kot se dogaja pri barvanju las.

Primeren je za vse barve las, za vse dolžine.

NEVERJETNO, VENDAR RESNIČNO.

PREPRIČAJTE SE SAMI!

1.teden 2.teden 3.teden 4.teden

Cena: 2.399,00SIT+ PTT stroški

NAROČILNICA

IME IN PRIIMEK

ULICA IN ŠT.:

KRAJ IN POŠTNA ŠT.:

ARTIKEL IN ŠT. KOM.

NAROČILNICO pošljite na naslov

ČZRLLO d. o. o., P.P. 45, 61101 LJUBLJANA

ČANG-SLANG čaj za hujšanje

Edini čaj v Republiki Sloveniji, ki ima potrdilo Zavoda za farmacijo in za preizkušanje zdravil o svoji neškodljivosti. Vsaka škatla vsebuje to potrdilo.

Cena: 599 SIT + PTT stroški

nobena, niti ta vlada, doslej ni ničesar ukrenila. Lep primer je prenos poslovnega sklada s Hita d. o. o. na Hit-Invest in zmanjšanje družbenega premoženja v Hito d. o. o. Tretja, še bolj čudaška, je odločitev vlade, da prepove družbenikom in delničarjem v podjetjih, ki prirejajo igre na srečo, »vsakršno razpolaganje s poslovnimi deleži oz. delnicami, ki so v njihovi lasti«, in jim s tem prepove tudi izplačevanje dividend in pridobivanje kakršnihkoli drugih premoženjskih koristi. Pri tem vlada, če ne štejemo nenadnega strahu pred zmanjšanjem premoženja igralnic, ne razloži, zakaj je kar na lepem prepovedala družbenikom in delničarjem uživanje sadov njihovega lastništva. Ta odločitev vlade je resnično nenavadna, saj bi bila takšna prepoved možna le, če bi mešana in zasebna podjetja, ki se ukvarjajo z igrami na srečo, poslovala nezakonito. Prav na to pa opozarjajo predlagatelji zahteve po tolmačenju zakona o igrah na srečo, ko pravijo, da se lahko z igralništvom ukvarjajo le podjetja v izključno družbeni lasti in da je bilo nezakonito vsako prirejanje iger na srečo, s katerim so se ukvarjala mešana ali zasebna podjetja. In

prav tu pridejo vlada in predlagatelji tolmačenja do skupnega stališča, ki ga vlada prizna le posredno in priznanje skrbno zavije v zapleten pravni besednjak, predlagatelji tolmačenja pa ga neposredno zapišejo.

Da bi razkrili dvolično ravnanje vlade pri oblikovanju obeh zakonskih predlogov, ki se kaže v njenih čudaških in med seboj izključujočih se predlogih, se moramo le vprašati, zakaj bi nekomu, ki je do lastništva prišel po zakoniti poti, začasno prepovedali izplačevati dobiček v obliki dividend, potem pa mu čez čas iz dobička lastninski delež izplačali. Če si postal lastnik ali družbenik podjetja zakonito, si lahko dobiček izplačaš kadarkoli in ti tega država ne more preprečiti z nobenim dekretom, saj nismo v komunizmu. Če pa pot ni bila zakonita, si ga ne moreš izplačati nikoli. Takšna pravila igre vsaj veljajo v pravnih državah, kjer se spoštuje veljavna zakonodaja. In veljati bi morala tudi v naši državi, za katero predvsem Drnovškova vlada trdi, da ima atribute pravne države.

Druga platčasne prepovedi lastninjenja je težnja vlade, da igralnice podpravi. Pritrditi

gre Danilu Kovačiču, ko pravi, da »je bila državna lastnina manj uspešna od družbene in da je bila zato Slovenija ena od najbolj razvitih socialističnih družb«. Pritrditi moramo tudi njegovemu mnenju, da bi bilo bolje, če bi v igralnicah prevladala podjetniška in ne državna logika, in naj se država najprej usposobi, da bo znala pobirati davke, ne pa, da razmišlja, kako bi vodila gospodarsko dejavnost. Da država ne zna pobirati igralniškega davka, je pokazal zadnji zaplet zaradi plačila posebnega prometnega davka od posebnih iger na srečo, ko je Hit po mnenju svojega vodstva za prva dva meseca letos »prehitro in pomotoma« plačal preveč davka. Spor med Hitom in SDK zaradi plačila davka je nastal zaradi različnega tolmačenja tega, koliko posebnih iger na srečo se v naših igralnicah sploh igra. Že pred meseci bi ga moralo končati finančno ministrstvo s svojim mnenjem, koliko posebnih iger na srečo pri nas dejansko igramo, vendar tega ni storilo. Logika države v tem primeru je zgrešena, saj namesto da bi v igralnicah dopustila zasebno pobudo in poskrbela le za ustrezno obdavčitev dobička, zasebni interes raje zatre,

»LAHKO PRIDE DO VELIKEGA KONFLIKTA«

JOŽE LENIČ, poslanec LDS in član parlamentarne preiskovalne komisije, je na eni od aprilskih sej državnega zbora, na kateri je tekla beseda o lastninjenju igralnic, s svojim stališčem vladi naložil, naj »opredeli način odkupa kapitalskega deleža oseb, ki po sistemskem zakonu ne morejo imeti kapitalskih deležev v igralnicah«.

- Lahko pojasnite namen svojega stališča?

Predlog sistemskega zakona o lastninskem preoblikovanju podjetij, ki prirejajo igre na srečo, določa za večinsko lastnino v igralnicah državno lastnino. Če danes naredimo lastninski presek slovenskih igralnic, ugotovimo, da je zelo pester: od portoroške igralnice, kjer še vedno prevladuje družbena lastnina, do igralnic, kot je Hitova Perla, ki so tako rekoč že v zasebni lasti. Glede na to, da predlog zakona predvideva podpravljenost igralnic, bo treba zasebnim lastnikom in pravnim osebam, ki so v igralnice vložili svoja sredstva, te deleže vrniti in jih poplačati.

SLOVENIJA.
DRAŽI USPEHU.
LDS
LIBERALNO-DEMOKRATSKA STRANKA

pri tem pa ne zna pobrati niti davka, ki ji pripada.

Svetovni igralniški unikum

Ozadje spora o tem, ali se lahko z igralništvom ukvarjajo samo družbena podjetja in ali je bilo izplačilo dobička v obliki plač in lastniških deležev sploh možno, pride do izraza posebno pri primerjavi evropskega - torej državnega, in ameriškega - zasebnega igralništva. Lastniki ameriških igralnic morajo za opravljanje igralniške dejavnosti od države predhodno dobiti koncesijo in zanjo **plačati velike zneske**. Šele nato si lahko kot zasebni lastniki iz ustvarjenega dobička izplačujejo plače ali ga namenjajo za povečanje svojih lastniških deležev. Pri nas pa zasebni lastniki igralnic državi niso plačali nič, hkrati pa naše igralnice niso niti v državni lasti.

Predvsem iz krogov vladne koalicije je pogosto slišati vprašanje, kdo je sploh dovolil, da je naše igralništvo postalo unikum svetovnega igralništva. S prstom se največkrat pokaže na finančna ministrstva predhodnih vlad, ki so

Lastniki ameriških igralnic morajo za opravljanje igralniške dejavnosti od države predhodno dobiti koncesijo in zanjo PLAČATI VELIKE ZNESKE. Šele nato si lahko kot zasebni lastniki iz ustvarjenega dobička izplačujejo plače ali ga namenjajo za povečanje svojih lastniških deležev. Pri nas pa zasebni lastniki igralnic državi NISO PLAČALI NIČ, hkrati pa naše igralnice niso niti v državni lasti.

imela vpogled v lastninjenje igralnic, in na SDK, ki je omogočal izplačilo dobičkov igralnic za plače. Da sta obe ustanovi vedeli, kaj se je v preteklosti v igralnicah dogajalo, drži, vendar ne smemo pozabiti niti, kdo je do nedavna držal roko nad slovenskimi igralnicami. Afera Hit in zatem afera Vis sta pokazali, da je bila to *Služba državne varnosti* (SDV), torej sama država, in da so bile igralnice za to službo poleg davkov pomemben postranski vir financiranja. Do lani, ko so se po volitvah začele prve revizije lastninjenja igralnic, ni

upal nihče v igralnice zares niti pokukati, kaj šele, da bi v času, ko je nad njimi še bedela politična policija, od njih zahteval, naj spoštujejo zakon. Tudi zato bo zanimiv razplet na naslednji seji državnega zbora, za katero je predvidena razprava o vladnih zakonskih predlogih in predlogu avtentičnega tolmačenja že nekaj let veljavne igralniške zakonodaje. Pokazala bo vsaj, ali je politično policijo zamenjalo le usklajeno strankarsko glasovalno kolesje ali pa resnično pravna država.

Stanislav Kovač

● In kako bi jih poplačali vi?

Namen mojega predloga je, da bi si lastniki igralnic poplačali kapitalske deleže iz bodočega dobička igralnic. Sicer bi moral biti ta zakon operacionaliziran skozi proračun, ne poznam pa nobene proračunske postavke, ki bi govorila o takšnem poplačilu.

● Ali ni brez predhodnega avtentičnega tolmačenja veljavnega zakona o igrah na srečo nesmiselno govoriti o odkupu kapitalskih deležev v igralnicah, saj tolmačenje pravi, da dosedanje lastninjenje v igralnicah zakonsko ni bilo možno in da so zato neveljavni, nični, tudi sedanjí lastniški deleži v njih?

Predlog avtentičnega tolmačenja zakona o igrah na srečo postavlja vprašanje, ali imajo fizične in pravne osebe sploh lahko delež v igralnicah. Če odmislimo to vprašanje, je jasno, da bo treba sedanje lastnike igralnic poplačati. Po svoje sta predvideno tolmačenje zakona o igrah na srečo in moj predlog v nasprotju. Če bo sprejeto tolmačenje, ki pravi, da se igralnice sploh ne bi smele lastniniti in da so igralnice lahko samo podjetja z družbenim kapitalom, bo prišlo do hudega konflikta med tistimi, ki so vlagali v igralnice, in državo. Po mojem se bodo ta vprašanja reševala na sodiščih. Ne upam si prejudicirati, kdo bo na sodiščih dobil. Vsekakor bodo tisti, ki so vlagali, dokazovali, da so to lahko počeli. In lastninil se ni samo Hit, ampak tudi igralnice, kjer so bila vlaganja čisto normalna.

● Vendar predlog tolmačenja pravi, da so igralnice podjetja z izključno družbeno lastnino, to pa pomeni, da je nična vsaka

dokapitalizacija, ne glede na to, ali je šlo za Hitov model dokapitalizacije z razdelitvijo dobička, ali za dokapitalizacijo, kjer je lastnik prinesel denar v igralnico?

Vedeti je treba, da v času lastninjenja igralnic po letu 1990 ni bilo takšnega tolmačenja. Če bi ljudje vedeli, da bo sledilo takšno

»Ne upam si prejudicirati, kdo bo na sodiščih dobil. Vsekakor bodo tisti, ki so vlagali, dokazovali, da so to lahko počeli. In lastninil se ni samo Hit, ampak tudi igralnice, kjer so bila vlaganja čisto normalna.«

tolmačenje, zagotovo ne bi vlagali.

● Ampak zakon je zakon in zakon o igrah na srečo je izločil vse fizične osebe in podjetja z zasebnim kapitalom iz kroga tistih, ki se lahko ukvarjajo z igrami na srečo. Ali ni tu zakon jasen?

Takšno tolmačenje zakona o igrah na srečo lahko retrogradno poseže v sedanja lastniška razmerja.

● Retrogradni poseg ni mogoč, saj je, kot rečeno, zakon zakon in ne gre za nov zakon, ampak doslej veljaven zakon o igrah na srečo!?

To drži, vendar menim, da stvari niso tako preproste, da se tolmačenje preprosto sprejme in reče, da dokapitalizacija ni bila možna. Takšnega razpeta si ne znam predstavljati, saj vodi samo v konflikt.

● Ali ne postane konflikt vprašljiv v trenutku, ko primerjamo evropski model igralnic, kjer je lastnik država, in ameriški zasebni model? V ZDA morajo lastniki za pridobitev lastništva od države predhodno odkupiti koncesijo, prav pridobitev koncesije pa zahteva ogromna denarna sredstva. Tega pri nas, recimo pri Hitu, ni bilo.

Kar se tiče lastninjenja naših igralnic, je sporno točno to, kar ste dejali. Vendar bi spet poudaril, da lastninjenje ni potekalo v vseh igralnicah enako in da ne smemo gledati le Hita, kjer se je dobiček spreminjal v zasebni kapital. Mariborsko igralnico so npr. dokapitalizirali tudi avstrijski partnerji povsem drugače, s konkretnim vlaganjem.

jski partnerji povsem drugače, s konkretnim vlaganjem.

● Zakaj niste glede na različne oblike lastninjenja igralnic predlagali dveh različnih rešitev za igralnice, ki so se lastnile kot Hit, in igralnice, ki so se, kot pravite, lastnile tako, da je novi lastnik v podjetje dejansko prinesel nov kapital?

Če bo sprejet moj predlog, bo verjetno treba preveriti lastninjenje vsake posamezne igralnice in iti od primera do primera. Po drugi strani pa velja, da bo, če bo sprejeto predlagano tolmačenje, jasno, da lastninjenje ni bilo možno v nobeni od igralnic, ne glede na način lastninjenja.

Stanislav Kovač

EVROPA, KI JE/NI

Evropski skupnosti se bližamo tako po plačah poslancev in direktorjev, kakor po številu brezposelnih in porabi trdih drog na šolarja.

Piše **JOZE VOGRINC**

Ali Baba je rekel sezam in odprla se je skala; naši voditelji - z vizijo, brez, ali pa s televizije - zdihujejo Evropa in čakajo, da se odpre nebo. Se bo, ali se ne bo? Bo, bo: v oblakih smo že, torej nebo ne more biti daleč.

Le da, žal, izkušnja geografske določenosti nas, ki smo bolj spodaj, ne dela nič kaj frfotavih. Nasprotno: ne vem, da bi nam bila kdaj prej geografija v tolikšno breme.

Slovenija je statusna opredelitev prebivalcev Slovenije. Biti državljan Slovenije je nedvomno bolje, kot če si samo njen prebivalec. Če pa žigi v tvojih papirjih postavljajo alternativo prebivalec (a ne državljan) Slovenije ali pa prebivalec Hrvaške, Srbije, Bosne ... Naši medijski vedeževalci iz seznamov in vrstnih redov imen držav v telefaksih iz Bruslja ali Strasbourga sicer redno ugibajo, ali je status 'Slovenec' ta hip boljši ali slabši kot 'Madžar' ali 'Litvanec', ne boste pa našli navca, ki bi mislil, da je katero od trojega enakovredno 'Avstrijcu'. 'Avstrijec' je že zelo v redu, skoraj toliko kot 'Evropejec'. Da bo popolnoma jasno: s 'statusom' ne merim na to, koliko kdo zasebno ceni ali zaničuje pripadnike kakega naroda ali prebivalce kake države; te statusne razlike so zelo otipljive. Prebivalci različnih držav na celini, za katero v še ne popravljenih učbenikih piše, da sega do Urala in je tostran Bosporja, imajo, odvisno od svojega državljankega statusa in prebivališča, zelo neenake pravice in še bolj neenake možnosti preživetja, zdravljenja, šolanja, svobode mišljenja, govora, zbiranja, spolne usmeritve ... Ker so za posameznika njegove pravice in možnosti fiksne, fiksirane pa v potrdilih in izkaznicah, si je boljši status težko pridobiti: individualno z emigracijo, s konverzijo bogastva ali z zlorabo položaja, skupinsko pa s promocijo države, kjer si ali od koder si, v čim bolj 'evropski' status.

Politični zemljevid evropske celine si iz tega zornega kota poenostavljeno lahko predstavljamo kot niz ekscentričnih krogov z Evropsko skupnostjo kot najbolj notranjim krogom, medtem ko krogi navzven, proti vzhodu, označujejo sektorje poselitve s padajočim statusom.

Povejmo bolj slikovito: celina Evropa kot grad z več obzidji in s čuvaji in zapornicami pri vsakih vratih. Za najbolj notranjim obzidjem je, tako pravijo, prava Evropa (ali ni že čas, da jo odkrijejo še biologi in jo pravilno krstijo, recimo, z *Europa europaea* ali *Europa Europaeorum*?). Slovenija bo, še zlasti potlej, ko Avstrijci referendumsko pregradijo ustrezni del notranjega obzidja, predpražnik v čakalnici za vstop v Evropo.

Vstop v Evropo? Niste opazili, kako je bil magični ključek za prostovoljno samodiscipliniranje Slovencev vseh narodnosti in vseh političnih prepričanj na TV, tej kovačnici strumnih gesel za narodov blagor, razmeram primerno diskretno popravljen v približevanje Evropi?

Ta skromni popravek je lep dokaz, kako je 'vstop v Evropo' nekaj časa - natančno od tedaj, ko je vladajočim sklicevanje na socializem postalo cokla pri vladanju, pa tako dolgo, dokler je bilo tako geslo mogoče razumeti metaforično, kot evfemizem za odcepitev od Jugoslavije - igral tisto ideološko vlogo, ki jo je pred tem imela najprej 'izgradnja socializma', potem pa jo je zamenjala 'pot v socializem'. To je vloga mobilizacijskega gesla, skupnega vsem priznanim političnim silam v državi, in zato kar najbolj pripravnega za upravičevanje česar koli, od zatiranja svojeglavih do zidanja svinjskih farm. Popravek 'vstopa' v 'približevanje' logično ponovi gib oddaljitve od cilja, praznaprav že odkrito nakazane opustitve formule, ki so ga vladajoči

samoupravljavci storili, ko so 'izgradnjo' socializma popravili v 'pot' proti njemu. Namesto da bi se vselili v socializem, pa četudi še neome-tan in brez garaže, so se, čudo prečudno, napatili proti kraju, kjer so se pravkar motovili. Na poti je bogve kako naneslo, da so opazili, kako nekdo obljublja nekaj, kar se vsem, za katere se je zdaj izkazalo, da so zraven (poldrugo vrsto jih je: eni si nikoli niso želeli v socializem, drugi pa si tja v bistvu niso nikoli zares želeli), zdi veliko bolj privlačno. Odločijo se, da bojo vstopili, pritiskajo na kljuko in končno - no, potem se vratom začnejo približevati.

Ali popravek obeta, da poslej ne bo več dovolj prek TV dahnit Evropa, vesoljna Slovenija pa vznak pod zbor svojih evromisijonatjev? Nak. Le šansono o gesti - pritisneš na pravo kljuko pa si noter - je zamenjal bolj suh žanr ekonomskih kazalcev in grafikonov, in približevanje je očitno treba razumeti asimptotično. Je pa zaresno: Evropski skupnosti se bližamo tako po plačah poslancev in direktorjev, kakor po številu brezposelnih in porabi trdih drog na šolarja.

Samoupravljanje in neuvrščенost (opozorilo: za nazaj je treba to dvoje razumeti dobesedno: kot logično samonanašanje in topografsko neumestljivost) sta lebdela visoko nad kakršno koli geografijo: kdor ni bil ne na Vzhodu, ne na Zahodu, je bil, kjerkoli že, popek sveta. Zdaj se svoje geografske umeščenosti zavedamo tako zelo, da jo prenašamo na hrbtih, ne da bi jo mogli vsaj za hip odložiti.

Sanjarije o približevanju Evropi ne opazijo, kako se od Evrope vse bolj oddaljuje - **Evropa sama**. Razlike v življenjskem standardu med regijami posameznih evropskih držav se poglobljajo in so znatno večje od razlik v standardu na prebivalca, če te države primerjamo med seboj. Staranje *echt* Evropejcev in hkraten uvoz izobražene cenene delovne sile s področij z nižjim statusom in zato samih z nižjim statusom od brezposelnih domačinov, tega demografskega škarta postindustrializma (*by the way*: zdajšnja evro in slovenska zakonodaja, ki dovoljuje imigrantom delati na tujem, omejuje pa vse druge pravice, kar jih le more, je bila do potankosti izdelana, uveljavljena in deloma opuščena v Južni Afriki: *apartheid*), prav tako delata za poglobliten notranji problem držav v srcu Evrope statusne probleme, ki bi se jih države kandidatke rade otresele s sprejemom v evro(avant)gardo.

Notranji krog Evrope je sam kot nekoliko plesniv ementalec z vedno večjimi luknjami: evrogeografija se **diferencira navznoter** in proizva-ja gete v velemestih, prazne in degradirane cele pokrajine. Dopusčanje genocida in opustošenja na obrobju Evrope je samo **dosledna izpeljava** načel njenega **notranjega** razvoja.

Kdor je verjel v Evropo zaradi trepljanja po glavi s človekovimi pravicami, pa ji zaradi obnašanja do Bosne očita nedoslednost, se moti. Evropa je dosledna. Zato naj ga Bosna ne skrbi posebej. Skrbi naj ga **Evropa**: Bosna ne kaže Evropi niti orientalske zdajšnjosti, niti evropske preteklosti. Kaže ji zdajšnjost in prihodnost Evrope same.

Kakor je bilo samoupravno lebdenje v praznem način vključenosti Jugoslavije v Evropo, je način vključenosti tudi prizemljitev Slovenije med Alpe in Balkan. Vse je res: v Evropo nismo mogli šele vstopiti, saj **smo že tam**; približuje pa se Evropa Sloveniji kar sama, in to z vseh strani, še najhitreje z jugovzhoda. □

DR. LJUBO SIRC

Tisti poliglot in kozmopolit

Ljuba rodijo 19. aprila 1920 v Kranju, v ugledni meščanski družini, ki se ponaša z dolgoletno podjetniško tradicijo. Trgovka z mešanim blagom je že babica Magda, ded Ciril je kranjski župan, mati Zdenka farmacevtka, oče Franjo pa trgovec in industrialec, ki s svojimi zvezami in znanjem češčine v Kranj privabi češki tekstilni kapital ter tako položi temelje za bliskovit industrijski razvoj medvojnega Kranja. Ljubo je precej živahen fantič; rad se potepa in pretepa, na zaledeneli Kokri igra hokej, po Savi pa se spušča z doma narejenim sandolinom. Ko mu je štiri ali pet let v kinu gleda svoj prvi film - Tarzan.

Leta 1926 vstopi v ljudsko šolo, kamor strahno rad hodi. Čeravno je strahoten divjak in pretepač, pouku sledi nadvse zbrano, tako da se gimnazijski katehet ne more in ne more načuditi spoju tako nasprotujočih si lastnosti. Njegova sošolca sta pisatelj Karl Mauser ter Igor Triller, oče bodočega stečajnega upravitelja begunjskega Elana. Mnogo bere, ureja pa tudi družinsko knjižnico, ki z leti tako naraste, da Nemci ob okupaciji upepelijo prek tisoč Ljubotovih knjig. V višji gimnaziji dvakrat resno zbolijo za pljučno tuberkulozo. Prvič, leta 1935, je strahotno užaljen, ker »njega, ki je vsaj dve leti že popolnoma odrasel«, pošljejo v neko otroško zdravilišče na Avstrijskem. Drugič je bolezen tako huda, da skoraj dve leti dobesedno preleži v nekem švicarskem sanatoriju. Tedaj se privadi samote, zaradi česar bo kasneje dve leti samice »spil na dušek«. Je tudi že pravi poliglot: leta 1938 francoskim sobolnikom iz nemških časopisov prevaja Hitlerjev govor ob vkorakanju na Češko, govori pa tudi

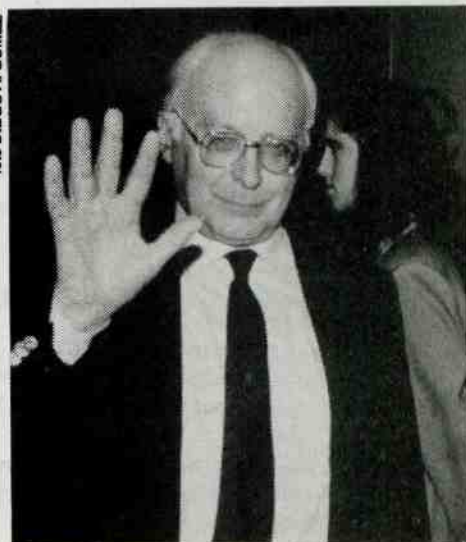
še angleško, rusko in italijansko. Leta 1939 naposled maturira in vpiše študij prava na ljubljanski Pravni fakulteti, kjer med študentskimi kolegi spozna tudi Aleksandra Bajta.

Med študijem predseduje kranjskemu Akademskemu (študentskemu) društvu, sodeluje na marčevskih demonstracijah 1941, ob izbruhu vojne pa se celotna družina pred grozečo deportacijo v Srbijo preseli v Ljubljano. Ljubo se priključi *Stari in novi pravdi*, skupini levičarskih intelektualcev, ki se oblikuje okoli geologa dr. Črtomirja Nagodeta. Stara pravda se zavzema za ohranitev parlamentarne in demokratične Jugoslavije in je avgusta sprejeta v Osvobodilno fronto, komaj pol leta zatem, februarja 1942, pa jo OF izključi, ker Stara pravda nasprotuje monopolizaciji odpora proti okupatorju s strani OF. Skupina med vojno snuje načrte za povojno izgradnjo dežele in se, zanimivo, tudi ona zavzame za nacionalizacijo industrije. Obenem si prizadeva jugoslovansko vlado v Londonu ter zahodne zavezniške seznajati z vojaškimi razmerami in političnimi delitvami v domovini. Nalogo poverijo Ljubu, ki se po diplomi na Pravni fakulteti leta 1943 odpravi v tujino, a si pri pobegu čez italijansko-švicarsko mejo nesrečno zlomi nogo in obtiči v neki švicarski bolnišnici. Po ozdravitvi se prek Italije vrne v Jugoslavijo in se priključi dalmatinskim partizanom, kjer je nekaj časa pravni referent v 5. prekomorski brigadi, nato pa prevajalec navodil za ravnanje z angleškimi topovi pri artileriji 7. korpusa. Strašno ga skrbi, da ne bi prišel v položaj, ko bi moral streljati in koga ubiti.

Po osvoboditvi se zaposli na Tiskovnem uradu pri predsedstvu vlade (slovenskem Tanjugu), kjer prevaja agencijske vesti, spremlja tuje novinarje ter ima iz dneva v dan slabše mnenje o komunističnem režimu in njegovih oblastnikih. Zelo ga jezijo zahodni novinarji, ki so očarani nad povojno socialistično izgradnjo. Nekdanji člani Stare pravde se prično znova sestajati pri dr. Nagodetu in razmišljajo o organizaciji nekomunistične opozicije na osi Ljubljana - Zagreb - Beograd. Ljubo se zato poveže s srbskima poslancema Franetom Gro-

Foto DIEGO A. GOMEZ

lom in Dragoljubom Jovanovičem. Prepričan je, da bi osnovna točka programa nekomunistov morala biti »povratek h krščanski morali, tj. vsaj minimalni dobri veri, ki bi seveda morala izključiti umore, laž in rop iz politike«. Spomladi 1946 Ljubo spozna Katjo Boh, kasnejšo zdravstveno ministrico v Demosovi vladi ter veleposlanico na Dunaju. Je tudi reden gost britanskega konzula, pri katerem si zaman skuša priti na jasno o stališču zaveznikov do komunistične Jugoslavije. Sam iz nekaterih izjav slovenskih oblastnikov sklepa, da se komunistični Vzhod pripravlja na vojno proti demokratičnemu Zahodu in postaja vse bolj zaskrbljen. Ve tudi, da morda ni najpametneje z angleškim konzulom piti čaja: »Mogoče mi zato ne bodo dali potnega lista,« si misli. No, na binško soboto oz. predvečer Titovega rojstnega dne leta 1947 Ljuba aretirajo, privedejo pred »polkovnika politične policije« Mitjo Ribičiča in avgusta na t. i. Nagodetovem procesu kot britanskega špijona odsodijo na smrt. Med petnajsterico obsojenih sta tudi njegov oče Franjo, ki med prestajanjem kazni umre, in stric Metod Pirc. Enega izmed svojih zasliševalcev, Nika Šiliha, bo kasneje srečal kot ambasadorja v Tuniziji. Anekdota gre takole: neki angleški prijatelj Ljuba predstavi »britanskemu ambasadorju, ki mi je takoj začel pripovedovati, kako simpatičnega ambasadorja ima Jugoslavija v Tunisu. Saj ga poznam, sem rekel, k meni je hodil v celico in ko me je zbudil, mi je rekel: No, Sirc, kako se počutite zdaj, ko vas bomo obesili«. Ko mu v zaporu prinesejo prvo angleško knjigo, ki da naj jo prevede, z olajšanjem zavzdihne, da ga še ne bodo takoj ubili. Kmalu mu

kazen spremenijo v dvajset, kasneje v petnajst let zapora, naposled pa ga po sedmih letih in pol prestane kazni novembra 1954 izpustijo. Še prej v zaporu spozna pisatelja Vitomila Zupana.

Po neuspešnem enoletnem iskanju zaposlitve Ljubo novembra 1955 na skrivaj pobegne čez hribe v Italijo. V Sloveniji nekdo razširi govorice, da ga je pričakala britanska podmornica. Naslednje leto se nastani pri teti Elsie v Londonu, januarja 1957 pa se zaposli v BBC Monitoring Service, službi za poslušanje in poročanje o tujih radijskih postajah. Istega leta postane član Liberalne internacionale, kasneje pa tudi *Mont Pellerin Society*, združenja liberalnih filozofov, politologov in ekonomistov, prek katerega se seznanji z vrsto nadvse uglednih ljudi: z ekonomistom Friederickom von Hayekom, nobelovcem Miltonom Friedmanom itn. Nasploh Ljubo spozna ali se celo spoprijatelji s fascinirano velikim številom svetovno znanih ljudi. Spomladi 1958. leta mu neki švicarski prijatelj ponudi financiranje doktorata iz ekonomije, v kar Ljubo z veseljem privoli in leta 1960 na univerzi v Fribourgu doktorira s *Kritiko komunistične ekonomije v Jugoslaviji*. Poroči se in še istega leta je predavatelj na univerzi v Dakhi v tedanjem Vzhodnem Pakistanu. Ima pa težave s tiskanjem dizertacije. Njegovi zahodni kolegi so namreč tedaj še precej naklonjeni ali vsaj mnogo manj kritični do socialističnega načina gospodarjenja kot Ljubo. Dizertacijo imajo za pretirano kritično, in revije mu jo vračajo s pomenljivo pripombo, češ da »ni dovolj umirjena«. Ljubo se mora precej potruditi, da mu jo leta 1962 v nekem almanahu naposled v skrajšani obliki le objavi.

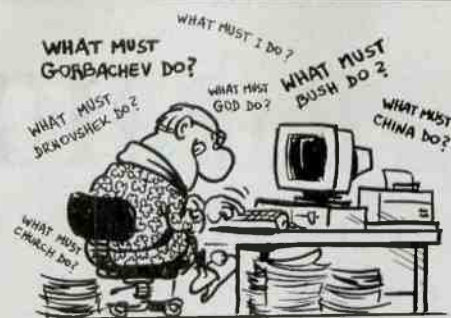
Jeseni tega leta dobi predavateljsko mesto na univerzi sv. Andreja v Dundeeju, kjer trči ob škotski nacionalizem. Predstojnik ekonomske katedre mu odkritosrčno prizna, da odločitev o njegovem imenovanju ni bila lahka: »Tukaj tujcev nimamo posebno radi. Pa ne mislim na to, da ste Jugoslovan. Tudi Angležev ne maramo.« 1963. se v Stanstedu pri Londonu odvije sestanek, ki je pričetek *Demokratske alternative*, projekta, pri katerem sodelujejo izseljenski Srbi, Hrvati, Slovenci in bosanski Muslimani in ki si za cilj postavi demokratično Jugoslavijo. Slednje naj bi dosegli z vzpostavitev parlamentarne demokracije, ki ji je v jugoslovanskih razmerah potrebno dodati tudi pravico vseh jugoslovanskih narodov do samoodločbe in odcepitve. Jugo-

slavija naj bi se razvijala v smeri zveze jugoslovanskih držav. Spričo zmernosti svojih ciljev pa ima Demokratska alternativa v emigraciji le šibak odmev, v Jugoslaviji pa večinoma niti ni poznana. Z letom 1965 Ljubo prične predavati mednarodno ekonomijo na univerzi Adama Smitha v Glasgowu, kjer poučuje vse do upokojitve. 1968. Ljubo izide knjiga spominov *Nesmisel in smisel*, ki jo prične pisati že v zaporu in zajame čas od osvoboditve pa do izida knjige. Leta 1969 se na obisk Londona pripravlja tedanji jugoslovanski premier Mitja Ribičič in Ljubo se čuti dolžnega britanski establishment opozoriti, kdo prihajajoči gospod v resnici je. Rezultat je ta, da glasgowska policija Ljuba povsem resno zaslišuje, ali morda ne kani zagrešiti atentata na jugoslovanskega ministrskega predsednika.

Istega leta Ljubo izda knjigo *Economic Development in Eastern Europe*, leta 1979 pa *Yugoslav Economy under Self-management*, ob izidu katere bo, zaradi pozitivnega mnenja, ki ga ima tedaj Zahod o samoupravljanju, znova poslušal očitke o lastni pretirani kritičnosti. 1983. se Ljubo upokoji in v Londonu ustanovi Center za proučevanje komunističnih gospodarstev, ki ima tudi lastno založniško dejavnost. Istega leta ga tržaški Slovenci povabijo na srečanje v Drago, kjer predava o potrebnosti povratka k temeljnim moralnim normam v politiki. Ima občutek, da ostane nerazumljen, saj je večina diskusij posvečenih južnjakom, ki da grozijo iztreti v Sloveniji živeče domorodce. Leta 1985 Ljubo prejme pismo dr. Dimitrija Rupla z zaprosilom, ali bi za Novo revijo napisal krajši tekst o tem, kako naj bi Slovenija izgledala v prihodnosti. Ljubo članek odpošlje, a republiška koordinacija objavo prepove, češ da je njegov avtor »sovražnik ljudstva«. Konec leta 1988 ga Nebojša Popov povabi na kongres sociologov v Beograd in maja 1989 je Ljubo po 33 letih izgnanstva znova v domovini. Poleti Ljubo izide angleška avtobiografija *Between Tito and Hitler* s podnaslovom Nazi occupation and Communist oppression, ki bo čez slaba tri leta izšla tudi v slovenščini. Po pohvalni oceni nekega angleškega zgodovinarja je knjiga pisana »z odkritostjo, ki jo v avtobiografijah ne srečamo pogosto: če čuti, da se pred zasliševalci ni prav pogumno vedel, nam to pove; in več kot enkrat se vrne k svojim odnosom s starši, s katerimi, kot pravi najbolj žalostna vrstica v knjigi, ni znal nikdar ničesar narediti prav«.

Ob jesenskem padcu berlinskega zidu se Ljubo nasmehne sreča: vrsta njegovih prijateljev iz Vzhodne Evrope, nekdanjih disidentov,

se nenadoma znajde na visokih državnih položajih ali celo v vladah in Ljubo so vrata na Vzhod nenadoma na široko odprta. Odslej razpolaga z dovolj informacijami, da lahko napiše knjigo *What must Gorbachev do?* Na osamosvojitve Slovenije gleda skozi ekonomske stroške, ki jih utegne povzročiti, in zato s precej skepse. Nadaljnje bivanje v Jugoslaviji pa se mu zdi smiselno tudi zaradi zunanjepolitičnih ozirnov: Jugoslavijo ima za branik pred pogubnim nemškimi vplivom, ki mu Slovenija sama ne bi mogla biti kos. V tej zvezi pogosto svari pred pretesno naslonitvijo na Avstrijo in kadar nanese besedo na povojno podržavljenje, nikoli ne pozabi poudariti, da so njegove mu očetu prvi plenili Nemci, šele zatem povojna oblast. V privatizacijskem sporu leta 1991 se opredeli za Mencingerjev koncept nasproti Sachsovemu, jeseni 1992 pa se prvič dejavnije vključi v slovensko politiko ter kot kandidat LDS kandidira za predsednika države. Kmalu razočaran ugotovi, da ga LDS kot kandidata sploh ne jemlje resno. Po drugi strani tudi sam ne naredi vsega, kar bi lahko, in na volitvah prejme vsega poldrugi odstotek glasov. V precej zagrenjeni analizi Slovenije po volitvah, ki jo naslovi *Post mortem*, Ljubo ugotavlja, da »Slovenija po padcu komunizma daje prednost komunistom«. Jeseni 1993 Ljubo ponudijo predsedovanje svetu Gospodarskega foruma, ki deluje pri Slovenskih krščanskih demokratih. Ponudbo sprejme, vendar s pogojem, da bo forum deloval nestranksko. Februarja 1994 izda knjigo z retoričnim naslovom *Criticism of Self-Management Still Relevant?* in pritrdilnim odgovorom.

Projekcija: Na jesenskih lokalnih volitvah se Ljubo znova poda v politiko in kandidira za kranjskega župana. To pot ne želi ničesar prepušiti naključju in med volilno tekmo angažira vsa mednarodna prijateljstva, ki jih premore. Na vrhuncu volilne kampanje zato Kranj obišče sam Vaclav Klaus, češki premier.

(PO)DVIG SKB BANKE

Zakaj je prišlo pretekli teden do naglega dviga delniških tečajev obeh delnic SKB banke?

Ko sem čez teden opazoval skokovito rast vrednosti redne in prednostne delnice SKB banke, sem se večkrat vprašal, kaj mi bo konec tedna odgovoril znanec, ko ga bom vprašal, zakaj je prišlo do tako eksplozivne in nenadane rasti njunih tečajev. Se bolj kot to, me je mučilo, zakaj je pred sedmimi dnevi, ko so SKB delnice več kot deset dni bolj stagnirale kot mirovale, napovedal, da bo po praznikih kupil prav redne delnice SKB. Nisem pričakoval, da mi bo izdal svoj vir, in tudi ne pričakujem, da bo to kdaj storil. Vendar mi ni dalo miru, od kod mu kar na lepem ideja, da v začetku tedna kupi redno delnico po tečaju okoli 41.000 tolarjev, v petek pa je njen tečaj že presegal 45.000 tolarjev. Spomnil sem se najinega nekaj tednov starega razgovora, ko mi je namignil, da je zvedel, da naj bi v SKB banki razmišljali o morebitni dokapitalizaciji iz tujine, kar naj bi jih sililo k zblizanju knjižne in tržne vrednosti obeh delnic. Takrat sem ga vprašal, ali ve, koliko znaša knjižna vrednost redne delnice banke. Rekel mi je le, da kolikor mu je znano, naj bi presegala 45.000 tolarjev. Kljub temu pred tedni ni posegel po tej delnici, ampak je raje počakal do začetka tega tedna. »Zakaj,« so bile moje prve besede, ko sva v soboto prešla na razpravo o borzi, »si se odločil za nakup redne delnice SKB banke šele prejši teden, ko na borzi ni nihče pomislil, da bo ta delnica zletela v nebo.« Povedal mi je točno to, kar mi pove vedno, ko ga gnjavim o motivu njegovih odločitev. »Rekel mi je, naj to pač naredim,« je bil kratek. Kdo mu je to rekel, ga nisem želel niti nadlegovati, saj mi je tako kot doslej ob odgovoru vmlil hudomušen

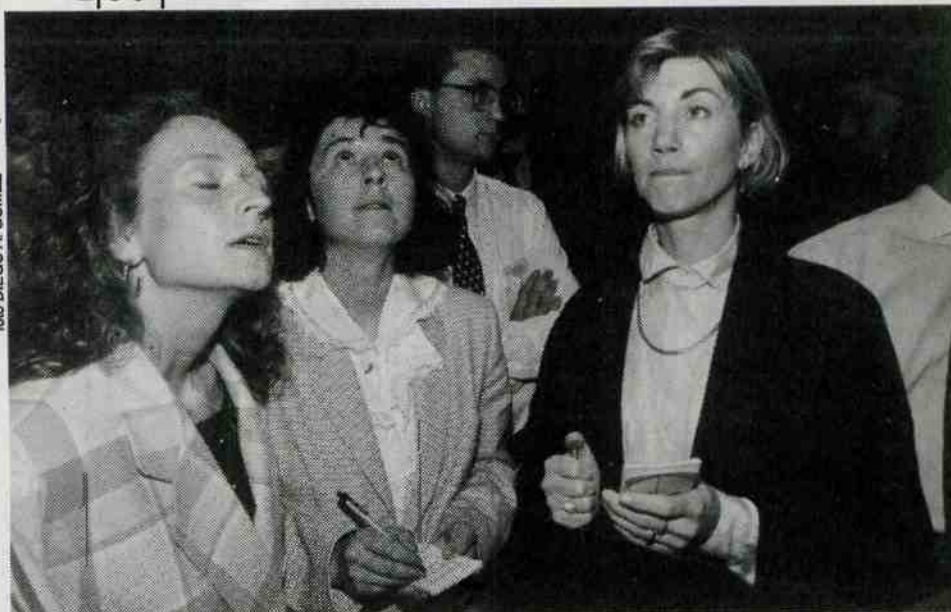
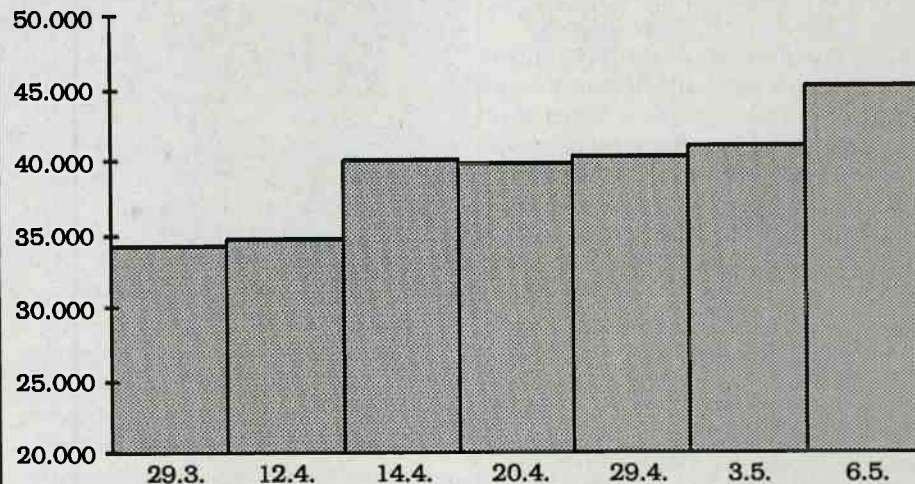

Foto DIEGO A. GOMEZ

TEČAJ REDNE DELNICE SKB BANKE

vrednost v SIT

nasmešek. Komentirati ni želel niti najinega pogovora pred tedni, ko je govoril o dokapitalizaciji SKB banke iz tujine. »Tako mi je pač naročil in pika,« je bil še enkrat jasen. Sicer pa je bil bolj zgovoren okoli prodaje 99 delnic Rogaške, ki jih je pred dnevi prodal po tečaju blizu 5.200 tolarjev in za njih iztržil okoli 300 mark dobička, saj jih je pred mesecem dni kupil po tečaju 4.950 tolarjev. Potem si je, kot sva razglabljala že na prejšnjem pogovoru, kupil eno delnico Dadasa, preostalo pa naložil v šest rednih delnic SKB banke. Kot si je izračunal, je imel po zadnjih izračunih skoraj 10.000 mark naloženih v sedmih republiških

obveznicah druge emisije, preostalih 6.400 mark pa v Dadasovi delnici in SKB banki. Vendar me je tudi pri tem pogovoru, kot že tolikokrat doslej, presenetil. Kot da bi mi hotel prišepniti, se je nagnil k meni in rekel, da bo vseh sedem republik dve in Dadasovo delnico v ponedeljek prodal in kupil delnice SKB banke. »Zakaj,« sem ga ponovno vprašal. Odločitev je bila več kot šokantna, saj je stavil celotno premoženje na obe delnici SKB banke. Še enkrat se mi je približal in le kratko izustil, da ta banka pripravlja novo emisijo delnic in da leži glavnina skrivnosti prav v tem.

Stanislav Kovač

CARDO

THE BEST ADVICE MONEY CAN BUY

NEW YORK
MÜNCHEN
Ljubljana

MED ITALIJO IN EVROPO

Kdaj bo Slovenija vstopila v Evropsko unijo, je odvisno predvsem od dobrih ali slabih odnosov z Italijo

RANIERO VANNI d' ARCHIRAFI je član Evropske komisije, enega najvišjih organov Evropske unije, kjer vodi delo na področju institucionalnih vprašanj, notranjega trga, finančnih služb in politike majhnih in srednje velikih podjetij. V Evropski komisiji bodo odločili, kdaj in kako, če sploh, bo Slovenija postala članica Evropske unije, njegov glas bo v razpravi odločilen. Nekdanji italijanski veleposlanik v Madridu in Bonnu, ki že od leta 1961 dela v različnih institucijah Evropske unije, se je zato zdel najustreznejši sogovornik za pogovor o možnostih Slovenije za vstop v evropsko asociacijo v času, ko se je na naslovnih straneh časopisov pojavila novica, da bo Italija Sloveniji nagajala pri poskusu vstopa v Evropsko unijo. Iz odgovorov razberemo, da odločitev o položaju Slovenije v Evropi ne bo stvar velikih besed in spektakularnih izjav, ampak dolgotrajnih pogajanj med velikimi in majhnimi birokracijami.

● Besedilu predloga za pogajanja o pristopu Slovenije k Evropski uniji je vaša komisija dodala dve spremni politični izjavi, v katerih je izraženo prepričanje o pozitivnem vplivu evropskih pogajanj na bilateralne odnose med Slovenijo in Italijo, hkrati pa omenja skupno izjavo Evropske komisije in Ministrskega sveta z 20. julija 1993, v kateri je rečeno, da se od Slovenije pričakuje, da bo vzporedno s krepitvijo sodelovanja odpravila razlike v statusu državljanov ES in Slovencev na področju svobodnega kroženja kapitala in lastninskih naložb. Vi ste istega dne dali daljšo izjavo, v kateri ste podrobneje pojasnili omenjena koncepta. Zakaj se vam je zdela potrebna še posebna izjava?

Zdelo se mi je potrebno poudariti pozitivni vidik odločitve Evropske komisije. Menim namreč, da dialog med Slovenijo in Evropsko skupnostjo ni pomemben izključno z evropskega stališča - Evropa začne pogovore o miroljubnem sodelovanju s pomembno državo na izredno občutljivem območju -, temveč je dialog pomemben tudi zaradi bilateralnih pogajanj, pri katerih se pojavlja vrsta nerešenih vprašanj, ki zadevajo eno od članic skupnosti in Slovenijo. Imam občutek, da lahko pogovori med Evropo in Slovenijo pomagajo pri rešitvi vprašanj na bilateralni ravni. V izjavi sem še posebej poudaril, da naš skupni cilj, se pravi uveljavitev načel svobodnega krože-

nja in nediskriminacije, predvideva rešitev vprašanja s tem, da se Slovenija postavi v horizont dvanajsterice. Tu se seveda postavlja bilateralno vprašanje, toda po drugi strani skupni cilj lahko pomaga odpraviti ovire, ki stojijo med dvema državama. Bilateralna vprašanja bodo postala evropska, s tem pa bodo postala manj občutljiva s stališča obeh držav, Italije in Slovenije, in ti bosta na vprašanja lahko gledali z večjo distanco. Ne nazadnje je dialog na evropski ravni po mojem tudi možnost za hitreje reševanje bilateralnih vprašanj, kajti vztrajanje pri teh vprašanjih, kot že rečeno, je ovira pri pogajanjih s skupnostjo, kajti, pa če to hočemo ali ne, Italija je vendarle članica Evropske skupnosti, ta pa svoje odločitve sprejema soglasno. Seveda pri tem ne gre za bojkotiranje enega pogajanja na škodo drugega. Zdi se mi normalno, da med obema pogajanjema obstaja vez, zaradi katere so vprašanja postavljena v bolj splošen kontekst odnosov med Slovenijo in Evropo, s čimer nedvomno pomembna lokalna vprašanja dobijo pravo razsežnost.

● Komu je namenjeno vaše sporočilo?

Vsem skupaj, Evropi, Italiji in Sloveniji. Še enkrat ponavljam: po mojem gre za pozitiven premik. Prvi odzivi na odločitev Evropske komisije so pozitivni, tudi v Italiji, in to pri silah, ki bodo oblikovale novo zunanjo politiko.

● Kako mislite, da se bodo na to odzvali v Sloveniji?

Osebnost sem prepričan, da je najboljši zaveznik Slovenije pri pogajanjih prav Italija. Prvič zato, ker brez privolitve Italije ne moremo naprej. Toda to navsezadnje ni tako pomembno. Bolj pomembno je, da je Italija vaša sosed, s sosedi pa se navadno splača imeti dobre odnose; sodelovanje je potrebno tudi zaradi manjšin, v Italiji in v Sloveniji. Sloveniji in Italiji je največ do tega, da se Evropski sporazum uspešno sklene. Ker ste zaprosili za sklenitev Evropskega sporazuma, bi si morali prizadevati, da se z Italijani usedete za pogajalsko mizo in skušate ugotoviti, kako je mogoče bilateralna vprašanja rešiti v tej novi, evropski luči. Če sem prav razumel, gre za zastoje pri reševanju bilateralnega vprašanja vračanja lastnine. Rešitev tega vprašanja, ki, kolikor vem, ni nerešljivo, lahko pozitivno vpliva na potek pogajanj. Problema se je mogoče lotiti postopno. Bistveno je, da se o tem začnejo pogajanja in da se vsi skupaj zavedamo, da je tokrat v igri veliko več kot zgolj bilateralni odnosi. Treba je zmanjšati občutljivost za ta vprašanja. Tudi Italija ima podobne težave s svojimi regijami. Te težave, za katere smo Italijani pretirano občutljivi, čez čas, ko bosta Italija in Evropa postali federaciji, ne bodo več tako pomembne. Vprašanje Južne Tirolske bo izginilo. Sporazum o pridružitvi,

se pravi Evropski sporazum, je treba razumeti v perspektivi članstva v EU. Zato mora tisti, ki si prizadeva za rešitev vprašanj, ki razmišlja evropsko, izkoristiti ponujeno priložnost in se najprej lotiti reševanja italijanskega vprašanja. Tukaj je ključ za naprej.

● **Februarja 1992 je Slovenija prvič uradno zaprosila za status pridružene članice ES. Evropska komisija je takrat na slovensko pobudo odgovorila negativno, v zameno pa je Sloveniji ponudila sveženj sporazumov o gospodarskem sodelovanju; ti so Sloveniji omogočili, da je v razmerju do ES ohranila status, ki ga je prej že imela socialistična Jugoslavija. Kaj se je spremenilo od leta 1992, zakaj je Evropska komisija 27. aprila vendarle odobrila začetek pogajanj o pridruženem članstvu Slovenije?**

Evropska skupnost in Evropska komisija, ki je njen sestavni del, se dobro zavedata, da razširitev sodelovanja na nove države prispeva k stabilizaciji celotnega evropskega prostora, hkrati pa je naklonjenost sodelovanju, še posebej z evropsko usmerjenimi državami, ki so tudi sicer blizu Evropi, stalnica v politiki ES. Seveda gre pri vzpostavljanju sodelovanja med Evropsko skupnostjo in posameznimi državami za proces postopnega približevanja. Tudi z državami, s katerimi danes že imamo sporazume »evropskega tipa«, smo v preteklosti sodelovali izključno na gospodarskem področju, na podlagi sporazumov, podobnim tistim, ki trenutno veljajo za Slovenijo. To smo storili s sporazumi, ki so pred tem veljali za Jugoslavijo, takoj zatem pa smo se s Slovenijo začeli pogovarjati o sporazumu evropskega tipa. Ker je pri Češkoslovaški, Madžarski in Poljski šlo za države, ki obstajajo že dalj časa, smo morali - četudi nam je Slovenija enako blizu - sporazumom z njimi dati nekaj časovne prednosti. Razumljivo je, da Evropska skupnost, kar zadeva čas in vsebino razširjanja sodelovanja, upošteva prednostni vrstni red, toda ne zdi se mi, da gre pri tem postopku in v odnosu do prej omenjenih držav in Slovenije za razlike, ki bi bile bistvene. Kakorkoli že, pomembno je, da smo s Slovenijo prišli do točke, ki nam dopušča začetek pogajanj o sporazumu, ki je danes veliko širši, kot so bili prvi sporazumi o pridružitvi. Nov tip sporazuma o pridružitvi držav nečlanic Evropski skupnosti, ki smo ga sprva imenovali sporazum »supersociacije«, danes pa se imenuje Evropski sporazum, namreč poleg gospodarske povezave predvideva tudi močno politično povezavo med Evropsko skupnostjo in pridruženo državo. To je popolna novost, o kateri se želimo pogajati s Slovenijo, predlog, ki ga je Evropska komisija poslala Ministrskemu svetu Evrope 27. aprila, pa je začetna stopnja teh pogajanj.

● **Kakšen je konkretni namen predloga, ki ste ga poslali Ministrskemu svetu?**

Namen te pobude je utrditev vezi z evropsko državo, ki nam je blizu, še posebej zato,

ker je to želela Slovenija. Ker menim, da je želja Slovenije tudi želja Evropske skupnosti, sem prepričan, da bosta partnerja s pogajanjem utrdila medsebojno povezavo, okreplila gospodarsko sodelovanje in s tem prispevala k politični stabilnosti tega dela Evrope.

● **Lahko natančneje razložite, za kakšno vrsto politične stabilizacije območja gre?**

Gre seveda za politično stabilizacijo prek gospodarskega razvoja. Prepričani smo namreč, da bo podpis Evropskega sporazuma za gospodarski in družbeni razvoj Slovenije veliko bolj koristen, kot je sedanji preferenčni sporazum o gospodarskem sodelovanju. Evropski sporazum pa bo nedvomno pozitivno vplival na politično stabilnost območja, na katerem je Slovenija, ki meji na Evropsko skupnost. Geografsko zaledje Slovenije je območje, na katerem so Hrvaška, Bosna in Srbija, tam pa je epicenter nestabilnosti. Trdna povezava z državo, ki je bila sestavni del nekdanje Jugoslavije, ki pa ji je uspelo - tudi

»Sloveniji in Italiji je največ do tega, da se Evropski sporazum uspešno sklene. Ker ste zaprosili za sklenitev Evropskega sporazuma, bi si morali prizadevati, da se z Italijani usedete za pogajalsko mizo in skušate ugotoviti, kako je mogoče bilateralna vprašanja rešiti v tej novi, evropski luči.«

zaradi vsem znanih zgodovinskih, kulturnih in geografskih okoliščin -, da se je rešila tegob prejšnje države, pomeni dokončno preseganje starega konteksta. Hkrati bo Evropski sporazum, ki prinaša prednosti predvsem mladi in miroljubni državi Sloveniji, sporočilo in zgled drugim državam, ki še nimajo dovolj poguma, da bi ustavile vojne grozote.

● **Bolj kot za politično stabilnost gre torej za vprašanje varnosti?**

Kadar govorimo o politični stabilnosti, gre predvsem za vprašanje varnosti, saj je to najpogostejši glavni razlog, da države, ki so bile pod sovjetskim vplivom, zahtevajo povezavo z ES. Tako je tudi z vašo državo. Pri stabilnosti gre najprej za varnost, tudi za fizično, ozemeljsko varnost.

● **Kakšna je vsebina političnih odnosov, ki jih predvideva novi Evropski sporazum?**

Po mojem mnenju so najpomembnejši redne politične izmenjave in posvetovanja, ki naj bi potekala na ministrski ravni. V dokumentu, s katerim smo zahtevali mandat za pogajanja s Slovenijo, so omenjene programske točke politične povezave. Predvidoma naj bi se politično sodelovanje kasneje razširilo tudi na sodelovanje v Zahodnoevropski uniji, ki je, kot veste, obrambno-vojaški orga-

nizem Evropske skupnosti. Med državami Vzhodne Evrope in ZEU so v preteklosti že obstajali stiki, zato je po mojem logično, da bo z nadaljnjim razvojem gospodarskega in političnega sodelovanja prišlo tudi do sodelovanja na obrambno-varnostnem področju; to se mi zdi izredno pomembno.

● **Kakšna je bila vloga vaše direkcije pri pripravi dokumenta, ki ga je Evropska komisija predložila Ministrskemu svetu? Kako kot Italijan gledate na razvoj pogajanj med Slovenijo in Evropsko skupnostjo?**

Pristojnosti Evropske komisije so razdeljene med njene člane, teh pa je skupaj s predsednikom Delorsom sedemnajst. Direkcijo za zunanje gospodarske odnose z državami Srednje Evrope, med katere sodi tudi Slovenije, vodi sir Leon Brittan. Besedilo dokumenta, ki ga je Evropska komisija predlagala Ministrskemu svetu, je plod sodelovanja med ustreznimi direkcijami, to pa pomeni, da je moja direkcija pripravila del besedila, ki obravnava svobodno kroženje ljudi in kapitala, pravice do gospodarske dejavnosti, priznanje diplom in finančno dejavnost. To so vprašanja, ki so izredno pomembna tudi za bilateralne odnose. Če sem prav razumel vaše vprašanje, vas zanima, kaj pomeni začetek pogajanj med Slovenijo in Evropsko skupnostjo za razvoj bilateralnih odnosov med Slovenijo in Italijo? Tisti del vsebine pogajanj, ki zadeva načelo nediskriminacije med državljani Evropske skupnosti in državljani Slovenije je v pristojnosti moje, se pravi 15. direkcije, ki se ukvarja z vprašanji notranjega trga in finančnih služb. Pri uveljavitvi načela nediskriminacije, ki je eden od temeljnih ciljev Evropskega sporazuma, naj bi šlo za to, da se ustvari enoten gospodarski prostor članic dvanajsterice in pridruženih držav. Seveda pa sporazum predvideva, da mehanizem skupnega gospodarskega prostora začne delovati postopno in v daljšem obdobju, kajti ovire niso zgolj na strani Slovenije, temveč tudi na strani Evropske skupnosti.

● **Kakšen bo pogajalski postopek?**

Komisija je poslala predlog Ministrskemu svetu in Evropskemu parlamentu. Ministrski svet bo predlog obravnaval na junijski seji, to pa pomeni dejanski začetek razprave o tem, ali bo dvanajsterica potrdila mandat za pogajanja. To je ustaljen postopek, ki ga uporabljamo za pogajanja o sporazumih, ki niso izključno gospodarski. Ko bo Ministrski svet po razpravi dvanajsterice potrdil mandat, bo Evropska komisija s Slovenijo začela pogajanja, o njih pa bo morala občasno poročati Svetu. To je postopek, ki se uporablja tudi za potrditev polnopravnega članstva v ES.

● **Konkretna vsebina Evropskega sporazuma je torej odvisna od neposrednih pogajanj med Evropsko komisijo in Slovenijo? Enako seveda velja za roke, ki bodo določeni za aplikacijo posameznih točk sporazuma, na primer za uveljavitev prava o svobodnem kroženju kapitala?**

Predlog Evropske komisije upošteva ustaljeni postopek in temeljna načela politike Evropske skupnosti. Način aplikacije in morebitne spremembe pa so stvar konkretnih pogajanj. Slovenija je, kot veste, predlagala prehodno obdobje pred uveljavitvijo tistega, kar bo dokončna vsebina sporazuma. V besedilu, ki ga je Evropska komisija predložila Ministrskemu svetu, smo to željo upoštevali, seveda pa bo o tem dokončno odločal Ministrski svet, ki bo tudi sicer nakazal konkretne smeri morebitnih pogajanj. Sedanji predlog ni nič drugega kot stališče Evropske skupnosti, ki ga bo konkretizirala razprava v Ministrskem svetu. To bo izredno občutljiva faza pogajanj.

● **Bili ste eden od pogajalcev, ki so oblikovali sporazum v Maastrichtu. Kaj mislite o Evropi, Maastrichtu in vlogi Italije v Evropi?**

Ne glede na to, da je sporazum nepopoln, pomeni Maastricht pomembno fazo v oblikovanju Evropske skupnosti. Zlasti pomembno je, da smo se začeli pogovarjati o zunanji politiki in o vprašanju varnosti. V Maastrichtu pa žal nismo predvideli instrumentov, s katerimi bi Evropa lahko odločneje posegla v različna krizna žarišča. Za kaj takega je manjkal institucionalni okvir. Tudi Evropski sporazum s Slovenijo s tega stališča ne bo popoln, z revizijo Maastrichtskega sporazuma, ki je predvi-

dena za leto 1996, pa bodo prav gotovo odpravljene te pomanjkljivosti. Na zunanjepolitičnem področju, na področju varnosti in imigracijske politike je po letu 1996 predvideno sodelovanje z državami Evropskega sporazuma. Predvidena je tudi krepitev sodelovanja v Za-

»Osebnostno sem prepričan, da je najboljši zaveznik Slovenije v pogajanjih prav Italija. Prvič zato, ker brez privolitve Italije ne moremo naprej. Toda to navsezadnje ni tako pomembno. Bolj pomembno je, da je Italija vaša sosed, s sosedi pa se navadno spleča imeti dobre odnose.«

hodnoevropski uniji, ki je, kot veste, obrambno-vojaški organizem Evropske skupnosti. Kar zadeva Italijo, je treba poudariti, da je pomembno vplivala na krepitev osi Nemčija—Francija, ki je temeljnega pomena za obstoj ES. Za Italijo, ki je to zvezo vedno podpirala, je pomembno, da svoj vpliv ohrani

tudi po letu 1996. Upamo seveda, da bo tudi nova vlada delovala v tej smeri.

● **Mislite, da bo nova vlada nadaljevala evropsko politiko?**

Prepričan sem, da bo tako. Ne smemo pozabiti, da nekatere izjave, ki so zbudile pozornost tudi v Sloveniji, niso vladna stališča. Nova vlada še ni sestavljena. Kar zadeva predvolilne programe, pa vemo, da v Italiji zunanja politika navadno ni predmet predvolilnih razprav.

Prepričan sem, da bo Italija po dolgem obdobju molka z novo vlado ponovno prevzela vlogo, ki ji v Evropi pripada.

● **Še kakšno sporočilo Sloveniji?**

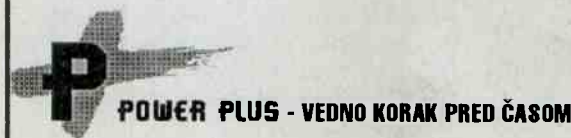
Slovenija je pred časom zaprosila za priključitev na informacijsko mrežo, ki omogoča mednarodno izmenjavo poslovnih informacij in iskanje poslovnih partnerjev v Evropi in v svetu. Business Cooperation Network ali BC-NET ima sedež v Bruslju, vanj pa je poleg dvanajsterice vključenih prek 20 držav. Gre za pomemben instrument mednarodnega sodelovanja med majhnimi in srednje velikimi podjetji. Ker je projekt v moji pristojnosti, sem se zavzel za to, da bo BC-NET v najkrajšem možnem času razširjen tudi v Slovenijo. Upam, da bo tudi to sodelovanje le še okrepilo naša skupna evropska prizadevanja.

Andrej Mrevlje

Informacijska družba ne prihaja,
informacijska družba je že tu!

**OPUSTITE VSAK UP,
O VI,
KI NE VSTOPATE!**

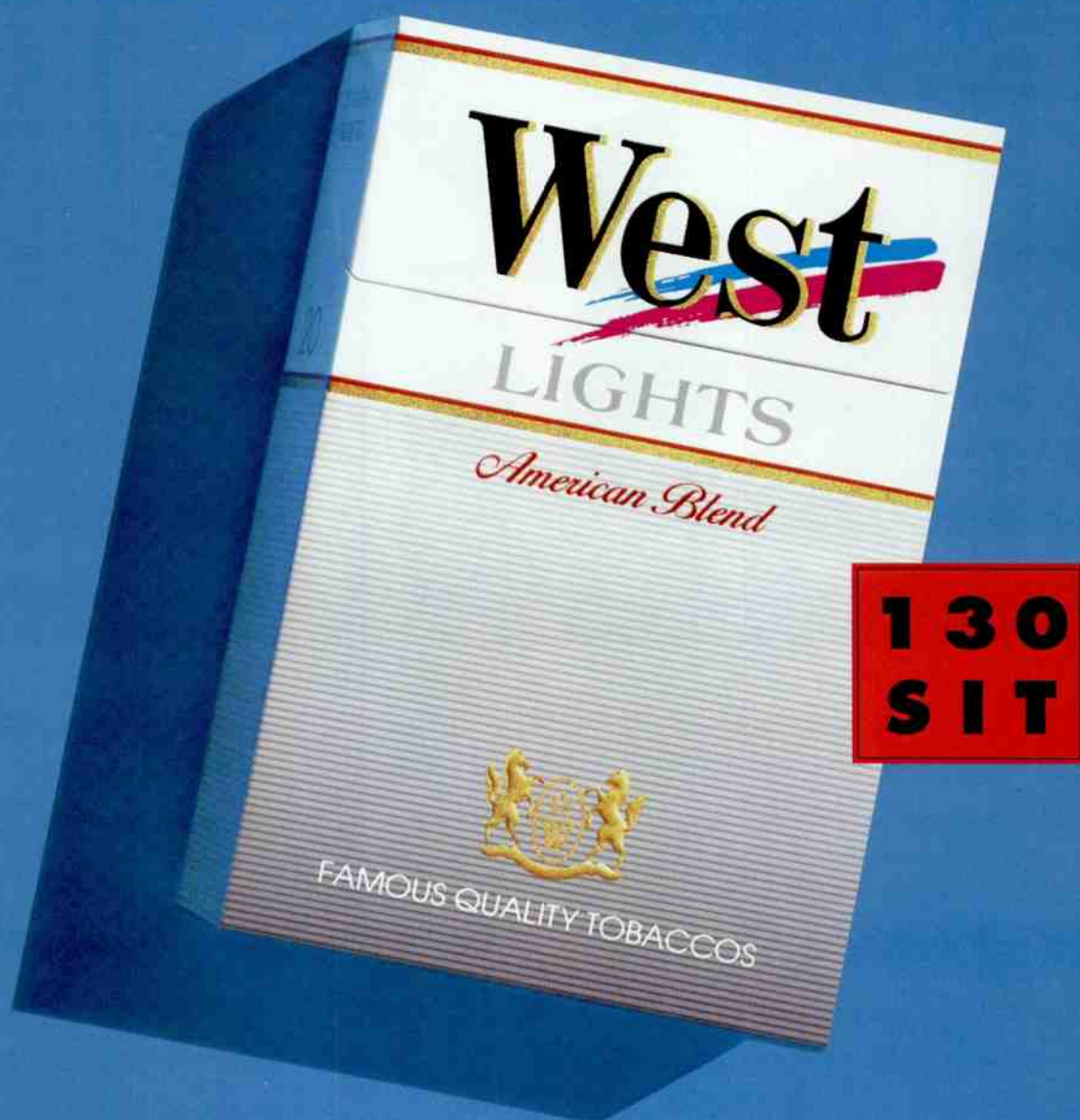
Če še niste del nove realnosti, Vas vabimo, da nas obiščete v pravih računalniških trgovinah. Tam boste lahko videli in preizkusili računalnike, multimedije in programsko opremo. Sami odkrijte podobo nove dobe. Ko enkrat prestopite prag, greste lahko le še naprej.

Microsoft je zaščitena blagovna znamka, skena in napis Windows sta zaščiteni blagovni znamki Microsoft Corporation.

Vrata v informacijsko dobo se nahajajo na Dunajski 113 v Ljubljani, v hotelu Ajdovec v Sevnici in v ulici Šibenik 7 v Šentjurju pri Celju. Do poletja jih bomo odprli tudi v Mariboru in Novi Gorici.

Edina lahka cigareta polnega okusa

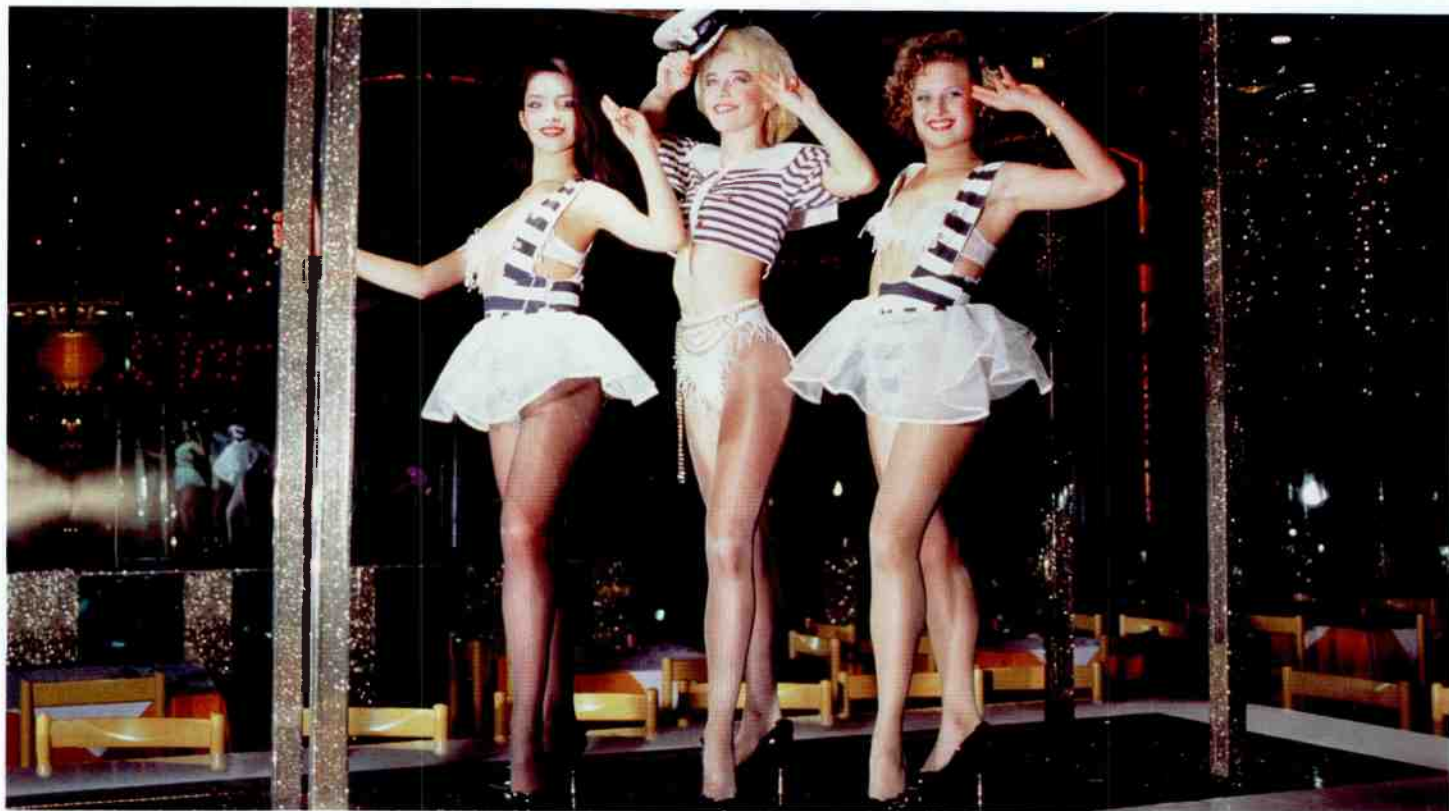
NOVO

West Lights zagotavlja poln okus v cigareti z nizkimi vrednostmi kondenzata in nikotina zaradi uporabe mednarodno priznanih vrst tobaka, inovativnega proizvodnega postopka in najsodobnejše tehnologije filtra.

V Tobačni smo na to ponosni.

Vrhunska mednarodna kakovost

Namesto TV-dnevnika.

Studio Marketing

Zabava. Blišč. Ritem. Življenje. Perla. Biser drugačnosti, sproščenosti, radoživosti. Velik oder za zvezde svetovnega slovesa. Varietejski program za mimogrede. Klub kapitana Hooka za vso noč. Med igralnimi mizami odmevajo glasovi najboljših skupin in pevcev. Brazilski ritmi. črnska zamolklost. irska melanholija. Poslušaj. Ali pa ne. Za avtomati odsevajo podobe izbranih modnih revij, varietejskih, rokohitrskih in drugih predstav. Gledaj. Ali pa

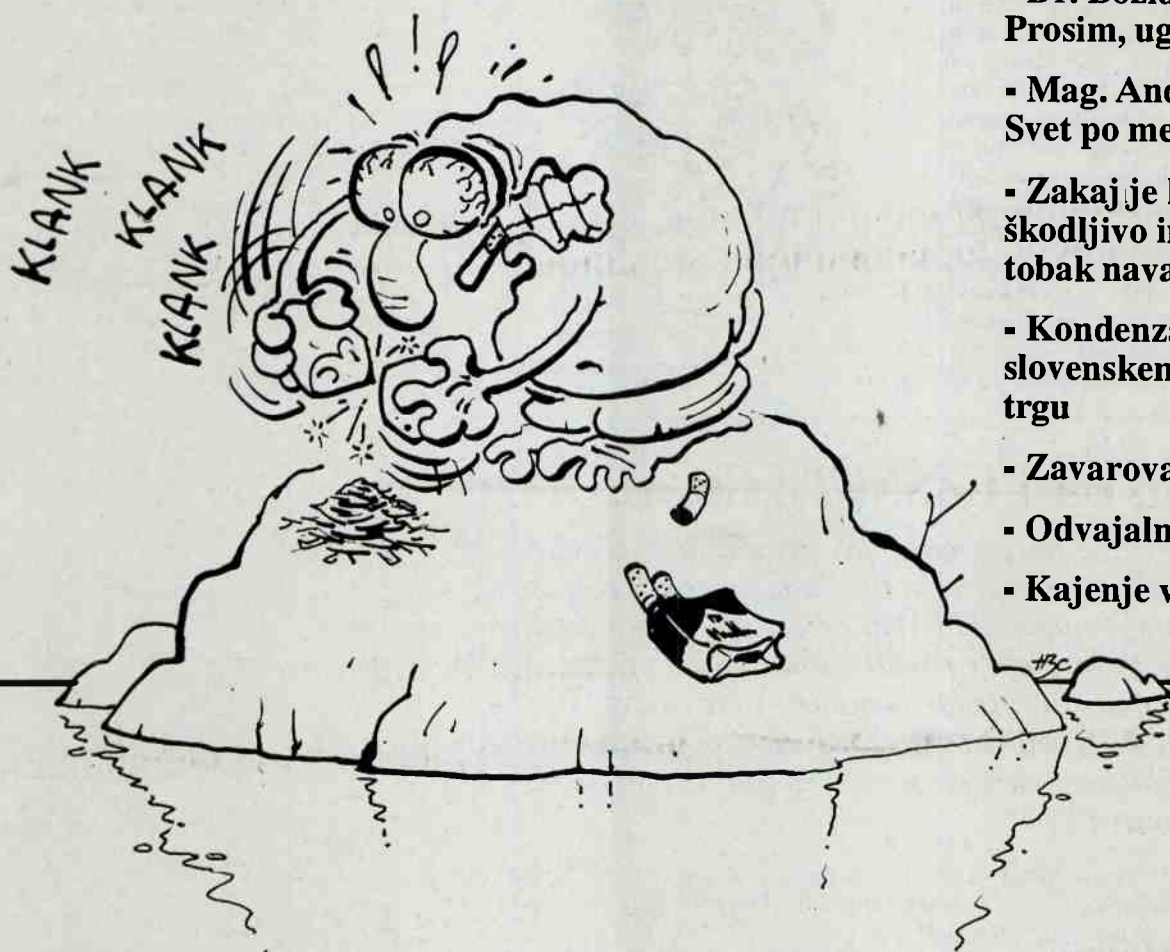
ne. Iz kleti vabi potopljena ladja kapitana Hooka. Voda, svetloba. DJ na mostičku za poveljnika in divje vzdušje. Plešaj. Ali pa ne. Perla je takšna, kot jo hočeš. Bleščeče zvezdniška ali sproščeno mlada. Strastno zapeljiva ali elegantno umirjena. V sebi skriva sanje in hrepenenje. Zabaven oddih po napornih dneh. Kadar hočeš storiti kaj zase. Perla s casinojem, francosko restavracijo, igralnicami, samopostrežnim bifejem, čisto posebnim disko klubom, bazenom, fitnessom, beauty centrom. Več kot le hotel.

HIT HOTEL CASINO PERLA
Nova Gorica

P.S.: Tudi izbrane stvari so lahko dostopne: tridnevni vikend paket za eno osebo vključuje dva polna penziona, prost vstop v casino, diskoteko in bazen, ogled programa, uro tenisa in obisk savne. Cena paketa je le 11.900 SIT (med tednom le 8.900 SIT). Rezervacije so obvezne, opravite pa jih lahko po telefonu: 065/28-890 ali 27-258 ter telefaksu: 065/28-886 ali 26-430.

KAJENJE

- Nova (anti-) kadilska zakonodaja
- Dr. Božidar Voljč: Prosim, ugasnite cigareto
- Mag. Andrej Marušič: Svet po meri nekadilcev
- Zakaj je kajenje škodljivo in zakaj se na tobak navadimo?
- Kondenzat na slovenskem tobačnem trgu
- Zavarovalnice in kadilci
- Odvajalna kura
- Kajenje v filmu

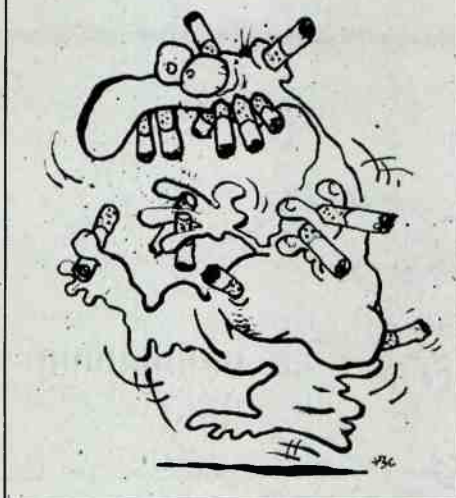
Tik pred sprejetjem je nova zakonodaja, ki bo predpisovala, kje in kako lahko kadimo ter na kakšen način nam lahko tobačna industrija predstavlja svoje izdelke. Tobačni lobi se bo še zadnjič udaril z zdravniki, aktivisti iz društev za boj proti kajenju z onimi, ki menijo, da mora imeti kadilec pravico do izbire. »Ugotavljamo, da ta trenutek diskusijo obvladuje samo en vidik, to je zdravstveni. Zaradi tega je razprava izrazito anomalična. Poleg zdravstvenega je potrebno vzpostaviti tudi gospodarski vidik in vidik temeljnih človekovih pravic,« meni Andrej Drapal iz družbe Pristop, ki se ukvarja z odnosi z javnostmi in organizacijo lobiranja. Zdravniki so prepričani, da ima tobak samo v Sloveniji na vesti več kot 3.000 življenj letno. V propagandnih agencijah pa že razmišljajo, na kakšen način oglaševati tobak v razmerah, ko je to prepovedano.

PRAVICA DO IZBIRE

Kje, kako in kaj bodo po novem kadili kadilci?

»In kaj boste počeli potem, ko bo v parlamentarnih prostorih prepovedano kaditi?« smo pred časom spraševali strastne kadilce, ki službujejo v državnem zboru. »Kaj? Na vrata pisarne bomo napisali "Kadilnica",« so odgovarjali nekoliko slabe volje, ker država razmišlja o posegu v pravico državnih uradnikov, da na delovnem mestu kadijo. Paradoks je, če država poseže v človekove pravice državnih uslužbencev. In dodaten paradoks je, če se država loti kadilskih navad prebivalstva, saj od njih dovolj dobro živi. Finančna ministrstva po celem svetu z obdavčitvijo tobačnih izdelkov letno zberejo okrog 190 milijard DEM davščin. **Dr. Iztok Saksida**, predstojnik oddelka za sociologijo na Filozofski fakulteti, je pred meseci organiziral humanistični simpozij o kajenju in posegih države v pravico do kajenja. »Včasih imam slabo vest, ker s kajenjem finansiram državo. Ko pa to primerjam z užitek in prednostmi, ki izhajajo iz kajenja, vendarle kadim,« pravi in pojasnjuje, da so

AKTIVNI KADILEC

humanistični simpozij o kajenju organizirali zato, da bi opozorili na ravnanje države, ki lahko privede do marginalizacije ne tako majhnega števila populacije. »Gre za obrambo kadilcev pred državo,« pravi Saksida, sicer strasten kadilec - kadi tudi med predavanji. »Počutil bi se neenakopravno, če bi mi študentje pod pezo zakona prepovedovali kaditi. Če pa bi me kdo opozoril, da ga dim moti, bi takoj nehal kaditi,« pravi. Vendar se zdi, da država v fair play, možnost dogovora med kadilci in nekadilci, ne verjame. Na kakšen način uskladiti kadilčevo pravico, da kadi, kolikor ga je volja, in nekadilčevo pravico, da ga cigaretni dim ne bi motil?

Vlada je pred dnevi sprejela dokončno verzijo predloga Zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov, ki naj bi zmanjšal razširjenost kajenja in omejil škodljive vplive tobaka na zdravje nekadilcev. Zdaj bodo papir sprejemali še v parlamentu. Zakon govori zlasti o treh rečeh: načinu prodaje, prepovedi kajenja

»PROSIM, DA UGASNETE CIGARETO«

Pred dnevi je vlada parlamentu dostavila zadnjo verzijo predloga zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov. Vladni predlog je manj radikalen od verzije, ki je bila med drugim branjem sprejeta v parlamentu, saj nekatere oblike oglaševanja tobačnih izdelkov vendarle predvideva. Dr. BOŽIDAR VOLJČ, minister za zdravstvo, pojasnjuje, zakaj se je vlada odločila za kompromis med interesi tobačnega lobija in zdravstva.

● Poslanci so med drugim branjem t. i. tobačnega zakona nastopili veliko bolj radikalno kot vlada in izglasovali popolno prepoved oglaševanja tobačnih izdelkov. Kaj menite o tolikšni radikalnosti poslancev?

Menim, da izhaja iz velike želje, da bi se čim hitreje zgodilo kaj korenitega. To pa je seveda iz drugih razlogov, ki so povezani z družbenim vzorcem vedenja, težko doseči zelo hitro. V ministrstvu za zdravstvo si želimo, da bi državni zbor sprejel zakon, ki bi ga lahko v praksi temeljito izvajali. Vsaka preveč drastična odločitev nam bo v praksi povzročala vrsto težav. Popolna prepoved vsakršnega oglaševanja tobaka je v bistvu nemogoča, saj bi potem morali prepovedati uvoz

tuje literature in prenose različnih športnih dogodkov, kjer se takšne reklame pojavljajo.

● Malce čudno se zdi, da je ta radikalna dopolnila predlagal vaš strankarski kolega dr. Leo Šešerko.

Res je, vendar to še ne pomeni, da bi morali imeti v eni stranki v vseh pogledih vsi istovetna stališča. Poleg tega gospod Šešerko ne bo odgovoren za izvajanje zakona, jaz pa bom.

● Mislite, da bo zakon, če bodo po tretjem branju sprejeta sedanja dopolnila vlade, učinkovit?

Število kadilcev se lahko zmanjša na več načinov, predvsem s ceno tobačnih izdelkov in omejitvijo reklame. Računam, da se bo

foto TONE STOJKO

zaradi tega zakona število kadilcev v prvi fazi precej zmanjšalo, kasnejše zmanjševanje pa bo bolj umirjeno.

● Se mislite odločiti za kakšno posebno politiko tudi na področju cen tobaka?

Glavno besedo ima tukaj ministrstvo za finance; sam namreč želim, da bi iz denarja, ki ga zberemo z davkom na cigarete, dobili sredstva tudi za preventivne dejavnosti. Moram poudariti, da gre za široko paleto akcij na vseh področjih. Mislím na sodelovanje s Svetovno zdravstveno organizacijo, z nevladnimi organizacijami, na projekte

v javnih prostorih in omejevanju oglaševanja tobачnih izdelkov. Na začetku marca je državni zbor med drugim branjem zakona izglasoval zelo stroga dopolnila, ki se tičejo zlasti oglaševanja tobачnih izdelkov, saj so izglasovali absolutno prepoved oglaševanja tobaka, zadnji vladni predlog pa je vendarle nekoliko milejši. Oglejmo si predlog zakona nekoliko podrobneje: prvi del predloga zakona govori o prepovedi kajenja v javnih prostorih, razen v delih, ki so posebej označeni in ločeni od prostorov, namenjenih nekadilcem. Ti deli ne bodo smeli presežati 50 odstotkov skupne površine posameznega javnega prostora. Resnici na ljubo se v nekaterih od teh prostorov, kot so bolnišnice, šole, trgovine, slaščičarne, dvigala, športne in kinodvorane zaradi povsem praktičnih razlogov že zdaj ni kadilo. Vendar pa se po novem ne bo smelo kaditi tudi na letalih in vlakih (če ne bodo imeli dveh ločenih prostorov), sejnih sobah in v vseh prostorih državnih organov, ki so namenjeni stikom s strankami. Bistven korak v zaščiti nekadilcev je določilo, ki vsakemu zaposlenemu daje pravico zahtevati od delodajalca, da mu omogoči delo v prostorih, kjer zrak ni onesnažen s tobачnim dimom. Če delodajalec ne more ugoditi zahtevi zaposlenega s prerazporeditvijo v drug delovni prostor, je dolžan v delovnem prostoru kajenje prepovedati.

fot: DI:GOA GO/IEZ

CINDI, zdrava mesta, zdrave šole in bolnišnice.

● **Kajenje je torej za vas zelo velik družbeni problem?**

Zaradi posledic kajenja umre največ Slovencev v srednjih letih. Posebej poudarjam, da zakon ni usmerjen proti kadilcem. Ne prepovedujemo kajenja in ne prepovedujemo prodaje tobачnih izdelkov. Kadilci bodo lahko še naprej kadili. Želimo in hočemo pa zmanjšati razširjenost kajenja v Sloveniji.

● **Kaj menite o zamisli, da bi povečali davke in s tem zvišali cene samo tistim cigaretam, v katerih je več škodljivih snovi, ter tako približali kadilcem »lažje« cigarete?**

Na zmanjšanje števila kadilcev bi to najbrž vplivalo malce zaviralno, vsekakor pa zamisel ni slaba in bi kazalo o njej razmisliti. Kadilec, ki z navadnih cigaret preide na lažje, si namreč že ustvari moralni kapital za kasnejše popolno prenehanje kajenja.

● **Februarja je bila na obisku v Sloveniji komisija WHO, katere člani so na sestanku s predstavniki Tobačne mende priznali, da Svetovna zdravstvena organizacija manipulira s podatki, predvsem s tistimi o učinkovitosti prepovedi oglaševanja tobaka. Ali veste za to?**

To sem od predstavnikov Tobačne slišal tudi sam, vendar trditve ne morem komentirati, ker nisem bil na sestanku in ne vem, kaj

so govorili. Poleg tega so po mojem vsa gradiva Svetovne zdravstvene organizacije s strokovnega stališča korektna in o njihovi verodostojnosti nisem nikoli podvomil.

● **Podatki o reklamah za tobak so si zelo nasprotujoči. Nekateri raziskave kažejo, da reklama nima omembe vrednega vpliva na pridobivanje novih kadilcev ...**

Vedeti morate, da v svetu tobачna industrija sponzorira raziskave, ki naj bi skušale dokazati ravno nasprotno od tistega, kar trdi zdravstvena stroka. Ta pravi, da imajo reklame vpliv na mlade ljudi in da se ti pod vplivom reklam odločajo za kajenje.

● **Tobačna industrija trdi, da gre pri oglaševanju samo za to, da kadilec na podlagi reklam izbere med različnimi blagovnimi znamkami cigaret.**

S tem se ne bi mogel strinjati. Veliko izdelkov je, s katerimi se srečujemo vsak dan in bi zanje tudi lahko rekli, da so zdravju škodljivi, in čeprav zanje sploh ni reklam, jih kar dobro poznamo.

● **Na primer?**

Pri nas ni reklam za žgane pijače in vina. Vsi, ki se za to zanimajo, pa vedo, katere znamke slovenskih vin, kateri letniki in kateri proizvajalci so dobri.

● **Veliko manj radikalen je del zakona, ki naj bi uredil kajenje na javnih mestih. V**

gostinskih lokalih na primer prostori za nekadilce ne bodo obvezni.

O tem smo se pogovarjali s predstavniki inšpekcije. Dogovorili smo se, da bo treba pripraviti posebna navodila. V lokalih, kjer servirajo hrano in kjer je več prostorov, naj bi bili tudi posebni prostori za nekadilce. V majhnih lokalih s samo enim prostorom pa je kaj takega seveda težko izvedljivo in skoraj nemogoče zahtevati.

● **Kaj pa kazni?**

Kazni bo treba po mnenju inšpekcije krepko zvišati. Če bo prišlo do kršenja zakona, ne želimo toliko kaznovati kadilca, ampak predvsem tistega, ki bo dovolil oziroma omogočil okoliščine, v katerih se bo lahko kadilo. Torej delodajalce, lastnike oziroma najemnike lokalov, pravne osebe. Ti bodo morali v svojih prostorih opozarjati kadilce, da kajenje ni dovoljeno.

● **Za to bodo najbrž sprva potrebni nekakšni nadzorniki. To pa pomeni novo zaposlovanje.**

Lahko tudi, vendar se mi zdi, da se da to urediti tudi brez novega zaposlovanja. Gre za to, da celoten kolektiv železnice, šole ali kakšne druge ustanove opozarja: »Oprostite, tukaj kajenje ni dovoljeno. Prosim, da ugasnete cigareto.«

Matej Strmole

NEKADILEC

Zakon naj bi prepovedal prodajo tobačnih izdelkov osebam, mlajšim od 18 let. Prepovedana je tudi prodaja tobačnih izdelkov iz avtomatskih naprav. Ti v Slovenijo sicer še niso prišli - kako le, saj avtomati ne delajo na bankovce, za kovanec pa v Sloveniji ne dobite nič. V nekaterih zahodnih državah prek avtomatov prodajo več kot 70 odstotkov vseh cigaret. Na

vsakem zavojčku cigaret bi moral biti napisan stavek z naslednjo vsebino: »Minister za zdravstvo opozarja: Kajenje je zdravju škodljivo.« Poleg tega stavka bo moralo biti natisnjeno še opozarilo na točno določene škodljive posledice kajenja (smrt, rak na pljučih, bolezni srca, krajše življenje, škodljiv vpliv kajenja nosečnice na razvoj še nerojenega otroka).

Propaganda

Največ polemik pa je deležen tisti del zakona, ki ureja propagiranje tobaka in uporabo z njim povezanih zaščitnih blagovnih znamk ali logotipov. Vladni predlog zakona za marčevsko branje v parlamentu je bil nekakšen kompromis med zahtevami tobačne industrije in zahtevami zagovornikov popolne prepovedi oglaševanja, saj je dovoljeval enkratno oglaševanje novih znamk in oglaševanje na prodajnih mestih. Mnogi so pričakovali, da bo tobačni industriji uspelo prepričati večino poslancev, da zakon omilijo, zgodilo pa se je ravno obratno. Na predlog dela poslancev, predvsem Zelenih - ekološke socialne stranke, je parlament izglasoval dopolnila, s katerimi je popolnoma prepovedal kakršnokoli oglaševanje tobaka in tudi uporabo tobačnih znamk za druge izdelke. K temu je gotovo nekaj pripomogel tudi obisk komisije Svetovne zdravstvene organizacije (WHO), ki se je v Sloveniji mudila nekaj dni pred glasovanjem.

EX-KADILEC

V Tobačni Ljubljana, edini tovarni v Sloveniji, ki izdeluje cigarete, so bili po drugem branju zgroženi. Pa ne samo oni. Oglasila se je oglaševalska zbornica, ki združuje oglaševalce, agencije in medije, oglasila so se društva in klubi, ki jih sponzorira tobačna industrija. Vsi, od medijev do športnih društev, so finančno vezani - nekateri celo usodno (npr. avtomoto

SVET PO MERI NEKADILCEV

Mag. ANDREJ MARUŠIČ je po poklicu zdravnik in psiholog. Med pisanjem magistrske naloge o biopsihosocialnih dejavnikih tveganja pri ishemični bolezni srca je prišel do neortodoksnih ugotovitev, ki govorijo, da krivda cigaretne dima vendarle ni tako stoočito dokazana. Trenutno v Londonu pripravlja doktorat.

● Je kajenje vzrok za bolezni, kot sta pljučni rak ali ateroskleroza?

Kajenje ni vzrok, pač pa dejavnik tveganja. O vzroku govorimo, recimo, pri nalezljivih boleznih, kjer je povzročitelj znan; gre za bakterijo ali virus. Med zdravljenjem je treba povzročitelja uničiti. Pri raku ali aterosklerozi pa vzrok bolezni ni povsem raziskan. Epidemiologija, veja medicine, ki išče dejavnike, po katerih se skupina bolnikov razlikuje od skupine nebolnikov, ugotavlja, da so tisti, ki so zboleli za pljučnim rakom ali angino pectoris, pokadili bistveno več. To je morda tudi res. Vendar sta zadržka dva. Če vprašamo sto bolnikov in sto zdravih, ali kadijo ali ne, se lahko zgodi, da je v skupini bolnikov res več kadilcev. Lahko pa takšna ugotovitev skriva drug dejavnik, povezan z boleznijo. Recimo: ena od raziskav pri ženskah, ki so

zbolele za rakom na materničnem ustju, ugotavlja, da je ta oblika raka povezana s kajenjem. Ženske, ki so zbolele za tem rakom, so pokadile več od tistih, ki niso zbolele. Vendar je natančnejša analiza pokazala, da je v skupini kadilk pri 14 ali 16 letih veliko več takih, ki so že izgubile nedolžnost, kot v skupini nekadilk. S hitrejšo izgubo nedolžnosti se poveča verjetnost, da je ženska večkrat menjala partnerja, s tem se poveča verjetnost, da je večkrat prišlo do nehiigienskih spolnih odnosov. Sam nehiigienski spolni odnos pa je dejanski vzročni dejavnik za to bolezen. Če bi torej zdravnik rekel ženski, pri kateri bi se začela pojavljati ta oblika raka, naj neha kaditi, bi bil to absurd.

● Kaj je torej tisto, kar lahko vpliva na zdravje?

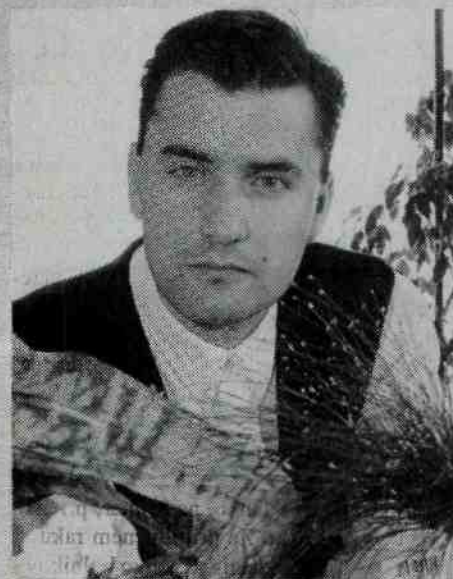

foto DIEGO A. GÓMEZ

Primerjal sem skupino 50 bolnikov s koronarno boleznijo s skupino 50 enako starih ljudi brez te bolezni. Spraševal sem jih, koliko cigaret so v življenju pokadili, in ugotovil, da so bolniki dejansko pokadili več. Vendar je bila razlika statistično nepomembna oziroma izračunana pri previsokem tveganju. Nato sem si vprašanje zastavil drugače. Vprašal sem se, ali so ljudje sploh kadili ali ne. Statistični rezultat je bil enak, to pa lahko

društva) - na tobačno industrijo. Oglasili pa so se tudi tisti, ki menijo, da smo preživeli čase prepovedi in da je lahko ta zakon uvod v kaj hujšega. **Janez Zeleznikar**, direktor za stike z javnostjo v Tobačni Ljubljana, vidi v prepovedi oglaševanja tobaka dva temeljna problema. »Omejevanje oglaševanja bo v prvi vrsti vplivalo na poslabšanje položaja domačih blagovnih znamk napram tujim. Ti bodo imeli prek uvoženih tujih medijev še vedno možnost vplivati na kadilce s svojo reklamo. To pomeni, da s predlagano prepovedjo dejansko ne bomo prekinili toka reklam, pač pa le onemogočili domači industriji oglaševanje lastnih blagovnih znamk. Poleg tega omejevanje oglaševanja vpliva tudi na to, da se kadilci ne morejo odločiti za nove vrste cigaret z manjšo vsebnostjo kondenzata. Zahodnoevropske izkušnje kažejo, da je industrija potrebovala šest do sedem let, da je z vztrajnim informiranjem spremenila navade kadilcev, da so prenehali kaditi težje vrste cigaret in prešli na lažje. Brez informiranja in oglaševanja bi ta proces trajal še mnogo dlje. Tobačna Ljubljana je v zadnjih letih vložila znatna sredstva v tehnološki razvoj lažjih in kvalitetnejših tobačnih proizvodov. Če bo onemogočeno informiranje naših potrošnikov o teh novostih, bodo pretekla vlaganja postala vprašljiva, prihodnja pa seveda zaustavljena,« pravi Zeleznikar. **Dr. Janko Predan**, poslanec Zele-

600.000 ŠKATLIC NA DAN

V Sloveniji kadi tretjina prebivalcev. Med štirinajstim in sedemnajstim letom kadi vsak tretji državljani, med šestindajsetim in štiridesetim letom pa vsak drugi prebivalec Slovenije. Po 40. letu kadi vsak peti, po 70. letu pa le vsak deseti prebivalec Slovenije. V Sloveniji kadi 430.000 moških in 170.000 žensk. Število kadilcev moškega spola pada, narašča pa število kadilk. Ker povprečni kadilec pokadi zavojček cigaret na dan, prodamo v Sloveniji vsak dan okoli 600.000 zavojčkov cigaret.

Zdravstveni podatki pravijo, da na Zemlji zaradi tobaka vsako leto umre tri milijone ljudi. V državah Evropske unije umre letno 430.000 ljudi, v Sloveniji pa je po podatkih za leto 1990 zaradi kajenja umrlo 3.572 ljudi. Zaradi posledic kajenja, ki nastanejo na srcu in ožilju, umre več kadilcev kot zaradi vseh rakov skupaj, čeprav prevladuje mnenje, da največ kadilcev umre zaradi raka na pljučih. Sicer imajo kadilci 24-krat več možnosti, da zbolijo za rakom na pljučih kot nekadilci, med zadnjim posvetovanjem o pljučnem raku, ki je bilo sredi aprila v Ljubljani, pa je bilo slišati podatek, da so kadilci celo 30-krat

bolj ogroženi od nekadilcev. Kajenje je med najpogostejšimi dejavniki tveganja za raka na grlu, žrelu, ustni votlini, ustnicah, požiralniku, trebušni slinavki, želodcu, ledvicah in sečnem mehurju. Kajenje povzroča kašelj, bronhitis in druge pljučne bolezni. Med kadilkami je neplodnost dva do trikrat večja kot med nekadilkami, kajenje v nosečnosti ima mnoge negativne posledice za otroka, v Angliji na primer kajenje nosečnic povzroči splav okoli 4.000 sicer zdravih zarodkov. Prezgodnji porod je med kadilkami dvakrat pogostejši, novorojenčki kadilk so v povprečju 200 gramov lažji kot novorojenčki nekadilk.

pomeni, da je vedenjski vzorec tisti, ki je povezan z boleznijo, ne pa sama količina cigaret. Če bomo kadilcu jemali cigarete iz ust, bomo naredili zelo malo, verjetno nič. Vedenjski vzorec bo ostal praktično enak, imeli bomo le denikotiniziranega kadilca, ki se bo še naprej vedel kot kadilec. Večina študij ugotavlja, da kadilci pojedjo več masne hrane, da se manj gibljejo, popijejo več alkohola itd. Celoten vedenjski vzorec je takšen, da bomo, če bomo vzeli človeku cigareto iz ust, dobili samo frustriranega nekadilca, ki ne bo nič bolj zdrav.

● Ali lahko za nekatere bolezni vendarle rečemo, da jih povzročajo kajenje?

To bi lahko rekli, če bi poznali vzročno-posledične povezave med kajenjem in boleznijo oziroma če bi bila povezava biološko kredibilna, kot je lahko, na primer, pri kroničnem bronhitisu. Že pri pljučnem raku se pojavi težava. Res je, da je veliko bolnikov s pljučnim rakom kadilo, vendar je malo kadilcev zbolelo za pljučnim rakom. Pri neki raziskavi so nekdanje kadilce razdelili v dve skupini: na tiste, ki so kajenje opustili zaradi propagande množičnih občil in drugih pritiskov okolja, ter na one, ki so kajenje opustili zaradi osebnostne spremembe. Le pri drugi skupini je prišlo do bistvenega zmanjšanja tveganja, prva skupina je ostala pri istem. Kajenje ni nič drugega kot izraz nekega tvegane vedenja. Pojasnimo: Tone Anderlič

je rekel, da bi bilo dobro, če bi imeli poslanci višje plače, ker potem ne bi bili podkupljivi. To ni res. Podkupljivost je samo simptom. Če so politiki podkupljivi, niso zato, ker imajo premalo denarja, pač pa zato, ker so deviirane osebnosti.

● Ali obstaja razlika med lahkimi, »light« cigaretami in navadnimi cigaretami?

Ko so raziskovalci hoteli ugotoviti, ali razlika je, je niso našli. Presenetljivo ugotovitev so komentirali, češ, pojavil se je »kompenzacijski mehanizem«. Tisti, ki kadijo lahke cigarete, bolj inhalirajo ... Potem se to izenači in učinki so enaki. Znanci v Angliji mi pripovedujejo, da če narediš raziskavo in ugotoviš, da kajenje ni povezano z boleznijo, ti članka morda ne objavijo. Tako kot v svetu obstaja tobačni lobi, obstaja v znanosti protitobačni lobi.

● V parlamentu nastaja protikadilski zakon, ki bo omejil pravico do kajenja v javnih prostorih.

Mislím, da je treba izhajati iz tega, da je bolj naravno bistvo človeka, da je nekadilec. Mora pa imeti kadilec vso pravico biti kadilec. Tuje mi je, če se reče, da se ponekod sploh ne bo smelo kaditi. Torej so kadilci v takšni službi izobčeni. Od lastnikov lokalov naj bi zahtevali, da bi imeli prostor za nekadilce. To je po mojem poseganje v zasebno lastnino. Po psiholoških teorijah namreč kadilec v lokalno potroši več kot nekadilec. Res

je sicer, da kadilec ne sme omejevati nekadilčeve pravice do čistega zraka, vendar to ne pomeni, da bi morali narediti ves svet nekadilski.

● Ali lahko takšna »diskriminacija« pomeni drug dejavnik tveganja?

Frustriranje kadilcev z ostrim pritiskom pomeni tveganje za zdravje. Ta frustracija sicer ne bo vplivala na življenje ali smrt, pač pa na kakovost življenja. Kakovost življenja nekadilca pa lahko po drugi strani omejuje kadilec. Zato je treba z zakonom zavarovati nekadilca. In s tem se strinjam. Ko pa začne država pokroviteljsko varovati še zdravje kadilcev - pri tem pa jih diskriminira -, me to moti. Človeka lahko seznanimo s stvarmi, o sebi pa naj odloča sam. Seznaniti pa ga moramo celostno!

● Po zdravstvenih domovih visijo plakati, na katerih je kadilec narisana s čiki v pljučih.

Če se medicina loti boja proti kajenju, proti kadilcem, ne sme biti neetična. Ta plakat je dobesedno nesramen, saj kadilca prikazuje kot nehigienskega človeka, kot pepelnik, čeprav to sploh ni nujno res. Mogoče kadilec smrdi veliko manj kot kdo drug. Tak plakat zame pomeni kršitev ustave.

● Ste kadilec ali bivši kadilec?

Nisem.

Ali H. Žerdin

Pri cigarettnem dimu ni spodnje neškodljive meje. Poznamo dve vrsti tobačnega dima. Glavni dim je tisti, ki ga kadilec inhalira in izdiha, stranski dim pa tisti, ki prihaja iz prižgane cigarete. Stranski dim, znan tudi po imenu »pasivno kajenje«, naj bi bil zdravju celo bolj nevaren, saj vsebuje bistveno večje vsebnosti škodljivih, predvsem rakotvornih snovi.

nih - ekološke socialne stranke, po novem LDS, je eden najostrejših zagovornikov prepovedi oglaševanja: »Edina smiselna zakonodaja je tista, ki prepove vsakršno reklamiranje cigaret,« trdi. Dr. Predan se je 20 let ukvarjal z odvajanjem odvisnosti od vseh vrst drog in tudi med poslanskim mandatom enkrat tedensko dela v dispanzerju v Slovenski Bistrici. »Kot strokovnjaku za boleznin odvisnosti se mi zdi dovoljevanje cigaret z manjšo vsebnostjo katrana in drugih škodljivih snovi enako, kot bi alkoholikom govorili: "Pijte pivo, ne pa močnejših alkoholnih pijač." Ne odobravam nobene cigarete, ne tuje, ne domače, ne tiste z manj in ne tiste z več škodljivimi snovmi. Vsaka cigareta je škodljiva.« V Tobačni pa sklep državnega zbora razumejo drugače: »Od države s takšnim zakonom dobivamo sporočilo: Ne posodablajati, ne razvijati tobačnih izdelkov in tudi ne izvažati! Proizvajajte cigarete z večjo vsebnostjo, in to predvsem za Slovence!« Gospod Železnikar je odločen: »Zmeraj se očitajo samo cigarete, pozablja pa se na stres, zrak in ekološke katastrofe. Če bi cigareta lahko rešila svet, bi bili mi prvi, ki bi rekli: Zaprimo tobačne tovarne. Pa ni tako preprosto.« Slovenska tobačna industrija ob tem navaja izkušnje iz ZDA in Velike Britanije, kjer se potrošnja kljub dovoljenemu oglaševanju nenehno zmanjšuje. Dr. Janko Predan odgovarja: »Tudi jaz bi bil za to različico,

vendar se pri nas mišljenje spreminja prepočasno. V zadnjih dvajsetih letih, odkar delam na tem področju, se odnos ljudi do cigarete ni prav nič spremenil. V Ameriki so začeli z osveščanjem pred tridesetimi leti. Tam so dosegli, da je nespodobno, če kdo kadi. Enako velja za zdravstvene delavce v Angliji. Pri nas tega še ni. Nesmiselno je primerjati Ameriko in Slovenijo.« Dr. Predan je prepričan, da sta v Sloveniji največji problem dve legalni drogi, alkohol in tobak: »Prebral sem veliko strokovnih člankov o marihuani. Tudi pri njej so vsebnosti škodljivih snovi različne, odvisno od pogojev, v katerih je gojena. Upam pa si trditi, da je marihuana, posebno, kar se tiče možnosti nastanka hudih zdravstvenih posledic, manj nevarna od tobaka. S tem ne propagiram legalizacije marihuane, saj je neumno legalizirati še eno drogo, če že imamo legalizirani dve. Vendar bi se v primeru, če bi moral izbirati med prepovedjo tobaka in marihuane, odločil za tobak.« In spet Železnikar: »V Avstriji bi zaradi sprejetja takega zakona padel minister za zdravstvo. Tam se zavedajo posledic takih prepovedi za gospodarstvo in turizem, zato so sprejeli zelo ohlapen zakon. Zaradi slabšega položaja na trgu v primerjavi s tujimi proizvajalci bi bilo ogroženih 1.200 delavcev Tobačne. Ocene kažejo, da bi nadaljevanje oženja prodajnega prostora pomenilo odpust okoli 180 delavcev. Zmanjšala bi se tudi vsota

OD NEKADILSTVA H KADILSTVU IN NAZAJ

Nekateri postanejo kadilci kar tako, drugi kajenju dodajo strast, tretji se zbujaajo s cigareto v ustih in jo ugasnejo kasneje kot svetilko na nočni omarici.

Po mnenju psihologov je glavni razlog za to, da adolescenti dajo v usta cigareto, si jo pustijo prižgati, začnejo inhalirati in to - kljub začetni slabosti - nadaljujejo, ta, da (hote ali nehote) posnemajo starše, znanca ali pa, najpogosteje, prijatelje, ki seveda že kadijo. Kaditi naj bi začeli, ker se z nekom ali nečim identificirajo, ker se pustijo prepričati ali pa zgolj iz radovednosti. Po Freudu, ki je bil tudi sam strasten kadilec, naj bi način, kako vzamemo cigareto v roke, kako si jo prižgemo in kako z njo ravnamo, ko jo imamo v ustih, zbuja erotični užitek. Večina znanstvenikov pa meni, da je to, ali bo posameznik začel kaditi, odvisno od okolja, stopnja odvisnosti od cigaret pa je odvisna od osebnostnih lastnosti.

No, naj bo razlog to ali ono, ko poskusimo kaditi, smo že na dobri poti, da postanemo eden od skoraj 80 odstotkov osebkov sedanje človeške populacije, ki so kdaj kadili. Ščasoma kadimo tudi zaradi fiziološke potrebe, ki človeka tako rekoč telesno priklene na cigarete. Dovolj so dve do tri cigarete na dan, pa se v mesecu ali dveh navadimo na cigaretni

dim in pridobimo razvado, ki nas lahko spremelja vse življenje. Iz faze »rekreativnega« kajenja, ki je posledica tako rekoč nedolžne psihosocialne odvisnosti od cigaret, zlahka preidemo v fazo fiziološke odvisnosti od nikotina. Takrat se pojavi želja, ki je sicer ni mogoče jasno opisati, da bi prižgali cigareto, čeprav smo prejšnjo ugasnili šele pred kratkim. To je tisto pravo kajenje, ki ni samo posledica pojavitve nekaterih zunanjih okoliščin - kavice po kosilu, žura, kjer tako ali tako vsi kadijo ... -, ampak se vzrok zanj skriva nekje globoko v nas, v samem temelju našega mišljenja in delovanja, v živčevju.

Nikotin, ki povzroči fiziološko zasvojenost organizma, je alkaloid. Alkaloidi so tudi morfin, heroin in kokain in v primerjavi z njihovimi učinki se zdijo učinki nikotina prav nedolžni. V šestdesetih letih so bili znanstveniki celo prepričani, da nikotin ne povzroča telesne odvisnosti, vendar so kasnejše raziskave pokazale, da povzroča povečanje izločanja živčnih prenosnikov v možganih. Živčevje namreč deluje na dva načina. Po živčni celici signali potujejo kot električni

dražljaji (podobno kot pri računalniku - informacija je ali pa je ni), med živčnimi celicami pa potujejo kemično prek tako imenovanih sinaps, za kar skrbijo prenosniki, transmiterji, ki prenesajo informacijo od ene živčne celice do druge. Pomembna je tudi količina prenosnika, ki pride iz živčne celice v drugo, da v tej sproži električni signal, ki lahko, spet prek sinapse, pride v naslednjo živčno celico itd. Živčevje je nekakšen digitalno-analogni računalnik. Možgane lahko razumemo kot kompleksen sistem za obdelavo podatkov, v katerem je več kot sto milijonov povezav. Vsaka živčna celica (nevron) je povezana s sosednjimi nevroni s prek tisoč, lahko pa tudi s prek deset tisoč sinapsami.

V osemdesetih letih so z »ožarčenimi« molekulami nikotina v možganih odkrivali centre, kamor se najpogosteje veže nikotin. Ugotovili so, da nikotin že v majhnih količinah poveča izločanje dopamina iz dela možganov, ki sicer skrbi za to. Dopamin je prenosnik. Poleg tega nikotin poveča izločanje acetilholina, prav tako zelo pomembnega prenosnika v možganih. Ti procesi sicer še niso

220 milijonov DEM, kolikor jih je prek raznih dajatev v lanskem letu prispevala Tobačna v državni proračun,« razlaga posledice Janez Železnikar. In dr. Janko Predan odgovarja: »Če izračunate stroške, ki jih imamo vsako leto z izgubo delovnih dni in zdravljenjem pacientov, ki zbolijo zaradi kajenja, je to več denarja, kot pa je ekonomska računica izdelave in prodaje tobačnih izdelkov. In če to tezo še zaostrim: Če smo prenesli vse železarneske toliko in toliko ljudmi, bomo tudi Tobačno. Pa sploh ni realne nevarnosti za stečaj.«

Lobiji

Dejstvo, da je državni zbor med drugim branjem tobačnega zakona sprejel radikalno prepoved oglaševanja tobaka, je ob protestih sprožilo tudi intenzivno lobiranje. Zgodilo se je celo, da je delegacija družbe Reemtsma iz Hamburga, sicer 58-odstotne lastnice Tobačne Ljubljana, obiskala predsednika vlade dr. Drnovška. Tobačni lobi je namreč prepričan, da bi Slovenija ob sprejetju radikalne verzije tobačnega zakona kršila mednarodne konvencije, ki jih je Slovenija že podpisala. Tone Dolčič iz vladne službe za zakonodajo je sodeloval pri pripravi tega zakona na Ministrstvu za zdravstvo in pojasnjuje: »Ko so poslanci sprejeli tako radikalne amandmaje, smo za mnenje vprašali svetovno organizacijo za intelektualno lastnino (WIPO). Poslali so nam

odgovor, v katerem menijo, da s tem zakonom Pariška konvencija ni kršena, ker zakon samo omejuje, ne pa prepoveduje blagovno znamko. Podobno pravijo tudi na Inštitutu Maxa Plancka za mednarodno in konkurenčno pravo v Munchnu.«

Vendar pa je vlada deloma popustila in parlamentu pred zadnjo obravnavo dostavila omiljeno verzijo zakona, ki bi tobačni industriji določeno oglaševanje omogočala. Enkratna akcija, ki bi trajala največ 20 dni, bi bila možna ob predstavitvi novih tobačnih izdelkov, ki bi vsebovali manj katrana in drugih škodljivih sestavin. Vendar akcija ne bi smela biti zastavljena tako, da bi se nanašala na mladino ali da bi vzpodbujala k uporabi tobačnih izdelkov. Zato predlog zakona ne govori o propagandi, pač pa o obveščanju potrošnikov. V akciji torej ne bi smeli nastopati mlajši ljudje ali ljudje, ki so zaradi športnih, glasbenih, gospodarskih, umetnostnih in drugih dosežkov vzorniki mladi generaciji. Akcije ne bodo smele graditi na vzročni zvezi med kajenjem in uspehom v življenju. Panoji,

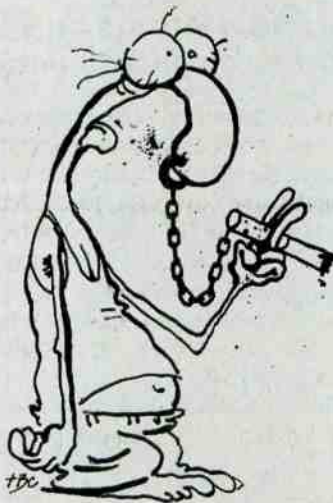
table, nalepnice ali svetlobni napisi, na katerih bodo nastopala obvestila o tobačnih novostih, ne bodo smeli stati v bližini vrtcev, šol ali športnih površin. In nenazadnje, organizator bi lahko akcijo izvedel šele, ko mu bo dovoljenje izdalo ministrstvo za zdravstvo. Tako vlada. Vladna verzija bi iznajdljivejšim oglaševalskim agencijam vendarle omogočila določeno propagiranje tobačnih izdelkov. Čisto možno pa je, da bodo poslanci argument zdravljenja tudi tokrat postavili pred interese domače tobačne industrije. Zdravnik je vendarle eden pogostejših poklicev v parlamentu.

Matej Strmole, Ali H. Žerdin

KADILSKI KAŠELJ

VERIŽNO KAJENJE

spodbuja, da se lažje zberejo in razmišljajo pri delu. Ekstremni kadilci kadijo tako rekoč nezavedno, »normalno« lahko delujejo le, če prižigajo cigareto za cigareto, od zore do mraka.

Vsak kadilec pa enkrat pride do svoje meje, do tega, da poskuša nehati kaditi. Razlogi za to so navadno učinki, ki jih imajo druge sestavine tobačnega dima, ne nikotin,

teh pa je menda od 100 do 400. Neugodni so predvsem učinki katrana, ki vsebuje precej rakotvornih snovi, in ogljikovega monoksida, ki pri strastnih kadilcih zasede tudi do 15 odstotkov hemoglobina, ki po krvi sicer prenaša kisik.

Vendar nehati kaditi ni lahko. Abstinenčne težave so včasih hude. Zaradi pomanjkanja nikotina v organizmu (razgrajuje se v pljučih, jetrih in ledvicah, s sečem in potom pa se v celoti izloči že v 16 urah, čeprav se količina zmanjša na najmanjšo možno že 30 minut po tem, ko pokadimo cigareto) se zmanjša količina prenosnikov v možganih. To je vzrok za manjšo zbranost, anksioznost, duševno napetost, depresijo in nepremagljivo željo po cigareti. Znanstveniki so ugotovili, da se, če človek neha kaditi, spremenijo električni možganski tokovi, spremeni pa se tudi način sanjanja. Zaradi prenehanja vpliva nikotina na vegetativno živčenje lahko pride do treptanja in tresenja rok. Poleg tega se »bodoči nekadilec« pravzaprav sploh ne zna več prav vesti brez cigarete. Zato odvajanje, fizično in psihično, traja ponavadi vsaj pol leta, za uspešno odvajanje pa se šteje, če nekdanji kadilec ne kadi vsaj 12 mesecev. Vendar se več kot 50 odstotkov »ozdravljenih« kadilcev vrne k cigareti. Zato je najbolje nikoli začeti, da ne bo treba nikoli nehati.

Borut Cerkovnik

popolnoma raziskani, vendar je jasno, da nikotin spodbuja osrednje živčevje. Dokazano je še, da nikotin zmanjšuje tek, deluje pa tudi na izločanje nekaterih hormonov. Kajenje povzroči zmanjšanje utrujenosti, vendar samo trenutno, pa tudi (zaradi delovanja na parasimpatično živčevje) »pomiri« organizem. Znanstveniki se čudijo predvsem temu, da nikotin pogosto učinkuje ambivalentno, ker hkrati spodbuja in zavira nekatere kompleksne reakcije organizma. Nikotin na delovanje možganov in človekovo vedenje torej učinkuje narkotično. To pa zato, ker ga kadilec vnaša v razmeroma majhnih količinah. Če bi iz tobaka izločili čisti nikotin (ta je v čisti obliki v kristalih), bi že razmeroma majhen kristal, ki bi ga dal človek na jezik, v trenutku povzročil smrt. Nikotin se namreč izredno hitro absorbira.

Posledica rednega kajenja je psisosocialna in fiziološka odvisnost od cigaret. Kronični kadilec kadi iz navade in iz potrebe po določeni količini nikotina v organizmu. Vendar so tudi zasvojeni kadilci različni. Zmerno kajenje si znajo privoščiti tisti, ki užitekarsko pokadijo cigareto po jedi, po kakšnem manjšem naporu ali v trenutku žalosti. Drugim kadilcem je bolj pri srcu postopek kajenja, način odpiranja škatlice, prižiganje in drža cigarete - kadilski ritual. Tretji kadijo samo v družbi. Nekaterim cigareta pomeni pomiritev. Mnogi kadijo zato, ker jih cigaretni dim

Odvajalo

Kako se odvaditi kajenja? Nič lažjega. Nekateri to naredijo vsak dan. Če pa kanite to storiti zadnjič, je zadeva nekoliko bolj zapletena. Tehnično vzeto je najbolj enostavno zbrati ustrezno količino volje in potegniti črto. Včasih se stvar obnese, včasih pa ne. Ostale metode odvajanja kajenja pa lahko razdelimo v dva razreda. V prvem razredu so pripomočki, ki pripomorejo k temu, da se kadilcu tobačni dim zagnusi ali da mu dim »ne prija«. Po lekarnah prodajajo kapsule, ki jih goltate nekajkrat dnevno in naj bi povzročile, da vam med kajenjem postane slabo. Podobne učinke naj bi dosegli tudi, če se izpostavite akupunkturnim iglam. Druga odvajalna terapija temelji na spoznanju, da je kadilec psihološko in fiziološko zasvojen. Da bi bodočemu nekadilcu olajšali trpljenje, ki bi se lahko pojavilo zaradi abstinence krize, nam ena od metod bodočemu nekadilcu omogoča, da pride do svojega odmerka nikotina, ne da bi kadil. Druga podvarianeta pa omogoči, da kadite, ne da bi dobili nikotin. Posebne nikotinske nalepke, ki si jih zjutraj nalepite na ramo, organizem oskrbijo s potrebno količino nikotina, kandidat za nekadilca pa se mora sam spopasti s psihološko navezanostjo na cigareto. Po par dneh ali tednih se kandidat odredi tudi nikotinski nalepki. Nalepke so naprodaj v tujini. Na domačem trgu pa ponujajo posebne večstopenjske cigaretnne filtre. V prvi rundi filter prepusti večji del nikotina, v drugi le še pol, v tretji manjši del, ob koncu terapije pa nič. Kandidat se odvadi nikotina, s psihološko navezanostjo na tobačne izdelke pa se spopade kasneje.

Kadilci ne plačajo več od nekadilcev

V vprašalnikih, s katerimi zavarovalniški agenti morebitne zavarovance podrobno sprašujejo o njihovih življenjskih navadah, zdravju, boleznih, višini, teži, zdravljenjih, obsevanjih, telesnih poškodbah, napakah, ukvarjanju s športom, bolj ali manj rednem uživanju alkohola, so tudi vprašanja o kajenju. In vendar tisto, kar je v tujini ustaljena praksa, v Sloveniji zbuja začudenje. Da bi za življenjsko zavarovanje kadilec plačal več od nekadilca? Ne. Pri Zavarovalnici Triglav pravijo, da sicer imajo rubriko, v katero bodoči zavarovanec vpiše, ali je kadilec ali ne, vendar je odgovor le statistično pomemben.

VSEBNOST KONDENZATA ...

... v cigaretah, ki jih izdeluje ... in v tistih, ki jih uvažamo
Tobačna Ljubljana ...

Blagovna znamka	Vsebnost kondenzata (mg na cigareto)
BOSS CLASIC	13
BOSS SOFT	14
BOSS LIGHTS	8
FILTER 57	20
FILTER 57 MILD	13
EXTRA 91	10
MACHO	13
SET	16
WEST*	15
WEST LIGHTS*	8
GAULOISES BLONDES*	15
MILDE SORTE*	14
ASTOR*	13

* licenčne cigarete
Vir: Tobačna Ljubljana - laboratorij

S sprejetjem zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov bo v Sloveniji postopno prepovedana izdelava in prodaja cigaret z določeno stopnjo katrana oziroma kondenzata. Tako bodo od 31. 12. 1995 prepovedane vse cigarete, ki vsebujejo več kot 15 mg kondenzata na cigareto. Od znamk, ki jih izdeluje edina tovarna cigaret v Sloveniji Tobačna Ljubljana, so takšne samo cigarete SET in FILTER 57. Dve leti kasneje, 31. 12. 1997 pa ne boste (vsaj legalno) več mogli kupiti cigaret, ki imajo več kot 12 mg kondenzata. Takrat bo proizvodnja Tobačne krepko okleščena, saj bodo morali nehati izdelovati BOSS CLASIC, BOSS SOFT, FILTER 57 MILD, MACHO, WEST, GAULOISES BLONDES, MILDE SORTE in ASTOR. Če ne bo uspela uvrstiti na trg novih znamk ali spremeniti vsebnosti kondenzata v starih, bodo Tobačni torej čez tri leta in pol ostale od sedanjih trinajstih znamk le še tri - BOSS LIGHTS, WEST LIGHTS in EXTRA 91.

Drugod, na primer, pravijo, da kadilec sicer ne plača več kot nekadilec, da pa lahko zdravnik cenzor presodi, da bodoči zavarovanec zaradi pretiranega kajenja za zavarovalnico sploh ni zanimiv, ker je riziko prevelik, in ga odklonijo, se pravi ne zavarujejo. Da bi za riziko, ki ga pomeni kajenje, plačal več, ni mogoče. Mimogrede, tudi človeka, ki preveč tehta, lahko odklonijo. Tudi on nima možnosti, da bi svoj riziko kril sam.

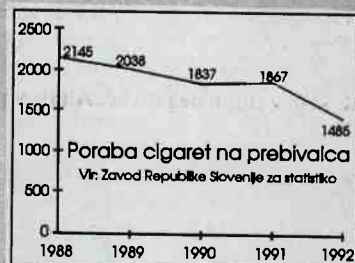
Nekoliko drugače razmišljajo le pri Zavarovalnici Maribor. Direktor Rado Cenc pravi, da se bodo v kratkem začeli zgledovati

Blagovna znamka	Vsebnost kondenzata (mg na cigareto)
HB 100s	14
HB KING SIZE	13
CAMEL	13
WINSTON	13
SALEM	13
KIM LIGHTS	8.5
KIM MENTHOL	8.5
KIM ULTRA SLIM	8.5
CAMEL LIGHTS	8
WINSTON LIGHT	8
YSL	8
SILK CUT	7
CAMEL SUPER LIGHT	4.3
KIM SUPER LIGHTS	4

Vir: R.J. Reynolds tobacco International, Magistral International

Pojasnilo: Predstavništvo Philip Morrisa v Ljubljani nam ni hotelo posredovati podatkov

Podatki o vsebnosti kondenzata v uvoženih cigaretah kažejo, da bodo lahko kljub sprejetju tobačnega zakona tuji proizvajalci še naprej prodajali v Sloveniji večino svojih znamk. To je predvsem posledica protikadilškega razpoloženja v zahodnih državah, zaradi katerega so prisiljeni bistveno nižati vsebnosti škodljivih snovi v cigaretah. V tem oziru jim bo tobačni zakon v Sloveniji celo koristil, saj bodo s pomočjo reklam v tujih medijih povečali svoj delež na trgu.

po tujini in bodo zavarovalne pogoje spremenili. (Ne)kadilske navade bodo vplivale na višino premije. Že sedaj pa se pri njih kaditi skoraj ne izplača. Kadilce, ki vsak dan pokadijo več kot dve škatlici cigaret, lahko zavarovalnica zavrne. Tako ali tako pa vsakega, ki se zavaruje za več kot 60.000 DEM oziroma več kot 400.000 ATS, pošljejo na zdravniški pregled. Če posumijo, da zavarovančeva pljuča niso, kot bi morala biti, mu »predpišejo« čakalni rok. Če je v tem času z zdravjem kaj resnega narobe (resnost presodi zdravnik cenzor), človeka ne zavarujejo.

ZADNJI KRIŽARSKI POHOD

Kajenje je nevarno. Seks je nevaren. Kaj še preostane velikim?

Ondan, v resnici je od tega že kak mesec ali dva, je na TV postaji CNN nastopil ugledni član francoske Akademije, pač eden izmed tistih mož, ki so stari 200 let, kažejo pa jih le 100. TV ekipa ga je posnela v patriotskem Parizu, v njegovem akademskem stanovanju. Ali pa v njegovi akademski pisarni. Niso rekli. A beseda je tekla o tem, kako bodo Francozi - na čelu z Akademijo, se razume - svojo domovino zaščitili pred ameriškim kulturnim imperializmom. Možak puške sicer ne bi mogel več držati, toda v rokah je še vedno z lahkoto držal cigareto. Če kadiš, dočakaš 200 let. Za hip se je celo zazdelo, da so se francoski Akademiki res prelevili v odporiško gibanje, ki se hoče upreti pregonu kadilcev, drugače mislečih, predvsem v Ameriki vse bolj zatirane manjšine. Možak je res zgledal tako, kot da je tu že od francoske revolucije. A zmotili bi se, če bi mislili, da se je Francoz ponorelemu svetu uprl s francosko cigareto. Ne, v roki ni stiskal žitanke ali pa golvaske, ampak Marlboro. *Selected fine tobaccos*. To kakopak ni francoski čik. *Philip Morris Products Inc., Richmond, Virginia, U.S.A.* Kako vemo, da je kadil Marlboro? Ne, ni se videlo napisu na cigareti, pač pa je imel Francoz pred sabo na mizi ves čas nepozabno rdečo škatlico z nezgrešljivim trademarkom. *20 class a cigarettes*. In potem je še naprej razpredal o tem, kako bo Ameriko vrgel iz Francije. Čudno. Še bolj čudno, ker uslužbenci CNN-a sploh ne smejo kaditi. Gospod Turner, sicer lastnik te mreže in soprog aerobične Jane Fonda, jim ne pusti. Kategorično. Tako kot v protikomunističnih filmih iz petdesetih: Boga v filmu ni dovoljeno omenjati po nemarnem, če pa že, potem naj to počne komunist, ki je v filmu negativec. Ali pa v protinacističnih filmih, ki so cveteli dekada prej:

»Vi fantje ste hujši od gangsterjev,« so siknili dvema nacističnima špiclajema, ki sta v **Izpovedih nacističnega vohuna** kakopak fanatično kadila. Kaditi ni dovoljeno, če pa že, potem naj to počne Francoz, ki grozi, da bo uničil Ameriko, a ne Ted.

Tale epizoda s CNN-a se je videla kot popoln reklamni spot za Marlboro (*»če kadiš Marlboro, dočakaš 200 let«*), obenem pa jo je bilo mogoče dojeti kot antipropagando za kajenje (*»kadijo le še negativci, le še ljudje, ki Amerike ne marajo«*). Drama, vredna hollywoodskega filma. In tale epizodica je res zgledala le kot katerikoli novejši hollywoodski film. Nihče več ne kadi, če pa že, potem kadijo negativci. Pa lezbijke, psihopatske morilke in nimfete brez spodnjega perila. Sharon Stone je v **Prvinskem nagonu** cigarete serijsko prižigala, čeprav se nikoli ni videlo, kakšne znamke so. To lahko razumemo kot prispevek filma k politični korektnosti: kajenje naj sicer bo tam, pač kot poudarek junakove karakterne deformiranosti, toda samih cigaret ne bomo propagirali. Med kajenjem in ubijanjem je v tem filmu vse polno podobnosti, a razlika vendarle obstaja: *»Ubijanje ni kot kajenje - lahko se odvadiš,«* je svojega žrebca poučila Sharon Stone. Česa se lahko odvadiš, Sharon - kajenja ali ubijanja? **Prvinski nagon** nam je postregel z junaki, ki gredo korak naprej od junakov starih črnih kriminalk, takoimenovanih *filmov noir*, v katerih je bila dimna zavesa vedno tako močna, da scenografije sploh niso potrebovali. In da se tudi same znamke cigaret ni videlo - toliko so kadili, da se zaradi cigaretne dima ni videlo, kakšne cigarete kadijo. Če bi potemtakem lahko rekli, da je moškemu - ko se je v teh filmih - približal fatalni ženski, po glavi rojila le dilema, naj jo

poljubim ali ubijem, potem moramo reči, da Michaelu Douglasu ob pogledu na Sharon Stone preostane le še direktno vprašanje - naj ji prižgem cigareto ali pa naj jo kar takoj podrem. Navsezadnje, Sharon cigareto nosi, spodnjega perila pa ne. Michael Douglas se je ves čas počutil kot talec. Seks pa je seks, tudi če se znamke cigaret ne vidi. Priznajte, seks je seks, tudi če se ne vidi znamke damskega spodnjega perila. In tudi če dama spodnjega perila sploh nima.

Pred dobrimi desetimi leti je bilo še povsem drugače. William Hurt, zelo hotni, potni in motni floridski odvetnik, je bil v **Telesni strasti** največji fan *jogginga*. Vsak večer je fanatično tekkel, toda ko se je ustavil, da bi se malce spočil, je iz žepa trenerke najprej potegnili cigaretno škatlico Marlboro in si potem čik panično zataknil med zobe. Vmes je atletsko naskakoval fatalno Kathleen Turner. Če bi film posneli danes, bi Hurta zanesljivo presenetilo, da punca nosi spodnje perilo. Ker so ga posneli tedaj, sta si ljubimca po seksu še lahko prižgala cigareto. Ni ga bilo čez čik po seksu. Deset let kasneje je Sharon inhalirala le z eno mislijo - ni ga čez seks po čiku. In življenje po čiku za njene talce ni obstajalo - pri seksu je do konca prišla le ona, medtem ko so njeni talci storili konec, preden so vzleteli. Čik je bil zadnja stvar, ki so jo v svojem življenju videli. Je bil to seks s čikom? Ne, kje neki. Če hočete vedeti, kaj je pravi seks s čikom, je dovolj, da se spomnite filma **Emmanuelle**, v katerem je neka akrobatska orientalka cigareto kadila dobesedno z v....., okej, ostale črke dodajte sami. Celo Sylvia Kristel, ki se ni ustrašila nobene poze, ni mogla verjeti svojim očem. Ginekologi tega uradno niso nikoli odsvetovali, zato smo za hip pomislili, da bo Sharon med onim

Črne kriminalke *Sunset Boulevard*, *Pick-Up on South Street* in *Gilda*: toliko so kadili, da se zaradi cigaretne dima ni videlo, kakšne znamke cigaret kadijo.

razvpitim zaslišanjem na policijski postaji uprizorila remake te poze. Priznajmo, vsi elementi so bili tam. Toda seks s čikom je imel tudi drugačen obraz, zlasti če se spomnite dobre, stare, legendarne melodrame **Zdaj, popotnik**, v kateri je Paul Henreid prvič v filmski zgodovini prižgal dve cigareti hkrati, eno zase, drugo pa za svojo ljubo, Bette Davis. Akrobacija, vredna one iz filma **Emmanuelle**. V času, ko so posneli film **Zdaj, popotnik**, dlje - in globlje - pač niso smeli. Komik Bob Hope je to potem parodiral v komediji **Let's Face It**: hkrati je prižgal osem cigaret. In ne pozabite, na posterju za film **Ne upajo si ljubiti** je gestapovec Paul Lukas prižgal cigareto avstrijskemu princu Georgeru Brentu.

Gangsterji in nacisti so prihajali z nasmehom - Sharon je prišla s cigareto. In za cigareto ni hotela prevzeti odgovornosti nobena tobačna tovarna. Svetozar Cvetković je v Jurjaševičevi **Srčni dami** svojo ženo zaigral med partijo pokra, zato se je moral potem zadovoljiti le s cigaretami znamke Macho. Le kako lahko tak človek upa, da bo kdaj v življenju kadir Marlboro? In potem v filmu za kazen vsi kadijo Macho, vsepovprek, celo Radko Polič, zvani Laki, ima v svojem avtomobilskem prtlačniku med *duty-free* robo tudi šteke

Izpovedi nacističnega vohuna: cigareta kot karakterna poteza negativca

s cigaretami Macho. Le kako lahko tak človek potem sploh upa, da bo v filmu preživel.

A Sharon Stone ni bila edina kadička z zlo- nosno nakano. Ženska s cigareto je že na daleč obljubljala le eno stvar, toda ne tudi poroke. Nasmejmo se nekaterim nepozabnim zgle- dom. Nekemu filmu iz petdesetih je bilo nas-

lov **Priznanje neke punce**: »Priznam, da sem tiste sorte punca, ki jo moški hočejo, a se z njo ne bi smeli poročiti,« se je glasil slogan na posterju, na katerem je sedela Cleo Moore s cigareto v roki. Nekemu filmu so dali naslov **Pickup**: na posterju je stal slogan »Easy to Pick-Up ... toda ne boste je pobrali, če veste,

There Was Always A Man Happy To Give Them Anything They Wanted!

THREE BAD SISTERS

out to get every thrill they could beg, buy or steal!

RICH!...
SPOILED!...
BEAUTIFUL!...

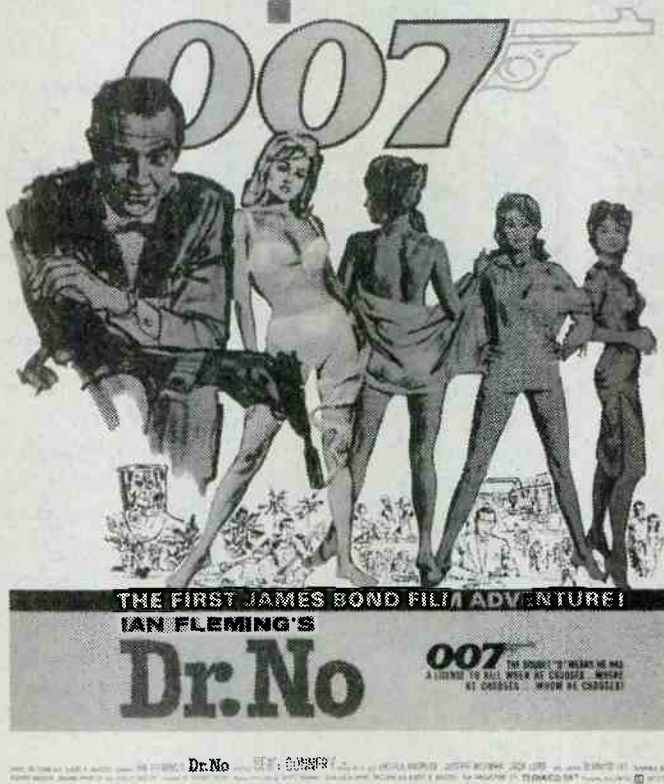
MARLA ENGLISH · KATHLEEN HUGHES · SARA SHANE · JOHN BROMFIELD
 Jess Barker · Madge Kennedy · GERALD GRAYSON ADAMS · AUBREY SCHENCK
 HOWARD W. KOCH · GILBERT L. HAY · BEL AIR · United Artists

Tri pokvarjene sestre: moški bi jih hoteli, a se z njimi ne bi smeli poročiti

kaj je dobro za vas«, ob njem pa Beverly Michaels s cigareto v ustih. Neki film so naslovili **Tri pokvarjene sestre**, a ne brez razloga: na posterju so namreč moški vsaki posebej prižigali cigareto. Drži, ženske so v teh filmih prišle skozi cigaretni dim. In potem skozi cigaretni dim tudi odšle. Kot fantomi.

Petdeseta so se iztekla in skozi cigaretni dim je prišel človek, ki je potem ostal. Prvič smo ga zagledali v nekem londonskem casinu in proti nam je bil obrnjen s hrbtno. Ko ga je neka dama, rekli so ji Sylvia Trench, ogovorila, je prižgal cigareto, puhnil prvi dim ravno v trenutku, ko je kamera prvič ujela njegov obraz, in se predstavil »*Ime mi je Bond... James Bond*«. Dr. No je bil prvi film o Jamesu Bondu. In tudi na izvirnem posterju za to Bondiada je bil James Bond namanan s cigareto, celo dvakrat: pod napisom 007 se je ob treh zajčicah naslanjal Sean Connery, v eni roki je držal pištolo, iz katere se še kadi, v drugi pa cigareto. Na spodnji strani posterja je Bond na eni izmed risbic, ki so predstavljale prizore iz filma, sedel v casinu, kakopak s cigareto v ustih, bolj podoben Humphreyu Bogartu kot pa samemu sebi. Na posterjih za vse naslednje Bondiade je bil Bond vedno brez cigarete. Vedno se je kadi, le iz njegove pištole. V resnici na izvirnih posterjih za naslednje Bondiade cigareta ni več nastopala. Nikoli. Niti enkrat samkrat. Oziroma enkrat samkrat: na izvirnem posterju za Bondiada *Od tarče do smrti* si Grace Jones prižiga cigareto, a le zato, da bi ljudi prepričali, da ima Bond tokrat res zlovesčičo, smrtonosno, ultimativno nasprotnico. Roger Moore je bil med tarčo in smrtjo zadnjič James Bond, kar pomeni, da je kljub očitnemu signalu S.O.S. na pomoč prišlo premalo ljudi. Dve leti pred tem so Seana Conneryja v njegovi zadnji Bondiadi, *Nikoli ne reci nikoli več*, zaradi pretiranega kajenja in podobnih razvad (preveč belega kruha, preveč krvavega mesa, preveč martinijev), ki so močno oslabile njegovo učinkovitost, celo hospitalizirali. Če ste kdaj brali romane Iana Fleminga, avtorja Bondiada, se morda spomnite, da je bil Bond tako poseben in delikaten mož, da ni kadi, industrijskih cigaret. Ker je bil Marlboro zanj le kovaška Drava, je cigarete posebej zanj izdelovala firma Morlands z londonskega Grosvenor Streeta: v cigaretah, ki jih je prižigal s črnim, oksidiranim Ronsonom, je bila mešanica turškega in balkanskega tobaka, vsaka cigareta je imela tri zlate obrobke, Bond pa jih je hranil v metalni škatlici, v katero je šlo po 50 cigaret, navsezadnje, pokadil je po 60 cigaret na dan.

Now... meet the most extraordinary gentleman spy in all fiction...
JAMES BOND
Agent 007...

Edini poster za filme o Jamesu Bondu, na katerem nastopa cigareta

V romanu *Operacija Thunderball*, ki je bil literarna osnova za film *Nikoli ne reci nikoli več*, zdravniki ugotovijo, da cigarete, ki jih kadi Bond, vsebujejo večjo količino nikotina kot pa industrijske cigarete. Kot rečeno, sledila je hospitalizacija - in Bond je kajenje omejil na 20 cigaret dnevno. Kasneje, dolgo po Flemingovi smrti (niti na stranišče ni šel brez cigarete), ko je Bondiada začel v dogovoru z dediči pisati John Gardner, je Bond pri firmi Morlands naročil izdelavo cigarete, ki bo vsebovala manj nikotina kot katerakoli industrijska cigareta. Zdi se, da ni bil zadovoljen. V naslednjem Gardnerjevem romanu je namreč prestopil k firmi H. Simmons, ki je njegovi potrebi takoj ustregla. Bonda so kakopak hospitalizirali že sredi šestdesetih, v filmu *Operacija Thunderball*, kakopak predvsem zaradi ran, ki mu jih je v dvoboju zadal neki agent tajne organizacije S.P.E.C.T.R.E., toda po tem filmu je kadi vse manj - in to ga je karakterno povsem deformiralo. Na slabše? Na bolje? Po filmu *Operacija Thunderball* - v resnici že med samim filmom, kar je logično - je Bond izgubil osebnost, ali z drugimi besedami, junak iz mesa se je prelevil v napol karikaturo, v podaljšek gadgetov, sci-fi mašin in high-tech vezij. Jasno, mašine ne kadijo.

Na prehodu šestdesetih v sedemdeseta, ko so vsi - mlajši od tridesetih - kadili, celo Bill Clinton, le da ni inhaliral, je Bond nehal kaditi: npr. v filmu *Diamanti* so večni ni več prižigali niti ene cigarete, metalna cigaretnica v njegovem notranjem žepu pa je neki preveč radovedni Blofeldovi gorili zmedrila prste. Saj sem vam rekel, hackerji ne kadijo. Bond je postal le hacker, ki kontrakturnega kajenja s konca šestdesetih ni podprl. Navsezadnje, od agenta, ki je bil v službi Njenga veličanstva, bi težko pričakovali, da se bo postavil na stran kontraške mladine. Čudno, vsi največji hackerji današnjega časa so izšli iz študentskega kontrakturnega aktivizma s konca šestdesetih, če seveda vprašate Jamesa Earla Jonesa iz *Polja sanj* ali pa Roberta Redforda iz *Špicljev*. Toda ko je nehal kaditi Bond, je vase podvomil cel svet. Barbra Streisand je šla v filmu *Na jasen dan* se vidi neskončno daleč po protikadilski nasvet k svojemu psihiatru, ki je potem ugotovil, da je punca v prejšnjem življenju živela v devetnajstem stoletju. Drži, punce tedaj niso kadile. Razumete? Tedaj so si vsi želeli, da se šestdeseta ne bi nikoli zgodila. V *Slačenju* so skušali zaskrbljeni starši kontrakturne mularije zato dognati, kako svoje male upornike odvaditi kajenja (okej, resda ni šlo za navadne cigarete): eh, hudiča pač spoznaš tako, da greš z njim v posteljo. Pa so še oni prižigali, da bi videli, kako to izgleda, in da bi se potem proti vsem tem dimom lažje borili. Kreativni vrhunec boja proti kajenju pa vsekakor predstavlja satirična komedija *Cold Turkey* s popularnim Dickom Van Dykeom, ki je prišla objeta z *Diamanti*, *Jasnim dnevom* in *Slačenjem*: neko ameriško mestece je skušalo odpraviti kajenje, toda radikalno, brezdušno in do konca križarsko. Cilj je bil diamantno in razgaljeno jasen: v mestu ne sme ostati niti en kadilec, vsi morajo nehati kaditi. Kaj jih je obsedlo? Zdravje? Ekologija? Kaka parazitska bitja iz vesolja? Ne, nič od tega, le neka firma je razpisala orjaško nagrado - 25 milijonov \$ - tistemu mestu, ki ne bo več premoglo niti enega kadilca. Ted Turner - slišiš? A brez skrbi, Teddy je meščane že uslišal, saj je zaposlil le ljudi, ki ne kadijo. Za 25 milijonov \$ ljudje ne bi bili pripravljeni kajenja le opustiti - za tak denar bi mnogi ljudje začeli kaditi. James Bond tudi. Njegova letna plača je bila itak pičila. Če vprašate Iana Fleminga, potem je l. 1955 znašala le 4200 \$. In če Bond ne bi nehal kaditi, bi pristal pri cigaretah Bond.

Marcel Štefančič, jr.

NA SEZNAMU

»Nekemu Poljaku so populili vseh dvaintrideset zob in ga poslali na prepih v ljubeljski predor, da bi videli, če bo zdržal. In je zdržal.«

Tako je začel svojo zgodbo **Franci Vidmar**, ki je konec vojne, po internaciji v Mauthausnu in begunjskih zaporih, dočkal v taborišču pod Karavankami. Ljubelj je bil najjužnejša izmed devetinštiridesetih podružnic zloglasnega nacističnega taborišča tretje stopnje Mauthausen. Leta 1938, le nekaj tednov potem, ko so vkorakali v Avstrijo, so Nemci od dunajske občine za pet tisoč nemških mark in pravico do dela zaslužka odkupili zemljišče, na katerem je stal kamnolom Wienergraben. Že avgusta so iz taborišča Dachau prepekljali ujetnike, ki so začeli z gradnjo kompleksa okrog kamnoloma. Do maja leta 1945 je skozi novo taborišče šlo nad dvesto tisoč ljudi. Preživel je vsak drugi. Če lahko stanju, v katerem so Američani 5. maja 1945 našli mauthausenske internirance, sploh lahko rečemo življenje.

Danijel Ščukov jih je zaradi podhranjenosti in izčrpanosti pričakal na vseh štirih. »Skozi žico sem v daljavi videl ovce, ki so mulile travo in jim zavidal.« »V taborišču ni bilo niti plevela,« dodaja drugi, »vsega smo pojedli.« Danielu se še danes zdi čudno, da ni začel jesti barak. Namesto tega je žrl premog in surove krompirje. Bili so neki Rusi, se spominja, ki so z zidov stranišč praskali katran in ga žvečili. Vsaj iluzija maščobe je bila v njem.

Danijel je eden izmed sedmih slovenskih internirancev iz Mauthausna, ki so se po devetinštiridesetih letih znova vrnili nad wiener-

grabenski kamnolom. Tako kot vsako leto, ko se prvo nedeljo v maju zberejo preživeli mauthausenski taboriščniki. Od slovenskih jih živi še okrog sto, mnogi pa na spominski dan ne ostajajo doma samo zaradi starosti ali neprijetnih spominov. Precej jih je prepričanih, da vse do danes še niso dobili ustrezne odškodnine. In če jim je ni uspel zagotoviti niti prejšnji sistem, ki je slonel na antifašizmu, kako naj bi to naredil sedanji, ki taisti antifašizem relativizira. Kaj drugega naj bi si sicer mislili pri Zvezi združenj borcev Slovenije, ko so v začetku aprila pošiljali prošnje za organizacijo letošnjega izleta na spominsko svečanost v Mauthausen. Ponudbo so poslali skoraj desetim turističnim agencijam. Oglasila se je le ena. Ostalim se ni ljubilo niti odgovoriti.

Kakorkoli že, na sever Avstrije je nekdanim slovenskim internirancem to nedeljo le uspelo priti. Avstrijci so v pričakovanju polstoletnice osvoboditve taborišča devetinštirideseto obletnico nekoliko prepustili naključju in skoraj povzročili manjši diplomatski spor. Tako so dopustili, da so lokalni levičarji sprevod državnih delegacij med komemoracijo skoraj spremenili v politično agitacijo, bivše jugoslovanske republike pa postrojili pod skupno tablo. Le hitremu in odločnemu reagiranju hrvaškega veleposlanika in slovenske veleposlanice na Dunaju, **dr. Katje Boh**, gre zahvala, da slovenskim internirancem ni bilo

treba korakati skupaj s svojimi nekdanjimi srbskimi sotrpini.

Incident pa je motil bolj predstavnike oblasti kot pa nekdanje internirance same. Vsaj čre soditi po prisrčnih pozdravih in objemanih, ki so si jih izmenjali. Še posebej so se Srbi razveselili srečanja z **Matom Utovičem**. »Če bi ne bilo Mata, me zdaj ne bi bilo tu,« je eden od njih razlagal hčerki Steva Žigona, ki jo je srbska delegacija pripeljala s sabo, da je, oblečena v srbsko narodno nošo, v sprevedu nosila tablo z napisom Jugoslavija. Mato Utovič, živa enciklopedija življenja v mauthausenskem lagerju, se je v svojem dolgoletnem stažu interniranja med avgustom 1942 in majem 1945 dokopal do mesta brivca. Skupaj s Prežihovim Vorancem, tudi mauthausenskem taboriščnikom, sta marsikatere mu jetniku pomagala, da se je skrnil pred težaškim delom in potuhnil pred sokoljimi očmi sadističnih esesovcev. Zato ni čudno, da so ga na komemoraciji na vsakem koraku obletavali nekdanji sotrpini iz raznoraznih držav. Drugi takšen dobitnik med Slovenci, ki je skoraj vso drugo svetovno vojno preživel v Mauthausnu in njegovi bližnji podružnici Gusnu, je **Bruno Gerdovič**, ki si je proti koncu vojne izbral celo položaj pisarja bloka, nekakšnega »baračnega evidentičarja«, bi lahko rekli. Te nekoliko višje funkcije, ki so jih interniranci le nekako lahko zasedli in so omogočale več

moči in vpliva, so bile v prvih letih vojne rezervirane le za težke kriminalce, sicer pripadnike »višje rase«. Bruno je vsakemu novemu prišleku skušal v glavo vbiti tri temeljna pravila preživetja: izogibaj se »revirjem«, kot so rekli bolniškim barakam; stalno glej naokrog in pazi, da te esesovec ne preseneti; ne menjaj kruha za cigarete. »O, ja, to zadnje sem pa počel,« je bil odkrit eden od njegovih jetniških kompanjonov. »Jaz pa še nisem kadil takrat,« je puhnil zraven Danijel Ščukov in znova hlastno potegnil dim iz cigarete. Kot sedemnajstletnega kurirčka so ga ujeli decembra 1944 v Braniku in je konec vojne dočkal v Mauthausnu. Sicer na pol mrtev, pa vendarle živ. Za kar je bilo potrebnih kar nekaj trikov. Sam je imel na svoji črtasti bluzi našit rdeč trikotnik z napisom It, ker je pač prihajal iz koncev, ki so bili takrat pod Italijo. Si je pa od mrtvega jugoslovanskega sotrpina sposodil še njegovo bluzo in tako izmenično uporabljal obe. Pa je kmalu ugotovil, da italijanska pomeni več ugodnosti, če se o čem takem kot ugodnost v taborišču smrti sploh lahko govori.

V taborišču si pač lahko preživel le z iznajdljivostjo in veliko sreče. Sveto Kobal jo je imel najprej takrat, ko je preživel do tistega dneva, ko so ga iz Mauthausna premestili v delovno taborišče blizu Linza, potem pa še takrat, ko je od tam uspešno pobegnil k partizanom. Nasprotno pa si je France Vidmar, ko se je iz ljubeljskega taborišča vračal domov, mislil: »Samo koruznih žgancev da se najem in zaspim, in da se ne zbudim več. Pa nisem imel te sreče.« Pravi, da je bilo grozno, ko so se čez dan kopali v znoju, ko so rili pod Karavankami, zjutraj pa so jim pri minus trideset obleke kar pokale, ko so jih oblačili.

Eksperimentiranje z vzdržljivostjo internirancev je bila splošno priljubljena zabava v taboriščih. Ko niso več vzdržali, so jih terminirali. V Mauthausnu so to počeli z bencinskimi injekcijami, ki so jih nabijali naravnost v srce. To se je po dolgotrajnih »znanstvenih poizkusih« zgodilo tudi nizozemskemu pritlikavcu, ki so ga potem še malce secirali in na koncu razstavili njegov bleščече namaziljeni, grozljivo ukrivljeni skelet.

»Imel si samo življenje, pa še tisto ni pomenilo nič,« je navrgel Mato, ko je tovariše še enkrat vodil po tako imenovanih stopnicah smrti, ki vodijo v kamnolom. Na dan so začeli vreti trpki spomini. Na to, kako so morali na delo hoditi z nosili, da so lahko zvečer nanje nalagali tiste, ki so čez dan umrli med kamenjem. Kdaj se je kdo z vrha stopnic kar sam zabrisal v globino. »Zivela neodvisna Poljska,« je zakričal en Poljak, preden se je pognal čez skale,« se spominja Mato. Židom samomorov ni bilo treba delati, saj so jih esesovci kar sami metali z vrha kamnoloma. Nekdo drug se je spomnil, kaj so delali z Židi na mestu, ki so ga predvideli za gromozansko taborišče za Ruse. Poročila z ruske fronte so namreč na začetku kar dobro kazala za Svabe, pa so se v strahu pred navalom ruskih ujetni-

NEODVISNO DRUŽBENO GIBANJE

Generalpolkovnik IVAN DOLNIČAR, predsednik Zveze združenj borcev Slovenije

- Ali bi lahko rekli, da v zadnjem času postajajo borci NOB obrobna družbena skupina?

Ravno nasprotno. Potisnjene na družbeno obrobje smo se počutili po volitvah leta 1990. Naše ljudi je takrat zajelo veliko razočaranje, ker so izgubili ideale, s katerimi so šli v boj in ki so jih nosili v sebi še po vojni. Kasneje pa smo se zopet začeli postavljati na noge. V zadnjih štirih letih smo vzpostavili stike z večino novonastalih strank. Zaenkrat se nismo uspeli pogovarjati le še s Slovensko ljudsko stranko in nekaterimi obrobni desničarskimi strankami, s katerimi pa niti ne želimo navezovati stikov. V dobrih odnosih smo tudi s posameznimi vladnimi organi. Predlagali smo, da sedemo za isto mizo tudi z obema novimi združenji vojnih veteranov, policije in vojske, ki sta nastali po junijski vojni leta 1991. Naj bo vsaka skupina samostojna in avtonomna, vendar lahko na določenih področjih nastopamo skupaj, tako znotraj države Slovenije kot navzven v okviru evropskih in svetovnih organizacij vojnih veteranov. Stvari se razvijajo v pozitivno smer. Tudi radio in televizija sta precej spremenila svoj odnos do nas in spet lahko po radiu slišimo partizansko pesem, ki je prej dolgo nismo.

- Nekateri trdijo, da se borčevska organizacija v novonastalih razmerah obnaša nekoliko preveč pasivno.

Nismo tiho, odzivamo se. Oglasili smo se tudi v zvezi s splošno zmedo, ki vlada v Sloveniji, naraščanjem ekstremnih desnih sil, vmešavanjem Cerkve v politiko, vendar pa je naše pismo objavil le naš časopis Svobodna misel, drugi ne.

- Včasih ste bili ena izmed petih družbenopolitičnih organizacij, imeli ste realno družbeno moč, sedaj pa se zdi, kot da se ukvarjate le s pripravljanjem proslav.

kov odločili, da bo treba taborišče malce razširiti. Ker so Nemce potem pri Stalingradu natolkli in Rusov ni bilo, so namesto njih iz enega kupa na drugi prelagali kamenje Židje. Vmes pa so jim stražarji s puškami in ročaji lopat in krampov meso spreminjali v kašo. Kar tekmovali so začeli nekdanji taboriščniki, kdo bo povedal grozljivejšo štorijo. Eden je začel praviti o zloglasnem bloku 20, kamor so zvekli oslabele, ki so morali goli in brez hrane stati toliko časa, dokler se niso zgrudili. Potem so jih naložili v krematorije, ti pa so bili tako zasedeni, da je nekoč zaradi prevelike delovne vneme

Zgodilo se je veliko sprememb. Zveza borcev je imela kot družbenopolitična organizacija delegate v vseh organih odločanja, z volitvami leta 1990 pa je bilo tega konec in postali smo nestrankska družbena organizacija. Ukvarjamo se s socialnimi in zdravstvenimi zadevami naših ljudi, ki so že v visoki starosti in zaslužijo vse več pozornosti. Ukvarjamo se z ohranjanjem tradicije, vrednot in izročil NOB, kot tudi z aktualnimi družbenopolitičnimi vprašanji. Če je kdo danes aktiven po krajevnih skupnostih, sta to Zveza borcev in Društvo upokojencev. Stranke so na tem nivoju tako rekoč neopazene, naše organizacije pa še živijo. Res pa je, da je okoli štirideset odstotkov občinskih organizacij že popolnoma pasivnih. Ljudje so že stari in utrujeni, mnogi tudi razočarani in užaljeni.

- Kako se počuti nekdanji borec NOB ali nekdanji interniranec, ko sliši, da se je ustanovilo združenje vojnih veteranov desetdnevne vojne za Slovenijo?

Naši ljudje to težko razumejo. Nekateri menijo, da to sploh ni bila nikakršna vojna, temveč le mali konflikt z delom jugoslovanske armade. Pomisleki pa so tudi na drugi strani, pri teh mladih veteranih, ki trdijo, da so le oni tisti pravi, ki so se borili za samostojno Slovenijo. Mi naj bi se po njihovem mnenju res borili proti okupatorju, potem pa naj bi dopustili, da postanemo del vojske neke tuje države. Zato si želimo pogovorov in sodelovanja z njimi, da bi se te stvari lahko razjasnile. Ne nazadnje je za našo obrambo pomembno, da so odnosi med nami normalni. V naši organizaciji je strnjenih veliko izkušenj iz vojne in vedno smo pripravljene pomagati pri organiziranju obrambe naše mlade države.

enostavno razgnalo dimnik. »In Gusen,« je dodal Bruno, »tam je bilo najhujše.«

Tako hudo, da bi Avstrijci še dandanašnji najraje pozabili na to taborišče in namesto spomenika postavili stanovanjske hiše. Le iznajdljivi Židinjci iz Pariza, ki so ji v Gusnu zažgali moža in je takoj po vojni kupila zemljišče, na katerem je stal krematorij, se gre zahvaliti, da je moč še dandanes videti, v čem so »nadljudje« cvrli »neljudi«. Danes spomenik leži takorekoč sredi stanovanjske četrti. Sredi hiš z razgledom na krematorij.

Mojca Širok, Boris Čibej

DOBR SI GA MEJTE VSI - Z RADIEM ŠTUDENT!

Kjer smisel izgubi svoj pomen, kjer je razum sirota in ljudje so prijazni... že celih 25 let.

Ah, ta radio, kot staro vino, bi zavzdihnili Prešeren in Cankar, pa še marsikdo, ko so prišli v Ljubljano z veliko žlico zajemat znanje, če bi jim bilo dano jezdit na njegovih valovih. Na njegovo žlahtno poreklo namiguje ravno prava trgatev; ustekleničili so ga arhivskega leta 1969, ko so dozorele najbolj sočne ideje, negovali pa v kleti VIII. bloka Študentskega naselja v Rožni dolini, kar mu daje pravšnjo temperaturo za vsako priložnost. Še posebej se, piten in svež, s pravilno odmerjenim procentom omamnih substanc, prileze takrat, ko obrok (ne samo študentskega) življenja postane pretežak in vam nemamo obleži v želodcu. Ni presuh, kar bi marsikoga odvrnilo od konzumiranja, pa tudi sladkorja, ki bi vsekakor povečal krog njegovih ljubiteljev, mu umetno ne dodajajo. Zato, da po večjih količinah ne boli glava in da si ga naslednje-

posestankarskih debatah raznih študentskih krožkov. Iz tega je kasneje nastal projekt, ki so ga realizirali v času študentskih gibanj kot posledico razmišljanj vodstev študentskih organizacij, da bi se spodobilo, če bi študentje, tvorni segment družbe, imeli svoj radio kot nekakšen podmladek avantgarde. Ko so prisledli še **Borut Savski**, vodja organizacije in izvedbe programa, **Jože Saže**, urednik aktualno politične redakcije, in **Tanja Kaplan**, novinarka, ki kot slaba vest zasleduje politike po skupščinskih labirintih, je beseda stekla bolj sproščeno. Kot prvoborce so med drugimi izpostavili Aleksandra Zoma, Braneta Šturma, Petra Bekeša, Jožeta Šlandra in Francija Pivca, ki si takrat še niso upali sanjati o dveh studijih, sedmih redno zaposlenih, več kot stotih honorarnih sodelavcih, 15 špikerjih in 700.000 potencialnih poslušalcih, kar bi bil kratek oris

pokrival niti cele Ljubljane - a še vedno dovolj, da so Jimi Hendrix, Janis Joplin, Rolling Stones in ostali »predstavniki dekadentne zahodne kulture« nemoteno prodrli v ušesa socialistične mladine. Nekaj se je celo šušljalo o kajenju zelišč, ki bolj na daleč spominjajo na tobak, toda ker tovariš Dolanc iz kleti VIII. bloka ni ničesar zavohal, so tudi govoriče kmalu potih-nile. RŠ so uradne partijske linije tolmačile kot zmago socialistične mladine, saj so se tam srečevali tako krščanski študentje kot prepričani levičarji. Obdobje liberalizacije pač - občutnejših pritiskov ni bilo. Pomalem so tudi pričakovali, da bo entuziazem počasi zamrl, ko bodo radijski prvoborci diplomirali, odšli in za njimi ne bo drugih, ki bi brezplačno delali. A prišel je Jože Šlander, prvi direktor RŠ, ter ljudje, ki so prevzeli ekonomsko propagandno službo, zagotovili organizacijsko strukturo in minimum za preživetje radia, nato pa še dotacije študentske organizacije, ki tudi po 25-ih letih ostajajo eden od glavnih virov financiranja radia. Lani jim jih je za krajši čas ukinit Marjan Vidmar, ker so podpirali in pokrivali Metelkovo, in skoraj istočasno tudi ŠOU, sicer z različnimi argumenti, kar dokazuje, da imajo določeni ljudje v rokah vzvode oblasti, ki jih lahko dobesedno privatizirajo - in to dva dni pred izplačilom honorarjev skoraj stotim honorarnim sodelavcem radia, po večini študentom. Včasih je zaradi »napake« letal le odgovorni urednik, kot npr. l. 1984 lztok Saksida, ker je Igor Vidmar zarolal nemško himno. Izvajala jo je sicer Nico, a to ni nikogar zanimalo. Ali pa okoli l. 1973, ko se je moral posloviti Tomo Pirc, ker se je na valovih RŠ preveč omalovažujoče govorilo o Titovem obisku Litostroja. V obdobju demokracije pa so politiki precej manj kultivirani in prefinjeni.

RŠ je v začetku oddajal samo dve uri, nato pa štiri, od enajstih dopoldan do treh popoldan, k čemur je treba prišteti še večerne in vikend programe. Z letom 1974 so v etru ostali najprej deset ur, ki so se v drugi polovici osemdesetih, ko je bilo prenašanje osrednje informativne oddaje s skrajno dolgočasnim imenom *Dogodki in odmevi* za vse radijske postaje obvezno, razširile na trinajst, izjemoma tudi več ur programa. Jasno, brez *Dogodkov in odmevov*, ki so jih vedno najavljali duhoviti *džingli*, kot »Baba, a veš kaj, dej ti men na mizo ene male vampe, pa mal čebule, pa slivovko, pol prid pa sem, bova skupi poslušala Dogodke in odmeve«, za katerim je glas Melite Zajc, svoje čase sodelavke kulturne redakcije RŠ, žensko emancipirano zagodel »Jebi se«.

Za radio je zaradi specifik medija težko reči, kdo je njegova ciljna publika. Med konzumente RŠ se po besedah vodstva prištevajo tisti, ki niso navijaški, znajo presojeti za lastno glavo in niso zadovoljni samo z eno platjo medalje. Po nedavni odstavitvi Janeza Janše so ugotovili, da jih poslušajo, ali bolje, jih je poslušal tudi visok procent desno orientirane publike, saj so dobili ogromno jasno profiliranih anonimnih

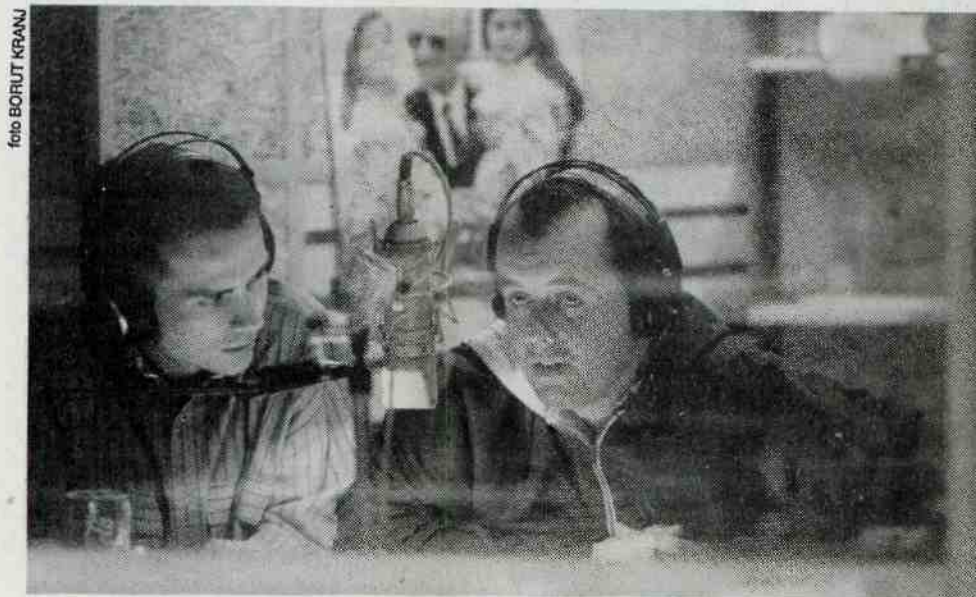

foto BORUT KRANJ

Kdor jezika špara, pač kruha strada. Levo Andrej, desno pa Napo, udarni glas RŠ.

ga dne že ob 11h zjutraj z veseljem privoščite še kak požirek. Vse tja do polnoči.

Našli ga boste na frekvencah 89,3 ali pa 104,3 Mhz, kot nekoč, ko ga je bilo malodane nemogoče zgrešiti, saj ste ob sukanju gumba za iskanje postaj poleg pokljanja, šumenja, Vala 202 in RGL dokaj hitro naleteli na ropot, ki se je že na prvi poslušalnik razlikoval od omenjenega in je bil v veliki večini posledica razgrajanja bendov, za katere pod Alpami brez Radia Študent ne bi nikoli slišali. Ko niso žagali, so filozofirali, in ko niso filozofirali, so vrteli hecne džinglje ter brili norce iz uradne kulture in politike, zraven pa še marsikaj zanimivega povedali. Danes je radijskih postaj več, a RŠ se ni spremenil.

Ko sem Igorja Brleka, sedanjega glavnega in odgovornega urednika Radia Študent, prisilil, da je pobrskal po zgodovinskem spominu, mi je povedal, da se je RS porodil tako kot ta pogovor, ob gostilniških,

sedanjega RŠ. Vsi naštetih so bili uredniki in špikerji hkrati, tehniki pa so prišli z elektrofaksa in sami sestavili večino opreme. Prvo pravo mešalno mizo je nato prispevala Iskra, za kar so ji še danes hvaležni. Ko je bila Študentska organizacija zaradi študentskih nemirov razpuščena, se je na njeno mesto v začetku '70 kot formalni ustanovitelj RŠ podpisal UK ZSMS. Čeprav je RŠ poskusno (ker jim RTV ni dala uradnega dovoljenja za frekvenco) oddajal že leta 1968, je z rednim »obratovanjem« pričel 9. maja 1969. Na začetku, ko je bil predsednik osnovne organizacije Zveze komunistov na Univerzi Stane Dolanc, se niso ukvarjali s širšimi družbenimi problemi, razen če se jih je dalo kakorkoli aplicirati na študentsko problematiko. Eden prvih uspehov RŠ je bila ureditev zdravstvenega zavarovanja za študente in prvič se je pokazalo, da ima lahko tak medij nek določen vpliv, pa čeprav z oddajnikom na strehi VIII. bloka študentskega naselja ni

foto BORUT KRANJČ

Jesus Christ Superstar? Ne, Jože Saje, urednik aktualno politične redakcije

klincev, ki so jih zmerjali z izdajalci prvega moža slovenske demokracije. »Zdaj vemo, kdo vas plačuje,« je drlo iz slušalke, »nekoč ste Janšo branili, zdaj pa pljuvate po njem! Udbomafijci!« Kje smo že to slišali? RŠ je ljudem vedno skušal vbiti v glavo, da politika in njene »karizmatične« osebnosti niso vse, za kar je vredno živeti. Zanimivo je, da imajo kljub politizaciji medija na valovih RŠ večji odmev oddaje, ki so kakorkoli povezane s kulturo, predvsem z njenim glasbenim segmentom. V špici poslušnosti so *Oldies Goldies*, ki jo vodi Jure Longyka in je posvečena takim in drugačnim zimzelenim melodijam, ter *Yu Rock It in Rock'n Roll Radio*, obe pod nadzorom rock aktivista Marjana Ogrinca. Med političnimi prispevki po zadnjih raziskavah izstopata *24 ur* (v okviru *Off termina*) s pregledom tekočih političnih dogodkov, začinjjenih z lucidnimi komentarji, ki jim več časa namenijo v *Joculatorju*, in *Avtogoli tedna*, ki jih zabijata Jože Saje in Tanja Kaplan. Gre za petkovo tedensko rešeto političnega dogajanja, ki mu sledi kontaktni program v živo z osebnostmi, ki so v minulem tednu najbolj prispevale k aktualnosti političnega dogajanja.

Nekoč se je govorilo, da je RŠ v nenehnem potencialnem konfliktu z državo, zdaj pa je vedno bolj slišati, da je RŠ v ravno takem konfliktu s študentsko organizacijo, v kateri je opazno zaznati pomanjkanje pluralizma. So pač edini medij, ki je že po definiciji zadolžen za obveščanje javnosti in komentiranje stanja v tej instituciji, ki ždi na precejšnji količini študentskega denarja, in zato ni vedno navdušena nad poročanjem. Hotela bi pač več podpore s strani radia, ki naj bi bil v bistvu njen in ki mu daje dotacije. Med glasne nasprotnike RŠ prištevajo tudi tipični krščanski moralizem in jezikovni purizem, ki sta zadnjih deset let tiho ždela v svojih luknjah, zdaj pa jima je prosti slog RŠ že dolgo tm v peti. Vse od afere JBTZ in desetdnevne vojne, ko so zabeležili okoli 500.000 poslušalcev, kar je več kot polovica vse potencialne publike, od katere je 30.000 parov ušes dnevno zvestih programu RŠ. Po lanskoletni anketi, ki jo je naredila Mediana, se ta delež poslušalstva v primerjavi s publiko ostalih komercialno usmerjenih radijskih postaj uvršča v sloj z najvišjo kupno močjo in najvišjo izobrazbo, zaradi česar se jim

konkurence zeankrat še ni bati. Le ta se odraža samo na področju marketinga.

In kaj je v teh 25-ih letih RŠ dal Slovencem? Najprej svoja najlepša leta, je poudaril Jože Saje, Igor Brlek in Borut Savski pa sta omenila še civilno družbo in njeno pluralizacijo, alternativno sceno, vsakoletni *Novi rock* in kulturo panka, ki so jo pod Alpami najbolj skrbno negovali ravno v kleti VIII. bloka, zaradi česar je marsikdo, vključno z Igorjem Vidmarjem, v partijskih vrhovih postal skrajno sumljiv državljan. Tisti, ki danes opletajo s pravico do drugačnosti, so takrat čez pank in posredno RŠ, ki je bil obtožen vznemirjanja javnosti, najbolj udrihali, ne da bi opazili, da je bil v primeru Laibach podan pravi poziv na linč ravno preko državne televizije. To so bila tudi leta, ko sta se Tribuna in RŠ gledala bolj postrani. A Tribuna je nato dobila konkurenco v Mladini, ki je začela preraščati iz kulturnega v politični časopis, RŠ pa je ni, ker ima že od začetka definirano podobo in pazi, da se ne spridi. In najvažnejše, so samozavestno poudarili sogovorniki, takrat RŠ še ni začel oskrbovati Mladine s kvalitetnimi kadri.

Razlog, da se slišnost RŠ še ni razširila čez celo Slovenijo, je treba iskati v dejstvu, da niti v zdajšnjem sistemu niso moralno politično najbolj na liniji. Konec '80, takoj po JBTZ, so jim celo odobrili frekvence, a enostavno ni bilo sredstev. Oddajniška točka, načrti in material stanejo, RŠ pa tega denarja sam nima. »Če pa bi kdo v nas vložil toliko denarja, bi od nas nekaj zahteval. Potem pa adijo, neodvisnost in nepristranskost. Ko bomo vedeli, kdo nas plačuje, ne bomo vedeli več, kaj tu početi. Fundacij, kakršne poznajo na zahodu in ki podpirajo neodvisne medije, pa pri nas še ni. Pa tudi če bi bile, redkokatera bi lahko iz rokava stresla kar precejšnjo vsoto za tak projekt,« poudarja Igor Brlek.

Večina nekdanjih sodelavcev je, ko so diplomirali (»in se na RŠ kreativno izživeli,« je bilo slišati iz ozadja), odšla v redne in bolj plačane službe. Kar se staža tiče, ima nedvomno rekord Igor Vidmar, ki je na radiu od l. 1970 prebil 17 let, pa še vedno rad pride naokoli. In ni edini.

Max Modic

NAJLEPŠA LETA NJIHOVEGA ŽIVLJENJA

Erešev seznam ali kdo so ljudje, ki so gradili Radio Študent In nato odšli (ne)znano kam?

ŠPIKERSKA SLUŽBA: Matjaž Albreht, A-ljoša Arko, Roman Berčon, Mira Berginc, Samo Bobnar, Ana Bohte, Vesna Debeljak, Sašo Devič, Tanja Đurđević, Emil Filipčič, Aleš Fugina, Tea Glažar, Nataša Horvat-Žerdin, Robi Horvat, Srečko Kermavner, Maja Lakić, Peter Levart, Ivan Lotrič, Mirjam Milharčič-Hladnik, Maja Moli, Niki Neubauer, Damjan Ovsec, Marjan Patemoster, Matjaž Pikalo, Tomo Pirc, Sonja Polanc, Dušan Rogelj, Matej Rus, Boris Škraban, Bojana Vajt, Slobodan Valentinčič, Maja Vidmar, Zarja Vintar, Nada Vodusek, Boštjan Vrhovšek, Robert Vrtovšek, Katarina Vukovič, Judita Zidar, Alenka Zor Simoniti, Jonas Žnidaršič, Edita Žugelj

AKTUALNO POLITIČNA REDAKCIJA: Boris Čibej, Marjeta Doupona, Tomaž Gerdin, Gregor Golobič, Natalija Gorščak, Iztok Grmek, Ervin Hladnik-Milharčič, Jasna Jeram, Matjaž Jevnišek, Zdravko Kobe, Ana Korenini, Miha Kovač, Miran Lesjak, Leon Magdalenc, Nela Malečkar, Tomaž Mastnak, Igor Medjugorac, Marjan Novak, Mojmir Ocvirk, Marko Povše, Igor Pribac, Barbara Rovšek, Iztok Saksida, Gorazd Suhadoinik, Darko Štrajin, Janez Šušteršič, Franci Zavrl, Igor Ž. Žagar, Ali H. Žerdin

KULTURNA REDAKCIJA: Uršula Cetinski, Vesna Debeljak, Andrej Drupal, Urša Geršak, Peter Klepec, Nerina Kocjančič, Tomaž Kržičnik, Maja Megla, Blaž Ogorevc, Simona Suhadoinik, Boštjan Tadel, Vesna Teržan, Ksenija Vidmar, Tone Vrhovnik, Melita Zajc, Tadej Zupančič

GLASBENA REDAKCIJA: Peter Barbarič, Dario Cortese, Tomi Gračanin, Grega Karpov, Bojan Melinc, Tomo Pirc, Zoran Pistotnik, Jure Potokar, Mitja Prezelj, Neven Smolčič, Boštjan Strnad, Slobodan Valentinčič, Igor Vidmar, Ičo Vidmar, Urban Vovk, Jane Weber

ODGOVORNI UREDNIKI: Matjaž Jevnišek, Miha Kovač, Miran Lesjak, Igor Medjugorac, Marjan Novak, Mitja Prezelj, Iztok Saksida, Brane Sotošek, Gorazd Suhadoinik, Tone Vrhovnik, Franci Zavrl, Ali H. Žerdin

* OPOMBE: Nekateri od naštetih so na Radiu Študent opravljali več funkcij, zato jih boste našli v več redakcijah ali službah. Naštete so le tiste, ki so k imidžu RŠ prispevale največ. Tisti, ki se niste našli, se lahko izkažete kot sodelavci na vseslovenskem shodu RŠ v soboto, 21. maja, ko naj bi spisek poleg uglednosti dosegel še popolnost.

UNIVERZA V LJUBLJANI - EKONOMSKA FAKULTETA

teži k usposabljanju managerjev, ki **VIDIJO** čez meje nacionalne ekonomije, **POZNAJO** zakonitosti mednarodnega trga, **ZNAJO** delati v mednarodnih teamih, **RAZUMEJO** kulturo drugih narodov, **ZMOREJO** obvladovati izzive sedanjega časa in se **PRILAGAJAJO** spremembam okolja.

REDNI MBA STUDIJ

ŠTUDIJSKO LETO OD 1. OKTOBRA 1994 DO 15. DECEMBRA 1995

PREDVPIS

OD 10. MAJA DO 30. JUNIJA 1994

REDNI PODIPLOMSKI ŠTUDIJ SPLOŠNEGA MANAGEMENTA - MBA

POTEKA

v sodobno opremljenih prostorih v Radovljici.

VODIJO GA

najboljši profesorji ljubljanske in drugih evropskih ter ameriških univerz, kot so Universiteit Amsterdam, University of Bristol, Cornell University, Kellogg School of Management in Indiana University.

NAMENJEN JE

mladim, ambicioznim diplomantom različnih fakultet, ki želijo svojo strokovno usposobljenost nadgraditi s poslovnimi znanji.

OBSEGA

strateško poslovanje, poslovanje financ, poslovanje produkcije, trženja, človeških virov, informacijskih sistemov, organizacije in sprememb, poslovno pravo; za študente bančne smeri pa tudi bančni management, mednarodne finance, finančne trge in investicije.

VKLJUČUJE

tudi študijski obisk evropskih in ameriških poslovnih šol, podjetij, bank in drugih institucij.

OMOGOČA

pridobitev štipendije in delni študij na eni od tujih univerz.

USMERJEN JE V PRAKSO

vsak udeleženec predvidi možen razvoj svojega podjetja ob upoštevanju obstoječih družbenih in ekonomskih razmer.

AKADEMSKI NAZIV

magister poslovanja in organizacije.

VPIS

je omejen. Minimalni pogoji za predvpis: diploma katerekoli fakultete, vsaj eno leto delovnih izkušenj ali povprečna fakultetna ocena 8, aktivno znanje angleškega jezika.

DODATNA POJASNILA:

Mag. Danijela Voljč, Ekonomska fakulteta, Ljubljana, Kardeljeva ploščad 17, tel. (061) 168 33 33, int. 318

Ali lahko naredimo še več za okolje?

Težko, a vedno in povsod ne moremo s kolesom.

Nam ni žal ne truda ne denarja, ki ju vlagamo v večjo varnost in zaščito okolja.

Za to skrbi 15 raziskovalnih laboratorijev po vsem svetu. Stalno izboljševanje kakovosti naših izdelkov je le del prizadevanj.

Za okolje še pomembnejša, čeprav manj na očeh javnosti, je tehnologija pridobivanja, predelave in transporta.

Tudi na tem področju ostajamo s svojimi razvojnimi dosežki v svetovnem vrhu.

Shell

Shell.Slovenija d.o.o.
Dunajska 156
61000 Ljubljana
tel. (061) 168 70 70
fax. (061) 168 80 33

Vse gre kot namazano.

*Če mislimo z našo slovensko
državo zares, potem ne smemo
izgubiti niti dneva*

Republika

IZHAJA TUDI OB NEDELJAH

PONEDELJEK, 9. 5.

JAZZ: Zaključek sezone 1993-1994 bo Jazz klub Ljubljana popraznoval pod naslovom »Grand Gala« z Mlo Žnidarič in Big Bandom APO. Diskoteka Turist, Ljubljana, po 21.30. Vstopnina: 400 sit.

KONCERT: Andrzej Ratusinski, klavir, bo v okviru mednarodnega mojstrskega ciklusa nastopil z deli Bacha/Busonija, Beethovna in Musorgskega. Dvorana Slovenske filharmonije, Ljubljana, ob 19.30. Vstopnina: 300 & 500 sit.

TOREK, 10. 5.

GLUMAC... Zijah Sokolović - Glumac je ... glumac ... Je glumac. KUD France Prešeren, Ljubljana, ob 20.00. Vstopnina: 700 sit.

LITERARNI VEČER: Praznovanje Cankarjevega rojstva bodo pripravili člani Zdrženja književnikov Primorske in kitarist Marko Ferl. Štihova dvorana, Cankarjev dom, Ljubljana, ob 19.00. Vstop prost.

SEMINAR: Seminar za tolkala bo potekal ob predavanju Aleša Rendle in Josipa Miheliča. Sejna soba E2, Cankarjev dom, Ljubljana, od 12. do 18. ure, nadaljevanje v sredo.

SREDA, 11. 5.

ROCK: Novi štajerski rock vetrovi bodo privržali iz Celja: izvrstni speed metalci Interceptor (Zalec) ter grunge rockerji Noxire (Celje), ki bodo predstavili tudi svojo CD ploščo Memento Mementricious. K4, Ljubljana, ob 21.30.

PLEHMUZIKA: »Srečanje pihalnih orkestrów mariborskih občin«: Union, Maribor, ob 20.00.

VESELA ZNANOST: Predaval bo Tone Wraber »O rastlinah«, ki so tudi pomemben del naše kulturne dediščine. KUD France Prešeren, Ljubljana, ob 20.00. Vstopnina: 150 sit.

ŠANSON: Svetlana Makarovič. Klub Penati, Ljubljana, ob 21.00.

ČETRTEK, 12. 5.

PREDAVANJA: Prof. Vesna Trifunovič o francoskem psihološkem romanu (Colette, Mauriac, Green). Galerija Media Nox, Maribor, ob 20.00. Vstop prost. *** »Mamila tirajo v razosebje-nje« - predvanje iz cikla Verska kulturna dediščina: dr. Janez Krašovec, zdravnik in Franc Prelec, duhovnik. E3, Cankarjev dom, Ljubljana, ob 19.00. Brezplačne vstopnice.

KONCERT: Orkester slovenske filharmonije bo nastopil pod dirigentsko palico Tadeusza Wojciechowskega in s solistom Andrzejem Ratusinskim na klavirju. Program: Baird, Szymanowski in Čajkovski. Gallusova dvorana, Cankarjev dom ob 19.30. Vstopnina: 500 & 700 & 800 sit.

PRODUKCIJA 1993: S tremi dokumentarnimi filmi bo predstavljena

lansoletna produkcija filmov študentov AGRFT: Urška Kos (Še en dan...), Zoran Živulovič (Zgodba, ki je), in Igor Vrtačnik (Cirkus Kansky) predstavljajo dokumentarce, igrane filme pa Petra Hauc (Srečno!), Mitja Novljan (Maruška), Primož Meško (V soju noči) in Brane Bltenc (Good Rockin Tonight). KUD France Prešeren, Ljubljana, ob 21.00. Vstopnina: 250 sit.

ROCK: Polska Malca V klubu B-51, ob 22.30.

PETEK, 13. 5.

IMPROVIZACIJSKA

LIGA: V improvizacijskih gledaliških disciplinah kot so crkn, čuskok, stop, ekspert, tri minute, izziv... se bo Gledališče Ane Monro pomerilo z ekipo Radia Študent. KUD France Prešeren, Ljubljana, ob 21.00. Vstopnina: 700 sit.

JAZZ: Soul Singers. Jazz club Satcma, Maribor, ob 21.30.

ROCK: Skupina Noxire s promocijo CD prvencu v Barfyu, Celje, ob 22.00. Vstopnina: 300 sit.

BRAVE RAVE: se imenuje, že drugi po vrsti, megalomanski rave party, ki bo potekal od 20.00 do 08.00 v zagrebškem Domu sportova! Nastopa čez 10 deejayev iz nemških, angleških in hrvaških rejverskih centrov, 50.000 W opreme, performansi, laserji in videi, domači upi (Naomi, Cortex Thrill, pa tudi ljubljanski Beithron), sploh pa USURA in slavni RAMIREZ. Plesne čevaljice in polno glavo ecstasija & LSD-ja prinesite s sabo, z vstopnicami po ceni 1700 SIT pa Vas bodo oskrbeli Rec-Rec, Vinilmania, WOM, Aligator (KR), Gong (KP), Maxmusic (MB) ter R'N'R in ZOSO (NG).

SOBOTA, 14. 5.

KONCERT: Luiz Carlos Borgez duo s svojo bogato brazilsko glasbo! Barfy, Celje, ob 22.00. Vstopnina: 400 sit.

BALINANJE: Državna super liga se bo pomerila v balinanju. ŠZ Škofja Loka.

SNOOKER: Tekma evropske lige v snookerju bo potekala med Stevom Davisom (Anglija) in Robertom Burda (Avstrija). Štihova dvorana, Cankarjev dom, Ljubljana, ob 17.00. Vstopnina: 5000 sit.

NEDELJA, 15. 5.

OLDIES GOLDIES: Oldies goldies Roza diska bo tokrat Lidija Kodrič. K4, Ljubljana, ob 23.00.

KUČA BEZ KROVA: Gledališka predstava »Kuča bez krova« v izvedbi Grupe nepopravljivih optimista iz Bosne. KUD France Prešeren, Ljubljana, ob 20.00. Vstopnina: 300 sit.

V ČAST RUSKEMU BALETU

Gallusova dvorana Cankarjevega doma, 10. 5. ob 20.00

Foto: E. JANBIČ/CHNI

Angelin Preljocaj, ki s svojo skupino že dvajset let križari po Evropi in Ameriki, je za »Parado«, eno od predstav, ki jo bomo imeli priložnost videti tudi v Ljubljani, priznal: »Z vsebino se ne ukvarjam. Zanima me predvsem cirkus: vsi moji plesalci so se vpisali pri Annie Fratellini. Ne zato, da bodo delali akrobacije, ampak da jim odpre pogled, da spoznajo občutek pod cirkuškim šotorom, njegove vonjave. Trije elementi so zame pomembni: Satjejeva glasba, Kurodove slike in pantomima, ki temelji na cirkusu. Skratka, zanima me ples.«

VABLJENI V PULJ!

V Pulju bo od 11. do 13. avgusta potekal ART AND MUSIC FESTIVAL, ki je posvečen predstavljanju mladih stripovskih in rockovskih avtorjev. Znotraj stripu namenjenega programa bo poudarek na priobčevanju publikacij, pa tudi samostojnih izdelkov, ki bodo smeli upati na zavzetje panojev in fasad v tej starodavni prestolnici Istre. Rokerji pa bodo med seboj tekmovali tekom dveh polfinalnih večerov s po šestimi izvajalci v klubu Uljanik, izmed katerih si bodo štirje s svojim trudom izborili nastop v finalu, ob boku šestih že afirmiranih ansamblov. Cenjene stripovske in rokarske (kasete z najmanj tremi skladbami, življenjepisi skupine in članov, naslov) ponudbe pošljite najkasneje do 1.6.1984 na naslov: HRVATSKI RADIO PULA, ZA A&M FESTIVAL, OBALA 10, PULA. Vso srečo!

OTVORITVE RAZSTAV

*** »Bela poroka«, razstavlja Boštjan Jurečič (ponedeljek ob 21.00) *** Kitajsko oljno slikarstvo - Galerija Smelt, Ljubljana (torek ob 19.00) *** Rihard Jakopič: To sem jaz, umetnik... - Umetnostna galerija, Maribor (torek ob 19.00) *** V*S*S*D »(O) duši« (94-84) - Galerija Equrna, Ljubljana (torek ob 20.30) *** »Ptujski portreti« (skulpture Janka Petka) - Galerija Arte, Maribor (torek ob 19.00) *** Anton Repnik (slike) - Galerija DLUM, Maribor (sreda ob 18.00) *** Škrabčeva razstava - Knjižnica Franceta Bevka, Nova Gorica (sreda ob 17.30) *** Jože Tisnikar - Galerija Hest, Vojašniški trg, Maribor (sreda ob 19.00) *** »Črno in belo« - Svetovna imena konstruktivizma - Galerija CD, Cankarjev dom, Ljubljana (četrtek ob 19.00) *** »Fotografija«, razstavlja Janez Šifrer - Galerija Fara, Škofja Loka (petek ob 20.00) *** Simon Mlakar (slike) - Galerija I. Groharja, Škofja Loka (petek) ***

CHI TI PRENDE IN GIRO?

Fletno! Tudi po našem, resda mizernem asfaltu se bodo čez mesec dni jagali fakini z majicami letošnjega *Gira* in njihova spremljevalna cirkuška ekipa. Čedno! In med promocijskim direndajem - komični vrhunec: *cruising* po progi, v pišu zračnih turbulenc, ki jih povzroča brada obrambnega ministra - se je našel kotichek tudi za artistično akcijo **NOMADI LEPOTE** inscenatorja Bergerja. In v njej, kot priliči njegovemu *Oddelku za spektakelske umetnosti Novo mesto 1917*, za dediščino avantgarde, za napise *Avanti* čez uniformirana oprsja nastopajočih artistov in vrhunskih domačih atletov, za futuristični Podbevškov citat ali dva, za koščke videa s posnetki nekdanjih kolesarskih bogov, utelešenj moči in volje *Gira*. Fajn! Največja težava pa vendarle ni tu, kjer se meri od nekdanj dozdevno obvezna etična pokončnost in vizija herojev s sedanjim stanjem v tej, proizvajanju spektakla/profita posvečeni industrijski panogi. Niti ne v tem, kam v svobodni, demokratični Sloveniji meri in na kaj bi, mnogim neljubo, utegnil obuditi spomine Bergerjev futuri-

Foto BORJUT KRAJINC

Inkriminirani adler z nosilcem

Za želodček: mrhovina Kracina.

Foto MARKO JAMNIK

zem. Novomeška avantgarda - hm, le zaprašeno poglavje iz literarne zgodovine, sploh pa, *bitte*, ali ne teče beseda o *športu*? Težava sredine akcije v kranjski telovadnici Planina je težava inscenatorjevega režijskega postopka. Oziroma, montaže; montaže takih ali drugačnih (gimnastika, judo, sabljanje, kolesarstvo, alpinizem, ekvilibrizem na monociklu, antični koleštri in v žiroskopu, udomačeni psi in orel, gokart, BMX ...) športnih in manj športnih disciplin, teatarskega oddelka mladostnikov, videa in glasbe. Montaže, ki se že v drugo, po pred časom uprizorjenem poklonu Leonu Štulju, kaže kot nič kaj spektakularni in samorepetitivni *deja vu*. Kot grožnja, da bo Bergerja, ta čas edinega pripadnika športno-proslavnega *foha*, kaj kmalu psovalo tudi najbolj topo televizijsko in še kako drugo občinstvo, ki pač ne more biti v nedogled fascinirano s samim gibom in (netekmovalnim) naporom. Kajpak le, če ne bo izvelkel kakega asa iz rokava. Možnosti ni malo, a so zvezane s financami, širjenjem izven svojega umetniškega kružoka in, predvsem, kar se tiče udeleženih športnikov, z odpovedjo montaži v prid režije. Sicer pa, tudi če tvegamo ideološko oporečnost - kako uprizarjajo organsko povezanost ljudstva v Severni Koreji, kako se tem rečem streže v olimpijskih prestolnicah sveta? *Cum grano salis*.

Pozor, pozor! Po pravkar prispelih podatkih našega naravovarstvenega odseka je zvezda večera, planinski orel, pridobljen na nezakonit način in sicer v tržiškem delu Karavank, ki ga je J. Kacin, predsednik etapnega odbora *Gira*, označil za slovenski »Twin Peaks«. Mimogrede, ta orel bi moral, kot vse dotlej (protizakonito) pridobljene živali, po posebnem vladnem dekretu že od 5. aprila naprej frčati na svobodi. Fly, fly naprej.

VULGART V Galeriji ŠOU, le malo nad črno kamro kluba K4, trenutno domuje nekaj s človeško roko izdelanih predmetov, ki znajo biti z nižje ležečo institucijo v ožjem sorodu kot le prek ohlapnega študentskega kolena. **DAMJAN KRACIN**, ki je še v uku na kiparskem oddelku ALU, morda s svojim gromozanskim šopom betonskih ključev niti ni mislil na velikost in težo zadrege, ki popade vsako žrtev pivske pozabljivosti tik pred domačimi dvermi. Pa tudi vulgarnost njegovega simulakra ženskih primarnih in sekundarnih spolnih znakov na telefonske žetone (neposredni vzornik: *Žlijzga iz Magne Purge*) ali *horror* preobilje živalskih črev na klavskem oltarju verjetno nista tolikanj neposredni, še manj moralistični nasledek mladostniške zgage z drugim spolom ali ljubezni do izzivanja s slabim okusom. Pač pa na zidovih nedaleč stran počiva trojica komplementarnih parov papirnatih pol, ki jih je mladi umetnik nastavil v klozetih ljubljanskega K4 ter koprškega in mariborskega MKC-ja. Zato, da imajo na njih lulajoči, kakajoči in šminkajoči se kam vpisati svojo straniščno poezijo, filozofijo in čečkarijo. In lahko, z vsemi razlikami med spoloma, med južno, osrednjo in severno krajino in z njimi povzročenimi domislicami (dve džazni: *Sminkerji stradajo, hipiji vladajo; Ljubi te deda*) prav dobro služijo tudi kakim napetim znanstvenim študijam.

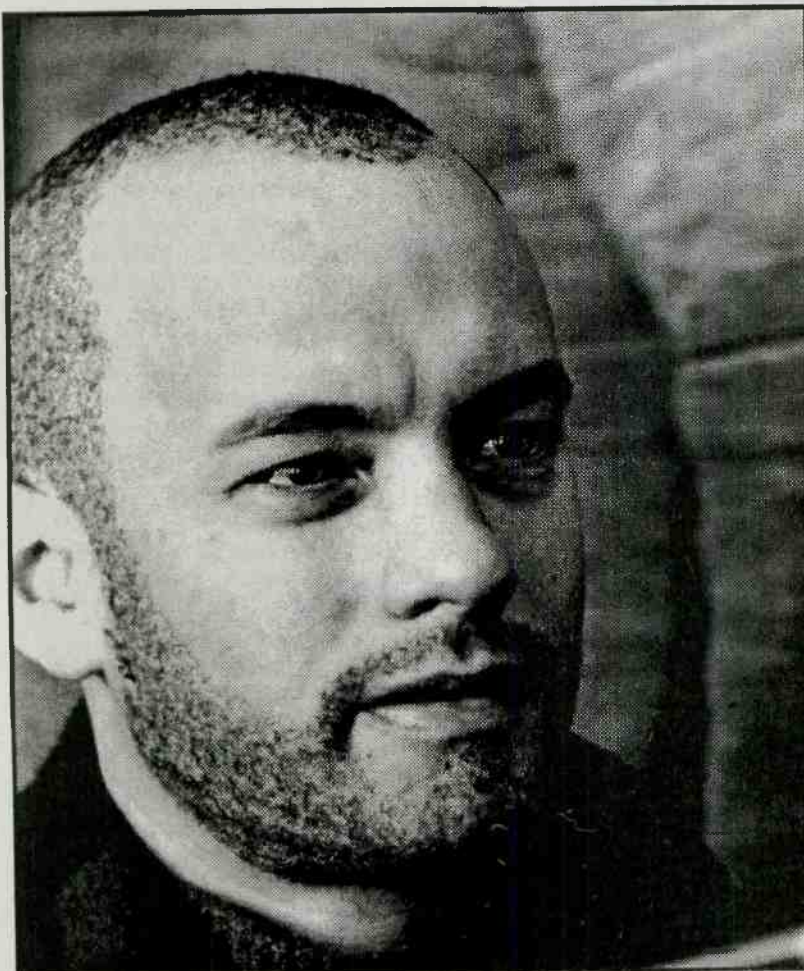
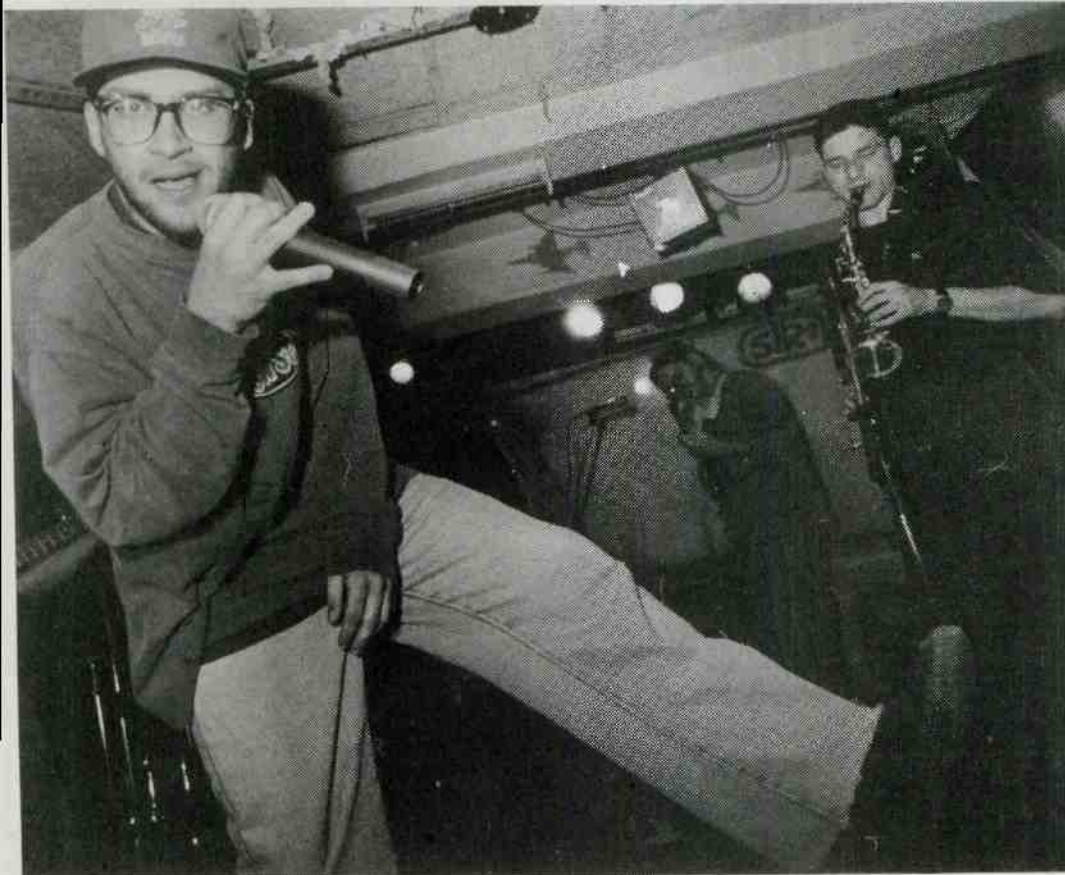

foto BORUT KRAJNC

VČAS SKEJTAM HIT...

Ena od dveh ožjeljubljenjskih fankijaških - o *Peyotl Crunch* že dolgo ni ne duha ne sluha - skupin, **HEAVY LES WANTED**, se je, sodeč po ponedeljkovem nastopu v K4, znebila večine tistega, kar jo je najbolj dajalo. Njihov nastopaški *rap*, pod katerim je slišati *funky* kľofutanje bas kitare, na temo iz *Odpisanih* ukrojeno spakovanje kitarskega wah-waha ter miladoykarski dvoboj saksofonov, drži kot selotejp. Nezmerno hvalisanje, sicer zaščitna znamka vseh z zlatimi verigami okovanih čvekačev, je z natančnimi prehodi in preskoki, med katerimi nepodkovana publika ploska, kot so plebejci ploskali med *Pogorelicem*, končno povsem na mestu in več ne rabi vzklika »*Važiči!*« in zamaha z roko. Zato pa z rokami in nogami na vse mile viže, tudi med regijaškimi, skajevskimi in metalskimi izleti, maha odgovorni za telesne vaje, **All Skater**, bivši šef ljubljanskih rolkarjev. In če je že kaj očitati temu skorajda čudežnemu prispevku k skromnemu arzenalu domačih ansamblov za plesno rabo, bodo to katatonične poze in sramežljivo vsakdanji kostimi ostalih članov. No, in to, da od Alija le stežka slišiš kaj drugega od nerazločnega čebljanja v angleščini. Kadar pa že, kot na primer čeber svinjskih kletev in obscenosti, namenjenih, če se ne motim, opisovanju *Lolita sindroma* nekega omnipotentnega prfoksa s Poljanske, potem še laže, najsibo *hit al pa počas*, pozabiš na vse Koširje tega sveta.

PHILADELPHIA

TOM HANKS,
BRUCE SPRINGSTEEN
OSKAR ZA
NAJBOLJŠO MOŠKO
GLAVNO VLOGO,
OSKAR ZA NAJBOLJŠO PESEM

ZGODBA, KI UTEGNE SPREMENTI
TUDI VAŠE ŽIVLJENJE!

COLUMBIA TRISTAR CONTINENTAL

LJUBLJANA, MARIBOR, KOPER, DOMŽALE: 12. 5.
NOVO MESTO: 20. 5. CELJE: 24. 5.
KRANJ: 28. 5. GORICA: 8. 6.

NESKONČNA DOLGOČASNOST BIVANJA

Vince Clarke je nekoč pripadal Depeche Mode in igral pri Yazoo. Zdaj je klaviaturist skupine Erasure. In dolgčas mu je.

Vince Clarke je bil vedno videti starejši, kot je v resnici. Ko je pri devetnajstih ustanovil Depeche Mode (DM), jih je kazal vsaj sedem več. Kot klaviaturist DM je napisal vse skladbe za prvi album in hite, kot sta *Just Can't Get Enough* in *New Life*. Konec leta 1981 jih je zapustil in skupaj z obilno soul pevko Alison Moyet ustanovil duet Yazoo. V videospotih je igral norega znanstvenika s sofisticirano različico irokeške frizure. Že takrat bi mu prisodili vsaj trideset let. Z Alison je posnel dva albuma ter napisal pop klasike kot *Only You* in *Don't Go*. Leto kasneje je s projektom *Assembly*, kjer je prepeval Feargal Sharkey, naredil veliko uspešnico *Never, Never*. Danes, ko ima zares več kot trideset let, natančneje triintrideset, jih kaže vsaj štirideset. Ves košččen, na smrt bled, z lenonkami na nosu, z obruto glavo in oblečen v pusto angleško konfekcijo. Pogovarjala sva se v njegovem apartmaju v hotelu Gore nekje na Kensington High Streetu. Njegov partner, pevec Andy Bell, s katerim že devet let ustvarjata pod imenom Erasure, je bil v tistem trenutku v Parizu na snemanju videa za prvi *single* z novega albuma *I Say, I Say, I Say*. V spotu Vincea ni. Na koncu se za trenutek pojavi njegova črnobela fotografija, obrobljena s cvetjem in nabita na nagrobni križ. Vince Clarke je namreč skrajno dolgočasen človek. Nič čudnega, da je videti tako star.

● **Kako bi se predstavili ljudem? Klaviaturist? Skladatelj?**

Mislím, da sem od vsega skupaj še najboljši kot pivec. Ljudje pa si me zapomnijo predvsem po tem, da pripovedujem grozne šale, ki se jim smejim le sam.

● **Ko ste pred trinajstimi leti začeli glasbeno kariero v skupini Depeche Mode, so bili sintetizatorji in tehno-pop zelo moderni in zelo razširjeni. Sredi osemdesetih, ko ste ustanovili Erasure, je val tehno-popa minil, ljudje pa so vas skoraj odpisali kot nekakšnega tehno-konservativca. Kako ste se takrat počutili?**

Nisem imel kakšne pretirane izbire, ampak sem moral še naprej ustvarjati na klaviaturah, ker je to edini inštrument, ki ga znam igrati. Zato tudi nisem mogel ustanoviti kitarskega benda. Rad imam različne zvrsti glasbe, toda sam se rad ukvarjam samo z elektronsko glasbo.

● **Ste kdaj razmišljali, da bi predsedali za klavir in postali podobni Eltonu Johnu?**

Nikoli. Moja glasba gre ravno v nasprotno smer in postaja vedno bolj elektronska. Edina reč, ki bi jo z Andyjem še lahko napisala, bi bil mjuzikl. Pa še ta bi moral temeljiti na pop glasbi.

● **Turneje vas menda na smrt dolgočasijo?**

Vse me dolgočasi, zadnja turneja pa je bila ubijalsko dolgočasna. Trajala je celo večnost, devet mesecev, tako da me zdaj nastopi sploh ne zanimajo več. Vsi so enaki.

● **Kako pa bi potem predstavili svoj mjuzikl?**

Vince Clarke

No, mjuzikl bi lahko napisal, ne bi pa v njem mogel igrati. Bilo bi grozno. Na zadnji turneji sva sicer imela shemo, podobno gledališču, saj sva v nekaterih mestih nastopala tudi po teden ali več. Ne bi pa tega mogel početi šest mesecev ali več, kolikor mjuzikle ponavadi igrajo v isti dvorani. Mislim, da bi se mi zmešalo.

● **Torej bo promocija skupine zdaj temeljila samo še na videoposnetkih?**

Tudi videov nočem več delati.

● **???**

To bo počel samo še Andy. Mene ne bo več v spotih. Hočem pisati glasbo, nič drugega.

● **Ves čas boste posvetil samo skladanju?**

Skladanju in pitju.

● **In nazadnje postali pijanec?**

Upam, da ne, čeprav sem ravno pred dvema večeroma zelo resno zbolel.

● **Trinajst let se ukvarjate z glasbo in vedno ste bili pop zvezda. Kaj menite o rokovskem načinu življenja?**

Zdi se mi grd in pokvarjen. Nikoli ne bi hotel tako živeti. Mislim, da to ni najboljši način življenja, ker je navadno zelo seksističen in povezan z ogromno predsodki. Rad imam mirno življenje.

● **Se kdaj udeležite velikih srečanj pop in rok glasbenikov in zvezdnikov, recimo ob podelitvah glasbenih nagrad?**

Nikoli. Raje ostanem doma in gledam televizijo.

● **Se vam kdaj zazdi, da ste povprečen, mogoče celo dolgočasen človek?**

Nikoli se nisem sam sebi zdel zvezda. Lahko, da sem tudi dolgočasen. Pač ustvarjam glasbo, to je vse - in menim, da je vse, kar počnem, skrajno dolgočasno. Zato tudi ne dajem najboljših intervjujev. Lahko pa cele dneve govorim o sintetizatorjih ali ribarjenju.

● **Kaj pa o imidžu? Navsezadnje ga z Andyjem nenehno spreminjata: od tistih Abbinih preoblek, ko sta oponašala Frido in Agnetho, do pravičnijih podob iz videa *Lay All Your Love On Me*.**

Andy me je pripravil do tega. On se rad preoblači, jaz ne. Vse te reči sva naredila za hec. Vedno sva se zatekala h stvarim, ki so naju spravile v smeh.

● **In zdaj bo vse breme ustvarjanja imidža padlo na Andyja?**

Da, v najinem novem videu *Always* je le moja fotografija, to je vse. Niti tega ne vem, kakšna je vsebina videa. Vem samo, da ogromno stane.

● **Delujete zelo flegmatično, a verjetno vam le ni vseeno, kako visoko se vaša plošča uvrsti na lestvicah prodajnosti?**

Glede tega sem imel vedno srečo. Moje prejšnje plošče so se izvrstno prodajale, zato se mi uspeh na lestvici ne zdi več tako pomemben. Seveda človeku laska, če se njegova plošča uvrsti visoko, še posebej, ker ne delam glasbe za druge. Pomembno je, da je moja glasba všeč predvsem meni; če je všeč tudi drugim, toliko bolje.

● **Začetki z Erasure niso bili tako uspešni kot delo z Depeche Mode ali Yazoo. Vam je bilo tudi takrat vseeno, kakšen uspeh boste dosegli?**

Seveda ne, zato sem se toliko bolj angažiral. Z Andyjem sva morala trdo delati in veliko nastopati. Stala sva trdno na zemlji in mislim, da sva ta občutek za realnost ohranila.

● **V pesmih, kakršne snemate predvsem z Erasure, pa tudi prej, se predstavljate kot dober staromodni skladatelj, ki mu je najpomembnejša lepa melodija. Eksperimentiranja v vaši glasbi ni ravno na pretek. Vas odbija?**

Ne; osebnost mi je pri srcu tudi jazz, vendar se mi zdi, da eksperimentiranje ni najboljši način izražanja.

- Glasba dua Yazoo je bila veliko bolj inovativna, kot je glasba skupine Erasure. Je za to kakšen poseben razlog?

V času delovanja dua Yazoo so se pojavile številne nove naprave, nove klaviature, na voljo so bile nove studijske možnosti. Danes, ko poznam vse trike, je zame pomembno predvsem pisanje glasbe.

- Ob poslušanju Erasure ima človek občutek, da je glasba narejena brez vsakega napora. Besedila so lahkotna, vesela in polna harmonije.

Besedila piše Andy in ne vem, od kod črpa inspiracijo. Verjetno je res tako zelo srečen. Političnega besedila nisva sposobna napisati. S politiko nočem s tem obremenjevati svoje glasbe.

- Ena od značilnosti skupine Erasure je - tako kot pri recimo Madness - njena angleškost.

V Ameriki ljudje menijo, da sva z Andyjem zelo čudna. Ne gre za čudnost, ampak za angleškost. Morda zaradi našega smisla za humor. Sicer pa se Američanom tako ali tako vsi zdijo čudni - od Boya Georgea do Annie Lennox.

- Kakšen je vaš odnos z Andyjem? Sprva je bil le najet pevec, ki ste ga našli prek časopisnega oglasa.

Drži, toda odraščala sva skupaj in ker se zelo dobro razumeva, je skupina preživela.

- Je zato razpadel Yazoo?

Absolutno. Alison je vedno ostala samo najeta pevka.

- Kako sta se sploh spoznala?

V časopis je dala oglas, da išče blues skupino. Sam seveda nisem blues bend, sem pa iskal ravno blues-soul pevko. Posnela sva demoposnetek, *Only You*, ki je kasneje povsem po naključju postal velik hit.

- Ste bili na začetku glasbene kariere nestabilni? Z Depeche Mode ste posneli en sam album, po petnajstih mesecih zapustili Yazoo in z Assembly posneli samo eno pesem.

Živel sem pač zelo nestabilno življenje. Moj ego je bil nekje v nebesih. Ko si mlad in uspešen, misliš, da si genij, in se imaš za najpomembnejšega človeka na svetu.

- Ste že preživeli krizo srednjih let?

Mislím, da. Najhuje je bilo po tridesetem rojstnem dnevu. Ko prestopiš to mejo, spoznaš, da nekaterih odgovorov preprosto ni. Zato nisem več tako ambiciozen, kot sem bil.

- Kaj poslušate v zadnjem času?

Trenutno zamenjujem svojo zbirko vinilnih albumov z laserskimi ploščami in poslušam plošče, ki sem jih kupil, ko sem bil star šestnajst let: Pink Floyd, Yes, Mike Oldfield. Večinoma elektronsko godbo.

- Nekje sem prebral, da želite po koncu kariere postati igralec v pornofilmih?

To je verjetno rekel Andy, ne jaz. On obožuje igranje. Sam bi hotel imeti samo svoj pub, kjer bi popival s prijatelji.

Marko Milosavljevič

BALANESCUJI V CANKARJU

Kjer se srečata Smirnoff in Balantine

foto BOBAN PLAVEVSKI/B+D

Kaj je godalni kvartet? Zasedba, ki zahteva prvo, drugo violino, violo in violončelo, stara zapoved papana *Haydna*, v kateri se najde tisti glasovni obseg, ki najbolj ustreza evropskemu ušesu, pač ni košarkarsko moštvo - ne le da so v njej samo štirje, ne, to so štirje brez centra, ki tudi menjav in *time-outov* ne prenašajo. V dvestoletnem izročilu teh četverk so zapisane prešteviline anekdotične osebnostne skupnosti, ki so vse življenje igrale skupaj in osvajale koncertni svet, med seboj pa niso bile več sposobne nikakršnih verbalnih komunikacij. Močan razlog za to nikdar rešeno razmerje med umetniško potenco in osebnim sovraštvom kajpada čemi predvsem v omahljivi intonaciji - zakaj kje in kako po kakem sforsiranem glasbenem kosu, ki nateza kovino, greje les in pili žimo z lokov, še najti oprijemljivo točko, kjer bi se šestnajst strun našlo na eni uglasitveni žici? Brez odvečne

Alexander Balanescu

homofobije in upošteva emancipacijo, ki ima v glasbi sicer zelo pogojne attribute, lahko torej zapišemo, da spriči te skrahirane enosti danes težko najdemo dolgotrajen godalni kvartet, v katerem so bodisi samo ženske ali pa samo moški. In takoj dodamo: Ni čudo, da se godalna populacija iz simfoničnega orkestra tako pogosto naveliča torturnih dirigentov in začne muzicirati v godalnem kvartetu, kjer potem zre v imaginarij, v nevidnega vodjo in je z užitek vse in *zgolj ena četrtina* hkrati. Kontrabasisti kakopak v tej izbiri odpadajo, zato pa se njihovi samoti namenjajo dramska dela.

Če bi pred petnajstimi leti, ko je druga sintetična generacija osvojila tudi tonske poljane, kdo vprašal, kakšno je v tem prelomu mesto godalnega kvarteta, bi ga odpravili z besedovanjem o okorelih formah in zasedbah. Tako pa je vse drugače. Vsake toliko nam je pisati o *Kronosih*, o *Enzu Fabianiju*, o *Balanescuju*. Vsi raznoliki so, a iščejo in iščejo priložnost za svojo dobro muzikalično vzgojo. Ne samo skoz starodavni zvok, folkloro, *Hendrixa*, *Nymana*, *Smrekarja* ali *Kraftwerke*, pač pa tudi skoz obveznost, ki jo je zasedbi naložil že izumitelj *Joseph Haydn*, s tem ko je svojemu godalnemu kvartetu položil v note staro avstrijsko oziroma današnje nemško himno. **Balanescujev kvartet** se te razsežnosti še najbolj zaveda, zato je

njegova opcija, ko iz besnečega razromunjenja sporoča resnice o demokraciji, revoluciji, dogodkih zadnjih petih let, pravzaprav znotrajglasbena. Ni več skrivalnic, treba je igrati, govoriti in sproti ustvarjati. Predstaviti se je treba eksplicitno biografsko, saj v poplavi dobrih glasbenic in glasbenikov virtuozna pozicija kot taka več ne zadošča. **Balanescujev kvartet** je prepotrebno opozorilo, naj se konservatorijska srenja pred odhodom na večna ponavljanja resno prepriša, kaj pravzaprav hoče. Žal ima ciljno občinstvo povsem drugje, morda celo med tistimi, ki so dovolj subtilni, da brez glasbene izobrazbe čutijo poslanstvo godalnega kvarteta: ta je najodgovornejša zakonska skupnost, kar jih premore zahodna glasbena kultura in je železna zavesa - kot vidimo pri **Balanescujih** - ni zmogla razvezati. Je tako rekoč odgovor na večno dilemo, kako sovpadati; kje se ljubimo in kam odmikamo. Že v dvoje je to prava umetnost - a v dvoje se po navadi najde kak klavir, najsi še tako razglašen, ki vsake toliko ponudi vsaj črno-belo oporno iluzijo - ljubezenski četverkotnik med godali pa je nenehna ekvilibrija, strastno prilagajanje, obenem pa še zmuzljiva stalnost. Godalni kvartet ostaja bližnji odgovor na čase, ko je ves glasbeni svet tako vzhoden kakor zahoden.

Miha Zadnikar

PREBUJANJE EVROPSKE (ANARHISTIČNE) ZAVESTI

»Od česa človek živi?«

Se še spominjate velikih kulturnih izmenjav ali gostovanj? Reprerentanca, neskončni denarji, prilozovanja, negativna selekcija, stari prasci, napihovanja, prostaški dialogi, pomp v občilih, neduhoviti sprejemi, velike umetnice in še večji umetniki, ki morajo loviti ravnotežje med dvorno priznano kvaliteto in sprotno uradnostjo, pa seveda nepogrešljivo slabo oblikovano promocijsko gradivo in tisti neverjetni vohljači, ki niso premogli nikakršne slabe vesti, kaj šele vprašanj o svojem jazu. Tem državnikiškim zapovedim so se na tihem pridružile še osebne iniciative, ki so temeljile na predimenzioniranem tujem prostoru, par domačno-poslovnih telefonskih pogovorih in prebrojevanju prevoda poznejših kritik. Kup nepreveljivega sranjenca torej, ki nima malo zvez z današnjim politično-socialnim kaosom. Nekje na robu pa seveda tihi uspehi neodvisne scene, ki si je za mednarodne prodore šele nedavna izbojevala vsaj omembo.

Kaj pa radikalna drugačnost? Nekaj dni pred otvoritvijo kulturnega središča na Metelkovi, torej

septembra lani, je v Ljubljani gostovala kreativna skupina iz Utrechta na Nizozemskem. Levi-levi protagonisti, tisti, ki jim ni vseeno, da evropska svobodomiselnost uhaja v neznanu, in ki imajo v svojem okolju dovolj zgodovinske (protestantske?) podlage, pametne državne podpore in možnosti izbire, da so si skoz zasedbe hiš, samoiniciativo in solidarnost v 25 letih ustvarili nešteto eksistenčnih vizij. *Forbidden Fruits of Civil Society* je bilo poimenovano srečanje, ki ni bilo niti festival niti antifestival, pač pa prej nepretenciozno spoznavanje tiste redke ohranjene evropske moči in tukajšnje peščice, ki še kaj da na luč antirasizma, antiseksizma, antinacionalizma, spoštovanja sočloveka, dialoga, različnosti in nasploh na kulturo brez zunanjih nabuhlosti.

Metelkova je med 28. aprilom in 5. majem vmila udarec, in to z dvojno levo in s predstavniki bosenskih pregnancev. Bilo je v času kraljičinega rojstnega dne, volitev v nizozemski parlament in spomina na žrtve nacističnega terorja, tako da ni bilo težav niti s sproščanjem energij niti z opozorili,

Morovič, Pikalo in *Too Much Love* kot popestritev Utrechta v znamenju upanja, solidarnosti, sproščenosti, antifašizma in še in še dela.

na kakšne populizme in prve žoge pristaja današnji svet. Pridružili so se berlinski *squatterji*, pripravili svojo razstavo, pokazali filme o uličnih bojih homoseksualcev proti skinom in se našli v zamisli, da bi srečanje postalo trojno. Trikrat tisoč kilometrov evropske (anarhistične) zavesti... potem prideta še London, Praga... Prvikrat v bogati zgodovini holandske alternative, pravijo poznavalci iz utrechtske UBICA, so se pogovarjali *squatterji* od vsepovsod.

Na fotografski razstavi (Iztok Dimc, Frenk Fidler, Miha Fras in Tina Hauser), ki je bila na ogled v znamenitem ACU sredi mesta, so se liberalni utrechtčani zgražali nad rušilno močjo ljubljanske vlade in videli, kako se je znesla nad poslopji vojašnice na Metelkovi. Likovnice in likovniki, ta posebna zvrst individuov, so svoj teden izkoristili za obiske narave, mest, ateljejev, galerij, somišljenic in somišljenikov; kako tudi ne, ko pa je njihova skupinska predstavitev (Matej Bizovičar, Goran Medjugorac, Jaka Mihelič, Tomaž Kolarič, Dominik Križan, Renata Rijavec in Jure Zadnikar) v Dr. de Visserschool/Stichting Sophia izzvala še in še nav-

dušenih polemik. O bendih sploh ni treba zgubljeni besed: *It's not for sale, Res nullius, Hic et nunc et 2227* je izbor, ki osveži celo okolje, v katerem ni bilo nikoli težav s pozitivno energijo. *E-motion* film je na videu cele dneve vrtel svojo produkcijo in filme z AGRFT, ko pa šta z dramoletom *Too much Love* nastopila Andrej Morovič in Matjaž Pikalo, je znani amsterdamski igralec vzkljnil, da bi rad nastopal z njima.

Prava subverzija se je bilo v starem univerzitetnem središču *zunaj univerze* predstavljati z besedo, ki daje Evropi alternativo ali lepota ali barbarstvo. O Metelkovi, o pregnancih, o desnici v Ljubljani, Berlinu, Utrechtu. Sprotna poročila o odstotkih, ki jih desničarski voditelji in stranke dobivajo v nizozemskih mestih, so resda zbudila strah, da pada še zadnja trdnjava evropske svobode, pa nas je dvignil video na temo holandske protifašistične akcije. Ko se po kanalu pripelje fašist, ga obdaja 20 policistov, letijo steklenice, ti-

soči na nabrežjih pa tolčejo po loncih in posodah. Država mešanih skupnosti, odprtih možnosti in izbire se za zdaj še drži - za zdaj je proklamacija fašističnih in nacionalističnih idej tam še kaznivo dejanje. Kam pa gremo mi? Kdaj se bo tukaj kdo zganil? Vprašanji je ponudil Borut Brumen, sicer tudi organizator prelomnega srečanja. In ko smo že pri besedi - gledališka skupina *Anarcho Art Excorporated* (Barbara Levstik, Ivan Rupnik, Ernoe Sebastian in Jure Zadnikar) je imela hudo odgovornost, kako v Utrechtu prepričljivo predstaviti inscenacijo Brechtovih songov v slovenščini. Posrečilo se jim je dvojje: Z iskreno življenjsko in profesionalno skušnjo so se docela približali občinstvu in na mah prejeli troje vabil - dvakrat Amsterdam in Berlin - in z dvignjeno pestjo tudi pokazali, da je prav Bertolt Brecht, človek, ki se je ves čas zavedal vsakršne realnosti, osebna točka, spricho katere bo imela nova skupnost tega bojovniškega »festivala« še in še sporočati. Princip: upanje; solidarnost, sproščenost in še in še dela.

Miha Zadnikar

NAVZGOR V OSRČJE POJOČIH GORA

* Ali veste, kateri slovenski film je prvi opozoril, da Triglav nima treh vrhov? * Ali veste, v katerem slovenskem filmu Stane Sever sikne »Ljubezen je slepa, prilika pa dela tatu«? * Ali veste, v katerem slovenskem filmu se junakinja važi, da ni še nikoli seksala? * Ali veste, v katerem slovenskem filmu igra glavno vlogo pes? * Ali veste, v katerem slovenskem filmu se partizani bolj kot Nemcev bojijo volkov? * Ali veste, kateri slovenski film je bil povsem psihedeličen, pa čeprav v njem nastopajo sami otroci? * Ali veste, v katerem slovenskem filmu Slovenec trdi, da je najmočnejši človek na Balkanu? * Ali veste, kateri slovenski film se dogaja v Los Angelesu? * Ali veste, v katerem uči bodočega hollywoodskega režiserja filmske obrti Slovenec?

HITI, MITI & BITI

Slovenski režiserji po poteh spominov in tovarštva

VRNI SE DOMOV, KRVAVI SAM:
iz Kranja ZORAN SMILJANIČ

MARTIN SCORSESE KOT KRAŠKI POJAV

DON'T!: *by MAX MODIC*

FILMI, KI STANEJO 100 MILIJONOV \$

DISNEY NA BROADWAYU

HIGH-TECH THRILLERJI & BESTSELLERJI

VSE, KAR MORATE VEDETI O FILMIH, PA SI NE UPATE VPRAŠATI SVOJEGA SOSEDA V KINU

100 MILIJONOV \$ Ko je pred slabimi tridesetimi leti Sergej Bondarčuk posnel **Vojno in mir**, se je reklo, da je ta ruska epopeja stala kakih 100 milijonov \$, približno pač, ker nihče ni znal natanko oceniti, koliko naj bi bilo vredno delo - in osnovna sredstva in surovine in elektrika ipd. - kopice ruskih tovarn, ki so tedaj nekaj mesecev služile le temu filmu ter izdelovale obutev, vojaške obleke, kostume in blank strelivo, podobno kot med drugo svetovno, ko se je Doc Joseph Goebels odločil za snemanje nemške epopeje **Kolberg** (bila naj bi odgovor na film **V vrtincu**) in celo znaten kos junaške nemške armade (187 000 vojakov!), ki je že izgubljala bitko na vzhodni fronti, raje poslal v prusko mestece **Kolberg**, da bi tam nekje v devetnajstem stoletju pokazal junaški boj nemškega ljudstva proti pravadnemu francoskemu okupatorju. In box-office? Mesto **Kolberg** se je 1. 1945 zaveznikom takoj in ne prav junaško predalo, film **Kolberg** so si ogledali le zavezniški generali, ki pa so potem napisali tako uničujoče recenzije, da so se kariere vseh vpletenih takoj končale. Doc Goebels je iz obupa naredil celo samomor - pač kot pravi umetnik, kar je kakopak bil. In kakih 100 milijonov \$ (uradno sicer pol manj) je morda vrgel stran tudi korejski *son of god*, prečastiti Sun Myung Moon, ko je dal zahodnim artistom posneti vojni spektakel **Inchon** (korejska vojna in izkrcanje generala Douglasa McArthurja v pristanišču Inchon), ameriška armada pa je prispevala čas, voljo in energijo kar tisočpetstotih enot, ki so bile bazirane v okolici obeh Korej. In tik preden je film povsem crknil, je prečastiti oznanil, da bo posnel še 10 filmov, ki bodo temeljili na bibličnih zgodbah - namenil jim je okroglo milijardo \$. A kot rečeno, **Inchon** je splaval po straniščni školjki navzdol, Bog se je držal za trebuh, ko je gledal Laurencea Oliviera v vlogi generala McArthurja (okej, le kdo ne bi tega počel za dober milijon \$), Jacqueline Bisset se je z dobrim milijonom \$ in pol odsmejala do banke, z Biblijo v slikah pa ni bilo nič. Prečastiti Sun Myung Moon je šel vase. Ko je prišel **Terminator 2**, se je reklo, da je stal več kot 100 milijonov \$, toda velikemu Arnieju po njem ni bilo treba vase. Izkazalo se je pač, da je vreden filma, ki stane 100 milijonov \$. Že čez dobri dve leti se je Arnie vrnil v **Zadnji veliki avanturi**. Ameriška armada sicer ni pomagala, toda film je kljub temu stal več kot 100 milijonov \$, kar so producenti vztrajno zanikovali, tako fanatično, da so ustvarili vtis, kot da je film potem propadel le zato, ker ni stal še več. Arnie pa je šel nemo vase. Hočem reči, do sedaj se nihče ni upal priznati, da je njegov film stal več kot 100 milijonov \$ - tak film se je zdel kot zločin proti človeštvu. Nič več. Zločin se zdaj očitno izplača. Pred vrati so namreč štirje filmi, ki se dičijo s stomilijonskimi proračuni. Film **True Lies**, ki pride ven že letošnje poletje, bo po obeh **Terminatorjih** spet združil režiserja Jamesa Camerona in velikega Arnieja, gusarski film **Cutthroat Island** bo sparil Michaela Douglasa in Geeno Davis (posnel ga bo njen mož, finski režiser Renny Cliffhanger Harlin), stripovski junak **Judge Dredd** bo Sylvester Stallone (izvirno je bila vloga namenjena velikemu Arnieju), medtem ko bo film **Waterworld** po Robinu Hoodu - in Fandangu (po

čem?) - spet združila režiserja Kevina Reynoldsa in Kevina Costnerja. Nekateri budistični templji bodo spet polni.

IZ KINA NA BROADWAY Studio Disney živi od tega, da vsaki novi generaciji zavrti svoje stare risanke, zdaj recimo **Mačke iz visoke družbe**, pred časom recimo **Knjigo o džungli**, pred nekaj leti recimo **Fantazijo**. In tako naprej - in nazaj. Vmes pa piči kako novo, recimo **Aladdina**. Ali pa **Lepotico in zver**, ki je stala 28 milijonov \$, v prvih treh letih pa vrgla že skoraj 350 milijonov \$. In eksploataciji v naslednjih letih - in pri naslednjih generacijah - ni konca. V kinu in na videu. Pa tudi v Disneylandu.

10 NAJDRAŽJIH BROADWAYSКИH PREDSTAV

1. LEPOTICA IN ZVER	12
2. MISS SAIGON	10
3. RDEČI ČEVELJČKI	8,5*
4. VIDIKI LJUBEZNI	8,5*
5. BROADWAY JEROMEA ROBBINSA	8*
6. FANTOM OPERE	8
7. CARRIE	8*
8. NOR SEM NATE	7,5
9. CYRANO: MUSICAL	7*
10. ŠAH	6,6*

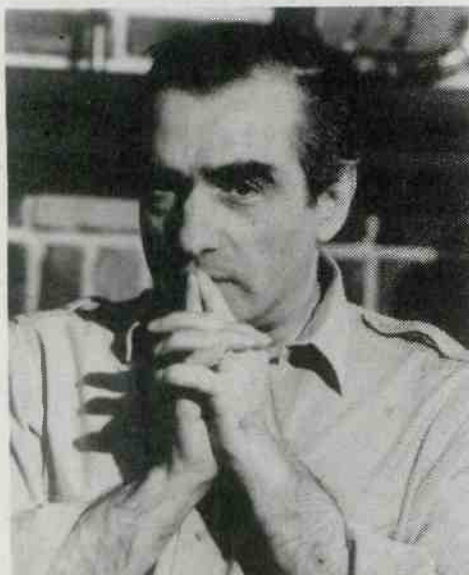
* Z zvezdico so označene predstave, ki so finančno skrahirale; za naslovom stoji proračun, v oklepaju pa letnica nastanka.

In zdaj še na Broadwayu: pred kratkim je Disney namreč na Broadwayu postavil musical **Lepotica in zver** in zanj zapravil 12 milijonov \$, kar je kakopak broadwayski rekord, pa čeprav bodo tu profiti občutno manjši. Ponavadi je obratno - filme snemajo po broadwayskih uspešnicah. Če bo musical na Broadwayu vzdržal tri leta, kar očitno bo, bo vrgel le 17 milijonov \$. Stal je preveč.

VZHAJAJOČI HIGH-TECH & NEKI NOVI KLINCI Po Jurskem parku in **Vzhajajočem soncu** so high-tech thrillerji Michaela Crichtona po dvajsetih letih spet geslo dneva - in bančnega trezorja. Tudi njegov high-tech thriller **Disclosure** (spolno nadlegovanje v računalniški industriji) že kaže zobe: filmske pravice je prodal za 3,5 milijona \$, film bo režiral Barry Levinson, igrala pa bosta Michael Douglas in Demi Moore. A pred durmi se že med prgišče filmov, ki skušajo ujeti trend high-tech thrillerjev, v katerih življenje junakov visi na računalniški nitki. V filmu **Hackers** bo skupina hackerjev odgovarjala za grehe zoornikov, v filmu **Face to Face** (face to face) bo serijski morilec svoje žrtve iskal prek Interneta, v filmu **User Hostile** bosta možki in ženska bežala pred morilci, edini asistent pa jima bo *online*, še huje, celo remakea dveh klasičnih del - **The Shop Around the Corner** in **Grof Monte Cristo** - bo poganjal čip. A ne le Crichton, tudi drugi veliki gospodar bestsellerjev, John Grisham, je pustil, da v **Pelikanovem poročilu** o vsem odloči računalnik. Toda Grishman, avtor pravniških thrillerjev, je dobil konkurenco, ki že čaka na prve filme: ime ji je Nancy Taylor Rosenberg, njeni romani **First Offense**, **Mitigating Circumstances** in **Interest of Justice** pa že čakajo na rolling kamer. Drugo ime, zaradi katerega Grisham in Crichton ne bosta spala, pa je James Patterson, avtor zelo uspešnih thrillerjev o odvozelem črnskem detektivu Alexu Crossu, ki ima doktorat iz psihologije. Začelo se je lani z romanom **Spider**, v katerem je lovil sadističnega ugrabitelja otroka, nadaljevalo pa letos z romanom **Along Came a Spider**. Je kdo rekel, da se zločin ne izplača? In da je literatura delo ubogih?

ARTY MARTY V Času nedolžnosti se za hip pojavi tudi sam režiser, Martin Scorsese. Vprašanje za kviz gre takole: v katerih svojih filmih se je še hipno pojavil? Odgovor se mora slišati takole: v **Taksistu**, **Zadnjem valčku**, **Razjarjenem biku** in **Kralju komedije**. In dalje: v katerih filmih drugih režiserjev je še nastopil? Odgovor: v filmih **Dirka Cannonball**, **American Boy**, **Pavlova**, **Okrog polnoči**, **Sanje** (Akira Kurosawa) in **Guilty by Suspicion**. Za

konec: katere izmed teh vlog so bile najbolj intrigantne? Nujno: zlovešči potnik Roberta De Nira v *Taksistu*, Vincent van Gogh v *Sanjah* in komunistični režiser v filmu *Guilty by Suspicion*.

ZASEDBA VLOG V pripravi sta dva zelo intrigantna filma, oba pa bosta posneta po resničnih zgodbah. 1: Zgodba o Marthi Mitchell, ki trdi, da so ji raka povzročile mračne sile, ker je preveč vedela o manipulacijah Nixonove administracije, za katero je delal njen mož, sicer državni tožilec John Mitchell, ki je po aferi Watergate pristal v arestu. 2: Zgodba o tem, da je bil aids umetno povzročen - in da je sad kontaminiranih cepiv, ki so jih med letoma 1968 in 1976 uporabljali v Afriki in Aziji. * * * Še ena ženska bo lovila serijskega morilca v hitchcockovskem thrillerju *The Edge*, ki ga bo režiral oni Finec. * * * Za *Tabloid* bo v kratkem pisala *Michelle Pfeiffer*. Za *The Paper*, ki bo k nam prišel predvidoma poleti, se ni kvalificirala. * * * *Marlon Brando* se bo vrnil v filmu *Don Juan De Marco and the Centerfold*. V čast si ga bo štel *Johnny Depp*. * * * *Roman Polanski* bo režiral svojo celovečerno risanko, sicer nekaj erotični thriller, zanimiran v slogu *Mila Manare*, italijanskega stripaša. Po erotiki *Bitter Moon* zdaj v Franciji dokončuje *Death and the Maiden*. * * * Zdaj je res dokončno: film *Umri pokončno 3* bodo res posneli, res bo spet igral *Bruce Willis* (za 15 milijonov \$), režiser bo res *John McTiernan*, ki

je posnel tudi film *Umri pokončno* (drugi del je posnel oni Finec), in *Bruce* bo res v tandemu s črnskim aktivistom preganjal piromana, ki skuša iz New Yorka narediti bakljo. Edini problem je spol črnškega aktivista: scenarist je predvidel žensko. Kaj pa, če bi bil ženska *Bruce Willis*? * * * *Warren Beatty* je mesto komandanta podmornice v filmu *Crimson Tide* prepustil bolj lačnim igralcem, bodisi *Geneu Hackmanu* ali pa *Alu Pacinu*. * * * Po *Jurskem parku* se pripravite na nove grozljivke - *Wolf*, *Frankenstein* in *Interview with the Vampire*. Volkodlak bo *Jack Nicholson*, *Frankenstein* *Robert De Niro*, vampir pa *Tom Cruise*. * * * *Julia Roberts* in *Meg Ryan* bosta nastopili v drugem remakeu filma *Women*, ki ga je l. 1939 režiral George Cukor. Potrebujejo vsaj 6 žensk. * * * Spet bodo posneli film o Oscarju Wildeu. Igral ga bo sam *Oskar Schindler*, režiral pa bo *Mike Nichols*, ki je zato menda celo odpovedal thriller *A Simple Plan*. * * * Še en hiper-seksualni scenarij *Joeja Eszterhasa* (*Prvinski nagon*, *Vročica*) je nared za posteljo: *Jade*. Le malce čudno se sliši, ko pravi, da naj bi glavno vlogo igral *Tom Cruistu*

TOP 15

1. OČKA V KRILU (Continental-Fun/Mladina film)	124282	8	8
2. TRIJE MUŠKETIRJI (Cenex)	55369	13	5
3. ALADDIN (Lj. kinematografi)	50684	*	*
4. SCHINDLERJEV SEZNAM (Karantanija)	47802	6	3
5. DENNIS POKORA (Lj. kinematografi)	46401	10	5
6. VZHAJAJOČE SONCE (Continental-Fun/Mladina film)	45767	16	7
7. ROMANCA V SEATTLEU (Continental-Fun/Mladina film)	42181	6	7
8. NA OGNJENI ČRTI (Continental-Fun/Mladina film)	35718	12	5
9. ŽIVI (Karantanija)	34432	7	3
10. ROBIN HOOD (Continental-Fun/Mladina film)	31252	*	*
11. TINA (Cenex)	31054	14	8
12. POPOLN SVET (Lj. kinematografi)	30527	9	7
13. CLIFFHANGER (Continental-Fun/Mladina film)	29504	*	*
14. DAVE (Lj. kinematografi)	28558	17	3
15. LEDENA STEZA (Cenex)	27034	4	2

TOP 6 ART

1. SCHINDLERJEV SEZNAM	(Karantanija)	47802	6
2. V IMENU OČETA (Karantanija)		25562	8
3. KLAVIR (Carnium)		24138	6
4. PRAVA STVAR (Carnium)		12060	9
5. TATOVNI TELES (Lj. kinematografi)		10044	14
6. ZLATI ČASI (Cenex)		7652	17

OPOMBA: Zgoraj je lestvica letošnjih najbolj gledanih filmov v Sloveniji; z zvezdico so označeni filmi, ki so vzleteli že decembra 93 (upoštevali smo le gledalce, ki so jih ujeli letos). Pod njo je lestvica letošnjih najbolj gledanih art-filmov, ki imajo počasnejšo eksploatacijo.

DON'T!

Kdo ali kaj je MPAA in v čem se njene zapovedi razlikujejo od božjih?

by Max Modic

Pravijo, da je bog samo eden, kar pa za hollywoodsko filmsko produkcijo ne drži. Tam jih je več. Enajst, združenih pod skupnim imenom MPAA (*Motion Picture Association of America*), kar bi se po naše z eno besedo reklo cenzura. In če si teh enajst malih bogov ne bo ogledalo določenega filma, ki je namenjen prikazovanju v kinodvoranah, si ga tudi bog ne bo, kaj šele vi. Podobno se bo zgodilo tudi, če kateremu od enajstih vsemogočnih določenih film zaradi seksa, nasilja, profanosti ali pa ostalih malodane nujnih sestavin ne bo všeč. Film si boste lahko ogledali šele po manjših posegih in samo bog bo vedel, kakšna je bila njegova prvotna verzija. Pa še to le v primeru, če ima videorekorder. Integralne verzije se pojavijo samo na videokasetah ali pa v evropskih kinih. In še to ne vedno. Za ponazoritev povejmo, da so Američani videli par sekund krajši **Prvinski nagon**, ki jih je prikrajšal za mednožje Sharon Stone, v **Pravi stvari** pa so jim ukradli Slaterjev strel v Oldmanovo moškost in orgazmične strele Patricije Arquette v mrtvega gangsterja. MPAA potemtakem skrbi, da vaš pogled ne bi preveč užival v fikijskem preseganju realnosti.

Baje je za vse kriv D.W. Griffith, ki se je l. 1915 v filmu **Rojstvo naroda** brez slabe vesti posvetil Ku Klux Klanu kako sekundo preveč, nakar je Thomas Dixon Jr., avtor romana, ki je služil za predlogo, nezadovoljen poklical svojega dobrega prijatelja, predsednika Woodrowa Wilsona. Poznejši hollywoodski škandali, povezani s seksualnimi ekscesi Fattyja Arbuckla, skrivnostno smrtjo režiserja Williama Desmonda Taylorja in drogami, ki jim je podlegel Wallace Reid, so sodu izbili dno in l. 1922 so v Hollywoodu ustanovili *Motion Picture Producers and Distributors of America*, ki naj bi bdela nad nrvnostjo tega »brezna dekadence«. Ko je organizacijo prevzel notorični Will Hays, se je preimenovala v MPAA in s trdo roko vladala filmski svobodi govora in prikazovanja. Kazen za neupoštevanje dostojanstva gledalcev je znašala 25.000 \$, kar je bilo takrat veliko denarja. Eleanor Roosevelt je pozneje izjavila, da je »presrečna, ker je filmska industrija izbrala cenzorje iz lastnih vrst«. Kodeks

MPAA je ostal nespremenjen do l. 1953, ko se je Premingerjev film **The Moon Is Blue** izmaknil žigu cenzure, kajti United Artists, ki ga je distribuirala, ni bila član MPAA. Njeno moč, ne pa tudi vpliv, je uspelo zmanjšati še Miku Nicholsu s filmom **Kdo se boji Virginije Woolf** (1966) in Jack Valenti, ki je takrat postal predsednik MPAA, je začel razmišljati o različnih kategorizacijah filmov. L. 1968 se tako pojavijo oznake »U« (*universal*, za gledalce vseh starosti), »M« (*mature*, za zrelo občinstvo; kar je bilo relativno), »R« (*restricted*; otroci pod 16-imi letom brez spremstva staršev niso smeli v kino) in »X«, ki je prepo-

Na pristaniški obali, 1954

vedoval ogled filma vsem, ki še niso dopolnili 17 let. »M« se je pozneje preimenoval v »PG« (*parental guidance*; v spremstvu staršev) - vse do l. 1984, ko ga je Spiebergov **Indiana Jones in tempelj smrti** preimenoval v »PG-13«; srce, ki so ga žrtvi potegnili iz prsi, medtem ko je še bilo, je bilo po mnenju cenzorjev za otroke pod 13. letom preveč travmatično. Ena zadnjih sprememb glede ratinga se je pojavila l. 1990, ko je štartal Kaufmanov film **Henry & June** in s kombinacijo umetniškega izraza in eksplicitnega seksa povzročil prepih v MPAA. Nastala je oznaka »NC-17«, ki je označevala filme za odraslo publiko, ki niso bili pornografski. Le tem je še naprej ostal eden ali več »X«-ov. MPAA je »NC-17« zaščitila s *copyrightom*, kar pomeni, da si oznake (predvsem zaradi komercialnih razlogov) ne sme

pripopati vsak film. »X« si lahko; a to bo avtomatično pomenilo, da ste posneli pornič.

MPAA torej sestavlja 11 članov. Čeprav po službeni dolžnosti dnevno vidijo le dva do tri filme, so plačani za redni delovni čas. Zamenjajo se vsakih par let, odvisno od posameznikov. Filmski industriji ne pripadajo, kot bi kdo utegnil pomisliti. Edini kriterij je, da so starši in da imajo radi filme, kar zveni zelo ohlapno, a po mnenju Jacka Valentija, enega od predsednikov, je to edini način za relevantno mnenje, ki po načinu dela spominja na poroto. Za versko prepričanje, poreklo in izobrazbo, ki je povečini srednja, jih ne vprašajo.

Imena članov, razen predsednika Richarda Heffnerja, so tajnost, kar je razumljivo, saj bi jih drugače tako mediji kot anonimni telefonski klici spravili na rob blaznosti. Včasih upravičeno, dodajajo predvsem ustvarjalci grozljivk, ki jih že ustaljeni »NC-17« prikrajša za velik procent *fanovske* mularije, ki hoče grozo, gorje in gravž, torej vse, česar MPAA noče. In če iz horrorja zaradi nižjega ratinga izrežejo grozo, gorje in gravž, tistega, kar ostane, ne bo nihče gledal. Začaran krog.

Čeprav je v hollywoodskih krogih slišati govorce, da je MPAA že preživela institucija, se najdejo ljudje, ki podpirajo njeno početje, s to razliko, da kritizirajo preveč posplošene oznake. Sharon Kissack, gospodinja, mati in ljubiteljica filmov je zato ustanovila *Reel Review*, ki jo dobite na newyorški telefonski številki 900-903-1177, in za 99 centov na minuto vam odzivnik zrecitira kratko, dvo-minutno vsebino filma, ki naj bi zanimala predvsem starše, katerih otroci pogosto zahajajo v kino. Ko je vzletel **Prvinski nagon**, ste na omenjeni številki lahko slišali tole: »Psihološki triler o zagrizenem detektivu, ki raziskuje brutalni umor. Nazorno prikazana seks in nasilje sta poglobitveni temi filma in ju je nadpovprečno dosti. Namigov na varen seks ni. Ravno nasprotno. Očitne so tudi homoseksualne scene, ki se omejuje na petting in poljubljanje. Policija o ženskah večkrat govori podcenjevalno, alkohol se konzumira v pretiranih količinah, omenja se željo po trdih drogah (kokainu) in poudarja težave pri odva-
janju kajenja.« Ha!

Za tolažbo še podatek, da se od '70 dalje najostrejša kopja MPAA lomijo predvsem na televizijskem programu.

VRNI SE DOMOV, KRVAVI SAM

10 let po smrti režiserja, ki je slovenskim igralcem obljubljal, da jih bo odpeljal v Hollywood

iz Kranja: ZORAN SMILJANIČ

Po zaprašeni cesti mehiške puščave drvi stara, obtolčena ameriška limuzina. Voznik v umazani beli obleki nenehno pije in se pogovarja z okrvavljeno platneno vrečo, ki se pozibava na sosednjem sedežu. Vroče je in okrog vreče nenehno brenči roj muh. Voznikovo razpoloženje do vreče niha. Nekaj časa je z njo otožno prijazen, potem se nenadoma razjezi in jo v navalu besa poliva s toplo tequilo, češ, zakaj se mi ne pridružiš pri pitju, nazadnje pa pade v histerični smeh na robu živčnega zloma. Ustavlja se v zahojenih obcestnih gostilnah in mračnih motelih, kjer stresa v vrečo kupe ledu, vase pa nove in nove steklenice tequile. V vreči se nahaja glava njegovega prijatelja Alfreda Garcie in zdi se, da bo z njo prepotoval celo Mehiko, po dolgem in počez, ter z njim kramljal o ženski, ki sta jo oba ljubila.

Turobna zgodbica je odlomek iz enega najosebnejših filmov Sama Peckinpaha, *Prinesite mi glavo Alfreda Garcie* (1974). Ekipa filma je zaprepadeno ugotovila: »Pa saj Warren Oates igra Sama Peckinpaha!« Nihilistična in groteskna zgodba o malem looserju, ki glavo svojega prijatelja prodaja za borih 10.000 dolarjev, je dober portret Sama Peckinpaha ali *Krvavega Sama*, kot so ga klicali. Svet Peckinpahovih junakov ni svet dobrih in slabih, ampak svet bolj ali manj slabih. Gledalcu je kar malo mučno gledati tako neprikrito izpoved: *Peckinpah* se je tu razgalil, kot še nikoli. Prvič v njegovi celotni filmski karieri izjavi njegov glavni igralec ženski do tedaj nepojmljivi »I love you«, prvič je opaziti, da ženske ne služijo zgolj za pretepanje, posilje-

vanje ali kot ščit pred krogami, ampak kot objekt resnične ljubezni, in prvič junaka po-tepta tako globoko v blato, da mu nikakršno herojstvo ne prinese več dostojanstva niti očiščenja. V vsakem *Peckinpahovem* filmu ima glavni junak dostojnega sovražnika in to medsebojno merjenje moči je temeljno gibalno filma - vse od *Strelov popoldne*, prek *Divje horde*, pa tja do *Pata Garretta Billyja the Kida*. *Warren Oates* ostane v filmu *Prinesite mi glavo Alfreda Garcie* sam. S pištolo in steklenico.

To je bil edini film, pri katerem ni imel nobenih težav s studijem - in posnel ga je natanko tako, kot je hotel. »*Slab ali dober, če vam je všeč ali ne, to je moj film.*« To je bil obenem njegov zadnji veliki film. Alkohol mu je potem premočno načel telo in um, da bi se lahko še pobral. Sodelavci so bili pri vsakem novem filmu zaprepadeni, kako hitro se stara. Umiral jim je pred očmi. Pijan je bil pred snemanjem, med snemanjem, po snemanju, ob vikendih, ob delavnikih, zvečer, zjutraj, na premierah in na reprizah. Cele dneve je prebil v postelji, prebiral scenarije, gledal televizijo, telefoniral in pil. V Londonu se je nekoč trikrat zgrudil. »*Če bom dolgo živel, mi bo še dlje dolgčas.*« Pripeljali so mu psihiatra. Vzdržal je sedem dni. Najraje je imel žgane pijače in ko so mu jetra začela odpovedovati, je predsedal na vino, campari in kokain.

In potem odkril slivovico. L. 1975 je kljub vsemu dobil ponudbo za snemanje treh filmov - *King Konga*, *Supermana* in *Železnega križca*. »*Med opico, letečim človekom in II. svetovno vojno sem izbral slednje,*« za film o umiku nemških čet z ruske fronte 1. 1943. Film so snemali v Jugoslaviji, iz Istre so naredili rusko fronto, snemanje je potekalo v nemogočih razmerah, saj je nemški producent denar

prinašal v kovčku in še pri tem vedno zamujal, Peckinpah pa se iz strahu pred jugoslovansko carino kokaina ni upal prišvercati. Na carini so mu pobrali vsa zdravila, vitamine in uspalvalne tablete, zato se je tolažil s slivovico, s katero se je nalival v portoroškem Palaceu. Na intervjuje je prihajal pijan in se postavljaj pred jugo-filmarji, ki so ga imeli za boga, čeprav se včasih po cel dan ni prikazal iz svoje prikolice.

Za stranske vloge je najel tudi nekaj lokalnih igralcev, najbolj opazno seveda *Jožeta Horvata* (*To so gadje*) in *Olgo Kacjan* (*Povest o dobrih ljudeh*). *Jože Horvat* je nastopil v vlogi adjutanta, ki svojemu nadrejenemu, poročniku Triebigu, nudi še kaj več kot zgolj čiščenje škornjev, *Olga Kacjan* pa je nastopila v vlogi Rusinje, ki z nožem razdeviči novinca Dietza. *Peckinpah* je bil nad njima navdušen, ju trepljal po ramah in jima obljubljal, da ju bo po koncu snemanja odpeljal v Hollywood, kjer ju čaka uspešna kariera. Denar in slava. Ko je bilo snemanja konec, so si vsi oddahnili, za veliki finale pa je itak zmanjkalo denarja.

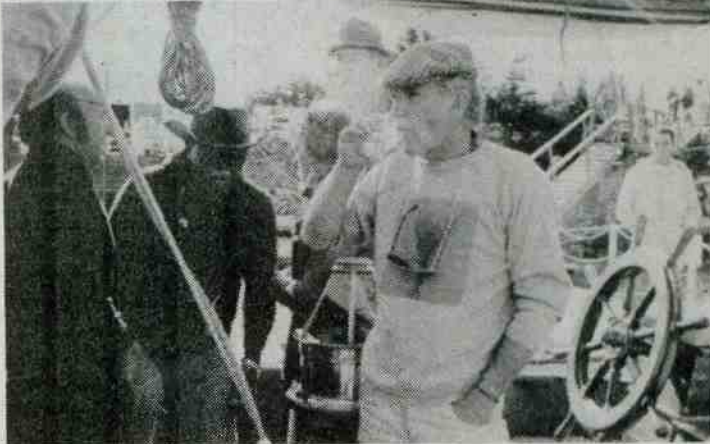
Peckinpah je do smrti posnel še tri filme, pri katerih je že povsem očitno, da so mu stvari dokončno ušle iz rok. Filme so večinoma dokončali in montirali njegovi sodelavci, studio pa je uporabil njegovo ime. Umrl je 28. decembra 1984, star 59 let. Bil revolveraš, ki je s koltom streljal na luno v času, ko je tehnologija omogočala, da se ljudje po njej sprehajajo.

»Običajno uspe režiserju v filmu uresničiti 60 odstotkov od tega, kar je hotel pred začetkom snemanja. Meni je pri *Divji hordi* od tega uspelo uresničiti 96 odstotkov.«

I'll drink to that, Sam.

Sam Peckinpah in Olga Kacjan med snemanjem *Železnega križca*

Sam Peckinpah med snemanjem *Elite morilcev*

HITI, MITI & BITI

Kako so slovenski filmi množice našli in jih potem izgubili

Kaj mislite o slovenskem filmu, vedno najraje sprašujejo tisti, ki nanj sploh ne mislijo. In to je najhuje, kar se lahko zgodi filmom, tudi slovenskim - da ljudje na njih več ne mislijo. In to se je v zadnji dekadi zgodilo slovenskim filmom. Filmi *Doktor, Naš človek, Christophoros, Čas brez pravljič, Heretik, Usodni telefon, Ljubezen nam je vsem v pogubo, Moj ata, socialistični kulak, Živela svoboda, Remington, Kavarna Astoria, Coprnica Zofka, Veter v mreži, Nekdo drug, Decembrski dež, Umetni raj, Srčna dama, Triangel, Ko zaprem oči in Morana* so v kinodvoranah ostali sami, ljudi ni bilo, celo v Ljubljani si jih je v povprečju ogledalo le po kakih 2000 gledalcev. Odvezmite gledalca ali dva. Ali pa gledalca ali dva dodajte. V ostalo Slovenijo so v glavnem le komaj pokukali, mnogi pa ostale

Slovenije niso niti videli. Slovenija ni še nikoli v slabih desetih letih povsem ignorirala takega števila slovenskih filmov, tako rekoč vsega, kar je nosilo slovenske hlače. In pomislite, nekateri slovenski filmi - *P.S., Ječarji, Zrakoplov* - v tem času v slovenske kinodvorane celo sploh niso niti prišli. Prej so slovenski filmi tja vedno prišli, čeprav je partija že vnaprej poskrbela, da so bili narejeni tako, da so v kinodvorane lahko prišli. In če se je partija v svoji vnaprejšnji oceni že ravno zmotila, je potem vsaj poskrbela, da je film iz kinodvoran kmalu izginil. Filmi, posneti po l. 1985, so bili očitno brez nog. In iz kinodvoran jih ni metala partija, čeprav je še mnoge izmed njih partija tja pripeljala. Še huje, zdi se, da jih je partija potem pozabila pogledati. Slovenski filmi so bili v drugi polovici osemdesetih brez trde

roke nad sabo resda nekoliko izgubljeni in razpuščeni, resda so dobili močno konkurenco v videu, ki je filme Slovincem pripeljal na dom, tako rekoč pred hladilnik in posteljo, in Slovenci so bili tedaj resda že tako okupirani z odcepljanjem, da so med kinom in protestnim shodom vedno izbrali slednje, toda filmi so predragi in preveč redki, da bi lahko avtorji za neuspeh dolžili druge. Slovenci so nehali misliti na slovenske filme. In tudi slovenski filmi so nehali misliti na Slovence. Romanca je bila popolna. Od popolne romance pa je bilo nemogoče pričakovati, da se bo končala s srečnim koncem.

Kaj torej mislite o slovenskem filmu? Kdaj ste videli zadnjega? Koliko ste jih sploh videli? In zaradi katerega slovenskega filma ste slovenske filme nehali gledati? Kdaj bo spet

Živela svoboda

To so gadi

10 NAJVEČJH SLOVENSkih KRAHOV

1. ŽIVELA SVOBODA (1987, Ranfl)	383
2. HERETIK (1986, Stojan)	670
3. ONKRAJ (1970, Gale)	678
4. NEKDO DRUG (1989, Vrhovec)	707
5. SRČNA DAMA (1991, Jurjaševič)	1111
6. USODNI TELEFON (1987, Kozole)	1300
7. BOJ NA POŽIRALNIKU (1982, Drozg)	1455
8. UMETNI RAJ (1990, Godina)	1928
9. OXYGEN (1970, Klopčič)	1952
10. KO ZAPREM OČI (1993, Slak)	1962

OPOMBA: Za naslovom filma stojita letnica nastanka in ime režiserja, na koncu pa bistvena številka, ki pomeni premierno število gledalcev v Ljubljani (brez repriz; podatki za ostala slovenska mesta so nepopolni ali pa nedosegljivi; Ljubljana proporcionalno kakopak predstavlja ključni orientir za vsak slovenski film).

15 NAJVEČJH SLOVENSkih HITOV

1. TO SO GADI (1977, Bevc)	112394
2. VESNA (1953, Čap)	95980
3. NE ČAKAJ NA MAJ (1957, Čap)	83626
4. NE JOČI, PETER (1964, F.Štiglic)	82295
5. SRECNO KEKEC (1963, Gale)	75835
6. KEKEC (1951, Gale)	62855
7. VDOVSTVO K. ŽASLER (1976, Klopčič)	57127
8. POLETJE V ŠKOLJKI (1986, T.Štiglic)	55724
9. NA SVOJI ZEMLJI (1948, F.Štiglic)	54800
10. DOLINA MIRU (1956, F.Štiglic)	52030
11. KRČ (1979, Šprajc)	51366
12. TISTEGA LEPEGA DNE (1962, F.Štiglic)	50839
13. VESELICA (1960, Babic)	50503
14. SAMORASTNIKI (1963, Pretnar)	50441
15. SREČA NA VRVICI (1977, Kavčič)	49764

OPOMBA: Za naslovom filma stojita letnica nastanka in ime režiserja, na koncu pa bistvena številka, ki pomeni premierno število gledalcev v Ljubljani (brez repriz; podatki za ostala slovenska mesta so nepopolni ali pa nedosegljivi; Ljubljana proporcionalno kakopak predstavlja ključni orientir za vsak slovenski film).

kak slovenski film ljudi množično nagnal v kino? Kdaj bodo Slovenci slovenskim filmom spet tako zaupali, da bodo z njimi pripravljene stopiti v mrak? In kdaj bo slovenski film Slovincu spet kaj naredil? Iščete smer? Ošinite raje za hec lestvico najbolj bankabilnih slovenskih režiserjev. Pogled na slovensko komercialno špico vas bo zmrazil in vam bržkone vzel še zadnje upanje. Jožeta Bevca, Františka Čapa, Bojana Stupice, Franceta Štiglica, Mirka Groblerja, Igorja Pretnarja in Franceta Kosmača, ki so bili prvaki možic, nič več. Na srbskega režiserja Živojina Pavloviča je embargo, Andrej Hieng je svoj edini film posnel pred šestintridesetimi leti in se potem posvetil drugim rečem, Milan Ljubič je svojega zadnjega - in edinega - posnel pred dvajsetimi leti in potem šel med producente, veterani - Jože Gale, Rajko Ranfl, Matjaž Klopčič, Vojko Duletič in Boštjan Hladnik - pa so svoje zadnje filme posneli pred bolj ali manj dolgimi leti, toda ob morebitni vrnitvi, o kateri vsi niti ne razmišljajo, bodo le težko našli skupni jezik s to publiko, ki zdaj hodi v kino. Avtorskega manierizma ta mularija ne bo kupila. Ko so prišli zadnjič mimo, so se njihovi filmi itak dogajali še v času druge svetovne vojne ali pa tik po njej. Preostaneta vam le Tugo Štiglic in Vinci Vogue Anžlovar, bolj ali manj v tolažbo, a tudi sama se lahko zaenkrat le tolažita: prvemu je v uteho to, da je v osemdesetih edini posnel dva popularna slovenska filma (obe Školjki), drugemu pa, da mu je to uspelo v času, ko ni več uspelo nikomur, akoravno le enkrat. Njegove Ciganske oči (aka Pickpocket aka Gypsy Eyes aka Oko za oko) so namreč le še eden izmed slovenskih filmov, ki čaka na kino. Tugo Štiglic bo morda očetov score (12 slovenskih filmov + nekaj filmov drugje) težko ujel, toda še vedno skuša ujeti Galetovega - dve nadaljevanji istega filma, pač tretjo Školjko. A po drugi strani - četrtega Kekca ni bilo nikoli, kakor tudi tretje Vesne ne. In obe sta bili uspešnejši od druge Školjke. Eh, morda pa Tugo Školjke v tretje vendarle ne bo posnel. Od druge je namreč minilo že toliko časa, možnosti za snemanje filmov pa so v Sloveniji že po naturi tako redke, da v trenutku, ko bo spet prišel na vrsto, na ljudi morda ne bo več niti mislil.

Vedno kakopak v teh krajih ni bilo tako. Slovenski filmi so bili nekoč bolj slavni - in namesto v cerkev so ljudje romali v kinodvorane. Kekec, Vesna, Dolina miru, Jara gospoda, Ne čakaj na maj, Dobro morje, Kala ipd. so bili totemi. In tabuji. Svete reči. Pred kinodvoranami, v katerih so jih vrteli, so bile vrste, dolge vrste, ne vrste, prave partizanske kolone. S temi kolonami niso mogle tekmovali niti one kolone iz hita Na svoji zemlji. Vsi so prišli. Tudi tisti, ki so bili proti komunizmu. Celo oni, ki so bili za komunizem. Še ko se je reklo, da je kak slovenski film propadel, recimo Štigličev Svet na Kajžarju, si je ta neuspeh v Ljubljani ogledalo 25000 gledalcev. Spektakularno, tudi če ste se v naš prenos vključili šele zdajle.

In vključili ste se ravno pravi čas. Tam gre namreč Jane Kavčič, režiser prvega slovenskega filma, ki množic ni ujel. Pisalo se je l. 1960, filmu se je reklo Akcija, toda v akcijo

BANKABILNOST SLOVENSkih REŽISERJEV

1. JOŽE BEVC	1	112394
2. FRANTIŠEK ČAP	5	52506
3. TUGO ŠTIGLIC	2	42204
4. BOJAN STUPICA	1	38316
5. ANDREJ HIENG	1	36002
6. FRANCE ŠTIGLIC	12	33206
7. JOŽE GALE	7	33193
8. MIRKO GROBLER	2	32397
9. VINCI VOGUE ANŽLOVAR	1	32309
10. IGOR PRETNAR	4	30573
11. ŽIVOJIN PAVLOVIČ	3	27263
12. FRANCE KOSMAČ	5	25236
13. MILAN LJUBIČ	1	20980
14. RAJKO RANFL	5	20853
15. MATJAŽ KLOPČIČ	10	20170
16. VOJKO DULETIČ	6	20023
17. BOŠTJAN HLADNIK	8	19969
18. JOŽE BABIČ	4	19657
19. BOŽO ŠPRAJC	4	19563
20. JANE KAVČIČ	9	19456
21. FRANCI SLAK	4 (5)	15759
22. FILIP ROBAR-DORIN	2 (3)	15284
23. JANKO RAVNIK	1	15000
24. MARJAN CIGLIČ	1 (2)	14232
25. ANTON TOMAŠIČ	2	12573
26. KARPO GODINA	3	11201
27. JOŽE POGAČNIK	3	10311
28. ŽARE LUŽNIK	1	8457
29. MITJA MILAVEC	1	8457
30. FRANCI KRIŽAJ	1	7217
31. MATIJA MILČINSKI	2	5659
32. BOŠTJAN VRHOVEC	2	5634
33. BORIS JURJAŠEVIČ	3	5614
34. ALEŠ VERBIČ	1	5155
35. JURE PERVANJE	2 (3)	3026
36. ANDREJ MLAKAR	1	2462
37. DAMJAN KOZOLE	2	2060
38. JANEZ DROZG	1	1455
39. ANDREJ STOJAN	1 (2)	670

OPOMBA: Za imenom režiserja stoji število filmov, ki jih je posnel; številka v oklepaju pri nekaterih pomeni, da so posneli več filmov, ki pa v kinodvorane iz teh ali onih razlogov niso prišli in jih zato nismo upoštevali niti v tej niti v drugih tabelah; na koncu kakopak stoji bistvena številka, ki predstavlja povprečno število gledalcev, ki jih je režiser s svojimi filmi zbral v Ljubljani (podatki za ostala mesta so nepopolni ali pa sploh nedostopni; Ljubljana proporcionalno kakopak predstavlja ključni orientir za vsak slovenski film). Tudi če upoštevate vse olajševalne okoliščine, lahko iz zgornje lestvice vendarle vsaj za prvo silo odčitate primerjalno bankabilnost slovenskih režiserjev.

DODATNA OPOMBA: Hieng je svoj edini film posnel v tandemu s hrvaškim režiserjem Kresom Golikom; Milavec, Lužnik in Jurjaševič so l. 1983 skupaj posneli epizodni omnibus *Trije prispevki k slovenski blaznosti*, ki pri vsakem šteje kot enota; tudi epizodni omnibus *Tri zgodbe*, ki so ga l. 1955 družno posneli Kavčič, Kosmač in Pretnar, šteje pri vsakem kot enota; Pavlovič in Čap kakopak ne štejeta kot slovenska režiserja; Metod Badjura se na to tabelo ni kvalificiral, ker so podatki o obisku *Triglavskih strmin* v najboljšem primeru le opisni; in naj ne bo pozabljen enainštirideseti režiser slovenskega filma, Marcel Buh, ki je l. 1988 skupaj s Stojanom in Hladnikom posnel nikoli prikazani - in v naših tabelah zato neupoštevani - epizodni omnibus *P.S.*; tudi *Robar-Dorin* dokumentarec *Opre Roma*, Cigličevi *Ječarji* in *Pervanjev Zrakoplov* niso prišli v kinodvorane.

* * * Tu in drugod smo kakopak upoštevali tiste številke, ki jih navaja *Filmografija slovenskih celovečernih filmov* (nedavno izšla pri Slovenskem gledališkem in filmskem muzeju).

ni šel nihče. Drži, ne ravno nihče. »**Akcijo smo najprej prikazali na festivalu v Puli, toda dušebrižniki so ga tako paranoično raztrgali, da ga potem, ko je prišel v Ljubljano, nihče ni upal niti omenjati. Tisti pa, ki so o njem vendarle spregovorili ali pa kaj zapisali, so to storili po naročilu. Po direktivi. Rekli so, da film načenja umazane probleme, da se ukvarja z dvomi, da vzbuja nezaupanje do enobeja, da so junaki navadne reve, da ni dovolj heroičen. Enobeja res ni prikazoval v tako heroični luči kot drugi tedanji jugoslavanski filmi, recimo Kozara ali pa Balada o trobenti in oblaku, ki je bila model, predstavljal je le psihološko kriminalko iz časov enobeja, le nočno akcijo skupine fantov, ki zdvomijo v komando in vase. V Ljubljani so potem naredili kobajagi premiero, toda že po nekaj dneh so ga po direktivi umaknili s sporeda. In potem 25 let o njem ni bilo ne duha ne sluha,« se spominja Kavčič, ki pri sedemdesetih načrtuje comeback, in dodaja: »Velmožje so se ga odrekli.« In množice so sledile. Množice so vedno korakale z junaki, Akcija pa ni bila za junaške čase. V resnici sploh ni zgedala kot film za množice. Nevidni bataljon, ki ga je Kavčič, posnel nekaj let kasneje, pa je zgedal kot film za množice: skupina otrok užene nemško armado v kozji rog. Toda množic spet ni bilo, vsaj ne takih, kot so se tedaj zgrinjale na filme Franceta Štiglica: »Štiglic je bil zvezda. Če je pisalo na filmu Štiglic, so ljudje avtomatično prišli. Obenem pa je svoje filme znal poriniti. Bil je namreč tako močan, da je bil nad distributerji. Jaz pa sem bil neznan, zato me ni nihče upošteval. Sam film bi moral režirati Zvone Sintič, pa predolgega scenarija na zahtevo Franceta Štiglica, sicer tedanjega direktorja Vibe, ni uspel ali pa hotel skrajšati. Štiglic je potem poklical mene, scenarij sva skupaj skrajšala, da je bil proračunsko cenejši. Nevidni bataljon je bil tako le nizkopračunski film, ki ni bil usojen za velike rezultate.« Edini pravi hit je Kavčič dočakal šele ob koncu sedemdesetih s Srečo na vrvi. A ta film je bil tako rekoč od začetka usojen za velike rezultate, pa čeprav je od mladinskega bestsellerja *Teci, teci, kuža moj obržal* le eno stran, le epizodo, v katerem fanta za nastopanje v filmu nagradijo s psom, in čeprav je tedanji Marksistični center, sicer čisti in nepozabni damski klub, scenarij povsem razsul ter ga kategorično odsvetoval. »Programski svet Vibe ga je sprejel, punce iz Marksističnega centra pa so za en dan zamudile. Štiglic je slutil, da bo film mogoče prodati ven in z njim dobro zaslužiti, zato ga je forsiral, sam pa sem ga potem posnel z isto ambicijo kot ostale filme. Menim, da je k velikemu uspehu še največ prispevala pesmica, ki je film nosila in ga naredila prepoznavnega. Zdi se mi, da je bil film všeč celo Mitji Ribičiču, saj je na premiero poslal ogromno košaro rož, pa čeprav smo v filmu napadli hišne svete.«**

In hišni sveti so bili tedaj stebri družbe. A tedaj je kot steber družbe zgedalo celo avtobusno-prevozniško podjetje Viator, zlasti če vprašate film *To so gadi*, ki je nastal isto leto kot *Sreča na vrvi* (1977) in potem premočno postal najbolj gledan slovenski film vseh časov, posnel pa ga je Jože Bevc, do tedaj znan

predvsem po kratkih filmih o občanu Urbanu. Nihče ni tedaj niti pomislil, da bi lahko devetdesetminutni reklamni spot za Viatorjeve avtobuse in njihove šoferje postal tak nadnaravno nezadržni in neuničljivi hit. Toliko časa so ga namreč vrteli, da so se mnogi ustrašili, da se bo kopija dobesedno zncuala. Zakaj je uspel? »V Sloveniji uspe vsak film, ki ima trdno zgodbo, kar potrjujejo uspehi Štigličevih filmov,« pravi Jure Pervanje, dolgoletni filmski snemalec, ki se je pred nekaj leti prelevil v režiserja, in poudarja: »Film *To so gadi* je eden izmed najslabše narejenih - celo diletantskih - slovenskih filmov, pa je kljub temu najbolj gledan slovenski film. Ima zgodbo, ni važno sicer kakšno, toda ima jo, dovolj trdno. Zgodba je prva - če ima še pameten obrat, vprašaj ali pa klicaj, je to potem le še pika na i. Naši filmi pa ponavadi uberejo drugo pot. In ven pride Nekdo drug. Namesto, da bi zgrabili direktno krimič, zgodbo o *Metodu Trobcu*, resnični dogodek, ki je babe tedaj držal doma, se začne filozofirati.« Drži, Nekdo drug je v

František Čap

Ljubljani našel le 707 ljudi. Toda, hej, Jure, nikamor ne beži - tvoj *Triangel* je ujel le trikrat več ljudi. Jaz poznam vprašanje, ti poznaš odgovor. Torej - kaj bo? »*Triangel* ni uspel zaradi dveh stvari: zgodbe je imel le za 50 minut in bil je preplutel. Dve plasti v globino sta manjkali, pa malce v širino tudi, pri taki temi pač ne moreš biti redkobeseden. Vsega bi moralo biti preveč, besed, reči in dejanj. In menim, da tu slovenskim filmom vedno zdrsne: imaš premalo za povedati, nimaš pa denarja, da bi to lahko storil atraktivno.« Odgovor je pravilen. V tem je razlika med slovenskim filmom in Hollywoodom: Hollywood zna namreč to, da nima kaj reči, povedati atraktivno. In to stane.

Ce pa ti zmanjka besed, pokaži vse, kar se da. *Maškarada* je bila l. 1971 že v izhodišču material, iz katerega so stkane sanje in fantazije ljudi, ki hodijo v kinu. Še huje, iz tega materiala so stkane tudi fantazije ljudi, ki v kino ne hodijo. Dogajala se je v sedanjosti, ljudem pa že na daleč obljubljal, da jih seks čaka že za prvim vogalom. »*Snemanja Maškarade* smo se lotili z vsem rompom in pom-pom. Vedeli smo, da snemamo hit, saj ni bilo nobene dileme, da bo slovenski seks napolnil dvorane,« pravi Pervanje, ki je bil pri tem filmu Boštjana Hladnika snemalec. *Maškarada* je l. 1971 resda prišla v kinodvorane, toda občutno skrajšana in porezana - ta verzija je bila dobrih 20 minut krajša od verzije, ki jo je

predložil Hladnik. Prišlo je 25000 gledalcev, Boštjana Hladnika pa ni bilo na spregled: »*Iz protesta sem odpotoval v Italijo, v Trbiž, na večerjo. In tam sem potem ostal nekaj dni. V taki državi nisem hotel niti prebivat. Te verzije potem itak nisem nikoli videl. Niti tedaj. Niti kdaj kasneje. Čez slabo leto so v kino poslali malce manj porezano verzijo. Šele mnogo let kasneje je - v Slogo! - končno prišla tudi moja izvirna verzija.*« Z vsem seksom. In v Slogo je prišlo tudi dobrih 44000 gledalcev. Mnogi so jo videli prvič. Nekateri so jo videli drugič. Nekateri pa tretjič. Toda mnogi die-hard fani so to verzijo gledali večkrat, navsezadnje, Sloga je imela tedaj že svojo stalno, zvesto in zlahka prepoznavno klientelo. Prva ni imela te sreče. Vse tri verzije *Maškarade* skupaj si je tako samo v Ljubljani ogledalo več kot 80000 gledalcev. Če upoštevamo vse tri verzije, je *Maškarada* kakopak eden izmed najbolj gledanih slovenskih filmov vseh časov. Mislimo si lahko, da je šel dobro tudi po provinci. Seks je seks, tudi ko to počnejo čebele. Ali pa Vida Jerman in Igor Galo. In seks je bil v *Pomladnem vetru*. »*Po Mrtvi ladji, ki so jo razglasili za hermetičen film, je Pomladni veter predstavljal poskus posneti uspešen film. In bil je uspešen, prodali so ga v 12 držav, celo v Ugando, menim pa, da je uspel predvsem zaradi svoje radoživosti,*« pravi Rajko Ranfl, ki je po *Pomladnem vetru* posnel nič manj uspešnejši film *Ko zorijo jagode*. Zorele so. In izraz *jagoda* je potem postal prevod za ameriški babe. Za nekaj, kar je treba le še utrgati.

In seks je bil v *Krču*. In bil je v *Ljubezni na odoru*. In bil je v *Rdečem klasju*. Pogumen, da je kaj. Ljudje so vedno prišli. Sedemdeseta pač. Če že jutri ne obstaja, potem se vsaj posekajmo. Kjerkoli. V izpraznjenem bazenu (*Maškarada*), v grmu in za grmom (*Krč*), na hlodih (*Ljubezen na odoru*), v hlevu (*Rdeče klasje*). Seks se je iz postelje preselil na prosto. Seks v postelji se je zdel malomeščanski in puritanski. Če sta se moški in ženska znašla v postelji, sta se le pomenljivo spogledala, rekoč, ah, kako sva perverzna - in se ročno zavalila na odročna tla.

V sedemdesetih je visoki čas - in množice - ujel tudi Matjaž Klopčič s filmoma *Vdovstvo Karoline Žasler* in *Cvetje* v jeseni. To sta bila filma o tisti ženski želji, ki je ne poteši noben spolni odnos. Noben seks. »*Žaslerca je bila tematsko dovolj nova, sveža in originalna, k uspehu pa menim, da je svoje prispeval tudi posrečeni izbor štajerskega dialekta in odlična igralska zasedba na čelu z Mileno Zupančič, Poldetom Bibičem, Daretom Ulago in Marjeto Gregorač. V Berlinu sem dobil sijajne kritike, po Jugoslaviji pa je bil to menda najbolj gledan slovenski film. Cvetje v jeseni pa je uspelo zaradi dopadljive zgodbe, odličnih igralcev, spet na čelu z Mileno Zupančič in Poldetom Bibičem, pa neverjetno sveže glasbe in motiva neizpolnjene-ga ideala.*« Sedemdeseta so imela tudi tak obraz, dovolj prepoznaven, da so bili lahko ljudje z njim na ti.

Toda gledalcev iz kinodvoran občasno niso odganjali le cenzorji in partijski aparatčiki. Tudi sami režiserji ne vedno. Včasih filmu celo sami prikazovalci niso dopustili, da bi pobral vse gledalce, ki so ga hoteli videti.

»Film Na klancu so dali s programa pri polni dvorani. Rekli so, da je metafizičen in preveč spiritualen ter da je itak dosti naredil, da ima potemtakem dovolj,« pravi Vojko Duletič, scenarist neverjetno uspešnih Samorastnikov (»konca nisem jaz napisal«) in kasneje režiser Desetega brata ter Ljubezni na odoru. In poudarja Hladnik, ki se kani zdaj vrniti z mednarodnim filmom: »Sončni krik so l. 1968 sneli s sporeda, pa čeprav je bil zadnji dan še vedno skoraj povsem razprodan. Tako je bilo tedaj. Filme so s sporeda metali pri polnih dvoranih. To je bila navadna šlamparija, samoupravljanje, prispevek k mitu o stoprocentni učinkovitosti socializma. Pa tudi sama Viba nam nikoli ni dajala nobenih podatkov o obisku. Ni imela interesa. Če bi povedali rezultate, bi nam morali potem tudi kaj plačati. Tako pa jim ni bilo treba. Včasih se je zdelo, da so jih prikazovalci uslišali, saj so se hoteli slovenskih filmov vedno čimprej znebiti, da bi imeli potem več prostora za svoje ameriške filme, za katere so bili pač bolj zainteresirani. Spomnim se, da so mi dali film Ubij me nežno na program sredi avgusta, ko v kino ni žive duše.« In film je avgusta, sredi dolgega vročega poletja, vendarle ubil skoraj 25000 duš, toliko kot prva Maškarada. Hladnik je znal kljub vsem oviram dvorane vedno napolniti, le Čas brez pravljic je l. 1986 ostal tudi brez gledalcev. Partija? Cenzorji? Aparatčiki? Prikazovalci? »Ne, nič od tega. Do tedaj je vsak slovenski režiser že posnel vsaj en partizanski film, jaz pa ne. Zato sem izkoristil priložnost in ga posnel še sam, toda to sem storil 6 let prepozno. Čas za te reči je bil tedaj že mimo, a mi ni čisto nič žal.«

Okej, morda je bil tudi naslov preveč izdajalski. Čas brez pravljic se je namreč slišalo tako, kot da bi rekel Vstop prepovedan. Jože Gale, sicer eden izmed najbolj bankabilnih slovenskih režiserjev, je to izkusil v osemdesetih, saj sta naslova Pustota in Ljubezen nam je vsem v pogubo ljudi očitno prestrašila. In odgnala. Tudi njegov Onkraj l. 1970, le dve leti po zelo uspešnih Kekčevih ukanah, ni obljubljal tostranosti, tako da je bil pogubljen. »Posegi z raznih strani so bili preprosto premočni, da bi film lahko uspel. Težko rečem, toda morda so Slovence motili tudi južni igralci, ne vem, morda celo to, da je šlo za koprodukcijo z Beogradom,« se spominja Gale, ki je v polno - in v legendo - udaril s Kekci: »Menim, da je prvi Kekec tako zelo uspel zato, ker je predstavljal tematsko nekaj povsem novega. Mladinski filmi so se snemali tudi prej, toda nikoli niso ubrali takega, tako svežega pristopa. K uspehu drugega Kekca so nekaj prispevale tudi barve, največ pa zgodba o ozdravitvi deklice. Tretji Kekec sicer ni bil tako uspešen kot prva dva, toda filmsko je najboljše narejen.« Najbolj eksperimentalno. Vožnjam kamere, zoomom in psihedeličnim efektom ni konca ne kraja.

Vojko Duletič je snemal precej težje, precej manj spektakularne, precej bolj introspektivne in precej bolj manieristične filme, za nameček pa so se še vsi dogajali v preteklosti. V sodobnosti je bil persona non grata. Toda njegovi filmi so bili presenetljivo popularni: »Film Na klancu je dobil vso vsoto nazaj, uspel pa je

VSI NJIHOVI GLEDALCI

1. FRANCE ŠTIGLIC	398469
2. FRANTIŠEK ČAP	262532
3. JOŽE GALE	232353
4. MATJAŽ KLOPČIČ	201269
5. JANE KAVČIČ	175109
6. BOŠTJAN HLADNIK	159673
7. FRANCE KOSMAČ	126178
8. VOJKO DULETIČ	120180
9. RAJKO RANFL	104266

OPOMBA: Številka za imenom režiserja pomeni število gledalcev, ki so jih vsi njegovi filmi skupaj zbrali v Ljubljani (podatki za ostala mesta so nepopolni ali pa sploh nedostopni; Ljubljana proporcionalno kakopak predstavlja ključni orientir za vsak slovenski film). Upoštevati kakopak velja, da so nekateri posneli po 12, nekateri pa le po 5 filmov, toda iz zgornje lestvice lahko vendarle vsaj za silo odčitute primerjalno bankabilnost slovenskih režiserjev. Tu jih je le 9, ker jih je le 9 posnelo po 5 ali več filmov, kar je bilo naše izhodišče. Denimo: Jože Bevc je le z enim filmom zbral več gledalcev kot Rajko Ranfl s petimi in skoraj toliko kot Vojko Duletič s šestimi. (Mimogrede: tudi Franci Slak je posnel 5 filmov, toda njegov prvenec, Krizno obdobje, ni imel komercialne eksploatacije in ga zato nismo upoštevali v nobeni lestvici.)

predvsem zato, ker je imel dovolj zgodbe, ker je imel odlično Štefko Drolc, odločila pa sta tudi motiva matriarhata in hrepenenja, nečesa, kar odhaja. Po Sloveniji smo imeli tedaj kar 15 slavnostnih premier, ki so bile kot maše. Živojin Pavlovič je rekel, da je to najbolj slovenski film. Uspeh Desetega brata pripisujem popularnosti literarne predloge, saj veste, prvi slovenski roman in igrali so ga vsi lokalni odri. Samorastniki, za katere sem napisal scenarij po vzoru tedanjih mehiških filmov, so uspeli iz istih razlogov kot kasneje moja Ljubezen na odoru: nenavadnost sižeja, nesrečna ljubezen, iskanje privatne, ne pa kolektivne sreče, prepovedane teme in nasilje, ki je bilo tedaj dovoljeno le v partizanskih filmih.« Strup za njegovo kariero je bil Doktor, posnet po romanu Janeza Vipotnika, razvpitega partijskega veljaka: »Film so dali v Union zadnji teden pred novim letom, zunaj pa je bil krošnjarski sejem. Jasno, da ni šel nihče v kino. A po drugi strani so distribucijo filma povsem blokiral. Rekli so, da se delam norca iz partizanstva, da enobejevska ideja sploh ni prišla ven in da niti enkrat ne omenim besede partija ali pa komunist. Bojan Štih, tedanji direktor Vibe, je rekel, da sem mu v hrbet zabil nož. Vipotnik se je začuda postavil na mojo stran in se čudil, hudiča, le kaj imajo proti nama. Štih je

pribil: Duletič, odslej naprej ne boste nobene-ga filma več delali, ko bom jaz umrl, pa sploh ne.«

Prav je imel. Duletič poslej ni posnel več nobenega filma. In mnogim Slovincem se ne zdi, da so slovenski režiserji poslej sploh še posneli kak film. Zaradi katerega filma jih niste videli?

VIDEO KASETA ĐORĐE BALAŠEVIĆ

NAJVEČJE USPEŠNICE

PODNPISI V SLOVENŠČINI, 145 min.

NAROČILA: 066/21-778

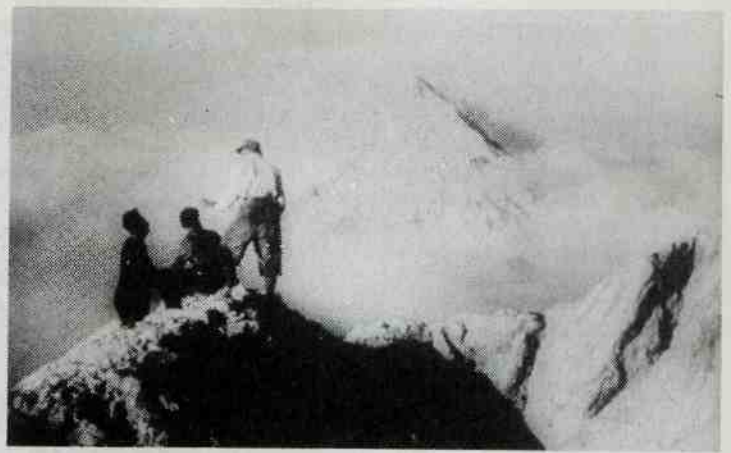
STAREC VIDEO, TV & KINO DISTRIBUCIJA
GARIBALDIJEVA 11, 66000 KOPER

CENA: 2.880,00 SIT JORAVA TAKOJ
PLAČILO PO POVZETJU

LJUBE SLOVENSKE GORE

Filmom K2, Cliffhanger, Živi in Krik stene ostro kontriramo z desetimi slovenskimi alpskimi poskočnicami

Ali veste, kateri slovenski film je prvi opozoril, da Triglav v resnici sploh nima treh vrhov? Ali veste, v katerem slovenskem filmu se družbica na Triglav zavihiti čez Rudno polje, v katerem pa se tja gor zavihiti čez severno steno? Ali veste, v katerem slovenskem filmu vzpon na Triglav ničesar ne spremeni? Ali veste, v katerem slovenskem filmu falični Triglav junakom tudi zares da spolno moč? Ali veste, kateri slovenski producent je z izkupičkom od predvajanja svojega filma zgradil na Voglu gorsko kočjo - in za nameček izdal še publikacijo Naš alpinist? Ali veste, kateri slovenski film je v grozi spoznal, da na Triglav pride le vsak tretji Slovenec? Ali veste, kateri slovenski film je prvi opozoril, da ima partija luknjo in da se le otroci rodijo z zakoni v genih? Ali veste, v katerem slovenskem filmu Stane Sever sikne »Ljubezem je slepa, prilika pa dela tatu«? Ali veste, katera slovenska junakinja je kot prva dva filma zaporedoma vzdržala brez spolnega odnosa? Ali veste, v katerem slovenskem filmu se junakinja ne važi, da je že spolno občevala, ampak se važi, da tega še ni počela? Ali veste, v katerem slovenskem filmu ženska misli, da lahko zanosi, ne da bi se je moški sploh dotaknil? Ali veste, v katerem slovenskem filmu igra glavno vlogo pes? Ali veste, v katerem slovenskem filmu se partizani bolj kot Nemcev bojijo volkov? Ali veste, v katerem slovenskem filmu se upornik nad nemško armado spravi s polenom? Ali veste, v katerem Kekcu ne pokaže staršev? Ali veste, kateri slovenski film je bil povsem psihedeličen, pa čeprav v njem nastopajo sami otroci? Ali veste, v katerem slovenskem filmu Srb Slovincu očita, da ne ve, kuda se ide za Trst? Ali veste, v katerem slovenskem filmu Slovenec trdi, da je najmočnejši človek na Balkanu? Ali veste, kateri slovenski film se dogaja v Los Angelesu? Ali veste, v katerem slovenskem filmu igra glavno vlogo junak, ki ga pozna cel svet? Ali veste, v katerem slovenskem filmu Slovenec uči bodočega hollywoodskega režiserja filmske obrti? Ali veste, v katerem slovenskem filmu so prvič uporabili zoom? In ali veste, kateri slovenski film ima največ velikih planov? Odgovore držite v svojih rokah - in ko se jih boste naučili na pamet, greste lahko na Ministrstvo za kulturo ter zaprosite za subvencijo. Recite: posnel bom prvi slovenski film, v katerem ne bo nobenega Slovenca.

V KRALJESTVU ZLATOROGA

LETO: 1931

REŽISER: Janko Ravnik (edini)

ZVEZDE: Joža Čop, Miha Potočnik, Franica Sodja

PRVI STAVEK: Film je nem.

ZADNI STAVEK: Film je nem.

STAVEK FILMA: Film je nem.

ŠTORIJA: Student, železar in kmet se odpravijo na Triglav. Ko sestopijo, se razidejo. Prvi se očitno vrne v mesto, drugi v Železarno, tretji pa na kmetijo.

MEMENTO: Fantje sicer na Triglav pridejo, toda to jih ne spremeni - vsi trije se pač vrnejo na svoja ustaljena delovna mesta. Prvi - in edini - slovenski film, v katerem vzpon na Triglav ničesar ne spremeni. L. 1976 se je v naših časopisih vnel spor o tem, če je to res prvi slovenski igrani film: odločili so se, da ni. Sam prvi slovenski »dolgi« film - in vzpon na Triglav - ni itak nič bolj dramatičen ali pa stresen kot Grosmanov »kratki« Odhod od maše iz l. 1905. Z eno besedo, nobena filmska zgodovina se ne začela z dolgimi filmi. Tudi naša ne. Ker je film nem, kakopak nihče ne omeni, da Triglav nima treh vrhov. Morda tudi zato, ker sta ohranjeni le dobri dve tretjini filma.

OBISK, L.J.: »preko 15000«; Ravnik je nekoč opozoril, da je producent filma, Turistovski klub Skala. »z izkupičkom predvajanja filma pri nas in v tujini zgradil na Voglu svoj Skalaški dom ... in izdal prepotrebno delo s področja naše razvijajoče se alpinistike Naš alpinist.«

TRIGLAVSKE STRMINE

LETO: 1932

REŽISER: Metod Badjura (edini)

ZVEZDE: Miha Potočnik, Anton Cerar Danilo, Pavla Marinko

PRVI STAVEK: Film je nem.

ZADNI STAVEK: Film je nem.

STAVEK FILMA: Film je nem.

ŠTORIJA: Vesela družbica se odpravi na Triglav. Med Mihom in Minko tli plamen, ki ga za hip skali ostareli zapeljivec, toda možakar na srečo med vzponom omaga, tako da se lahko parček potem na Triglavu vendarle poroči.

MEMENTO: V filmu V kraljestvu Zlatoroga se je skupina treh mladcev na Triglav zavihтела čez Pokljuko in Rudno polje, tu pa se malce bolj pisana in kakopak spolno zmešana skupina tja gor zavihiti po drugi smeri - čez severno steno, toda osvajanje Triglava je bilo manj dramatično od boja za prvi slovenski igrani film. Kot rečeno, boj se je vnel šele v drugi polovici sedemdesetih, dobrih 45 let po premierah obeh filmov, in povzročil živahno polemiko o tem, kaj je dolgi film, kaj igrani film in kaj prvi slovenski film. Še bolj vroče je postala, ko se je izkazalo, da je Milka Badjura, režiserjeva soproga, sam film l. 1963 premontirala, tako da je »film postal bolj gladek«, kot so poudarili njeni nasprotniki, neme mednapise pa je zamenjal glas komentatorja. Prvi slovenski film, v katerem falični Triglav ljudem tudi zares daje spolno moč.

OBISK, L.J.: Neznani: »z velikim uspehom« naj bi bil prikazan »v Dravski banovini, Avstriji in Ameriki«.

KEKEC

LETO: 1951

REŽISER: Jože Gale (*Družinski dnevnik*)

ZVEZDE: Matija Bari, France Presetnik, Zdenka Logar

PRVI STAVEK: »*Dajte ga!*«

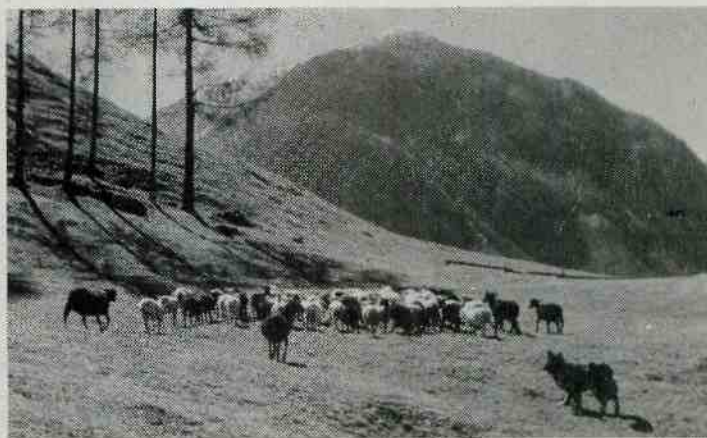
ZADNI STAVEK: »*Sova kliče smrt.*«

STAVEK FILMA: »*Kekec!*«

ŠTORIJA: Bedanec je strah in trepet slovenskih gor, ugrablja otroke, celo punčke, jih potem spreminja v sužnje, dokler ne pride Kekec, ki ga užene v sovji rog. In potem so otroci živeli srečno ... kakopak do filma *Srečno, Kekec*.

MEMENTO: Prvi Kekec je še vedno čudež - tako je barvit, da jim ga sploh ni bilo treba posneti v barvah. Zdi se celo, da je bil za tiste čase subverziven: ko zakoni »odraslih« odpovejo, vzamejo zakon v svoje roke otroci. Kje je bila tedaj partija, si boste rekli. Ste se kdaj vprašali, zakaj Bedanca, razpitega zlikovca, ne preženejo starši otrok, ampak mora to storiti Kekec, podalpski Dirty Harry? A po drugi strani se zdi manj subverziven: otroci so najbolj zvesti poganjki zakona, saj s tem, ko jih nihče ne jemlje resno, najlažje pogruntajo, kdo je naš in kdo ne, kdo je nevaren in kdo korekten, s svojo socialno izmuzljivostjo pa so rojeni zato, da so povsod hkrati, kar je bil vedno življenjski cilj partije. Partija zato pusti, da njeno delo opravijo otroci. Sama tega ne bi zmogla. Prvi slovenski film, ki je opozoril, da ima partija luknjo in da otrok nagonsko ve, kaj je zakon.

OBISK, LJ.: 62855

KALA

LETO: 1958

REŽISER: Andrej Hieng & Krešo Golik (edini)

ZVEZDE: Lojze Potokar, Stevo Žigon, Jure Doležal

PRVISTAVEK: »*Pod staro, večno isto goro, kjer le prihod volkov skali kdaj blage dni. Tu človek in žival ne poznata, ko menjave dneva in noči, zime in poletja.*«

ZADNI STAVEK: »*Življenje je kot šumna reka, svoj izvir ima in svoje ustje, sebe menja in bregove, venomer kaj odnaša in kaj prinaša.*«

STAVEK FILMA: »*Zaupaj človeku, ki bi prišel k tebi in ti rekel, Filozof me pošilja.*«

ŠTORIJA: Začne se vojna in Kala zbeži v hosto. Nemci jo sicer ujamejo, toda tudi njim zbeži, ker noče, da bi se je kdo dotikal. Niti Oskar Schindler. Kala je psica, ki ve, kaj hoče.

MEMENTO: Edini slovenski film, v katerem igra glavno vlogo žival, Kala, nemški ovčar. Edini slovenski film, v katerem se partizani v hosti bolj kot Nemcev bojijo volkov. In edini slovenski film, v katerem se upornik nad nemško armado spravi s polenom. To isto pa kakopak velja tudi za Nemce, saj več streliva porabijo za volkove kot za bandite, med katerimi je tudi Stevo Žigon, ki se predstavlja za Filozofa. Ko reče, da bo nekega dne prišel nekdo, ki bo rekel, da ga pošilja Filozof, že služi, da za filozofe med komunisti ne bo prostora. Sam film je zelo gibek, Kala pa odlična igralka.

OBISK, LJ.: 36002

NE ČAKAJ NA MAJ

LETO: 1957

REŽISER: František Čap (*Vesna*)

ZVEZDE: Metka Gabrijelčič, Stane Sever, Janez Čuk

PRVI STAVEK: On: »*A nimaš oči?*« Ona: »*Imam - štiri.*«

ZADNI STAVEK: »*Samo, a lahko šepetam ...*«

STAVEK FILMA: »*Ljubezen je slepa, prilika pa dela tatu.*«

ŠTORIJA: Junaki iz Vesne, zdaj že zelo športni študentje, se odpravijo na smučanje in potem pazijo, da Vesna in Samo ne bi v sobi ostala sama.

MEMENTO: Kaj na koncu filma Metka Gabrijelčič v letalu zašepeta Franeku Trefaltu, je kakopak največji misterij tega filma, sicer impresivnega nadaljevanja Vesne. Mu šepne, ljubim te? Če mu, potem bo vse skupaj itak spet ostalo le pri besedah. Mu šepne, hvala bogu, da je konec filma? Zelo verjetno. Metka Gabrijelčič je namreč edina slovenska junakinja, ki dva filma zaporedoma vzdrži brez spolnega odnosa. Na koncu filma *Ne čakaj na maj* je Vesna še vedno devica. Še huje, to je edini slovenski film, v katerem se junakinja ne važi, da je že spolno občevala, ampak se važi, da tega še ni počela. »*Kakšen otrok neki, ga nimam od česa met!*«, ponosno sikne na koncu v brk vsem moralistom. Prvi slovenski film, v katerem se zdi, da lahko ženska zanosi, ne da bi se je moški sploh dotaknil. Vesna in Samo sta morda res rojena za kmečko ohcet, toda naslovno - in zelo romantično - pesem Olga Bedjanič zapoje Janezu Cuku.

OBISK, LJ.: 83626

SREČNO, KEKEC

LETO: 1963

REŽISER: Jože Gale (*Pustota*)

ZVEZDE: Velimir Gjurin, Ruša Bojc, Blanka Florjanc

PRVI STAVEK: »*Kdor vesele pesmi poje, gre po svetu lahkih nog.*«

ZADNI STAVEK: »*V eni roki nosim sonce, v drugi roki zlati smeh.*«

STAVEK FILMA: Ona, ki je slepa: »*Povej že, Kekec, kakšne so te naše gore?*« On, ki vidi:

»*Visoke, strmé in belo kapo imajo.*«

ŠTORIJA: Pehta odpelje slepo Mojco v svoj skromni dom, Kekec jo s partizansko akcijo reši, potem pa se da sam zapreti, da bi se dokopal do Pehtinega tajnega eliksirja, ki bi Mojci vrnil vid.

MEMENTO: Drugi Kekec (igra ga Velimir Gjurin, zdaj slavist), prvi v barvah, zato ni čudno, da Kekec slovenske gore vidi v tako lepi in dobri luči. In zato ne preseneča, da se Kekec tako fanatično in strastno - celo samovšečno - trudi, da bi iz neznanih vzrokov oslepeli Mojci spet vrnil vid. Še huje, Kekec je tak narcis, da skuša punci vrnil vid le zato, da bi lahko gledala njega. Da bi lahko ob pogledu nanj tudi ona uživala tako, kot ob pogledu nase uživa on sam. Kekec je le še en otrok, ki misli, da je najboljša partija svoje mame, in obenem le otrok, ki bi ga lahko ljubila le njegova mama. Ko Pehta vidi, da je nad njen dom poslal ljudi z bakljami, si ga iz strahu zažge kar sama. Drži, Kekec je mulc, ob pogledu na katerega se začnejo žrtve kar same tepsti, toda l. 1963, v času liberalizma, se je mladini itak zdelo, da svobodno diha. Počakaj do l. 1968, pobič. Ruša Bojc v vlogi Pehte je čisti zakon: hvala Bogu za Rušo Bojc. Zdaj Boga ni več.

OBISK, LJ.: 75835

KEKČEVE UKANE

LETO: 1968

REŽISER: Jože Gale (Onkraj)

ZVEZDE: Zlatko Krasnič, Jasna Krofak, Polde Bibič

PRVI STAVEK: Vitranc Bedancu: »Živali pobijaš vse povprek, pastirjem pokoja ne daš.«

ZADNJI STAVEK: »Mile jere kisle cmere z nami vstřic ne pojdejo.«

STAVEK FILMA: »Prava prostost je ... ko igraš, kadar češ, komur češ in kolikor ti duša da.«

STORIJA: Kekec, Rožle in Mojca storijo vse, da bi iz Bedančevega ujetništva rešili malo gozdno žival, prilikavega Brinčlja.

MEMENTO: Uf, še sreča, da mimo pride Bedanec (tokrat ga igra Polde Bibič) in Brinčlja zbaše v kletko, saj bi v nasprotnem primeru bržčas še tistih nekaj minut poslušali njegovo muziciranje. Hočem reči, v temle tretjem in obenem zadnjem Kekcu od vsega ostane le še melodija. Film je prišel ven l. 1968, toda tudi zgleđa tako, kot da se dogaja l. 1968, ko je med otroci in starši prišlo do kratkega stika: ni čudno, da je to prvi Kekec, v katerem ne vidimo staršev, toda pogled na kontrakulturo je vendarle zmeden in politično korekten. Mulci se smejo sicer upreti materializmu potrošniške družbe (Bedanec pobija živali iz koristijubja), toda ostati morajo zvesti zakonu, državi, Vitrančevim »postavam«, navsezadnje, Bedanec, disidentski hipij, itak velja za ugrabitelja otrok, pač za tega, ki zastrepnja mladino. Mestoma je film res zelo psihedeličen. Ni čudno: to je prvi slovenski film, pri katerem so uporabili zoom.

OBISK, LJ.: 40319

UMETNI RAJ

LETO: 1990

REŽISER: Karpo Godina (Rdeči boogle)

ZVEZDE: Jurgen Morche, Vlado Novak, Dragana Mrkić

PRVI STAVEK: »Peklenske reči se odigravajo v nebeških okoljih.«

ZADNJI STAVEK: »Dobro jutro, g. Lang. Avto MGM-a vas čaka.« »Že grem.«

STAVEK FILMA: »Ljube slovenske gore!!! Tukaj človek pozabi, da živi v dolini. Ne zazna več blatnega zadaha postanega življenja. V višinah svobodneje diha, kri se bolje pretaka, telo se čisti.«

STORIJA: Med prvo svetovno pride mlad častnik v severovzhodno Slovenijo, tam nekaj časa preživi pri družini Gatnik, naredi prve filmske korake, potem pa odide in postane slaven režiser. MEMENTO: Prvi slovenski film, ki se začne - in delno dogaja - v Los Angelesu. Prvi slovenski film, v katerem nastopa junak, ki ga pozna cel svet - Fritz Lang, režiser filmov Metropolis, Dr. Mabuse kvartopirec, Ženska v izložbi, Ministrstvo strahu itd. In eden izmed redkih filmov, v katerem lahko vidite prizore iz Langovega Metropolis. Sicer jih lahko kakopak vidite le v samem Metropolisu. Jasno, LA so postavili v Portorožu in Lang v Sloveniji ni posnel nobenega filma, toda lepo je videti film, v katerem Slovenec uči filmske obrti človeka, ki bo potem postal filmski - celo h'woodski - klasik. Ko Lang odide, Slovenijo napade serija katastrof. Drži, zdí se, kot da nam je nekdo ukradel režiserja.

OBISK, LJ.: 1928

SPLAV MEDUZE

LETO: 1980

REŽISER: Karpo Godina (Umetni raj)

ZVEZDE: Olga Kacjan, Frano Lasič, Vladica Milosavljević

PRVI STAVEK: On: »Da nemaš šraufcigera u tašni?« Ona: »Ja sam učiteljica, a ne šloser.«

ZADNJI STAVEK: »L. 1946 so v dom prišli umetniki, da bi snemali življenje slepih otrok. Tega dne je Kristina umrla. Da snemanje ne bi bilo ovirano, so njeno truplo položili v klet poleg ameriških konzerv in kupa kalečega krompirja. Naslednjega dne so jo pokopali.«

STAVEK FILMA: Na Vrščicu, Slovenec: »Moraćemo natrag.« Srb: »Kad vi Slovenci ne znate, kuda se ide za Trst.«

STORIJA: Dve učiteljici, Slovenka in Srbkinja, dobiva v drobni vojvodinski vasi družbo, toda trem srbskim avantgardnim artistom ni le do umetniških aktov.

MEMENTO: Edini slovenski film, v katerem kak Slovenec - Miloš Battelino - trdi, da je najmočnejši človek na Balkanu. In edini slovenski film o srbski umetniški avantgardi. Pri Karpu Godini je špura vedno ista: v življenje malega človeka pride umetnik in ga potem s svojim odhodom pokoplje. Poglejte si kdaj Umetni raj, kjer je umetnik večji in zato tudi kazen za malega človeka večja. In z ženskami je v tem svetu vedno kaj narobe. V glavnem imajo menstruacijo. Edina filmska vloga Bora Stiglica (mlajšega sina Franceta Stiglica).

OBISK, LJ.: 9052

MORANA

LETO: 1993

REŽISER: Aleš Verbič (debut)

ZVEZDE: Borut Veselko, Branko Završan, Pavle Ravnohrib

PRVI STAVEK: »Vse skupaj se je začelo z mitologijo in sanjami.«

ZADNJI STAVEK: »Imam občutek, da mi je bilo usojeno srečanje z Morano, pa naj je bila cena kakršnakoli.«

STAVEK FILMA: »Triglav sploh nima treh vrhov.«

STORIJA: Devet malih Indijančkov jo z džipom mahne na Triglav, srečajo Morano in ugotovijo, da je ženskam na nadmorski višini 1000 m dovoljeno vse.

MEMENTO: Eden izmed Indijančkov gorskemu vedežu razkrije, da gredo gor zato, da bi odkrili, kako se je počutil prvi Slovenec, ki je šel na Triglav. Če to drži, potem prvi Slovenec sploh ni prišel na Triglav: po njihovi avanturi sodeč, »ki je bila še vse kaj drugega« (kaj, Aleš?), na Triglav pride le vsak tretji izmed onih Slovencev, ki se tja gor odpravijo. Izmed devetih namreč srečanje z najbolj fatalno Slovenko vseh časov preživijo le trije, pa še tem trem bo pri terapiji razen Franka Sinatra moral pomagati tudi dr. Lokar. A po drugi strani, le kdo pravi, da v slovenskih gorah pesem - magari My way - ne pomaga? Spomnite se Kekcev. Grob napad na turizem (bo šel še kdo gor?), ekologijo (kri na skalah) in feminizem (ženske so bolj kot moškim nevarne sanim ženskam). Največ velikih planov v zgodovini slovenskega filma. Prva žrtve je Darjana Grašč

OBISK, LJ.: 5155

MARK LANEGAN: WHISKEY FOR THE HOLY GHOST

CD '93, SUB POP; distribucija: NIKA; naprodaj: REC-REC, 2.350 SIT

Če nahitro ošvrknemo imena kot *Dave Lee Roth*, *Ritchie Sambora*, *Izzy Stradlin*, *Duff McKagan* ali pa, ježešmarija, *Ian Gillan*, bomo kmalu našli skupni imenovalac in ob njem zmotno pomislili, da se angloameriški mehki heavy metal obnaša kot kantavtorji s slovenske estrade, ki po vaških veselica nastopajo kot solisti zato, da bi v presahle žepe kanil kakšen DEM več. Pa ni tako, čeprav bi se lahko zgovarjali na legendarni *Gillanov* nastop, ki se je pred sto leti zgodil v okolici Vipave. Pri omenjenih lepoticah (hm, *Gillan* je spet izjema) ne gre za denar, temveč za pumpanje ega, ki naj bi v bendu neupravičeno trpel in tako nehote povzročil, da posamezniki najstnicam (in predvsem sebi) všečen imidž kaj kmalu zamešajo s talentom, pobašejo svoj instrument ter jo mahnejo po svoje. Nekaterim celo uspe, drugi pa se v poznih večernih urah panično gledajo v ogledalu in sprašujejo »*What's wrong with this picture?*« Nič posebnega; izven benda so popolnoma nezanimivi in skrajno nenačrtni. *Mark Lanegan*, ki je nekoč brusil glasilke pri *Screaming Trees* (l. 1992 so posneli *Sweet Oblivion*, edini omembe vredni album), se je tej usodi sicer izognil in svetemu duhu nazdravil z viskijem, ker ga je nekoč seznanil s ploščami *Boba Dylana*, *Neila Younga*, *Micka Jaggerja*, *Leonarda Cohena* in morda celo *Nicka Cavea*. *Lanegan* svoje egocentrične, ravno prav elektrificirane balade zaenkrat všečno krmari med čerami cagavega popa, na trenutke prepričljivo zabluzi in zna kakovostno popestrčiti kako večerno moško debato o prašnih cestah in človekovi osamljenosti. Ob kvalitetnem viskiju ga boste še vzljubili, a za pivo stavim, da bo na naslednji plošči vse pokvaril. Prisluhnite mu, dokler je še roker. ❖❖❖ 3/5

Max Modic

PEER RABEN: FASSBINDER

3CD '93, Alhambra; uvoz in distribucija: Lose-dla; na prodaj: DZS; cena: 5.350 SIT

Peer Raben je bil konec šestdesetih iskan nemški teatarski skladatelj (Wuppertal, Action-, Anti-), človek, razpet med mladostni revolt in prezgodnjo slavo, ko ga je lepega dne prevzel študent scenskih umetnosti Rainer Werner Fassbinder. Ta je namreč redno zahajal na vaje za *Antigono*, iz dvorane psihotično režiral, igralkam in igralcem pol po grško pol v bleščeči francoščini dopolnjeval stihe, ki jim jih je inscenator sčrtal, za navrh pa še zvižgal neustrezne rokarske melodije, ki naj bi se z večno igro ujele

v nov konstrukt. Ekipa se je par dni pred premiero kakopak živčno zlomila in nergača vrgla ven, Raben je še nekaj časa podmolčko nihal med pogodbo, ki ga je obvezovala k finalizaciji *Antigone*, in slutenim začetkom lepega prijateljstva, po prvi repriži pa se je že odločil, da bo začel znova. Bilo je v letu, ko je umrl Adorno, in če že moramo najti maksimo, ki je odtistihdob oznamovala Rabnovo delo, je to prav mojstrova najbolj zlizana, češ po Auschwitzu pisati poezijo pač ... Raben si jo je vzel med nadaljnjim snovanjem za svojo in posugeriral, da je po tolikeri glasbi za teater nemogoče pisati glasbo za film. Pa je pisal za Fassbinderja. Za 24 Fassbinderjev. Bržda Vas ne bo kaj dosti, ki boste zmogli zdržema poslušati tri ure in pol karseda raznolikih celostnih kosov, ki so svoj čas kot *obligatum* vzgajali naša alternativna srca, pa vendarle: Raben se strogo drži načela, ki je razširjeno samo med globokimi filmskoglasbenimi dvojneži hermannovsko-hitchcockovske provenience - z zvokom bom podprl kadrovske nezavedno v filmu; od tod nenadne mešanice vsakdanjih melodij in stockhausnovščine. Zato postrezite z Rabnom staremu friku; nas prav zanima, ali bo ugotovil, h kateremu režiserju sodi. In potem mu zavrtite video: Ortodoksní prizori so opremljeni z lajnami, splošnostni človeški nanosi pa prenašajo tonsko avantgardo. Presenečenja - dovolj vokalov z Ingrid Caven, Jeanne Moreau, g. Kaufmannom in Rosel Zech - jasnoda tudi »Lili Marleen« s Hanno Schygulla - pa troje fanfar za Berlinski filmski festival. Pa se gremo: Kdo še najde dovolj koncentracije? ❖❖❖ 9/10

Miha Zadnikar

- ❖ obruhana
- ❖❖ pozabljeno
- ❖❖❖ vredno poslušanja
- ❖❖❖❖ nadvse primerno
- ❖❖❖❖❖ priporočamo

S P I N C E T O

SISTER DOUBLE HAPPINESS:

UNCUT (CD'93, SUB POP, distribucija: NIKA, naprodaj: REC-REC, 2350 SIT)

Neekscesni trening bluz-ropa, ki nas z garažnim jezikom opomni, da bi morali večkrat posegati po mojstrih te vrsti ter, oboroženi z zgodovinskim poslušom, prepričati bendom, kot je *Sister Double Happiness*, pretirano bahavost, češ mi smo pa edini, ki se rokovske nadgradnje bluz-a še spomnimo. Ah, če bi le vedeli, koliko takih modrecev se drenja na stojalih s cedejkami! Roko na srce (in ne na ušesa), *Uncut* je vseeno zarezno nad povprečjem. (mxm) ❖❖❖

NOXIRE : MEMENTO MERETRICIOUS (CD DVAP '94, distribucija Nika)

Za mladimi, popolnoma anonimnimi Celjani na njihovo srečo stoji propagandna mašinerija *Don Vito Art Production*. Kar pomeni, da boste njihovo zagonetno ime skupaj z datumi koncertov po Sloveniji uzrli na »profi« plakatih plahatih; kar pomeni bojda »glamurozno« izdelani ovitek cedeja s smešno »zvezdniškimi« fotografijami (narejenimi na ajzenponu), psevdonime namesto imen, besedila in podatke na plošči v angleščini... A se ves ta, izjemno napadalni marketing, tam, kjer je to najbolj pomembno, izkaže za *hype* in neosnovano pretenzijo. Pri muziki, za katero bi morda res skupaj z napovednikom K4 rekli, da je *grunde*. Če s tem uvaja novo smer, nekakšen pomečkani, do popevkarske nerazpoznavnosti prelikani heavy-hardrok s kilotonomi nemogočega, večkrat nasnetega jamranja v vseh registrih in tercah, ki bi ga takole od daleč lahko primerjali le z vibratom graških *Pure Laine*. A so *Noxire*, že z nebogljenim in ubogo posnetim muziciranjem, če sploh ne omenimo pomanjkanje kakršnegakoli naboja, na milje daleč od, še tako čudasha, izrazitosti in jim, začetnikom, ne bi škodovalo urjenje s *coverji* na vaških plesih. Sicer sem si obljubil, da je nevzgojeno bruhati po domačih negodnežih, ampak tile prav prosijo. (jk) ❖

IN A SPLEEN : NATIVITY (demo-kaset; v Rec-Rec je po 450 SIT)

S temle *demom* so In A Spleen sestopili do svojih - in splošno *doom* - Black Sabbathovskih korenin. Namesto bivšega, v *death* godrnjanju izurjenega pevca, sicer enega najagresivnejših *frontmanov* naših poljan, je bakljo prevzel basist/šef Tolminčanov. Ki pa ni *Ozzy* ali vsaj eden njegovih boljših posnemovalcev, tako da so ga *Spleenovci* poleg s preje prisotnimi, manjšimi preglicami z dinamiko pesmi in priličevanjem flavte, pokronali še z mnogo večjo, s sila tenkim in v težjih legah prešibkim vokalom. Žal. (jk) ❖❖❖

SRC

COMPAQ

computers

MULTIMEDIA

d.o.o. ljubljana

samo 3419 DEM

061/267 270

vključno z 11. licencnimi programi
in 3-letno garancijo

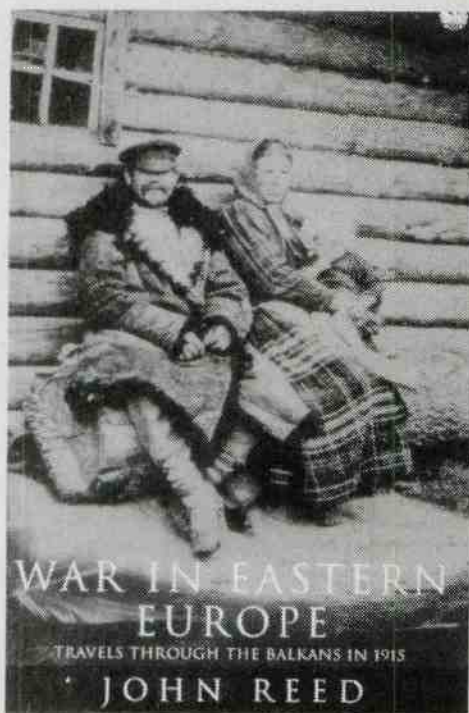

Canon tiskalniki

*Da se čeno vidi,
a nič ne sliši.*

VOJNA V VZHODNI EVROPI

Zgodovina se ne ponavlja, ves čas je ista.

*John Reed, War in Eastern Europe, Travels Through the Balkans in 1915, Orion Books, 1994, f 9.99

Na Balkanu so se zbrale evropske vojske. Turek in Nemeč sta sovražnika Srbije, Srbija pa nekoliko nelagoden zaveznik Francije, Velike Britanije in Rusije. Ameriški novinar neprizadeto opazuje razporeditev sil in si ob vsakem porušenem mestu, ob vsaki požgani hiši, ob vsaki čudni zgodbi postavlja vprašanje, ali bo Amerika morala vstopiti v veliko klanje in narediti mir. Vojskujoče se strani so razporejene kot na šahovnici. »Francoski topovi so bili postavljeni na vrh z drevesi poraščenega hriba, ki se je dvigal nad Savo. Z njimi so upravljali francoski marinci. Nižje doli so ruski mornarji poležavali v travi poleg svojih topov. Na pobočjih, ki so gledala proti Beogradu, so ležali Britanci. Donavski kanal so varovali pred avstrljskimi oskrbovalnimi ladjami, ki so zasidrane pri Zemunu čakale na priložnost, da Turkom prepeljejo orožje in strelivo.«

Ne gre za površno razumljen položaj enot Združenih narodov, niti za znanstvenofantastično ekstrapolacijo vojne v Bosni in Hercegovini, ampak za dvajset natančnih časopisnih poročil Johna Reeda, ki je leta 1915 za *Metropolitan Magazine* pokrival prvo svetovno vojno na balkanskih in ruskih frontah. Kratki in fragmentarni opisi dogajanj med Beogradom, Sofijo, Istanbulom in Moskvo niso zgolj zgovorni dokumenti velike vojne, s katero se je začelo dvajseto stoletje, ampak tudi nekakšne preroške panorame spopada, ki je zaznamoval njegov konec. Nepretenciozne orumenele reportaže razložijo današnje razmerje sil na Balkanu, vlogo

velikih sil in državniške ambicije bolje kot moderne geostrateške analize. Reed je prehodil in prevozil vso svetovno vojno. Avstrijsko bombardiranje Beograda je opisoval s trdnjave Kalemegdan, bitko za Gallipoli si je ogledal iz Istanbula, umik ruske vojske iz Poljske iz Galicije, oktobrsko revolucijo leta 1917 v Petrogradu kot njena najbolj zgovorna priča. Leta 1920 so ga Sovjeti pokopali na Rdečem trgu, v osemdesetih letih pa ga je v hollywoodskem filmu Rdeči igral Warren Beatty. V življenju in po smrti je bil vedno na cestah, kjer so se dogajale usodne stvari.

Morda je zaradi tega videl reči, ki so dolga leta ostale skrite in so se šele po desetletjih vrnile z vso svojo rušilno močjo. Sredi obubožane in s tifusom okužene Srbije opazi, da srbska kraljevina ne sodeluje v svetovni vojni, ampak bije svojo privatno imperialno bitko za združitev južnoslovanskih ozemelj pod svojo krono. »Skrite sanje vsakega Srba so združitev vseh srbskih ljudstev v eno samo veliko cesarstvo: madžarsko Hrvaško, kjer živi isti narod z istim jezikom, Dalmacijo - domovino srbske

nje pobegniti. Tudi cinizem velesil, ki danes mirno gledajo rušenje Bosne z opravičilom, da je na Balkanu to samoumevno opravilo z globokimi zgodovinskimi koreninami, je mogoče najti v opisih učinkov vojne na civilno prebivalstvo in njegovo imetje. »Hodil sem po kilometrih in kilometrih cest - vse hiše so bile izropane. Osvajalci so pobrali posteljino, slike, otroške igrače, pohištvo - kar je bilo pretežko ali prenerodno za prevoz, so razbili s sekirami.« Le da to ni opis pohoda Srbske vojske skozi Vukovar, Konavljje ali Slano, ampak romanje skozi srbsko mesto, ki so ga ravnokar v begu pred francosko artiljerijo zapustile madžarske enote avstro-ogrške vojske.

Igralci so isti, le vloge so nekoliko zamenjane. Romuni imajo iste preokupacije kot Slovenci. Če hočete razjeziti Romuna, zapiše Reed, je dovolj, da o njegovi državi govorite kot o balkanski državi. »Balkan,« bo zakričal. »Balkan! Romunija ni balkanska država. Kako nas lahko zamenjujete s podivjanimi Grki ali Slovani. Mi smo Latinci.« In tako kot danes Clintona bolj skrbi Skopje kot pa Saraje-

John Reed oz. Warren Beatty v filmu Rdeči.

literature, Bosno - izvirom vse srbske poezije in pesmi, Crno goro, Hercegovino in Slovenijo. Cesarstvo petnajstih milijonov ljudi bi segalo od Bolgarije do Jadranskega morja in od Trsta na vzhod in sever daleč v madžarske ravnine. Sprostito bo energijo v tesne doline stisnjenega bojevitnega podjetnega naroda srbske kraljevine in mu omogočilo izkoriščanje bogatih ravnin in v silovitost življenja ladij na morju.« Levičarju tudi leta 1915 ni težko razbrati, da pri balkanskih vojnah ne gre za ancestralni tribalizem, ampak za ekonomske interese in ozemeljsko gospodstvo. Te sanje so razumeli zavezniki Srbije, ker so tudi sami sanjali podobne reči, zato je bil razpad Jugoslavije bolj travmatičen za Angleže, Ruse in Francoze kot pa za narode, ki so hoteli iz

»Skrite sanje vsakega Srba so združitev vseh srbskih ljudstev v eno samo veliko cesarstvo...Cesarstvo petnajstih milijonov ljudi bi segalo od Bolgarije do Jadranskega morja in od Trsta na vzhod in sever daleč v madžarske ravnine.«

vo, tudi Reed v Makedoniji najde kraj, kjer lahko cesarske sanje vojno iz Evrope popeljejo v Azijo. Današnje načrte razdelitve Makedonije je leta 1915 mogoče prebrati v dnevnikih časopisih, zvenijo pa natanko tako kot Karadžićeva kartografija Bosne. »Obstajajo ozemlja, ki niso sporna. Adrianopolis bi morala dobiti Bolgarija. Staro Srbijo, severno od Šarplanine mora dobiti Srbija. Večina Makedonije bo bolgarska. Vendar bi moral pas vzhodne Makedonije pripasti Srbiji. In najbolje bi bilo, če bi razdelitev prepustili ruskemu carju.« Enaki dolgočasni načrti, enake ambicije, iste uniforme, isti pogajalci, isti razsodniki in isti časopisi. Le stil je bil na začetku stoletja nekoliko bolj pri sebi.

Ervin Hladnik-Milharčič

GORE

Dušica Kunaver OD TRIGLAVA DO TREH VRHOV SVETA

Didakta, Radovljica 1994, 4.725,00 SIT

Če bi se pridušali nad že četrto veliko monografijo o slovenskem gorništvu v zadnjih dveh letih, bi bilo to tako, kot če bi se pritoževali, da se pri predvajanju narodne himne vedno znova sliši ista melodija.

Ta knjiga pa je še drugačna. Obsežen kompedij vsaj petdesetih piscev, tudi znanstvenikov, vsaj pol toliko fotografov, ilustratorjev in slikarjev o slovenskem alpinizmu in himalajizmu predstavlja genealogijo slovenskega alpinizma tristopenjsko. Tu je vzpenjanje na Triglav, potem na Trisul, tj. prvi slovenski vstop v Himalajo, in na tri vrhove sveta - Makalu, Everest in Lotse.

Tam so se slovenski alpinisti začeli vzpenjati tudi s pomočjo klasičnih alpinističnih veščin, v primeru Toma Česna celo na hudo ekstremen solistični način. Tako so se naši himalajci tudi dejansko, ne samo manifestativno, vmili v domača gorstva. Za vsemi temi podvigi je človek, ki sam sicer tudi zaradi nesebičnosti ni osvojil osemstisočaka, vendar je imel nenadkrljivo vizijo. Aleš Kunaver. (Knjiga mu je tudi posvečena.) Po njem se imenuje tudi šola za nepalske gorske vodnike v Manangu, najtežja, 3.300-metrška smer v južni steni Lotseja, vitel za reševanje ...

Knjiga pripoveduje, da za take podvige ne zadoščajo samo krpje, dereze, cepin, vrvi, klini in druga oprema, niti ne samo junaštvo in vzrajnost, temveč še mnogo več. To je vpetost v prostor, zavezanost prijateljem in tradiciji, odprtost, vznesenost ...

Mihael Bregant

VZGOJA

E. Perry Good IN MULC SI BO POMAGAL

Regionalni izobraževalni center, Radovljica
1993, 2.520 SIT

»Celota je večja od vsote svojih sestavin.«

V poplavi »psiholoških« priročnikov, s katerimi je zasičeno naše tržišče, žal pa najbrž tudi domovanja, je prava radost naleteti na pisanje, kakršno prihaja izpod peresa gospe Goodove: To je življenje, kot si ga živel in ga živiš, pa ga ne skrivaš pred svojimi otroki - nepretenciozna, odprta, umljiva, dobro ilustrirana (Jeffrey Halel) in duhovita knjiga utegne spet ponesti kako plodno razprtico med zagovornike te ali one vzgoje - saj katera pa je prava; vsekakor sem prepričan, da še zmeraj boljša nobena kakor tista, ki je inverzna tej, ki jo opisuje Goodova. Prebivalstvo bi bilo seveda večidel ogroženo, ko bi tehle nekaj manj ko 200 strani okusnih apelov k nevsiljivi pomoči, odprtemu vrednotenju, odgovornosti, sovpletenosti, sinergiji (to je nekaj takšnega kot bistvo glasbe v filmu, sicer pa gl. gomiji navedeki) in iskrenosti v dveh ali več izvodih delili po porodnišnicah, toda ni kaj: Sčasoma bo treba misliti

tudi na rod, ki se mu ne bo dalo več prenašati »nove slovenske travme« in se mu bo morda zahotelo norih osebnih odločitev znotraj normalnega svetovnega življenja ali obrnjeno ali kakorkoli že. Cela reč nekoliko spominja na opevane priročnike iz permisivnih sedemdesetih, a le na prvi pogled, saj ni tako upičeno uporniška.

Vseeno pa se nedvomeče - zgolj teoretično - sprašujem, ali ima danes knjiga še moč, da prevzgoji tudi tiste starše, ki do zdaj niso opravili sami s seboj - in torej niso postorili tistega, za kar vemo, da se je posrečilo njenemu prevajalcu mag. Branku Gradišniku. Kakšno olajšanje je imeti prevajalca pisatelja, in kako naj pritegnem tisto občinstvo, ki ne bo razumelo, da naj mu zaupa (že) spričo člankov v *Sobotni prilogi* in pogovora v nedavnih *Razgledih*, če ne z dejstvom, ki je tukajšnje omahljivce še zmerom pomirilo: Saj je tudi sam poročen in oče dveh odraslih otrok. Da o gospe Goodovi niti ...

Miha Zadnikar

PROZA

Bret Easton Ellis AMERIŠKI PSIHO

Cankarjeva založba, Ljubljana 1993, 3.650,00 SIT

Ameriški psiho je knjiga, ki je ne bi smelo biti: zanjo namreč velja, da jo bralec bere zato, ker je slaba, in ne, ker je dobra. Če bi bila namreč dobra, če bi v resnici naredila tisto, kar trdi, da dela, bi bila neberljiva ali pa - in to je bolj verjetno - je sploh ne bi bilo.

Momenti teksta, ki knjigo delajo berljivo in jo spreminjajo v nekakšno pripoved v prvi osebi, so tudi najšibkejša mesta, brez teže ali naboja. Prav tisto, kar se zdi odveč in nepotrebno: katalogizacija, nenehno in dolgotrajno strastno imenovanje oblačilnih znamk (srajc, kravat, čevljev, površnikov, nogavic, še spodnjega perila) vseh mimoidočih in seveda svojih lastnih, jedi, restavracij, pripomočkov za nego telesa in

aerobičnih vaj, aktovk, ur, očal ... je edina avtentična točka knjige. To za bralca dolgočasno in popolnoma butasto naštevovanje, ki polni stran za stranjo, namreč kaže na imperativ: ugajati ostati *inl*, ki mu mora Bateman za vsako ceno, res za vsako ceno zadostiti.

24 ur na dan se trudi zadostiti tej neusmiljeni zapovedi (skrbi za telo, porjavlost, pričesko, obleke, pojavljanje v uglednih lokalih in naročanje najboljših jedi), v času, ki preostane, pa pobija berače, prostitutke, neznanke in znanke. Ker je nenehno suženj, mora najti trenutek, ko je gospodar. Ker je nenehno podvržen katalogizaciji, uvrščanju, razvrščanju in ocenjevanju, odpre katalog, dokončni katalog, kjer so razvrščeni vsi, razen njega.

Zato je popolnoma nesmiselno, da bi te trenutke svobode podvrzel pravilom žanra in jih opisoval. Sam pove, da svoje žrtve snema z video kamero oziroma video kamera snema sama. To je tudi edini način, kako povedati, kar se skuša povedati v *Ameriškem psiho*. Elis in Bateman bi si morala ogledati *Zgodilo se je čisto blizu vas*.

Marjan Šimenc

KINOLOGIJA

Elizabeth Marshall Thomas SKRIVNO ŽIVLJENJE PSOV

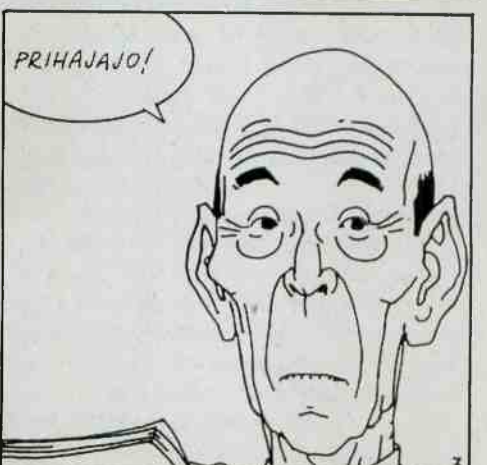
Trias, WTC, Ljubljana 1994, 1.575 SIT

Pes je edini prijatelj, ki si ga lahko kupite z denarjem! Knjiga, ki postavlja ta pregovor na laž. Pasje življenje se namreč ne odvija kot neprestano in zvesto čakanje na gospodarjev migljaj.

Thomasova ne gleda na psa kot na kosmato gmoto, iz katere lahko napravimo dosmrtno zvesto bitje, uporabnega služabnika, ostrega čuvaja ali vdanega prijatelja. V svojih esejih opisuje svojo deseterico kužkov v njihovem lastnem, od človeka odtujenem življenju. Osmisliti poskuša »iracionalne« pasje navade, kot so nenehna uriniranje kandelabrov, zavijanja, dvigovanja repov pri srečanjih z drugimi kosmatinci, prečkanja cest, posvojevanje mladičev drugih psic, kinocidi, romance in paritve. Mesece je zato z biciklom sledila potepuškim navadam Miše in bdela nad vsako pasjo potezo domačih psov. Deset pasjih glav ji je omogočalo razkrivati pravila komuniciranja v tropu, vzpostavljanja hierarhij in drugovanja s kjojoti. In prav v brk običajnim pogledom na hišnega prijatelja razkriva, kako v pasjem življenju ni višek veselja gospodarjev prihod, človekovo crkljanje ali pa vržena kost. Puščico knjige bi lahko strnili v maksimi: pustiti psu svobodo, da živi kot pes.

Ob takem pogledu se kajpak postavi trezno vprašanje: kaj potem tu počne človek, zakaj naj sploh še redi žival, ki mu ni več slepo vdana in migetajoča z repkom? Prof. Orešnik je nekoč na podobno vprašanje, če je njegov psiček kaj priden, odbrusil: »Saj ga nimam zato, da bi bil priden!« Skratka, knjiga spada v filozofijo: imeti psa ne zavoljo tega, da bi ga kar se da počlovečili in mu našli mesto v človeškem svetu, marveč zato, da bi si naredili zadovoljstvo, da svoj človeški svet razširimo še s pogledom na stalno prisotni pasji svet.

Bernard Nežmah

izodžnstrn

Kretenčkov ata in Paddy sta se sprehajala ob morju in brala o uspehih UNPROFORja, ki mu je pred nosom neznano kam izginila taka malenkost, kot je tank. Sklep se je porodil sam po sebi: inteligenca našega planeta je še vedno konstanta, narašča le število prebivalstva in tepcev, ki pod modrimi čeladami in balkanskim soncem bogu čas kradejo ter zato še mastno plačo vlečejo. Pa je ata Paddyju razložil, da včasih narava sama poskrbi za ravnovesje njenih inteligentnih dvonožcev: naprimer, človek, ki je gluh, verjetno bolje vidi, tisti, ki je slep, nedvomno bolje voha, in tako naprej. Paddy je atu odgovoril, da so mu ti fenomeni znani. Dostikrat je že videl ljudi, ki so imeli eno nogo krajšo, a se niso sekirali, ker je bila druga vedno kak centimeter daljša. Ata Paddyju ni hotel ugovarjati, ker sta pač prijatelja, in se je zato odločil, da reševalcem pojasni današnjo uganko. V osnovi gre za opeke, katerih zakonitosti kot neomajni enigmati gotovo poznate. Le opisi so tokrat drugačni. Pod vsako številko so trije nizi črk, za vas pa je uporaben le eden - tisti, ki skriva neko jed, prekinjeno s šestimi črkami, ki tudi sestavljajo bolj ali manj znan pojem. Se pravi, prečrtajte črke, ki sestavljajo jed, ostalih šest pa v smeri urinega kazalca vpišite v priložen lik, od oštevilčenega polja dalje. Dvanajstkrat. Na oštevilčenih poljih boste ob pravi rešitvi dobili vzrok, v srednjih pa moto šesterice, ki je še do nedavnega javno hujšala v Cankarjevem domu. Oboje nato na kupončku pošljite atu in - dober tek.

			3			5		
	2			4			6	
1								
		8	9	10		11		
7							12	

VSTOPITE V ZAPLETENI SVET KRETENČKOVIH!

Ata upa, da vam je z 91. orehom predramil vsaj kanček slabe vesti, ker ste vse revolucionarne knjige iz obdobja rdečih horizontov brezglavo nesli v bukvarne, antikvariate ali pa kar na gnoj. Tc, tc, tc... nikoli ne veste, kdaj jih boste ponovno potrebovali. No, 409 enigmatov je te knjige ohranilo (ali pa je njihov zgodovinski spomin podoben slonjemu) in se prebilo do defetistične, a preklemansko zdrave rešitve: ZA IDEALE GINU BUDALE. Za nameček ste dobili še ime BOJAN POLAK-STJENKA. Za lenobe in pozabljivce pa ata navaja vseh 18 narodnih herojev: zagorka malivuk-zaga, vladimir aksentijevič-vlada, pavle goranin-ilija, danilo lekič-španac, sava eraković-strahinja, ilija engel-andžič, lado mavсар-ronko, ovadija estera-mara, trivo latinović-garonja, ivan likar-sočan, naum naumovs-ki-borče, mitar trifunović-učo, boro vukmirovič-crni, miodrag urošević-artem, stane semič-daki, alfonz šarh-iztok, veljko lukič-kurjak in ivan kovačič-efenka. Od kod so, pa kar sami ugotovite. Zdaj pa še seznam herojsko nagrajenih: 13.000 SIT bo v štumpf skrila MILA ARSENTIJEVIČ iz ŠTUDENTSKEGA NASELJA ROŽNA DOLINA, XIII/103 v 61000 LJUBLJANI, s Cunjakom in Diarejo 2 pa se bodo spopadle NIVES GREŠAK iz POSTOJNE, MATEJA PETERNELJ iz ŠKOFJE LOKE ter JOŽICA TROJANOVIČ in VIKTORIJA KRANJČ, obe iz LJUBLJANE. Čestitamo! Do prihodnjic pa za domovino - hm, s kom že? - naprej!

KUPON 93

MLADINA

Ime in priimek _____

Naslov _____

Rešitev _____

- KAJREBLURACTORIN
KAZRLBIOBNOARAG
KOANSTIMLIECANANA
- RALVINIOELAIL
RARBOBOTOTA
STRAMOPAJAN
- OKALPARMAROIDA
KRAMTIESRTER
SKEARASVALALO
- MKOVAČREKJAN
BAKOVTLČEATR
KALNIGPOELRA
- LSOAPMASTONA
SMPAMLIICTA
SVOLOAJTNAIK
- ZAŠGURŠETBAR
IZAMSEENKIAK
BZUVENRIKNEAR
- HRBEANVODVEKAK
HMRUIZBIKARA
IHKIAŠKARUS
- VEPCOTPRAJA
ORPIAZŽZEAM
PSATRIRZEHA
- IŽMEOPAGREN
ŽKUAŽREBKON
NŽOGKAONTACI
- ROBUTPANOŠA
BPOOŠMTABRAJ
SRBAURNJEKE
- SARLADAOBLECID
ROSSMTROADV
SAMNODOTKAALNA
- INTEAŽLKCAI
INNJOJKOKIE
ISNTARNAONS

alpina®

AANIMA

Tudi obutev je del lepote ...

YOUNGERKE FULL POZORI!

Sadni jogurt še pa še samo do 25. leta mladosti

V trgovinskih hladilnikih se je pojavil nov sadni jogurt še pa še. Na zunaj ga boste prepoznali po de best izgledu v 1-, 1/2- in 1/4-litrskih kosih, znotraj pa se skrivajo sadna presečenčenja. Najbolj pomembno je to, da imamo do jogurtov še pa še pravico le mladi do 25. leta mladosti. Zaradi totalnih tekoče sadnih užitkov obstaja velikanska nevarnost pred starejšimi modeli, ki bodo storili vse, da bi se ga polotili. Res je, da so vsi hladilniki programirani tako, da jih lahko odprejo le do 25-letniki, pri vseh ostalih pa začnejo si rensko tuliti. Vendar pa je lahko - ko so vrata enkrat odprta - že prepozno. Zato bodite zelo previdne, če se vzporedno z vašo roko ne steguje proti jogurtu še kakšna bolj kosmata. Takšne primere takoj prijavite pri najbližjem prodajalcu (to so tisti tipi in tipkinje, ki se delajo, kot da so v trgovini doma).

Ne pustite se podkupiti, prepovedaja je prepovedana!

